

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADIKÖY'DE TURİZM FAALİYETLERİ
VE GELİŞİM OLANAKLARI

AYŞE ÖZDÖKMECİLER
2501170057

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ÖZLEM SERTKAYA DOĞAN

İSTANBUL - 2020

ÖZ

KADIKÖY’DE TURİZM FAALİYETLERİ VE GELİŞİM OLANAKLARI

Ayşe ÖZDÖKMECİLER

Turizm faaliyetleri önemli ekonomik getirilerinden dolayı büyük ilgi gören turizm sektörünün mekân üzerinde uygulamalarıdır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası hızlı bir şekilde gelişim göstermiştir. Turizm ve turizm faaliyetleri tüm ülkelere olduğu gibi özellikle gelişmekte olan ülkelere ekonomik açıdan büyük katkılar sağlamaktadır. Ülkelerin ekonomik açıklarını kapatıp, döviz girdisi sağlarken, diğer yandan yeni iş imkânları yaratmakta, bölgesel ve ulusal kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Ayrıca turizm faaliyetlerine bakılarak ülke ekonomisi hakkında fikir edinmek mümkündür. Turizm sektörü, yerel ve merkezi yönetimler iletişiminde ülke içi ve uluslararası şirketlerin de yatırım yapmaları sonucunda hızlı gelişen sektörler arasında yerini almıştır.

Tarihi ve kültürel bakımdan zengin kaynaklara sahip olan İstanbul İli’nin önemli merkezlerinden biri Kadıköy ilçesi’dir. İlçe gerek tarihi gerek kültürel gerekse çeşitli turistik çekicilikleri ile ön plana çıkmış, turizm potansiyeli yüksek mekânlara ve olanaklara sahiptir. Özellikle İstanbul İli’ne turistik açıdan ziyarete gelenlerin çoğunun uğrak yeri olan Kadıköy’de var olan turizm faaliyetlerini belirlemek ve gelişim olanaklarını araştırma çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Turizm coğrafyası kapsamında coğrafi bakış açısıyla yaklaştığımız çalışmada ilk olarak çalışmamızın amacı, yöntemi ve daha sonra çalışma alanımızın coğrafi konumu, beraberinde çalışma alanımızın turizm faaliyetlerine etkileri genel, fiziki, beşerî ve ekonomik coğrafya özellikleri ele alınıp, geliştirilebilirliği üzerinde durulmuştur. Çalışma sahasında tarihi-kültürel ve doğal çekicilikler belirlenerek tanımlanmış, sürdürülebilir turizm faaliyetleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Son olarak swot analizi yapılarak yorumlanmış ve geleceğe dair ön görülerde bulunulmuştur. Kadıköy’ün turizm odaklı marka bir kent olmasının gerekliliği vurgulanmış, ilçede Turizm Geliştirme Kurulu kurulmasının önemi belirtilmiştir. Genel anlamda mevcut durumu geliştirebilecek öneriler ile Kadıköy İlçesi’nin sürdürülebilir turizm potansiyelinin arttırılabileceği, turizm alanında var olan olanakları sayesinde markalaşma eğilimiyle de önde gelen önemli turizm merkezlerinden biri olabileceği ön görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadıköy İlçesi, Turizm ve Turizm Coğrafyası, Turizm Çekicilikleri, Turizm Çeşitleri, Rekreasyon Faaliyetleri, Olanaklar.

ABSTRACT

TOURISM ACTIVITIES AND IMPROVEMENT OPPORTUNITIES IN KADIKÖY

Ayşe ÖZDÖKMECİLER

Tourism activities are the applications of the tourism sector on the venue, which attracts great attention due to their significant economic benefits. It has made a rapid progress especially after the Second World War. Tourism and tourism activities provide great economic contributions to developing countries as well as to all countries. While closing the budget deficits of countries economically, providing foreign currency inflow; on the other hand, it also creates new job opportunities and contributes to regional and national development. Besides, it is possible to gain insight about the development level of the country's economy, by looking at its tourism activities. The tourism sector has taken its place among the rapidly developing sectors by the communication of local and central administrations as a result of the investments of national and international companies.

One of the most important centers of Istanbul Province, which has rich historical and cultural resources, is Kadıköy district. The district stands out with its historical, cultural and various touristic attractions and has venues that contain within themselves high tourism potential and opportunities. Especially, determining the existing tourism activities and researching development opportunities in Kadıköy, which is frequented by most of the tourists who come to Istanbul for touristic reasons, constitute the basis of our study. Within the scope of tourism geography, we approach from a geographical point of view, firstly the purpose and method of our study and then the geographical location of our field of study, and the effects of our field of study on tourism activities; general, physical, human and economic geography features are discussed and its develop ability is emphasized. In the study area, historical-cultural and natural attractions are identified and defined, and sustainable tourism activities have been put forward. Finally, it was interpreted by performing swot analysis and predictions were made prospectively. It is emphasized that Kadıköy should be tourism oriented a brand city. Generally, it is foreseen that the sustainable tourism potential of Kadıköy District can be increased with the suggestions that can improve the current situation, and it can become one of the leading and important tourism centers with its branding trend thanks to its existing opportunities in the field of tourism.

Keywords: Kadıköy District, Tourism and Tourism Geography, Tourism Attractions, Tourism Types, Recreation Activities, Opportunities.

ÖNSÖZ

Kadıköy; İstanbul İli'nin Anadolu Yakası'nda yer alan, yerleşme tarihi antik çağlara kadar uzanan, gelişmiş ilçelerinden biridir. Çok kültürlülüğün ve çok renkliliğin Khalkedon'dan günümüz Kadıköy'üne taşınmasının izleri, bugün Kadıköy'deki turizm faaliyetlerinin çekirdeğini oluşturmaktadır. Turizm coğrafyası açısından incelendiğinde bölgenin doğal ve beşeri kaynaklı çekici unsurları ve kentsel gelişmişliği ilçeyi bugün her dönemden çok daha fazla cazibe merkezi haline getirmiştir. Bu durum da gelişen turizm türlerinin çeşitliliğine neden olmaktadır. Kadıköy İlçesi, sınırları içerisinde gelişen turizm faaliyetlerini sahip olduğu çekici unsurlarıyla daha ileri seviyelere taşıyabilecek gelişim olanaklarına sahiptir.

Tez hazırlığı aşamasında; araştırma yöntemi belirlenerek, arazi çalışması, literatür taraması yapılmış, çeşitli kurum ve kuruluşlardan veri toplama tekniği ile veri analizleri gerçekleştirilmiştir. Veriler; harita, tablo, grafik ve şekillerle tanımlanmıştır. Aynı zamanda güncel ve geçmiş yansıtan fotoğraflarla çalışma desteklenmiştir. Swot analizi yapılarak genel değerlendirme katkısı verilmiştir. Tez konum ile ilgili çalışmalar coğrafi bakış açısı ve turizm coğrafyası temelinde değerlendirilerek beş ana bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler; Araştırmanın Metodolojisi, Doğal Çevre Özellikleri, Beşeri ve Ekonomik Özellikler, Turizm Faaliyetleri ve Gelişim Olanakları, Turizm Planlaması, Sonuç ve Öneriler olarak belirlenmiştir.

Tez çalışmam süresince, akademik çizgide çok değerli görüş ve önerileriyle bana yol gösteren, aynı zamanda yüksek motivasyon desteği, yardımları ve sonsuz sabrı ile en zorlu süreçlerde dahi yanımda olan çok kıymetli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Özlem Sertkaya Doğan'a saygılarımla en candan teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışma sürecimde kıymetli zamanını ayırarak motivasyon desteği ve arşiv desteği veren değerli hocam Sayın Doç. Dr. T. Ahmet Ertek'e, değerli hocam Sayın Prof. Dr. Mesut Doğan'a saygılarımla teşekkür ederim. Çalışmam boyunca yardımını esirgemeyen, ihtiyacım olan teknolojik desteği sağlayan canım oğlum Özgür'e, verdiği moral ve güç ile her zaman yanımda olan canım oğlum Murat'a kalpten sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tezimi hazırlamada yanımda olan, yardımını esirgemeyen dostlarıma ve Sn. Öğr. Gör. Fatih Adıgüzel'e teşekkürü borç bilirim.

Ayşe ÖZDÖKMECİLER

İSTANBUL, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xv
KISALTMALAR LİSTESİ	xviii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Çalışmanın Kapsamı ve Amacı	4
1.2. Veri Analizi / Araştırma Yöntemi.....	4
1.3. Veri Toplama Tekniği	5
1.4. Kavramsal ve Teorik Çerçeve	5

İKİNCİ BÖLÜM

KADIKÖY'DE DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

2.1. Çalışma Sahasının Coğrafi Konumu	23
2.2. Jeomorfolojik Özellikler	25
2.3. İklim Özellikleri	28
2.4. Hidrografik Özellikler	36
2.5. Toprak Özellikleri	40
2.6. Bitki Örtüsü	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADIKÖY'DE BEŞERİ VE EKONOMİK ÖZELLİKLER

3.1.Yerleşme Tarihi.....	50
3.1.1.Bizans Dönemi	51
3.1.2. Osmanlı Dönemi	52
3.1.3.Cumhuriyet Dönemi.....	53
3.1.4.Günümüzde Kadıköy	54
3.2.Nüfus Özellikleri	57
3.3.Ulaşım Faaliyetleri	69
3.3.1. Havayolu Ulaşımı.....	70
3.3.2. Raylı Ulaşım.....	70
3.3.3.Karayolu Ulaşımı	72
3.3.4.Deniz Yolu Ulaşımı.....	74
3.4.Kadıköy'de Turizmin Ekonomik Boyutu.....	76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KADIKÖY'DE TURİZM FAALİYETLERİ VE GELİŞİM OLANAKLARI

4.1. Coğrafi Faktörlerin Turizme Etkisi.....	82
4.1.1. Kadıköy'de Arazi Kullanımı.....	82
4.1.2. Kadıköy Kıyılarında Doğal ve Beşeri Turistik Çekicilikler	85
4.1.3. İskeleler ve Turizm İlişkisi	88
4.1.4. Plajlar	99
4.1.5. Meydanlar	101
4.1.6. Cadde ve Sokaklar.....	104
4.1.7. Parklar	109
4.2. Turistik Çekicilikler / Simgeler.....	112
4.2.1. Doğal, Tarihi - Kültürel Çekicilikler ve Turizm İlişkisi.....	112
4.2.1.1. Camiler.....	113
4.2.1.2. Dergâhlar.....	117

4.2.1.3. Türbeler	117
4.2.1.4. Kiliseler	117
4.2.1.5. Sinagoglar	121
4.2.1.6. Çeşmeler.....	121
4.2.1.7. Ayazmalar	125
4.2.1.8. Hamamlar	125
4.2.1.9. Tek Anıt / Su Terazisi	126
4.2.1.10. Müzeler	127
4.2.1.11. Kütüphaneler	132
4.2.1.12. Kültür – Sanat Merkezleri.....	134
4.2.1.13. Gazhaneler.....	136
4.2.1.14. Tiyatrolar.....	137
4.2.1.15. Anıt ve Heykeller	138
4.2.1.16. Köşkler	143
4.2.2. Tarihi, Kültürel ve Turizm Değeri Açısından Kadıköy’ün Kentsel Simgeleri	146
4.2.2.1. Haydarpaşa Gar Binası.....	146
4.2.2.2. Kadıköy Tarihi Çarşısı	147
4.2.2.3. Tarihi Kadıköy Vapur İskelesi.....	150
4.2.2.4. Kadıköy Postane Binası	152
4.2.2.5. Tarihi Moda Vapur İskelesi	153
4.2.2.6. Moda Çay Bahçeleri.....	154
4.2.2.7. Şehremaneti.....	156
4.2.2.8. Haldun Taner Sahnesi	157
4.2.2.9. Süreyya Operası	158
4.2.2.10. Boğa Heykeli.....	160
4.2.2.11. Bağdat Caddesi.....	161
4.2.2.12. Fenerbahçe Spor Kulübü.....	163
4.2.2.13. Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadyumu	165
4.2.2.14. Akmar Pasajı	166

4.3. Kadıköy’de Turizm Çeşitleri.....	168
4.3.1. Kadıköy’de Kültür ve Tarih Turizmi	168
4.3.2. Kadıköy’de İnanç Turizmi	170
4.3.3. Kadıköy’de Müze Turizmi.....	172
4.3.4. Kadıköy’de Kültür-Sanat ve Eğlence Turizmi	173
4.3.5. Kadıköy’de Film Turizmi	175
4.3.6. Kadıköy’de Alışveriş Turizmi	177
4.3.7. Kadıköy’de Kongre Turizmi	178
4.3.8. Kadıköy’de Sağlık Turizmi.....	180
4.3.9. Kadıköy’de Gastronomi Turizmi	182
4.3.10. Kadıköy’de Sokak Sanatı Turizmi.....	184
4.3.11. Kadıköy’de Spor Turizmi	189
4.3.12. Kadıköy’de Kıyı Turizmi.....	192
4.3.13. Kadıköy’de Yat Turizmi	195
4.3.14. Kadıköy’ün Turizm Çeşitleri İle İlgili Öneriler.....	197
4.4. Kadıköy’de Turizmin Gelişim Olanakları	206
4.4.1. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde Çevre Olanakları	208
4.4.2. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde Airbnb Olanakları	210
4.4.3. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde Turizm Acentaları Olanakları	212
4.4.4. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde Turistik Tur Olanakları	213
4.4.5. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde Fiyatlandırma Olanakları	214
4.4.6. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde Gelir Yaratıcılık Olanakları	215
4.4.7. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde İstihdam Olanakları	216
4.4.8. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde Turizmin Diğer Sektörlere Etkisi Olanakları	218
4.4.9. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde Fırsat Maliyeti Olanakları	219
4.5. Turizmin Gelişimini Engelleyici Unsurlar.....	221
4.5.1. Turizm ve Güvenlik	221
4.5.2. Turizm ve Sağlık	222

4.5.3. Turizm ve Turizme Aşırı Bağlılık.....	225
4.5.4. Turizm ve Mevsimsellik	226
4.5.5. Turizm ve Dış Alım Eğilimindeki Artış	227

BEŞİNCİ BÖLÜM

KADIKÖY'DE TURİZM PLANLAMASI

5.1.Kadıköy’de Arazi Kullanımındaki Değişim	230
5.1.1.Kadıköy’de Kentsel Dönüşüm	232
5.2.Kadıköy’de Turizm Planlamasında Arz Analizi	236
5.2.1. Doğal Çekicilikler.....	236
5.2.1.1. Kıyılar	236
5.2.1.2. Deniz	237
5.2.1.3. Dereler.....	237
5.2.2. Beşeri Çekicilikler	237
5.2.2.1. Haydarpaşa Garı.....	237
5.2.2.2. Haydarpaşa Limanı	237
5.2.2.3. Vapur İskeleleri	238
5.2.2.4. Şehremaneti Binası	238
5.2.2.5. Haldun Taner Sahnesi	238
5.2.2.6. Moda Sahili	238
5.2.2.7. Moda Deniz Kulübü.....	238
5.2.2.8. Moda Çay Bahçeleri.....	238
5.2.2.9. Kalamış Koyu ve Yat Limanları	239
5.2.2.10. Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadyumu ve Fenerbahçe Spor Kulübü Tesisleri	239
5.2.2.11. Büyük Kulüp	239
5.2.2.12. Caddebostan Sahili.....	240
5.2.2.13. Suadiye ve Bostancı Sahili.....	240
5.2.2.14. Parklar	240
5.2.2.15. Tarihi Çarşı.....	240

5.2.2.16. Camiler	240
5.2.2.17. Dergâhlar	241
5.2.2.18. Kiliseler	241
5.2.2.19. Sinagoglar	241
5.2.2.20. Çeşmeler	241
5.2.2.21. Ayazmalar	241
5.2.2.22. Su Terazisi/ Tek Anıt	241
5.2.2.23. Hamamlar	241
5.2.2.24. Müzeler	242
5.2.2.25. Kütüphaneler	242
5.2.2.26. Kültür-Sanat Merkezleri	242
5.2.2.27. Tiyatrolar	242
5.2.2.28. Sinemalar	243
5.2.2.29. Festivaller	243
5.2.2.30. Heykeller	243
5.2.2.31. Köşkler	243
5.2.2.32. Simgeler	243
5.2.3. Ulaşım ve Konaklama	244
5.3. Kadıköy İlçesi'nin Turizm Planlamasında Talep Analizi	247
5.3.1. Turist Profili	251
5.4. Kadıköy İlçesi'nin Turizm Planlamasında Pazar Analizi	252
5.4.1. Mevcut Pazar Ülkeleri	252
5.4.2. Potansiyel Pazar Ülkeleri	253
5.5. Kadıköy'ün Turizm Planlamasında Rekabet Analizi	254
5.5.1. Kadıköy'ün İstanbul'un İlçelerine Göre Rekabet Gücü	256
5.5.2. Kadıköy'ün İstanbul Turizmindeki Yeri ve Önemi	256
5.6. Kadıköy Turizminin SWOT Analizi	257
SONUÇ VE ÖNERİLER	260
KAYNAKÇA	265

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Turizm Tiplerinin Belirlenmesinde Kullanılan Bazı Ölçütler	15
Tablo 2: Başlıca Turizm Tipleri ve Uygulanış Şekilleri	16
Tablo 3: Kadıköy İlçesi 1929-2019 Yılları Arası Aylık Sıcaklık Değerleri (°C)	29
Tablo 4: Kadıköy İlçesi 1929-2019 Yılları Arası Deniz Suyu Sıcaklıkları (°C).....	30
Tablo 5: Kadıköy İlçesi 1929-2019 Yılları Arası Aylık Toplam Yağış Ortalaması ve Maksimum Yağış Miktarı (mm)	31
Tablo 6: Kadıköy İlçesi 1929-2019 Yılları Arası Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (mm)..	32
Tablo 7: Kadıköy İlçesi 1929-2019 Yılları Arası Kar Yağışı, Kar Örtülü Günlerin Sayısı...	34
Tablo 8: Kadıköy İlçesi 1929-2019 Yılları Arası Aylara Göre Ortama Güneşli Toplam Gün Sayısı, Ortalama Bulutluluk, Ortalama Kapalı, Açık ve Bulutlu Gün Sayıları	34
Tablo 9: Kadıköy İlçesinde Bulunan Bitki Türleri Familya Dağılımı	42
Tablo 10: Kadıköy’de Bulunan Anıt Ağaçları ve Özellikleri	46
Tablo 11: Kadıköy’ün 1927-2018 Yılları Arası Erkek-Kadın Nüfusu ile Toplam Nüfusu	59
Tablo 12: 2018 Yılı İtibariyle Kadıköy İlçe Nüfusunun Mahallelere Göre Miktarı	61
Tablo 13: Kadıköy İlçesinin 1927-2018 Yılları Arası Nüfus Artış Hızı (%).....	64
Tablo 14: Kadıköy İlçesinin Genç Bağımlı, Faal ve Yaşlı Bağımlı Nüfus Miktarı (2019)	65
Tablo 15: Kadıköy İlçesi Nüfusunun Yaş ve Cinsiyet Özellikleri	68
Tablo 16: Kadıköy İlçesi Mevcut ve Planlanmış Raylı Ulaşım Hatları ve Uzunlukları	71
Tablo 17: Kadıköy İlçesi’ndeki Belediye Ruhsatlı Kafeterya ve Lokantalar	78
Tablo 18: İstanbul’da Turizm İşletmesi Belgeli Yeme-İçme, Eğlence ve Diğer Tesis Sayıları	79
Tablo 19: Türkiye’de Turizmin İstihdama Katkısı (2015)	80
Tablo 20: Kadıköy İlçesi’nin Alışveriş Merkezlerinin Mahallere Göre Dağılımı (2017)	178
Tablo 21: Kadıköy İlçesinde Bulunan Konferans Merkezleri.....	180
Tablo 22: Kadıköy İlçesinde Bulunan Hastaneler, Yatak Kapasitesi ve Personel Sayısı (2017)	181
Tablo 23: Numune Alınan Yüzme Alanlarındaki cfu/100ml Toplam Koliform Bakteri Sayısı	194
Tablo 24: Turizm Sektöründe Yapılan Harcamalardan Etkilenen	219
Tablo 25: Dünya Geneli Bazı Ülkelerin Ölüm ve Ölüm Oranları	223
Tablo 26: Kadıköy İlçe Sınırları İçerisindeki Belediye Ruhsatlı Konaklama Tesisleri	245
Tablo 27: Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinin Dağılım Şeması	245

Tablo 28: Kadıköy’de Yıldızlı Tesis Sayıları.....	246
Tablo 29: Kadıköy’de Yatırımda Olan Otel Sayıları	246
Tablo 30: Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesisleri Sayısı (İst.)	247
Tablo 31: 2004-2019 Yılları Türkiye ve İstanbul’a Gelen Yabancı Ziyaretçi Sayıları.....	248
Tablo 32: İstanbul’a Gelen Yabancı Ziyaretçi Sayıları.....	251
Tablo 33: Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Tesis Tür ve Sınıflarına Göre Dağılımı İstanbul (2018).....	252
Tablo 34: Milliyetlerine Göre İstanbul’a Gelen Yabancı Ziyaretçiler	254
Tablo 35: Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının	255
Tablo 36: Kadıköy İlçesi’nin Turizm Açısından SWOT Analizi.....	257

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Rıhtım İstasyonuna Ait Ortalama ve Ekstrem (Uç) Sıcaklık Değerleri (°C)	31
Grafik 2: Rıhtım İstasyonu Toplam Yağış Ortalaması ve Maksimum Yağış Değerleri (mm)32	
Grafik 3: Rıhtım İstasyonu Toplam Yağışın Mevsimlere Göre Değişimi (%).....	33
Grafik 4: Rıhtım İstasyonu Ortalama Kapalı, Açık ve Bulutlu Gün Sayıları Yüzdelik Dağılım	35
Grafik 5: Kadıköy İlçesi Yıllık Hâkim Rüzgâr Yönü (1929-2019).....	36
Grafik 6: Kadıköy İlçesinin Genç Bağımlı, Faal ve Yaşlı Bağımlı Nüfus Oranları (%)	66
Grafik 7: Kadıköy İlçesinin 2019 Yılı Nüfus Piramidi.....	66
Grafik 8: 2004-2019 Yılları Türkiye ve İstanbul’a Gelen Yabancı Ziyaretçi Sayıları	248
Grafik 9: 2018-2019 Yılında Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Taşıt Araçlarına Göre Dağılımı	250
Grafik 10: Milliyetlerine Göre İstanbul’a Gelen Yabancı Ziyaretçiler	253

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kadıköy İlçesi Konum Haritası	24
Şekil 2: Kadıköy İlçesi Mahallelerinin Lokasyon Haritası.....	24
Şekil 3: Kadıköy İlçesi ve civarının Jeoloji Haritası	26
Şekil 4: Kadıköy İlçesi Topografya Haritası	27
Şekil 5: Kadıköy'deki Anıt Ağaçlar	45
Şekil 6: 2018 Yılı İtibariyle Kadıköy İlçe Nüfusunun Mahallelere Göre Dağılışı Haritası	62
Şekil 7: 2018 Yılı İtibariyle Kadıköy İlçe Nüfusunun Mahallelere Göre Nüfus Yoğunluğu..	62
Şekil 8: Kadıköy İlçesi Ulaşım Haritası Haritası.....	73
Şekil 9: Kadıköy İlçesi Arazi Kullanımı ve Fonksiyonları.....	86
Şekil 10: Kadıköy İlçesi Kıyılarındaki Kıyı Dolgu Alanları ve Kıyıdaki Değişim.....	87
Şekil 11: Haydarpaşa Koyu	88
Şekil 12: Fenerbahçe'nin Harita Genel Müdürlüğü Küreden alınan görüntüsü. 1: Kurbağalıdere, 2: Kalamış Marina'sı, 3: Fenerbahçe Marina'sı, 4: Fenerbahçe Adası, 5: Fenerbahçe Koyu, 6: Laz Burnu, 7: Dalıan koyu.	97
Şekil 13: Kadıköy İlçesi Cadde ve Sokakları	104
Şekil 14: Kadıköy İlçesi'ndeki Seyahat Acentaları Haritası	212
Şekil 15: 27.08.2013 Tarihli 1/1000 Ölçekli Kadıköy İlçesi	233

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Kurbağalıdere Kuşdili Çayırı 1940’lardan Bir Görüntü	38
Fotoğraf 2: Islah çalışmalarından Sonra Kurbağalıdere’nin Havadan Görüntüsü.....	39
Fotoğraf 3: Khalkedon Meydanı	40
Fotoğraf 4: Kadıköy Çiğdemi	43
Fotoğraf 5: Kadıköy Kız Lisesi, Kızılçam	47
Fotoğraf 6: Osmanağa Cami, Doğu Çınarı Anıt Ağaçları	47
Fotoğraf 7: Kadıköy İlçesindeki Anıt Ağaçlarının Görüntüsü	48
Fotoğraf 8: Muhsin Adil Binal Okul Bahçesinde Kesilen 102 Yıllık.....	49
Fotoğraf 9: Bizans Sikkeleri “Kalkhedon Gümüş Sikkeleri Örneği”	56
Fotoğraf 10: Kadıköy Nostaljik Tramvay	72
Fotoğraf 11: Kadıköy Vapurundan Kadıköy	75
Fotoğraf 12: Moda Caddesi’nde bir kafe	77
Fotoğraf 13: İnciburnu Feneri	91
Fotoğraf 14: Yeni Kadıköy Vapur İskelesi	91
Fotoğraf 15: Moda İskelesi ve Moda Burnu	92
Fotoğraf 16: Falezler, Moda Burnu	92
Fotoğraf 17: Kalamış Yat Limanı	96
Fotoğraf 18: Bostancı Tarihi Vapur İskelesi.....	101
Fotoğraf 19: Kadıköy Rıhtım Meydanı.....	103
Fotoğraf 20: General Asım Gündüz Caddesi (Bahariye Caddesi).....	106
Fotoğraf 21: Yeldeğirmeni Caddesi.....	108
Fotoğraf 22: Yel değirmeni Caddesi’nde İlk Apartmanlardan	108
Fotoğraf 23: Moda Parkı.....	111
Fotoğraf 24: Fenerbahçe Parkı.....	111
Fotoğraf 25: Yoğurtçu Parkı Kurucusu Süreyya İlmen	112
Fotoğraf 26: Osmanağa Cami	115
Fotoğraf 27: Kethuda Cami	115
Fotoğraf 28: Caferağa Cami.....	116
Fotoğraf 29: Moda Cami.....	116
Fotoğraf 30: Ayia Euphemie Kilisesi	118
Fotoğraf 31: All Saint Moda Kilisesi.....	119
Fotoğraf 32: Ayia Yorgi Rum Patrikhane Kilisesi	121

Fotoğraf 33: Halitağa Çeşmesi.....	122
Fotoğraf 34: Rıza Paşa Çeşmesi	123
Fotoğraf 35: Rıza Paşa Çeşmesi/Serasker Caddesi.....	123
Fotoğraf 36: Ayrılık Çeşmesi.....	124
Fotoğraf 37: Çatalçeşme/Bağdat Caddesi (Çeşme-en eski, Köşk-eski, Gökdelen-en yeni). 124	
Fotoğraf 38: Köçeoğlu Hamam Kalıntısı.....	126
Fotoğraf 39: Su Terazisi/Tek Anıt	127
Fotoğraf 40: Kadıköy’de bulunan Oyuncak Müzesi.....	128
Fotoğraf 41: Kadıköy Barış Manço Müzesi.....	129
Fotoğraf 42: Florence Nightingale Müzesi ve İngiliz Mezarlığı	130
Fotoğraf 43: Atatürk Anıtı	138
Fotoğraf 44: Sadun Boro Heykeli	139
Fotoğraf 45: Osman Hamdi Bey Heykeli	139
Fotoğraf 46: Münir Nurettin Selçuk Heykeli.....	140
Fotoğraf 47: Aslı Nemutlu Heykeli	140
Fotoğraf 48: Fazıl Hüsnü Dağlarca Heykeli	141
Fotoğraf 49: Lefter Küçükandonyadis Anıtı.....	141
Fotoğraf 50: Alex De Souza Anıtı	141
Fotoğraf 51: Fikret Mualla Heykeli	142
Fotoğraf 52: Vecihi Hürkuş Heykeli.....	142
Fotoğraf 53: Fredrichi’lerin Evi.....	144
Fotoğraf 54: Sarıca Köşkü	145
Fotoğraf 55: Reşit Paşa Köşkü.....	146
Fotoğraf 56: Haydarpaşa Garı.....	148
Fotoğraf 57: Kadıköy Tarihi Çarşısı	150
Fotoğraf 58: Kadıköy Tarihi Çarşısı	150
Fotoğraf 59: Tarihi Kadıköy İskelesi	152
Fotoğraf 60: Günümüz Kadıköy İskelesi	152
Fotoğraf 61: Moda İskelesi	154
Fotoğraf 62: Lodos ve Moda İskelesi	155
Fotoğraf 63: Moda Çay Bahçeleri.....	155
Fotoğraf 64: Şehremaneti Binası	157
Fotoğraf 65: Haldun Taner Sahnesi	158
Fotoğraf 66: Süreyya Operası	159

Fotoğraf 67: Boğa Heykeli.....	161
Fotoğraf 68: Bağdat Caddesi	163
Fotoğraf 69: Bağdat Caddesi	163
Fotoğraf 70: Fenerbahçe Müzesi Girişi/Stad	165
Fotoğraf 71: Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadyumu	166
Fotoğraf 72: Akmar Pasajı	168
Fotoğraf 73: Grafiti Örneği	186
Fotoğraf 74: Sevinen Kız Çocuğu Heykeli	186
Fotoğraf 75: Yel Değirmeni Mahallesi Duvarlarında Yer Alan Görseller	187
Fotoğraf 76: Yel Değirmeni'nin de Yer Alan Bir Duvar “Şili’li Mural sanatçısı Inti’nin ’Memoria Resistancia’ adlı çalışması” (Kadıköy Mural Festivali Kapsamında)	187
Fotoğraf 77: Sokak Müzisyenleri.....	189
Fotoğraf 78: Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadı	190
Fotoğraf 79: Alex Heykeli İle Fotoğraf Çekenler	191
Fotoğraf 80: 1950’lerde Moda Plajı.....	193
Fotoğraf 81: Eski Moda Plajı Yeri, Moda Sahil	193
Fotoğraf 82: Kadıköy’de Tarihi Turizm Kapsamındaki Alanların Amaç Dışı Kullanımı....	210
Fotoğraf 83: Bağdat Caddesi/Yenileme/CKM Kültür Merkezi	234

KISALTMALAR LİSTESİ

ÇED	: Çevre Etki Değerlendirmesi
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
ICOM	: Uluslararası Müzecilik Konseyi
İBBİO	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstatistik Ofisi
İDO	: İstanbul Deniz Otobüsleri
MTA	: Maden Tetkik Arama
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖYK	: Özelleştirme Yüksek Kurulu
TDİ	: Türkiye Denizcilik İşletmesi
TEM	: Transit Avrupa Otoyolu
TEU	: Liman, Deniz Taşımacılığında Ticari Bir Terim
TURYOL	: Turizm Yolcu Taşıyıcılar Kooperatifi
TÜRSAB	: Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği
TÜROB	: Türkiye Otelciler Derneği
UNWTO	: Dünya Turizm Örgütü (WTO'nun Ad Değiştirmiş Hali)
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
WTO	: Dünya Turizm Örgütü
WTTC	: Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi

GİRİŞ

Kadıköy İlçesi'nin turizm faaliyetleri ve gelişim olanaklarının araştırıldığı bu çalışma, turizm coğrafyası temelli mekânsal bir araştırma olup, turizm coğrafyası ve turizmle ilgili önemli kavramların kısaca tanımlanarak açıklanması, araştırmanın daha iyi anlaşılabilmesi açısından önemli olacaktır.

Yeryüzündeki her türlü faaliyet çeşitleri ve olaylar mekân üzerinde gerçekleşir. Bir mekân bilimi olan coğrafyanın, alt disiplinlerinden turizm coğrafyası, mekân üzerinde gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin tanımlanmasında ve işleyişinde birden fazla teorinin düşünsel yapılaşmasının bir uygulamasıdır da denilebilir. Düşünsel açıdan yola çıkılarak, turizm adına yapılan her türlü araştırma ve çalışmalar, sonucuna bakılmaksızın her biri turizm teorisi olarak kabul edilebilir. Ancak bu teorilerin gerçekleştirilmesi ise mekânda coğrafi koşullara bağlı kalmak ve coğrafi koşulların izin verdiği kadarıyla faaliyetler şekline dönüştürülmesine bağlıdır. Bu da turizm coğrafyası yöntemleriyle varlık kazanır.

Turizm coğrafyasının bilimsel yöntemleriyle var olan faaliyetlerin verimli ve sürdürülebilir olmaları için; arazi, ekosistem ve ekolojik dokuların korunması gerekmekte, mekânın jeolojik-morfolojik yapısı ve iklimatik özelliklerinin incelenmesi ile üretkenlik elde etmek mümkündür. Turizm coğrafyası, turizmi bir ekonomik faaliyet olmaktan çok arazi kullanımı olarak inceler. Mekân üzerinde gelişen turistik kaynaklar, bu kaynakların dağılımı ve sınıflandırılması, arazi kullanımı, ulaşım sistemleri, çevresel ve kültürel faktörlerin insan ve insan etkileşimi üzerindeki inceleme, araştırma ve sonuçlandırma yöntemlerinin açıkça belirtilmesi turizm coğrafyasının turizme katkısıdır. Mekânsal unsurlar olarak da değerlendirilen bu parametrelerin sentezlerinin coğrafi bakış açısıyla bir coğrafyacı tarafından yapılıp ve uygulanabilir olması toplum ve toplumsal yaşam alanlarının bir kazanımıdır.

Turizm; coğrafi mekânsal farklılıkların varlığından, insan etkisiyle oluşmuş bir ekonomik faaliyettir. Mekânsal farklılıkların çeşitliliği ve çekiciliği turizm faaliyetlerini çeşitlendirerek geliştirmiştir. Turizm kavramını en yalın anlamıyla; insanların yaşadıkları yerlerden belli bir süreliğine tekrar geri dönmek üzere ayrılıp, para kazanma amacı gütmeyen, turistik hizmetleri satın alarak, zevk için yapılan seyahatler olup, bir yer değiştirme olayıdır şeklinde de tanımlayabiliriz. Turizm kavramının temel öznesi olan insan ve seyahat etme arzusu, en esaslı dinamik eleman olup, ulaşım ve iletişim elemanları ile birlikte değerlendirilir. Mekân ise sabit yani statik elemanıdır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren olumlu sosyo-psikolojik etkinin yansıması, ekonomi, teknoloji ve ulaşım sistemlerindeki gelişmeler, turizm olayını hızlı bir gelişme sürecine sokmuş, kitlesel turizm hareketleri ile birlikte, 1980'lerden itibaren günümüze kadar gerek hız gerek nitelik ve çeşitlilik olarak dikkat çekici bir artış göstermiştir. Birçok ülke turizmin gelir getiren bir faaliyet olduğunu benimsemiş, modern turistik alanlar ile konaklama tesisleri sayısında artışlar başlamış, kentleşme hareketlerinin hız kazanması, çalışma hayatının yaygınlaşması ile boş zaman kavramının doğması tatil ihtiyacı olgusunu ortaya çıkarmış, ekonomik imkânların gelişmesi turizme katılımı arttırmıştır. Bu dönemde seyahat acentelerinin varlığı ve organizasyonda sağladıkları kolaylıklar insanların turizme katılımını hızlandırmıştır.

Turizme katılan bireylere “turist” ya da “ziyaretçi” adı verilir, ancak bu durumun uluslararası kabul görmüş tanımlamaları ve kriterleri vardır. Turistlerin satın aldıkları turistik kaynaklar, bölgeler, ülkeler bazında farklılık ve çeşitlilik göstermektedir. Bu durum turizmin yarattığı ekonomik ve kültürel zenginliktir.

Turizm hareketleri; ulusal ve uluslararası turizm olarak sınıflandırılmaktadır. Turizm çeşitlilik içeren bir faaliyet olmasından ötürü, tercih seçenekleri ve alternatifleri fazladır. Katılımcılar, zevklerine, karakterlerine, gelir durumlarına, ihtiyaçlarına, moda olma durumu gibi seçeneklerin yanında sosyal sorumluluk-sosyal etkileşim tercihlerini kullanmakta, çeşitli destinasyonlara çeşitli ulaşım-erişim olanakları ile ulaşarak, edindikleri kültürel zenginliklerin yanında yaşamdan birikimlerini de çoğaltmaktadırlar.

Turizm faaliyetleri sürdürülebilir olmalıdır. Turizm faaliyetlerinde sürdürülebilirlik; sürekliliği olan herhangi bir doğal veya beşeri olayın ya da kaynakların devamlılığını bozmadan, yoğun kullanımdan dolayı tüketme aşamasına gelmeden yararlanmak olup, çevreye ve kaynaklara saygılı ve koruyucu önlemlerle yaklaşım, bilinçli kullanımın yaygınlaştırılıp, gelecek nesillere aktarılması olayıdır. Bu bilinç ulusal bir görevmişcesine uygulanmalı yaygınlaştırılmalıdır. “Koruyabildiğimiz kadar varız” fikri benimsenmelidir.

Turizm günümüzde önemli ekonomik getiri olarak değerlendirilmektedir. Hatta sanayi, ziraat, ticaret faaliyetlerinden sonra ekonomik girdi sağlayan bir faaliyet olup, planlı ve sürdürülebilir ilkelerle uygulandığında, ülkelerin ve ülke insanların zenginleşip, refaha kavuşmalarında çok büyük etkisi vardır. Örneğin; 2019 yılında Türkiye'nin toplam turizm geliri 34.393.218.000 dolar (TUİK, 2019) olarak belirlenmiştir. Aynı yıl içerisinde Türkiye ekonomisi tarım sektöründe 23.384.512 dolar ve sanayi mamulleri satışında ise 105.561.315

dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir (Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2019). Bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi, 2019 yılı içinde turizm sektörü gelirleri tarım sektörü ihracat gelirlerinin yaklaşık on milyon dolar üzerinde gerçekleşmiştir. Bu demek değildir ki, turizm faaliyetleri, tarımsal faaliyetlerin yerini alabilir; tam tersi bu faaliyetler birbirlerine entegreli olarak daha hızlı gelişim gösterebilir. Günümüz dünyasında tarımsal-zirai faaliyetlerin ve ürünlerinin değeri her zamankinden daha fazla anlaşılmıştır. Sanayi sektörü ülke kalkınmasının en önemli birimlerindendir. Turizm sektörü ile ayrı kulvarlardaymış gibi olsalar da ortak noktada birleşecekleri önemli halkaları bulunmaktadır. Ancak şu bir gerçektir ki, turizm sektörü genel olarak zaten var olan doğal, kültürel, beşeri kaynaklar üzerine kurgulanmış bir hizmet sektörü olup, planlı ve sürdürülebilir koşulların sürekliliğine gereksinim duyacaktır.

Turizm; yarattığı toplumsal, ekonomik, sosyal etkileri ile insanların sadece yer değiştirme olayı açısından değerlendirilemeyecek kadar önemlidir. Turizm faaliyeti, mekânsal ve toplumsal açıdan uygun koşullar oluşturulduğunda, baskın olduğu alanlarda toplumsal ve kültürel etkiler ile çevresel-ekolojik etkiler de oluşturur. Turizmin bu yönünü çoğaltıcı olumlu etkilere dönüştürüp, azaltıcı olumsuz etkilerini nitelikli yöntem ve metotlarla engelleme durumunu yaratmak gerekmektedir. Turizm faaliyeti, yaratılan toplum bilinciyle hem toplum hem de politika üreticilerinin desteğini almalıdır. Bu durumun gerçekleşmesi bireysel gelişimin ve eğitimin yanı sıra, en önemlisi devlet organizasyonunun yapıcı politikaları ile tarafsız denetleme politikalarının gerçek anlamda uygulanması ve rant ekonomisinin yok edilmesiyle kontrol altına alınabilir.

Yukarıda belirtilen bilgi ve verilerin doğrultusunda, amaç ve belirlenen hedefler çerçevesinde sınırlandırılmış bölgenin mekânsal turizm faaliyetlerini incelerken, çalışma sahası mekânın dokularını; coğrafi, tarihi, kültürel ve sürdürülebilirlik açısından olabildiğince değerlendirip sonuçlarını belirlemek, mekân ve insan etkileşimi açısından toplumsal kazanımlar yaratacağı kaçınılmazdır. Bu çalışmanın amacının da bu doğrultuda olduğu, ilerleyen süreç içerisinde bazı karşılaştırmalar yapılarak gözlemlenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Çalışmanın Kapsamı ve Amacı

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Kadıköy İlçesi'nin turizm olanakları coğrafi bakış açısı ile incelenmiştir. İlçenin turizm açısından mevcut potansiyel kaynaklarını belirleme, turizm değerlerini inceleme, bu değerlerin tanınırlığını ortaya koyma ve alternatif turizm olanakları geliştirme amacı güdülmektedir.. Araştırmanın amacı ve önemini açıkça belirtmek gerekirse;

- Çalışma sahasının konumu ve özellikleri,
- Çalışma sahasının fiziki, beşerî ve ekonomik özellikleri,
- Çalışma sahasının doğal, kültürel ve tarihi çekicilikleri,
- Çalışma sahasında mevcut kaynakların turizm amaçlı kullanımı,
- Çalışma sahasında geliştirilebilecek turizm alternatifleri,
- Çalışma sahasında turizmi etkileyen olumsuz etkenler değerlendirilmiştir ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmanın kapsamını Kadıköy ilçe sınırları içerisinde bulunan doğal, kültürel ve tarihi olarak turistik çekicilikler açısından yüksek potansiyele sahip ve çeşitli turistik değerleri ile ön plana çıkabilecek mekânlar oluşturmaktadır.

1.2. Veri Analizi / Araştırma Yöntemi

Araştırmanın ilk aşamasında monografi tekniği kullanılarak saha ve konu ile alakalı derinlemesine literatür taraması yapılmıştır. Araştırma sahayla ilgili daha ayrıntılı verilere ulaşmak amacı ile yerinde arazi çalışması-gözlem ve ilgili kişiler ile görüşmeler yapılmış, resmi kaynaklardan konu ve sahayla alakalı veriler toplanmıştır. Yapılan bu uygulamalar sonucunda elde edilen veriler coğrafyanın önemli unsurlarından olan harita, grafik, tablo, diyagram ve fotoğraflarla desteklenmiştir. Araştırma süresince veri toplama aracı olarak;

1. İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
2. Kadıköy Belediyesi
3. Türkiye İstatistik Kurumu
4. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü

5. T.C. Kadıköy Kaymakamlığı
6. Harita Genel Komutanlığı
7. Maden Teknik ve Araştırma Genel Müdürlüğü,
8. T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı (<https://www.ktb.gov.tr>) resmi kaynaklar kullanılmıştır.

Çalışmanın temel amaçlarından biri olan Kadıköy İlçesi'nin turizm varlığını belirlerken doğru sonuçlara ulaşmak, adına araştırma sahanın SWOT analizi yapılarak güçlü ve zayıf yönleri belirlenmeye çalışılmış, tehditler ve fırsatlar ile ilgili sonuçlar ortaya çıkarılmıştır.

Araştırma sürecinde yukarıda sözü geçen bütün kaynaklardan elde edilen verilerin tasnifinde coğrafya biliminin temel çalışma prensiplerinden olan dağılışı, nedensellik, ilgi ve bağıllık ilkelerine bağlı kalınarak, tez yazım kurallarına uygun ifade ve tekniklerle yazım aşaması tamamlanmıştır.

1.3. Veri Toplama Tekniğı

Kadıköy İlçesi, İstanbul ilinin tarihi ve kültürel değerler ile doğal çekicilikler bakımından en önemli yerleşmelerinden biridir. Geçmişten günümüze birçok örneğe sahip olması sebebiyle fiziki - beşerî ve ekonomik olarak birçok çalışmaya konu olmuştur. İlçenin sahip olduğu bu değerlere rağmen turizm coğrafyası açısından derinlemesine değerlendirilmediği görülmektedir. Yapılan literatür taramasıyla hem bölge hem konu hakkında mevcut kaynaklar tespit edilmeye çalışılmış ve yapılan bu çalışmalardan en iyi şekilde fayda sağlamak amaçlanmıştır.

1.4. Kavramsal ve Teorik Çerçeve

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren her türlü faaliyet ve olaylar mekan üzerinde gerçekleşmiş, bu durum günümüze kadar benzer çerçevede, ancak, gittikçe gelişen yöntem ve mekanizmaların işleyişiyle süregelmiştir. Binlerce yıl öncesindeki birçok davranış, zaman içerisinde fikirleri oluşturmuş ve mekânda uygulama biçimine dönüşmüştür. Tüm bu sistemin merkezinde ise mekan ve insan ilişkisini inceleyen coğrafya vardır. Bir konuyu ya da bir bölgeyi herhangi bir perspektifte araştırıp bir sonuç çıkartılması gerektiğinde, mekân ve mekân üzerinde varlık bulan faaliyetlerin özellikleri ve dağılışı birçok açıdan incelenmesi gerekmektedir. Bu incelemenin yapılabilmesi için coğrafi bakış açısı ile dinamikleri ayrı ayrı değerlendirip, kaynaklara ulaşp, bu konuda bilgi üretilmelidir.

Coğrafya biliminin bir alt disiplini olan turizm coğrafyası, mekân üzerinde gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin tanımlanmasında ve işleyişinde bilimsellik ve düzenlilik açısından yön veren bir bilim dalıdır. Turizm adına yapılan her türlü araştırma ve çalışma, sonucuna bakılmaksızın, her biri turizm teorisi olarak kabul edilebilir. Bu teorilerin hayata geçirilmesi ise mekânda coğrafi koşullara bağlıdır ve coğrafi koşulların izin verdiği kadarıyla faaliyetler şekline dönüştürülebilir, bu da turizm coğrafyası yöntemlerini kullanmak suretiyle gerçekleşir. Turizm coğrafyasının bilimsel yöntemleriyle varlık kazanan faaliyetler verimli ve sürdürülebilir olmalarının yanı sıra gerek arazi gerekse ekosistem ve ekolojik dokuların korunması, mekânın jeolojik yapısı ile iklimatik özelliklerinin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan üretken bir ekonomik faaliyet şekline dönüşecektir. Turizm teorilerinin varlıklarını sürdürebilmeleri, coğrafi mekân ve coğrafi bakış açısı kavramlarından ayrı düşünülemez.

“Turizm, artan bir şekilde dünyanın en hızlı büyüyen ekonomik endüstrilerinden biri olmayı sürdürürken, toplumlara sosyal ve kültürel etkilerde bulunmakta, bu etkilerde önemli sonuçlara yol açmaktadır. Turizm ile birlikte, çok sayıda yatırım kararının alınması ve uygulanması, cari açığın kapatılması, bölgeler arası eşitsizliğin önlenmesi, toplumlar arası diyalogun gelişmesi gibi önemli sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Duran ve Özkul, 2020: 137). Söz konusu tüm bu etkileşimler, mekan üzerinde gerçekleşen turizm faaliyetinin insan üzerindeki tesirleridir, bu durum turizm ve coğrafyanın önemini daha da belirginleştirir.

Turizm kavramı kapsamında ilk üretilen fikir, seyahat ve mekân olgusu şeklindedir. İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren var olduğu bilinen yer değiştirmeler, insanların bulundukları yerden farklı mekânlara yaptıkları yolculuklar olarak tanımlanırsa, günümüze kadar uzanan süreç içerisinde farklı ve yaratıcı boyutlar kazanmış olması da yadsınamaz. 20. yüzyıl ile birlikte hızlı bir gelişim gösteren turizm faaliyetleri insanlığın tarihsel sürecinde ilk çağlara doğru uzanan bilimler kadar doğrulanmış ve kabul edilmiş verileri içermese de, turizmin, coğrafya dışında farklı bilimlerde de yer aldığını söylemek mümkündür.. Ekonomi, işletme, tarih, arkeoloji, sosyoloji, psikoloji, hukuk, siyasal bilimler, eğitim ve mimarlık bilimleri bunlardan bazılarıdır.

“Önemi her geçen gün daha da artan turizm faaliyetleri; ziraat, sanayi ve ticaretten sonra önemli ekonomik faaliyetlerden biridir” (Sertkaya Doğan, 2015: 124). “ Öyle ki Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre henüz 1995 yılında 565 milyon toplam turizm hareketliliği rakamı 2016 yılı itibarıyla 1 milyar 322 milyon kişiye ulaşmıştır. 2020 yılı itibarıyla bu rakamın 1 milyar 500 milyon, 2030 yılında ise 1 milyar 800

milyon kişiyi aşması öngörülmektedir” (UNWTO, 2018) (Duran ve zku, 2020: 141-142). UNWTO yayımladığı 2019’a ait Ocak-2020 “World Tourism Barometer” raporunda uluslararası alanda toplam turist rakamları; turist sayısı yüzde 3.8 artışla (54 milyon turist artışı) 1,5 milyar seviyesinde gerçekleştiği bildirilmiştir (www.turizmgunlugu.com). Ancak, etkileşim açısından turizmin ilk sıradaki bir sektör olduğu da unutulmamalıdır. Bu bağlamda kitlesel turizm faaliyetlerinin artmasındaki önemli unsurlar olan boş zaman ve harcanabilir gelir miktarının yanı sıra kitlesel iletişim ve, ulaşım araçlarının teknolojik gelişmelere bağlı olarak artması ve insanların gerek teknolojik kaynaklı gerekse bilimsellik ve okuma-öğrenme ilgisi nedeniyle artan merak, kltrlrarası diyalog ile birbirinden farklı özelliklere sahip coğrafı mekânları yerinde görme-gezme arzusu ve farklı deneyimler yaşama istekleri de son derece önem içermektedir. Günümüzde gelişen teknoloji sayesinde, dünyanın en uzak noktalarına dahi ulaşmak, ilgili ve meraklı turistler için mümkün hale gelmiştir.

Kavramsal açıdan turizm terimi günümüzün modern bir kavramı gibi görünse de insanlık tarihinin başlangıcından itibaren var olan yer değiştirme olgusunun günümüze kadar uzanan süreç içerisinde farklı boyutlar kazanmış halidir. Turizmi meydana getiren seyahat olgusu; çok çeşitli aktiviteleri kapsayan rekreasyon faaliyetlerinin yansımasıdır ya da bir yönüdür. Rekreasyon genel anlamda boş zaman faaliyetleri olarak değerlendirilse de geniş lde benzer fakat farklılık içeren tanımlamalara da rastlanabilir. “Rekreasyon, coğrafyacı Jean Gottmann’ın (1975) da dediği gibi “İnsanın beden ve zihnini dinlendirmek, tazelemek ihtiyaı’dır” (zg, 2011: 4). Bu durumun gerçekleşmesi rekreasyonel seyahat ya da turizm kavramının anlamını daha da belirginleştirecektir. Bu faaliyet ile birlikte sadece insanın canlanması değil, bu faaliyetlerin gerçekleştiği mekân ve bölgelerde de canlanma ile birlikte gelişme etkisi de gözlemlenmektedir. İşte bu eylem ve etkili g turizmdir. Turizm faaliyetlerinin genel olarak beş temel faktör ile kavramsal anlamı çizilebilir.

1. Seyahatin sürekli ikamet edilen ya da iş yapılan mekânın dışına yapılması,
2. Seyahat sırasında konaklama ile birlikte tktilecek mal ve hizmetlerin satın alınması,
3. Konaklama işleminin geçici süreli olması,
4. Faaliyet esnasında para kazanma amacının olmaması,
5. Faaliyetin sona ermesiyle sürekli ikamet edilen ya da iş yapılan yere geri dönülmesi gerektiği şeklinde dir.

“Turizm coğrafyası, turizmi ekonomik faaliyet olmaktan çok, arazi kullanım şekli olarak inceler. Bu planlamalara yansıdağı zaman coğrafı mirasın idaresi söz konusu olur.

Planlamada turizm ve diğer arazi kullanım şekillerinin birbiriyle ilişkisi düzenlenir. Bu mekânın organizasyonudur” (Doğaner, 2013: 11).

“Turizm coğrafyası bilim alanı; turistik kaynakların dağılışı, sınıflandırılması, turizmin etkileri, turizm potansiyelini belirleme, arazi kullanımı, ulaşım sistemleri-turizm etkileşimleri gibi konular üzerinde uzmanlaşan, coğrafyanın uygulamalı bilim alanlarından birisidir” (Doğanay ve Zaman, 2013: 10).

Turistik kaynaklar, mekâna bağlı ve mekân üzerinde gelişen doğal süreçlerin eseri olmakla birlikte, aynı zamanda antropojenik etkilerle mekânın değerlendirilmesiyle oluşur. Coğrafi kaynakların, beşerî etkilerle sürdürülebilir ekonomik faaliyete dönüştürülmesi olayı, mekânsal farklılıkları yaratmaktadır. Turizm coğrafyasının ilişki içinde olduğu diğer farklı bilim dalları ile birlikte etkileşimi sonucunda çeşitli turizm bölgeleri ve tiplerine dönüştüğü gözlemlenmektedir. Turizmin mekânsal dağılımı ve mekânsal farklılıkları değişik turizm faaliyetlerinin uygulama sahası olarak ortaya çıkan turizm bölgeleridir. Bu bölgelerin genel karakteri ve yer yüzeyindeki dağılışı biçimi de turizm coğrafyasının inceleme sahası içindedir. “Turizmin kaynağını oluşturan doğal varlıkların yanı sıra geçmişten günümüze kadar toplumların meydana getirdiği çeşitli uygarlık ve sanat harikalarının yeryüzünde oluşumunu ve dağılışı sağlayan etkenler turizm, coğrafya ve kültürü birleştirmektedir. Bu nedenle coğrafya-kültür ve turizm ilişkisi oldukça eskiye dayanmaktadır” (Emekli, 2006: 53).

Turizmin oluşmasına neden olan çeşitli mekânlar, bu mekânları kullananlar tarafından oluşturulan baskılar sonucunda çevresel sorunların da incelenmesi bu bilim dalının alanındadır. Bir turizm bölgesindeki konaklama tesisleri, eğlence-rekreasyon birimleri var edilirken, aynı bölgede yer alan koruma altına alınan, korunması gereken alanlar konusunun değerlendirilmesi; her türlü nüfus varlığına sahip alanlarda gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin nüfusa bağlı olumlu-olumsuz etkileri, talepleri turizm coğrafyasının hedefindedir. Turizm faaliyetlerinin sonucunda oluşan turizm kaynaklı ekonominin ülke çapında veya belirlenmiş turizm bölgeleri üzerindeki etkilerinin araştırılması da turizm coğrafyasının inceleme sahası içindedir. Mekânda arazi kullanımı, dağılımı, yer seçimi, planlama, turizm eğitimi ve bu konuda destek verilmesi (akademik düzey dâhil her kademedede eğitim), turizm politikalarının oluşturulmasında bu faaliyetin gerçekleştirildiği ülkenin bugünü ve geleceği konusunda önemli rol oynayacaktır.

“Diğer bir ifadeyle mekânın araştırılması ve incelenmesi ‘Coğrafya’, aynı mekânın değerlendirilmesi ise ‘Turizm’in ilgi alanında kalması, her iki bilim dalının çalışma alanı

içinde mekânın yer alması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu olgu, gerçekte iki farklı bilim dalı olan ‘Coğrafya’ ile ‘Turizm’in kesişme noktasını meydana getirmektedir” (Akova, 2018: 165).

Turizm faaliyetlerinin mekânsal özelliklere bağlı olması, insanın yaşadığı mekândan çıkıp, tatil yapmak ve dinlenmek için gittiği mekânın farklı olması, turizm-coğrafya ilişkisinin merkezini oluşturmaktadır. Mekânsal farklılıklar fiziki olayların katkısıyla, beşerî faaliyetlerin etkisinde gerçekleşir. İklim özellikleri yaz ve kış turizmini oluştururken, ara mevsimlerde farklı turizm olanakları gerçekleştirilir. Jeotermal kaynaklar sağlık turizmini ön plana çıkarırken, çekici özelliklere sahip dağlık alanlar, bitki çeşitliliği, kıyılar, jeolojik şekiller, mağara, göl, akarsu olanakları da farklı rekreasyonel turizm seçeneklerini oluşturur. Yani; turizmin oluşturulmasında yeryüzü şekilleri ile iklim özellikleri birbiriyle ilgili olduğu gibi, mekânın kültürel özellikleri ile beşerî coğrafya etkinlikleri de tüm bu kaynakların doğal çekicilikler ile bütünleşip, turizm-coğrafya bütünleşmesini sağlarlar. Aynı zamanda bu doğal çekicilikler turizm faaliyetinin doğal kaynaklarını oluşturur. Beşerî coğrafya etkinliklerinden festivaller, kongreler, fuarlar da bu bütünleşmenin aktörlerindendir. Turizmin beşerî kaynaklarını; tarihi ve kültürel alanlar, ören yerleri, müzeler, dini yapılar, köprüler, sanatsal mimari yapılar, şehirler, konaklama çeşitliliği, bir mekândan bir diğer mekâna gidiş ve dönüşler sırasında kullanılan ulaşım araçları ve tipleri, bu araçlar ve yöntemleri kullanan nüfus profili, turizm tercih noktaları ve özellikleri olarak sıralandığında tümünün turizm coğrafyası çatısı altında olduğu görülmektedir.

“Turizm coğrafyasının çeşitli doğa olaylarının yanı sıra, insan toplulukları tarafından ortaya çıkartılan çeşitli kültür varlıkları araştırması nedeniyle; turizm yörelerinin coğrafi konumu, yeryüzü şekilleri, iklim koşulları, bitki örtüsü, hayvan varlığı, termal kaynakları, tarihi ve kültürel varlıkları ile ilgilenmesini zorunlu kılmaktadır. Başka kelimelerle ifade etmek gerekirse; turizm sektörünün faaliyetlerini sürdürdüğü mekân üzerindeki etkisi iki yönlü olup, bunlardan birincisi; turizm endüstrisinin ihtiyaç duyduğu tesisleri inşa ederek çevrenin amaca uygun olarak şekillendirilmesi, diğeri ise turizm faaliyetlerinin mekân üzerindeki etkisinin araştırılmasıdır” (Akova, 2018: 186). Turizm coğrafyasının mekânsal kavramını oluşturan mekânsal unsurları ise şu şekilde sıralamak mümkün olabilir:

1. Turist çıkaran bölgeler yani turistlerin yaşam alanı olan yerler,
2. Turistlerin varış alanları, yani turistlerin gezmek-görmek için gittikleri alanlar,

3. Bu gidiş-dönüş (yolculuk) eyleminin gerçekleştirilmesi için kullanılan ulaşım faaliyetleri.

Turizm coğrafyası; turizme katılan kişilerin yaşadıkları yerlerden ayrılarak gezip-görmeyi hedefledikleri yerlere ulaşmaları, bu ulaşımın gerçekleşmesi için yapılan yolculukları bir mekân bilimi olmasından ötürü inceleyip, araştırıp, sonuçlandırarak turizme katkı sağlar. Ancak bu çalışmaların gerçekleştirilmesinde coğrafyacıların görev ve sorumluluğu oldukça fazladır. Turizmde coğrafyacının rolü, coğrafyanın çok geniş kapsamlı bir bilim olması ve birçok farklı disiplinle birlikte çalışabilirliği nedeniyle oldukça önemlidir. Günümüze kadar yapılan çalışmaların da bu fikri desteklemeleri, turizm konusunda da coğrafyacının rolünün önemli olduğu çeşitli bilim adamlarınca belirtilmektedir.

“Uluslararası turizm alanında yapılacak bir araştırmanın potansiyel hedefinin gerçekten sınırsız olduğu vurgulanarak, bu hedeflerin tek tek turistik kullanım lokasyonlarının planlanması ve incelenmesinden tutun da uluslararası turist akışının analizine kadar değişik şekillerde olduğu belirtilmektedir (örneğin: Matley, 1976). Bu yüzden de coğrafyacı, turizm endüstrisinin planlama ve geliştirilmesine farklı düzeylerde katkıda bulunan başka bilim dalları mensupları arasına katılabilmektedir” (Özgüç, 2011: 19).

Coğrafyacı, söz konusu olan bir sahayı doğal ve beşeri birçok özelliği ile inceleyip, araştırma görevini gerçekleştirdiğinden (o bölge ya da ülkeye ait olan doğa, çevre koşulları, iklimatik özellikleri, bölgenin coğrafi görünüm özellikleri, cazibe merkezleri, çekicilik yaratacak olanaklar, demografik özellikleri, kültürel kaynakları ve kültürel özellikleri, ekonomik koşullarını) turizm faaliyetleri açısından sentezleyip, sonuç çıkartarak turizm endüstrisinin planlama ve gelişimine çeşitli düzeylerde katkı sunan bilim dallarının uygulayıcılarından birini oluşturmaktadır. Coğrafyacı yapmış olduğu çalışmalar gereği sahip olduğu kazanımlar ile turizm seyahat acenteleri ve organizasyonlarına akademik düzeyde ve her türlü eğitim düzeyinde katkı sağlayabilir. Raporlamaları ile yeni turizm gelişmelerini ve olanaklarını değerlendirir. İstatistiksel veriler ışığında ilgili turizm bölgesinin gelecek planlamasını, turist sayısı, ekonomik-politik açıyı diğer coğrafi faktörlerle bütüncül bakış açısıyla değerlendirerek analiz edip, rapor hazırlar ve gerekli birimlere sunar. Turizm olgusunu ve faaliyetini kavramsal olarak tanımlamak tek bir ifadeye kesinlikle sığdırılmaz. Turizm literatüründe, turizmin kavramsal tanımlamaları, kaynağında insan ile mekânın olduğu ve dinamik bir yapıya sahip olması nedeniyle çeşitlilik göstermektedir. Latince kökeni oldukça eski olan turizm terimi, “Tourisim” sözcüğü olarak İngilizce sözcükler arasına

1800'lü yıllarda girmiş olup, daha sonra geçen süreç içerisinde kademeli olarak diğer dil gruplarında yerini almıştır.

Faaliyet olarak turizm, küreselleşmeyi toplumsal ve ekonomik açılardan kolaylaştıran ve uluslararası mali yanı da olan faaliyettir. Büyük boyutlara varan dünya dış turizm harcamaları birçok ülke bütçesinin dengelenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. “Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi’nin (WTTC) dünyanın en büyük endüstrisi, refah ve istihdam yaratan en büyük işvereni” şeklinde değerlendirdiği turizm, bir hesaba göre ‘her üç saniyede bir yeni iş olanağı’ yaratmaktadır” (Özgüç, 2011: 1). Bu durumun gerçekleşebilmesi, dünya üzerinde turizm faaliyetine katılan ülkelerin-toplulukların gerek kendi gerek uluslararası alanda sürdürülebilir verimliliğin oluşabilmesi, turizm için olumlu koşulların hüküm sürmesine bağlıdır. Aksi takdirde sıra dışı beşerî ve fiziki olayların gerçekleşmesiyle oluşacak olumsuz etkiler söz konusu ifadenin anlamını çok büyük ölçüde değiştirebilir.

“ Tanımlamalardan da anlaşıldığı gibi genel anlamda turizm toplumsal ve ekonomik bir faaliyet olup, var olduğu alanlarda mekâna bağlı olarak gelişim gösteren mekânsal bir faaliyettir. Turizm olgusunu iki başlık ile değerlendirmek mümkündür.

1. Dinamik (hareketli) elemanlar
2. Statik (sabit) elemanlar

Dinamik turizm elemanları arasında, turizmin temel öznesi insan ve seyahat etme arzusudur. Ulaşım ve iletişim araçları da turizmin dinamik elemanlarından olup, mekân-zaman-organizasyon ilişkisi kurulması bu faktörlerle gerçekleşir. Statik elemanlar ise genellikle konaklama ve konaklama tesisleri, turizm bölgelerindeki beşerî-kültürel ve doğal turistik çekicilikler sayılabilir. Aslında turizm hareketlerinin asıl meydana geliş sebebi, doğal, beşerî ve kültürel kaynaklar ve çekicilikleridir.

Tarihsel süreçte turizm; “Çağdaş turizm hareketleri olarak kabul edilen olayların büyük çoğunluğu, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra çok daha hızlı bir gelişme seyrine girmiş ve bu dönem sonrasında turizm hareketleri daha önce olmadığı kadar kitlesel bir boyut kazanmıştır” (Doğanay ve Zaman, 2013: 16). Kitlesel turizm 1950’li yıllardan günümüze uluslararası alanda hız kazanmaya başlamıştır. Bu dönem savaş sonrası dönem olması nedeniyle güvenlik endişelerinin azalması, ulaşım olanaklarının çeşitlilik göstermeye başlaması vb. seyahat edilebilirliği arttırmıştır. Birçok ülke turizmin gelir getirici faaliyet olduğunu benimsemeye başlamıştır. Modern turistik alanlar ile konaklama ve dinlenme tesisleri sayısında artışlar

başlamış, kentleşme hareketlerinin hız kazanması turizme katılımı tetiklemiştir. Ayrıca bu dönemde yüksek gelirli insanların yanı sıra, orta gelire sahip kitleler de turizme katılmaya başlamışlardır. Çalışma hayatının ve meslek gruplarının yaygınlaşması, tatil ve boş zaman kavramı ile refahın artmaya başlaması da orta sınıfın katılımını etkilemiştir. 1980’lerden itibaren ulaşım sistemindeki gelişmelerle birlikte havayolu ulaşımının da erişilebilir duruma gelmesiyle turizm sürekli bir şekilde büyüme-gelişme eğilimine girmiştir. Bu süreçte turizm faaliyetlerinin hızlanmasını arttıran bir başka önemli etken de oluşturulan paket tur organizasyonlarının olaya dâhil olmasıdır şeklinde ifade edilebilir. Ancak gün geçtikçe öneminin ve etkilerinin arttığı gözlenen turizm ve turizm faaliyetlerinin, turizm sektöründe, günümüzün güncel terimlerinden biri olan “sürdürülebilirlik” kavramının uygulamalarının üzerinde durulması, yapılması gereken eylemlerin de hızla gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

“Sürdürülebilirlik, sürekliliği olan herhangi bir doğal veya beşerî olayın devamlı fakat değiştirilmeden ve aşırı kullanımla tüketilmeden yararlanmayı gerektirmektedir. Kaynaklar sürekli olarak kullanılıp değerlendirilirken, kaynağın sürekliliğinin sağlanabilmesi için de koruma bilinci daima ön planda tutulmaktadır. Turizm endüstrisinin yararlandığı kaynak değerlerin doğal ve sosyo-kültürel kökenli olması, gelişme yolunda ihtiyaç duyulan döviz gelirlerinin arttırılması sürecinde, özellikle gelişmekte olan ülkelerin, uluslararası turizm sektöründen daha fazla pay alabilmesi için ciddi bir rekabet içine girmelerine neden olmuştur. Bu rekabette üstünlük sağlayabilmek için, turizmin varlığına ve gelişmesine neden olan her türden kaynak değer, turizm faaliyetlerinden en az zarar görerek yararlanılmasını gerektirmektedir. Bu durum turizmde “sürdürülebilirlik” kavramının ortaya çıkmasına neden olduğu iddia edilebilir. Sürdürülebilirlik kavramının varlığına neden olan diğer gelişmeler arasında çevre sorunlarının her geçen gün daha fazla önem kazanması ve farklı beklentiler içinde olan turist tipinin ortaya çıkmış olması da rol oynamış olabilir” (Akova, 2013: 108-109). İnsanlarda gittikçe artarak gelişen çevre bilinci, koruma eylemini ortaya koymuştur. Turizmde turistik kaynaklar en önemli kaynak olan çevrenin korunması ile varlıklarını sürdürebilirler. Aksi halde çevresel baskılar turizm olayını da etkisi ve baskısı altına alacaktır.

“Mevcut turizm alanları içinde konforlu, sağlıklı, yaşanabilir alanlar ve tesisler yaratma çabaları ekolojik yaklaşımla planlandığında olumlu sonuçlar ortaya çıkar. Buna karşın dinlenme, gezme, görme ve eğlenme fırsatı sunan turizm alanları aşırı talep ve kontrolsüz kullanım nedeniyle çevresel sorunlar oluştururken o bölgede yaşayan insanlar ve turistler için istenilmeyen sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Özellikle turizm alanlarında yoğun kullanım, trafik, çevresel baskı, aşırı ekolojik yüklenme, düzensiz ve doğaya uyumlu olmayan tesisler

sürdürülebilir turizm olanağı sunmazlar. Bilindiği üzere bu durum günümüzün gelişmiş ülkelerde geçmişte, geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde günümüzde yaşanmaktadır” (Doğan, 2018: 27).

Turizmde sürdürülebilirliğin gerçekleşebilmesi, ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini daha kısa sürede gösterebilmesi için, ülke politika yapıcılarının yerinde destek ve denetlemeleri ile turizme katılan yatırımcı ve ziyaretçiler ile istihdama dâhil olanların da bu durumun bilincini taşımaları, gerekli eğitim sürecinden yararlanmış olmaları gerekmektedir. Ancak, turizmde sürdürülebilirlik olgusunun ilkeler temelinde, planlamalar dâhilinde uygulanması, gelişmeleri arzu edilen düzeye taşıyacaktır. “Sürdürülebilir Turizm İlkeleri;

1. Talebe göre değil, arza göre turistik düzenlemelerin yapılması,
2. Önceliklerin yerel halka verilmesi,
3. 12 ay boyunca turizm,
4. Toplu taşıma,
5. Toplumsal katılım,
6. Temiz enerji kullanımı,
7. Eylem durumunda dinlenme,
8. Gerçek yaşamın sahnelenmesi,
9. Mevcut yapı stokunun kullanılması,
10. Toplumsal ve kültürel kimliğin korunması,
11. Turizm yatırımlarının esnek, gelişmeye açık ve uzun vadeli olması” (Çakıllıoğlu, 1996; Akova, 2013: 114-115).

Bir insanın seyahat etme arzusu turizm faaliyetinin dinamik yapısının en temelini oluştururken, seyahat etme arzusunu oluşturan temel nedenin ise genel bir karşılığı olmayıp, kişisel farklılıklar göstermesi, turizm faaliyetine katılan turistlerin davranışları, istekleri, seçimleri turist davranışları olup, başka bir ifadeyle turist güdülerini olarak da tanımlanabilir.

Kabul edilen tanıma göre turizme katılarak seyahate çıkan herkes, Dünya Turizm Örgütü’nün (WTO) önerisine uygun olarak, “ziyaretçi” şeklinde anılacaktır; bu bakımdan “ziyaretçi” terimi bütün turizm istatistikleri sisteminin temel kavramı haline gelmektedir. Ziyaretçiler “uluslararası ziyaretçiler” ya da “iç ziyaretçiler” olarak gruplanabilmektedir. Uluslararası ziyaretçiler de 24 saatten çok kalanlar ve ziyaret ettikleri ülkede bir gece geçirmeden aynı gün geri dönenler (günübirlikçi) olarak ayrılabilirler. İç ziyaretçiler ise kendi ülkesi içinde bir başka yere 12 ayı geçmeyecek süre şeklinde giden, seyahat amacı ziyaret

olan kişileri ifade etmektedir. Bunlar, uluslararası ziyaretçiler gibi geceleyen ziyaretçiler ve günübirlikçiler olarak ayrılabilir. Seyahat eden birisinin “ziyaretçi” ya da “turist” ve “günübirlikçi” olarak nitelenebilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekir. Buna göre:

- 1. Ziyaretçiler (ya da turistler):** Ziyaret edilen ülkeye aşağıdaki nedenlerden birisiyle gelip, 24 saatten çok kalan ziyaretçilerdir:
 - a.** Rekreasyon, tatil, spor, sağlık, inceleme, din;
 - b.** İş, aile, arkadaş, misyon, toplantı gibi amaçlardan bir ya da daha çoğuyla yolculuk yapanlar.
- 2. Günübirlikçiler (ekskürsionistler):** Ziyaret edilen ülkede 24 saatten az kalanlardır; bunlara yolcu gemisiyle gelenler de dâhildir.

Turist sayılamayacak olanlar ise **(a)** bir yabancı ülkede oturmak üzere göçmen ya da mülteci olarak o ülkeye giden kişiler; **(b)** bir işte çalışmak için -anlaşmalı ya da anlaşmasız- bir ülkeye giriş yapanlar; diplomat ya da ordu mensubu niteliğinde bir başka ülkeye gidenler; **(c)** okumak üzere başka ülkeye giden gençler ve öğrenciler; **(d)** sınır bölgelerinde yaşayıp da çalışmak üzere komşu ülkeye gitmek için sınır geçenler; **(e)** bir ülkeden, yolculuk 24 saatten uzun sürse bile, durmaksızın geçenler; **(f)** bir yıldan uzun süreli kalmak üzere bir ülkeye gidenler (IUOTO 1968; WTO 1981; WTO, IUOTO’nun ad değiştirerek devamıdır) (Özgüç, 2011: 15).

Turizm faaliyetleri temelinde turiste hizmet amacı ile hazırlanmış, planlanmış ve üretilmiş ve oluşmuş tüm birimlere **turistik** denir. Turistik kaynaklar doğal ve beşerî unsurlardır. Örnek verecek olursak; kıyılar ve su kenarları ve suyun oluşturduğu doğal oluşumlar, dağlar, mağaralar, tabiat parkları, tarihi ve kültürel değeri olan eserler bazılarıdır

Turistik ürün: “Turistlerin turizm olayına katıldığı andan itibaren yararlanmaya başladığı ulaşım, konaklama, yeme-içme, eğlence ve diğer birçok hizmetlerin bileşimi şeklinde tanımlanabilir. Turistik ürün genel anlamda, çekicilikler, ulaştırma sistemleri ve turizm işletmelerinden oluşur (Hacıoğlu, vd. 2008). Başka bir tanımla turistik ürün özetle, turistlerin seyahatleri sırasında satın aldıkları ve faydalandıkları tüm mal ve hizmetleri kapsamaktadır” (Uygur, 2007; Doğanay ve Zaman, 2013: 10).

Turizmin sınıflandırılmasında: “Dünya Turizm Örgütü, bu bağlamda, iç ve dış turizmle ilgili terimleri hem çeşitlendirmeye hem de açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır. Buna göre:

Uluslararası turizm – bir ülkenin ülke dışıyla bağlantılı turizmini ifade eder. Bir ülkeye bir başka ülkede oturanlar tarafından yapılan ziyaretler ile o ülkede yaşayanların ülkeleri dışına yaptıkları ziyaretleri kapsar.

İç turizm – Bir ülkede yaşayanların kendi ülkelerinde başka yerlere yaptıkları ziyaretlerdir.

Ülke-içi turizm – İç turizm ile ülkeye dışarıdan yapılan ziyaretleri birlikte kapsayan kavramdır (bir ülke içindeki konaklama kolaylıkları ve çekiciliklerin oluşturduğu turizm pazarı da denilebilir).

Ulusal turizm – İç turizmle birlikte o ülkeden dışarıya yapılan turizm ziyaretlerini kapsar (ülke halkının seyahat acenteleri ve havayolları için oluşturduğu pazar) ifadeleri geçerliliğini korumaktadır’’ (Özgüç, 2011: 29). Turizm tiplerinin belirlenmesinde bazı özellikler ön plana çıkmaktadır. Bu özellikler aşağıda (Tablo 1) verilmiştir.

Tablo 1: Turizm Tiplerinin Belirlenmesinde Kullanılan Bazı Ölçütler

Belirleyici Ölçütler	Turistik Aktivitenin Şekli
Turistlerin geldiği yere göre	İç turizm, dış turizm
Turist sayısına göre	Bireysel, aile, kitle
Turist türüne göre	Sıra dışı turist, kitle turisti, araştırmacı, seçkin...
Seyahat sezonuna göre	Kış turizmi, Yaz turizmi, Sarı Yaz (Sonbahar)
Turistlerin sosyal ve ekonomik durumuna göre	Lüks turizm, Sosyal turizm (orta sınıf)
Konaklama tesislerine göre	Otel, motel, tatil köyü, pansiyon, karavan, bungalov çadır-Kamping, oberj (dağ oteli)
Planlanma sürecine göre	Bireysel kararlar, Turizm Acenteleri aracılığıyla
Harcanan zamana göre	Kısa süreli, uzun süreli
Ulaştırma araçlarına göre	Havayolu, Karayolu, Denizyolu, Demiryolu
Yaş gruplarına göre	Gençlik turizmi, üçüncü yaş turizmi, çocuklu aile turizmi
Çevresel etkilerine göre	Kitle turizmi, yeşil, çevreci, yumuşak (soft) turizm

Kaynak: (Doğanay ve Zaman, 2013: 5)

Tablo 2: Başlıca Turizm Tipleri ve Uygulanış Şekilleri

Turizm Tipleri	Uygulanış Şekilleri
Kültürel Turizm	Miras turizmi, Sıla turizmi, Edebi miras turizmi Soy-sop araştırma turizmi, Anavatan ziyaretleri, Thanaturizm-Dark tourism (ölüm turizmi, savaş alanı turizmi)
Spor Turizmi	Alpinizm(dağcılık), Spor-Kamp turizmi, Su sporları turizmi (Su altı dalış-scuba, diving Yelken, Sörf, Rafting), Hava Sporları, Kış sporları turizmi, Golf turizmi, Orienteering (Hedef bulma), Balon turizmi, Yamaç turizmi, Mağara sporları
İnanç Turizmi	Kutsal alanlara ziyaretler, Haç ziyaretleri
Kongre Turizmi	Bilimsel amaçlı etkinlikler, çeşitli amaçlarla toplantılar...
Eko-Turizm	Doğa yürüyüşü, milli park ziyareti, korunan alanlar ziyareti, bisikletli doğa gezileri, foto safari..
Özel İlgi Turizmi	Kuş gözlemciliği, Kumar turizmi, Botanik turizmi Sis turizmi, Alış-veriş turizmi...
Eğlence Turizmi	Eğlendirici etkinliklere katılım, müzik festivalleri Karnavallar, eğlence parkları ziyaretleri
Sağlık Turizmi	Termal turizm, Klimatizm, yayla turizmi
Gastro Turizm	Yerel tatlar, farklı lezzetlerin denenmesi için ziyaretler
Yat Turizm,	Yat gezintisi
Kırsal Turizm	Kültürel kırsal turizm, Doğal kırsal turizm, kırsal alanlarda doğal ve kültürel peyzaja yönelik seyahatler...
Şehir Turizmi	Şehirsiz turistik çekiciliklerin ziyaretleri, alış-veriş turizmi...
Yayla Turizmi	Yayla kültürü deneyimi, yaylacılık alanlara doğa turları...
Kıyı Turizmi	Plaj turizmi, kıyı gezintileri...
Dağ Turizmi	Dağcılık, tırmanış, doğa keşif gezileri, "en" güdüsünün tatmini...
Doğa-macera Turizmi	Av turizmi, Mağara keşif turizmi, dağ yürüyüşü, Kamp-Karavan turizmi
Etkinlik Turizmi	Festivaller, Şenlikler
Sınır Turizmi	Alış-veriş turizmi
Agro-Turizmi (Tarım Turizmi)	Tarımsal ürün üretim, hasat, bakım günleri katılım, yöresel ürün sergi, şenlik, festivallerine katılım...
Çiftlik Turizmi	Çiftliklerde bir günü deneyim etme
Etnik Turizmi	Etnik bir grubun geleneksel yaşam biçimleri, özgün, kültürel etkinliklerini gözlemleme. Örneğin Yörük göçlerine katılım
Arktik, Antarktik (kutup) Turizmi	Kutup bölgelerine yapılan geziler, Buzkıran gemiler eşliğinde veya helikopterler ile kutup bölgelerinde turlara katılma. Örneğin Franz Josef Adası turları
Uzay Turizmi	Uluslararası uzay istasyonuna yönelik uzay turlarını kapsar. İlk uzay turisti 2001'de Soyuz Uzay aracı ile Kazakistan'daki Baykonur uzay üssünden uzaya gönderilen Amerikalı Dennis Tito'dur. NASA uzay turistlerine "uçuş katılımcısı" adı vermektedir. Halen bazı seyahat acenteleri uzay kısa gezi biletleri pazarlamaktadır.
Afet Turizmi	Olağanüstü doğa olaylarının yerinde gözlemlemek için yapılan seyahatler. Örneğin, Volkanik patlama anına tanık olma (İzlanda-Eyjafjallajökull volkanına yönelik turlar düzenlenmiştir).
Kamp-Karavan Turizmi	Kamp alanlarında konaklama, karavanlar ile özgür turları kapsar.
Gençlik Turizmi	14-15 yaş aralığındaki gençlerin spor, eğlence, sosyal, kültürel etkinliklere katılım için yaptıkları seyahatler ve deneyimlerdir.

Kaynak: (Doğanay ve Zaman, 2013: 6-7)

Günümüzde en önemli hizmet sektörlerinin başında gelen turizm sektörü içerisinde şehir turizmi kültürel deneyim kazanmak, çeşitli sportif ve sanatsal etkinliklere katılmak, eğlenmek, eğitim faaliyetlerinde bulunmak gibi birçok farklı boyuttan oluşmaktadır. Bu nedenle tüketiciler arasında tercih önceliğine sahiptir. ‘Kadıköy’de Turizm Faaliyetleri ve Gelişim Olanakları’ adlı çalışmada şehir turizmi içinde gelişen turizm türleri uygulamaları tanımlanacaktır.

Şehirler, kendilerine özgü çekicilik ve cazibe merkezi olabilen özellikleri ile “şehir turizmi” kavramının yaratıcısı durumundadırlar. Şehirlerdeki doğal ve beşerî çekicilikler iyi yönetilip, korunduğu takdirde, kendi sahasında turizm istihdamı yaratarak, yerelde ekonomik katkısını arttıracaktır. Dünya ülkeleri arasında birçok şehir, şehrsel turizm alanında marka değeri taşıyacak konumda olup gerek şehrsel özellikleri gerekse alt yapı düzenekleri ile şehir ekonomisine dolayısıyla ülke ekonomisine çok büyük oranda katkı sağlamaktadırlar.

Şehirlerde, şehrin tüm olanaklarından yararlanılarak gerçekleştirilen şehir turizmi, şehir alanına odaklanan karmaşık bir turizm sistemini tanımlamaktadır. Günümüzde şehir turizmi klasik anlayışla sadece doğal, tarihi, mimari ve sanatsal yapıları görmenin çok ötesine geçmiştir. Günümüz şehir turistleri özellikle şehrin kimliğini anlamayı, yerel kültürü tanımayı, yerel halkın değerlerini yaşamayı istemekte, şehir turizmine mekân ve kültürel keşif gözüyle bakmaktadırlar.

“Son yıllarda şehir turizminin önem kazanmasında dünyadaki şehirleşme eğilimi, turistik algı ve talepteki değişim, ulaşım, konaklama ve bilgi-işlem teknolojilerindeki değişim ve gelişimler büyük ölçüde etkili olmuştur. Günümüzde şehirlerde turizmin gelişmesi talebe göre olmaktan çok, o talebi şehre çekebilmek için ülkelerin ve şehir yöneticilerinin şehirlerde turizmi geliştirme siyasetlerine ve buna uygun kaynak yaratma çabalarına bağlı bulunmaktadır. Yerel yönetimler bu yönde geliştirdikleri stratejiler, planlamalar ve yatırım uygulamalarıyla şehirleri adeta yeniden şekillendirmekte, fonksiyonlarına yön vermekte, yeni şehir kimlikleri yaratmaktadır. Turistik şehir markası yaratma sürecinde başarılı olan şehirler, küresel turizm pazarında yerlerini almaktadırlar” (Yaman Kocadağlı, 2018: 91).

Turizmin ekonomik bir faaliyet olması, üzerinde yer aldığı mekânın (bir ülke ya da bölge) ekonomik ve toplumsal yapısı üzerinde değişimlere neden olmaktadır. Bu değişimler olumlu etkiler yaratabildiği gibi olumsuz etkiler de yaratabilmektedir. Turizmin, turist (yerli-yabancı), para akışı-döviz girdisi çerçevesinin yanında, bunları sağlayan kitleye, turizm sahasında sunmak zorunda olduğu beslenme, barınma, eğlenme, iyi vakit geçirme gibi

olanakları vardır. Bu olanaklar sağlanırken turizm bölgesinde yaşayan yerli halkın gereksinimleri de göz ardı edilmemelidir. Yani, bir turizm bölgesinde turisti mutlu etme çabaları, o bölgenin yerli halkını mutsuz etmemelidir. Bu durumun tam tersi, yerli halkın görenek ve davranışları da turistin mutsuz olmasına neden olmamalıdır. Turizm bölgesinin yerli halkı çevresel, mekânsal değişimlerde olumsuz baskılar altında kalmalarının, o halka istihdam olanaklarının sağlanmış olması gerekçesi olmamalı, bu yönde gelişebilecek toplumsal sorunlara yol açılmamalıdır. Turizmin etkilerini incelerken;

- a. Fiziki ve Beşeri Çevre üzerinde,
- b. Sosyal ve Ekonomik Hayat üzerinde,
- c. Kültür üzerinde, olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirmek daha açıklayıcı olabilir.

Turizmin Olumlu Etkileri

a. Fiziki ve Beşerî Çevre Üzerinde: “Doğal ve beşerî kaynakların korunması, yeniden yapılandırılması veya güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Eski konakların restore edilerek turizm sektörüne kazandırılması bu uygulamalara örnek olarak gösterilebilir. Bu kaynaklara erişim kolaylığı sağladığı gibi, yapılan çevre düzenlemesi sadece turistlere hitap etmekle kalınmaz; bu gelişmelerden yöre halkının da yararlanmasına olanak sağlar. Terk edilmiş, değerlendirilmeyen bazı tesisleri yeniden ele alarak ve onlara farklı fonksiyonlar yükleyerek ekonomik döngü içinde kalmalarına imkân sağlar. Örneğin, kullanım dışı kalmış bazı demiryolu hatları, kanallar, garlar, limanlar, balıkçı barınakları, fabrikalar, maden ocakları veya ardiyeler gibi sanayi tesisleri yenilenerek ve yeni işlevler yüklenerek, turizm sektörü sayesinde tekrar ekonomik döngü içinde değerlendirilmesini sağlayan koruma ve planlama çalışmalarının yapılmasına imkân tanımaktadır” (Akova, 2013: 121).

Turizm faaliyetleri çevreci davranışların ve doğal peyzajın en fazla önemsendiği, beşeri estetik kavramları içinde değerlendirilen mekânlarda sürdürülebilir ilkelerin doğrultusunda kalıcı gelişim gösteren faaliyetlerdir. Eskinin yeniye estetik kaygılar içerisinde dönüştürülmesiyle doğal mekânda oluşturulan kaynaklar turiste daha fazla heyecan verir. Geçmişî koruyarak, dönüştürerek elde edilen mekânlar tarihi hikâyeleriyle birlikte geçmişin geleceğe taşınmasında örnek olurlar. Çalışma alanımızda yer alan Hasanpaşa Gazhane Binalarının bu açıdan değerlendirilmesi çok önemlidir. “Koruyarak Korunmak” fikri ile hareket ederek, anıt ağaçların, tarihi çeşme ve benzeri beşeri yapıların fonksiyonel bir turizm kaynağı haline dönüştürülmesi çok zor olmasa gerek.

b. Sosyal ve Ekonomik Hayat Üzerinde: “Örneğin turizm gelirlerinin bir kısmı tarihi anıt ve yapılarının, bakım, onarım ve restorasyonu amacıyla değerlendirilmektedir. Tüm bunların dışında, yerel ölçekli küçük girişimcilerin de yararlanabilecekleri fırsatları da ortaya çıkarmaktadır. Böylece yerel halkın da gelirlerinin artmasına ve bu gelir artışına bağlı olarak yaşam standardının dolaylı da olsa, yükselmesine fırsat yaratılmaktadır” (Akova, 2013: 121). Bu tür mekânların fonksiyonel değerlerinin yerel halka benimsetilmesi, yerel halkın bu alanlarda görevlendirilmesi sorumluluk ve turizm bilincini daha arttıracaktır. Turizm faaliyetlerinin en önemli olumlu etkilerinden biri, turizme katılanlar arasında sosyal yakınlaşmalar nedeniyle gelişen ilişkilerin ekonomik boyuta yansımaması mümkün değildir.

Turizm sahasına yapılacak tesislerin arazi kullanımındaki planlamalarla koruma alanlarına zarar verilmeden işletmelere dönüştürülmesi, eğlen-dinlen amacına uygun olarak nitelikli hizmetlerin sunulması karşılığında döviz-para girdisi kazanımı, istihdam olanakları yaratması bölgesel bir ekonomik kalkınma şeklinin, ulusal ekonomik kalkınma şekline dönüşmesini gerçekleştirecektir. Bu zincir şeklinde birbirine bağlı olarak ilerleyen ekonomik gelişim olayı, bölgenin tarımsal faaliyetlerinin, imalat sektörünün, besin-gıda üretimi türlerinin nitelikli bir şekilde çeşitlenmesini, ulaşım sisteminin gelişmesini de sürdürülebilir kılacaktır. Sürdürülebilir bir faaliyet yaratmak, sürekliliği olan turist ve turist gelirinin akışını sağlayacaktır. Rekabet güçlenecek, nitelikli faaliyetler artacak, istihdam yaratılacak ve bunun sonucunun yansımaları devletin vergilendirme yolu ile elde edeceği kazanç sisteminde yüksek değerlere ulaşılması da geri dönüşümü de mümkün olacaktır.

c. Kültür Üzerinde: Kültür daima yaşayan adeta canlı bir olgudur. Her turizm bölgesi kendi yöresel değerlerini, hikâyelerini pazarlama yöntemleri geliştirerek bölgelerinin çekiciliğini arttırmalıdır. Ancak geliştirme yöntemleri yapılanların dışında değil, bugüne değin yapılanlara ilave modeller olmalıdır. Olmayanı yaratmak, yenilikçi olmak gereklidir, ancak yenilikçi olurken eski ve tarihi kültürel tüm değerleri özenle korumak gerekmektedir. Örneğin, bölgede var olan doğal mekân üzerindeki kültürel kaynağın yeniden yeni fonksiyonlarla donatılması bölge için büyük bir fırsattır. Çalışma alanımızda yer alan ve günümüzde kullanım dışı bırakılan tarihi Moda Vapur İskelesi’nin denizel alanı ile birlikte değerlendirilerek, ışık efektleri vb. simülasyonlarla olağan üstü bir konser, festival, tiyatro mekânı olması bir hayal değildir. Turizmin yaratacağı yaratıcılık ve girişimcilik hem bölgenin hem de ülkenin sosyal, psikolojik ve ekonomik kazancı olacaktır.

“Turisti harekete geçiren kültür turizminin kaynakları arasında sit alanları (arkeolojik sit, tarihi sit, kentsel sit), mimari yapılar (anıtsal tek yapılar, tarihi konutlar, kaleler, dini yapılar, modern mimari), tarihi, yollar, savaş alanları, kutsal yerler, müzeler, parklar, mekâna bağlı kültürel çekicilikler olarak yer alırken, festivaller, sergiler, galeriler, görsel sanatlar (film, tiyatro, konser), müzik ve dans (klasik, folk, modern) kültürel olaylar olarak yer alır. Mekâna bağlı kültürel çekicilikler turisti bulundukları yere çekerken, kültürel olaylar yer değiştirebilir ve gittikleri yere turist çekerler” (Doğaner, 2013: 14). Çalışma alanımızda var olan sit alanlarının sürdürülebilir koşullarla değerlendirilmesi, gelecek nesillere ışık yakacak, örnek olacaktır. “Korunan alanlar, nesli tehlike altında, endemik birçok bitki ve hayvan türüne ev sahipliği yapmakta olup, ekolojik özelliklerinin ve doğal güzelliklerin yanı sıra jeolojik, jeomorfolojik, peyzaj, tarihi, arkeolojik ve kültürel değerlere sahip alanları da içermektedir” (Balcı Akova, 2020: 121). Şehir turizmi alanında yer alan sahalarda kentsel ve doğal sit alanı bölgelerinde, o bölgeye özgü nadir kalan endemik bitkiler var ise görselleri turistlere ve bölge halkına sunulduğunda, çekiciliği arttırmak adına ayrıcalıklı bir alan oluşturulabilir.

Turizmin Olumsuz Etkileri

a. Fiziki ve Beşerî Çevre Üzerinde: Beşeri fonksiyonlardan olan inşaatlar, kıyılardaki plansız yapılaşma, doğal alanların tahribatı vb. etkiler fiziki çevre üzerinde oluşturduğu baskı çok fazladır. Bilinçli ya da bilinçsiz yapılan bu tahribatın onarılmasının yüz yıllar, bin yıllar sürecektir. Süreçlere gereksinimi olduğu bilinse de kişisel ve rantal çıkarlar uğruna bu durum göz ardı edilmektedir. Kıyı tahribatı, insan eseri yangınlar, yaratılan yoğun çevre kirliliği, gürültü, insanlara aşırı tüketim pompalanması gibi birçok olumsuzlukların kaynağında yeterli çevre eğitiminin verilmeyişi ve sorumluluk fikrinin kişisel çıkarlarının dışına yayılmayışdır. Gelişmiş ülkelerin eğitim seviyesine ulaşıldığında ancak bu sorunlar oluşmayabilir, bu nedenle bu yönde hızla politikalar üretilmesi yöneticilerin birinci görevleri olmalıdır.

b. Sosyal ve Ekonomik Hayat Üzerine: Turizm aynı zamanda bir deneyim eylemini gerçekleştirme olayıdır. Turistlerin önemli bir kısmı gittikleri ülkenin yöresel özelliklerini deneyimlemekten yanadır. Bu durumun gerçekleşmesi hem turist mutluluğu hem de bölgenin kendi ürünlerinin pazarlanması açısından önemlidir ekonomik olarak da ciddi bir getirisi olacaktır. Aksi halde ithalatın desteklenmesi gibi bir durum oluşacaktır. Bir turist gittiği bölgede hizmet satın alması turizmin gereğidir ancak bu hizmetin ülke kaynaklarının ürünü olması hem turizm geliri hem de yöre halkının sosyal yapısı açısından çok önemlidir. Bu durumun önemine “Kadıköy’de turizmin gelişim olanakları” bölümünde değinilmiştir.

“Turizm faaliyetleri çeşitlilik göstermesinin yanı sıra hizmet sektörü içerisinde yer alması açısından maliyet oranı yüksek seviyelerdedir. Klasik turizm, gizli maliyetler barındırma özelliğine sahiptir. Örneğin turizm sektörünün ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik ithalatın artması ülkenin döviz kaynaklarının azalmasına yol açabileceği gibi, dışa bağımlılığa da sebep olabilir. Turistik yörelerde başta arazi fiyatları olmak üzere genel olarak ürünlerin fiyatının artmasına neden olduğu da bilinmektedir. Yöre halkının genellikle uzmanlık gerektirmeyen turistik işlerde ve sadece turizm sezonu boyunca çalıştırılması sonucu, elde ettikleri düşük gelir memnuniyetsizliğe yol açabilir” (Akova, 2013: 122).

Yerel halkın kendi çabalarıyla ürettikleri birçok çeşidi kapsayan imalat ürünlerinin, yöreyi ziyaret eden ziyaretçiler tarafından satın alınması yoluyla, üretici yerel halk üzerinde turizmin ekonomik olarak olumlu etki bıraktığı gözlemlenmektedir. “Bu olumlu algılar üzerine politik ve ekonomik engellerin ortadan kaldırılması, ulaşım ve iletişimde yaşanan olumlu gelişmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel bir kalkınma aracı olarak görülen turizme olan ilgiyi arttırır hale getirmiştir” (Tchetchik vd. 2006: 4; Balcı Akova, 2020: 107).

Ülke ekonomisinin bağlı olduğu devlet organizasyonunun yanlış politikaları gerek turizm planlamada gerek ekonomik ve dış politika konularında atılan yanlış ve belli bir amaca bağlı adımlar, ülkeyi ekonomik krize ve kaotik çatışmalara sürükleyebileceğinden, en nitelikli turizmin uygulandığını varsaysak bile ülkenin ve bölgenin kırılgan ekonominin hâkim olduğu dönemlerde ilk olumsuz etkilenen turizm sektörüdür ve etkileri de oldukça yıkıcı olmaktadır.

c. Kültür Üzerinde: Turizm faaliyetlerinin mekansal ve ekonomik etkileri daha belirgin olup, veriler ve datalarla açıklanıp ve gözlemlenebilir. Ancak kültürel etkilerin kısa süre içinde gözlenebilir olması pek mümkün değildir. Zaten bir kültürün oluşması uzun yılları alacaktır. Turist gönderen bölge ile turist alan bölge arasında var kültürel farklılıklar çekici unsurları oluştursa da bazen de her iki bölgenin nüfus grupları arasında; dil, din, gelenekler, davranışlar, alışkanlıklar, eğitim durumu, turizme katılma deneyimleri gibi nedenlerle yanlış anlaşılmalara neden olabilir. Turizme katılan turistlerin belli bir bilinç ve insani değer unsurlarına önem vermeleri bu tür sorunların oluşmasına engel olacağı gibi örnek de olacaktır. Kültürel özelliklerin ülkelere özgü davranış kalıpları olduğu söylenebilir.

“Turistik amaçla değerlendirilen bazı yerel ürünlere talebin artması durumunda bu ürünlerin imalatında geleneksel yöntemlerin terk edilerek, ticari kaygıların ön plana çıkması ve doğal konukseverliğin kötüye kullanılması gibi kültürel sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir” (Akova, 2013: 122).

Aslında gerçek şu ki; turizm varlık bulduğu mekânlar üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler yaratabilirken, turizmin var olduğu mekânlar da turizm üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler oluşturabilmektedir. Yoğun trafik baskısı, kırsal alanlara kentlilerin baskısı, tarımsal alanların turizm faaliyeti alanı haline getirilme baskısı, park ve ormanların tahrip edilip, hatta yangınlara neden olacak şekilde eylemlerin gerçekleştirilmesi, arkeolojik alanlar ve sit alanlarının tahribata uğratılıp; o alanlardaki arkeolojik eserlerin, bitkilerin, hayvanların zarar görmesi, göller, akarsular ve denizlerin kirletilmesi, yoğun ulaşım fonksiyonları nedeniyle egzoz gazlarının hava kirliliğine yol aması, çöp ve atık miktarının her geçen gün artarak çevreye yayılıp, yoğun bir evre kirliliğine neden olması, plastik ve kimyasalların tüketiminin yaygınlaşması, kaynak kullanımının nüfus fazlalığı nedeniyle artması sonucu yetersizlikler de artarak olumsuz etkiler çoğalmakta olup, her iki dinamik üzerinde neredeyse eşit denilebilecek şekilde baskı oluşmaktadır. Çevresel kayıplar turizmi olumsuz etkilediği gibi, bölgede yaşamını sürdüren nüfusun ve diğer canlı varlıkların da yaşamlarını tehlikeye sokmaktadır. Bu nedenledir ki söz konusu olan bu iki dinamik, yani mekân ve turizm faaliyeti son derece planlı, duyarlı ve sürdürülebilirlik normlarına uygun bir yapıda ele alınmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

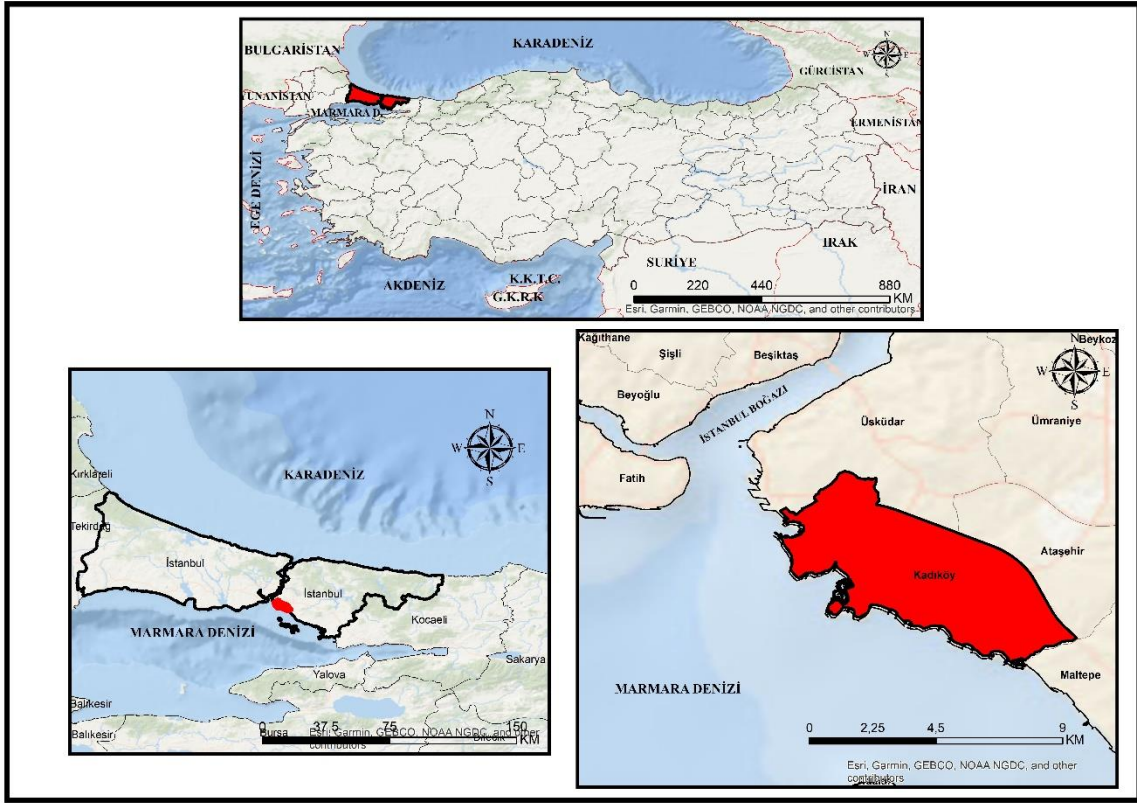
KADIKÖY'DE DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

2.1. Çalışma Sahasının Coğrafi Konumu

Araştırma sahası olan Kadıköy idari bakımdan İstanbul İl'inin 39, Anadolu Yakası'nda ise 14 ilçesinden biridir. Türkiye'nin, Marmara coğrafi bölgesi sınırları içinde bulunan İstanbul şehrinin Anadolu Yakası'nda yer alan Kadıköy İlçesi; 41° 07' 00" kuzey paralelleri, 29° 54' 00" doğu boylamları arasında yer alır. Batısında İstanbul Boğazı ve Marmara Denizi, Doğusunda Maltepe İlçesi, kuzeyinde Üsküdar ve Ataşehir İlçeleri, güneyinde Marmara Denizi ile çevrilidir (Şekil 1). Kadıköy altı tepe üstüne kurulmuştur. Bu tepeler doğudan batıya doğru; Göztepe, Fikirtepe, Acıbadem, Altıyol, Cevizlik (Küçük Moda), Koşuyolu'dur. Kuzeybatı- Güneydoğu doğrultusunda Haydarpaşa'dan Bostancı'ya yaklaşık 21 km olarak belirtilse de yapılan dolgu alanlarının oluşturduğu girintilerle yaklaşık 29 km uzunlukta bir sahil şeridinde sahiptir. Yüzölçümü toplam 25.20 km², deniz seviyesinden en yüksek bölgeleri ise 120 metredir (<https://www.kadikoy.bel.tr/>).

Stratejik bir konuma sahip olan Kadıköy İlçesi, Avrupa Yakası ile Anadolu Yakası arasında birleştirici unsurdur. Denize olan kıyı özelliği bu birleştirici özelliğini denizyolu taşımacılığı ile belirginleştiren çok önemli bir geçiş noktasıdır. Kadıköy'de yerleşme yapısı kıyı şeridi ve buna paralel uzanan ana ulaşım güzergâhlarına bağlı olarak gelişmiş olup, 21 mahalli idareden oluşur. Bu mahalleler; Caferağa, Osmanağa, Rasimpaşa, Koşuyolu, Acıbadem, Hasanpaşa, Zühtüpaşa, Caddebostan, Dumlupınar, Fikirtepe, Eğitim, 19 Mayıs, Erenköy, Feneryolu, Fenerbahçe, Göztepe, Kozyatağı, Merdivenköy, Sahrayıcedid, Suadiye, Bostancı'dır (Şekil 2).

Turizm faaliyetlerinin gelişmesinde doğal çevre çekicilikleri büyük önem taşımaktadır. Bunun yanında bir yerin sahip olduğu beşerî unsurlar o yerin fiziki coğrafyası üzerinde gerçekleşeceğinden Kadıköy'ün turizm faaliyetlerini incelerken öncelikle fiziki coğrafya özellikleri olan; jeomorfoloji, iklim, bitki örtüsü, biyoçeşitlilik, toprak, hidrografya gibi fiziki özellikleri incelenecek ve turizm ile etkileşimi ele alınacaktır.

2.2. Jeomorfolojik Özellikleri

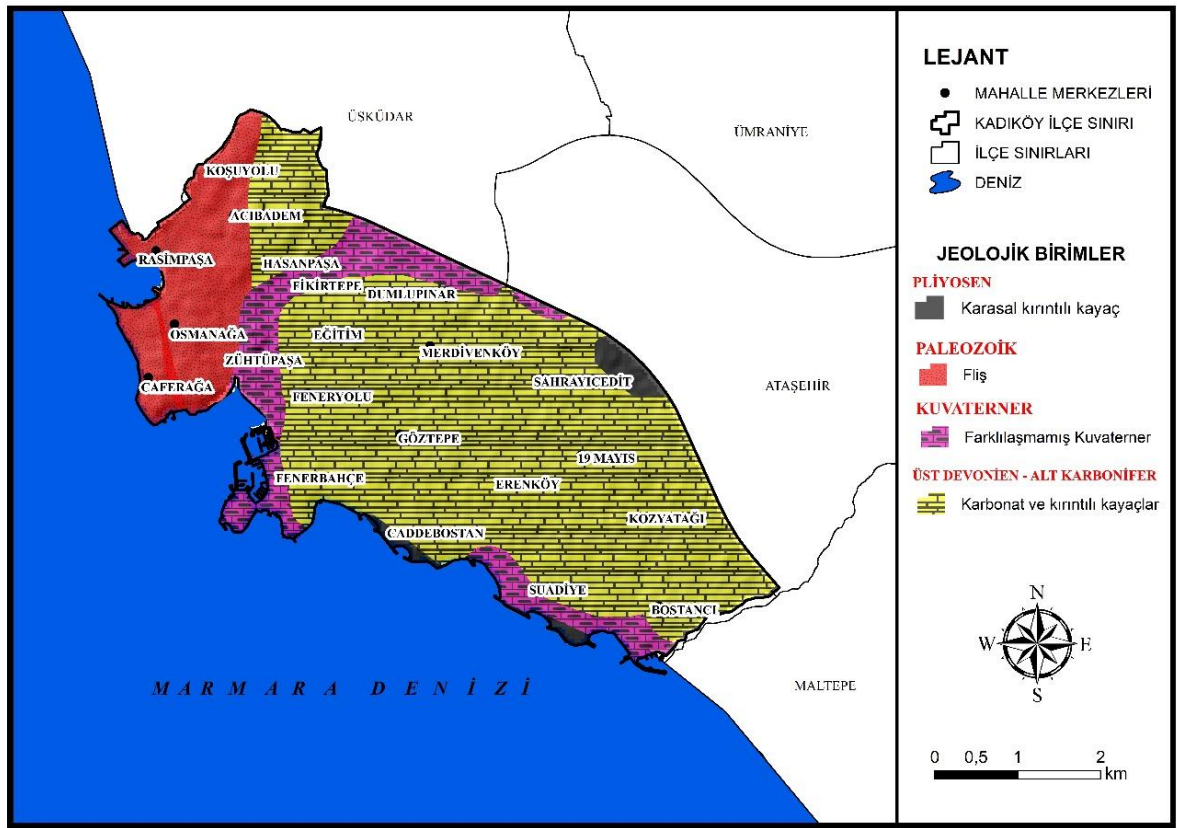
Bir bölgeyi veya mekânı oluşturan başlıca coğrafik özellikler, araziye meydana getiren jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerdir. “İstanbul il alanı, Erken Paleozoyik-Günümüz aralığında oluşmuş çok çeşitli kaya birimlerini kapsamı, oldukça karmaşık yapısal devinimlerin izlerini taşıması ve güncel tektonik hareketlerin etkin olduğu Marmara Bölgesi’nde yer alması dolayısıyla...” (Özgül, 2011: 1). İstanbul’un Kadıköy İlçesi, Kocaeli Yarımadası’nda, Marmara Bölgesi’nin Çatalca-Kocaeli Bölümü’nün güney- güneybatı kesiminde ve saha olarak bir deprem bölgesinde yer almaktadır. “Çatalca-Kocaeli Platosu (Marmara Bölgesi) ortalama yükseltisi 300 metredir” (Hoşgören, 2010: 7).

İstanbul’un Anadolu yakasında belirgin jeomorfolojik özellik olan ve dağ olarak nitelendirilmiş Kayışdağı, Aydos Dağı, Alemdağ gibi tepelerdir. Kadıköy İlçesi sınırları içinde bu morfolojik yapılar yer almamaktadır. İstanbul ve çevresine göre en yaşlı, istif paleozoik birimlerden oluşmakta, bu birimler aynı zamanda kıvrımlı formasyonlardır. Bu istifler grubu İstanbul grubu olarak adlandırılmıştır. “İstanbul Birliği, İstanbul Boğazı’nın her iki yakasında özellikle Kocaeli Yarımadası’nda geniş alanlar kaplayan Paleozoyik ve Erken Mesozoyik yaşta metaformizma göstermeyen kaya birimlerini içerir” (Özgül, 2011: 1). Bunların üst katmanın da yaşlı istif Triyas Gebze Grubu, Üst Kretase-Alt Eosen yaşlı tortullar Darıca Grubu, genç çökeller olarak da Geç Kuaterner yaşlı havza dolguları olarak yayılış gösterirler. Kuaterner devri, akarsu alüvyonları ve plaj kumları ile temsil edilir. “İstanbul civarının bugünkü morfolojik görünümü, Pliosen penepleninin gençleşmesi ve akarsularla yarılmaları sonucunda oluşmuştur” (Erinç, 2010: 557).

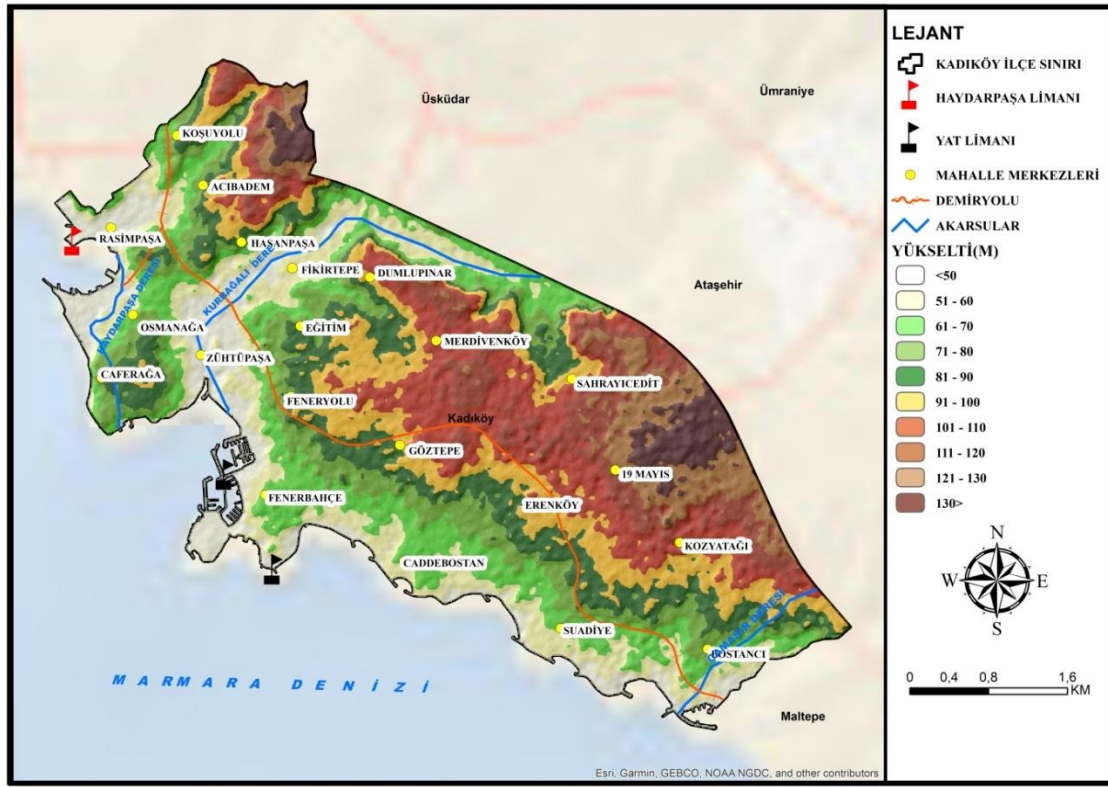
İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1/25.000 ölçekli Arazi Kullanımında Esas Jeolojik Etüt Raporu’nda belirtilen; “Kadıköy’de Kurbağalıdere’nin akıp aşağı kesiminde Kuşdili Çayırı olarak bilinen alanın Kuşdili Formasyonu denilen, bütünüyle denizin altında ve genel olarak alüvyon veya güncel birikintilerle örtülüdür” ifadesi yer alır.

“Kadıköy İlçesi, Kocaeli penepleni Kuaterner döneminde parçalanması sonucu oluşmuştur” (MTA, 1987). Kadıköy İlçesi sınırları içinde görülen sedimenter kayaç yapısı MTA (MTA, 2002) Jeoloji İstanbul Haritasına göre; Ordovisien: Kırıntılılar, Ordovisien Karasal Kırıntılılar, Silurien: Kırıntılılar ve Karbonatlar, Alt-Orta Devonien: Karbonatlar-kırıntılılar, Üst Devonien-Alt Karbonifer: Karbonatlar ve Kırıntılılar, Pliyosen: Ayrılmamış Karasal Kırıntılılar, Kuaterner: Ayrılmamış Kuaterner olarak belirlenmiştir (Şekil 3).

İlçenin topografik yapısı genel olarak hafif engebeli ve yükselti kuzeye doğru artmakta, güneye doğru azalmaktadır. Yaklaşık 40-50 km² genişliğindeki Kocaeli Yarımadası, bütünüyle aşınım yüzeyi kökenli bir plato sahasıdır ve İstanbul Boğazı doğusu ile Sakarya Nehri batısı arasında yer almaktadır. Yarımada son Post-Alpin tektonik hareketler esnasında, güney kesimi daha fazla yükselmiş ve sonrasında akarsular tarafından parçalanarak plato haline dönüştüğü gözlemlenmektedir. Sahada, deniz seviyesinden başlayıp, Kozyatağı kavşağına doğru eşyükselti 0-80 metre ile bazı yerlerde 120metre aralığında değişmektedir (Şekil 4). Fikirtepe, Merdivenköy ve Dumlupınar'ın Göztepe kavşağı kısmında yükseltinin tepecikler oluşturduğu gözle görülmektedir.

Şekil 3: Kadıköy İlçesi ve civarının Jeoloji Haritası

Şekil 4: Kadıköy İlçesi Topografya Haritası

Kıyı kesimde, Haydarpaşa Koyu, Kalamış Koyu, Moda Burnu ve Fenerbahçe Burnu ile plaj alanları fiziki unsurları oluştururken, antropolojik etkilerin hâkim olduğu, Haydarpaşa Limanı, mendirek, iskeleler, kıyı dolgu alanları ve yat limanları yer almaktadır. Haydarpaşa'dan Bostancı'ya kadar devam eden hareketli bir kıyı şeridine sahiptir. Moda Burnu'nda denizden birkaç metre yükseklikte falezler bulunmaktadır. Falezlerin denizle bağı kalmadığından ölü falez halindedirler. Kurbağalıdere ve Dinlenç Deresi vadileri ile bu iki vadi arasında yer alan Acıbadem ve Moda bölgesi ilçenin topografyasının hareketlendiği alanlardır. Fikirtepe'nin D-100 otoyoluna bakan yamaçları eğimin fazla olduğu bölgelerdir. İlçe genelinde eğimin düşük ve yönelişin güneydoğu ve güneybatı yönlerinde olması ilçeyi cazip kılmaktadır.

Genelleme yapıldığında; Kadıköy fiziki yapısı; yükseltisi az tepelerden, kıyılardan ve akarsulardan oluşmaktadır. Genel olarak kıyı bölgelerine paralel bir şekilde kuzey doğuya doğru yükseltide hafif bir artış görülmektedir. Kıyı şeridinde Fenerbahçe Burnu ile Fenerbahçe Orduevi arası hariç dolgu sahayı oluşturmaktadır. İlçenin jeolojik geçmişinin kanıtı olan yeryüzü şekilleri, su kaynakları turizmin çekici unsurlarının başında yer almaktadır. Bölgenin jeolojik ve morfolojik yapısının turizm faaliyetlerine olanak sunması, saha üzerinde olumlu etkiler yaratmakta olup, elverişli yapıda Marmara Denizi kıyı şeridine

sahip olması da sürdürülebilir turizm açısından Kadıköy’de kıyı turizmi ve yat turizminin gelişim göstermesine neden olmaktadır.

2.3. İklim Özellikleri

Genel bir tanıımı ile iklim, uzun süreli etkiye sahip ve geniş alanlarda etkili olan hava olaylarının tümüdür. İklim coğrafi ortamın doğal bir unsuru olmakla birlikte insanları doğrudan veya dolaylı yollarla etkileyen önemli faktördür. Bu özelliğiyle iklim, coğrafi bir bölgenin ve yörelerin tanınmasında, ekonomik faaliyetlerin gruplandırılmasında ve kalkınma gücünün ortaya konulmasında önemli rol oynamaktadır. İnsanların sosyal yaşamlarında ve yaşamlarının fiziki yapısında önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle bir bölgedeki veya yöredeki iklim özelliğinin ortaya konulabilmesi için o alanda uzun yıllar boyunca ayrıntılı ve net rasatlar yapan meteoroloji istasyonları bulunmalıdır. Bu istasyonlardan elde edilen iklim parametreleri hem uzun dönem hem günlük olarak hava olayları hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlar ve planların bu bilgiler ışığında yapılmasına fırsat sunar.

“Doğal çevre elemanlarından biri olarak İklim ile turizm arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. Çünkü iklim koşulları turizm şekillerinin alansal dağılışını etkilediği gibi, mevsimlik turizm hareketlerinin varlığına ve turistlerin ortalama kalış süreleri üzerinde bile rol oynadığı gibi, turist gönderen ülkelerin de ortaya çıkması üzerindeki etkisine bağlı olarak önem kazanmaktadır” (Akova, 2020: 172). Bu nedenle diğer doğal çekiciliklere göre iklim ve turizm arasında ayrıca bir ilişki bulunmaktadır. Bir bölgenin veya yörenin iklim tipi yine o bölgenin veya yörenin turistik çekim gücünü etkilediği gibi bir yerin turistik aktivitelerini, turizm sezonlarını ve süresini de belirler. Nitekim turistlerin ziyaret ettikleri turistik mekânlar, seyahat ve konaklama sektöründe büyük etkiye sahiptir. Başta; rüzgâr, nem, güneşlenme süresi, yağış ve sıcaklık gibi unsurlar turizm sezonlarını belirler. Turizmde endüstrisinde turistler için belirlenen destinasyonların iklim şartları göz önüne alınmaktadır.

Kongre Turizmi ve Kültür Turizmi gibi turizm türleri katılımcıların genellikle, soğuktan ve sıcaktan rahatsız olmayacağı günler ve aylara denk getirilmesi bu yüzdendir. Bu nedenle iklim şartları turizmin mevsimlik dağılışına etki ettiği gibi turizm süresine ve hangi turizm sektörünün gelişeceğine de etki etmektedir. Ayrıca 3S olarak ifade edilen; Sun, Sand, Sea içerisinde olan güneş, kum, deniz turizmi için iklim en önemli bir faktördür.

Çalışma alanımızı oluşturan Kadıköy İlçesi ise Marmara denizine uzun bir kıyısı olmasından dolayı; deniz iklim üzerinde, iklim de deniz ve turizm faaliyetleri üzerinde önemli

bir etkidir. İnsanların turizm faaliyetlerinde bulunmasının en önemli nedeni dinlenmektir. Deniz ise bu konu da en çok tercih edilen olmakla birlikte deniz suyu sıcaklığı önemli bir koşuldur. Deniz suyu sıcaklıkları iklim etkisiyle değişkenlik gösteren olaylardır.

Hazırlanan bu çalışmada Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden alınan uzun süreli (1929-2019) veriler doğrultusunda İstanbul ili Kadıköy ilçesi Rıhtım istasyonu ortalama bülten ve yağış verileri kullanılmıştır. Elde edilen verilerden Kadıköy ilçesinin uzun yıllar aylık ortalama yağış ve buharlaşma, bulutluluk özellikleri, basınç ve rüzgâr özellikleri, hava olayları, hâkim rüzgâr yönü Microsoft Excel 2010 programı aracılığıyla hesaplanmıştır.

Tablo 3'te görüldüğü gibi uzun yıllar Kadıköy İlçesi'nin sıcaklık değerleri genel olarak; Ocak-Şubat ayları içinde düşerken, Mart ayından itibaren sıcaklık değerleri yükselişe geçerek, en sıcak aylar Temmuz-Ağustos olarak gözlemlenmektedir. Eylül ve Ekim aylarının ılıman geçtiği sahada, Kasım ayı ile birlikte serin döneme girilmektedir.

Tablo 3: Kadıköy İlçesi 1929-2019 Yılları Arası Aylık Sıcaklık Değerleri (°C)

Sıcaklık (°C)	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Ortalama Sıcaklık	5,9	6,0	7,7	12,0	16,8	21,4	23,8	24,0	20,3	16,0	12,0	8,2
Maximum Sıcaklık Ortalaması	8,9	9,4	11,7	16,7	21,7	26,3	28,7	28,9	25,3	20,4	15,6	11,2
Minimum Sıcaklık Ortalaması	3,3	3,2	4,4	8,0	12,4	16,6	19,1	19,4	16,0	12,4	8,8	5,5
Maximum Sıcaklık	21,7	24,6	26,8	32,9	34,1	40,2	39,7	40,5	37,9	34,2	27,8	25,5
Minimum Sıcaklık	-13,9	-16,1	-11,1	-2,0	2,8	7,1	10,5	10,2	6,0	2,2	-7,2	-10,8

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden sadeleştirilerek oluşturulmuştur.

Tablo 4'teki verilere göre; Kadıköy İlçesi uzun yıllar yıllık ortalama sıcaklık değeri: 14,5 °C'dir. Aylara göre en yüksek ortalama sıcaklıklar; Temmuz: 23,8 °C, Ağustos: 24 °C olup, en düşük sıcaklıklar ise ortalama; Ocak: 5,9 °C, Şubat: 6 °C'dir. Uzun yıllar maksimum sıcaklık yıllık ortalama değeri 18,7 °C olarak belirlenmiştir. Uzun yıllar minimum sıcaklık değeri yıllık ortalaması ise yaklaşık 10,8 °C olarak gözükmektedir. Maksimum ve minimum sıcaklık değerleri ekstrem değerler olup, ortalamaları da iklimatik ekstrem değerlerdir. Tablo 4 göre; Kadıköy İlçesi deniz suyu sıcaklıkları; 15,8 °C yıllık ortalama su sıcaklık değeridir.

Maksimum yıllık ortalama su sıcaklığı ise 17,2 °C'dir. Minimum su sıcaklığı yıllık ortalaması 14,5°C olarak belirtilmiştir.

Sonuç itibarıyla Kadıköy İlçesi ortalama yıllık sıcaklık değerleri açısından iklimik elverişliliğe sahiptir. Bu veriler doğrultusunda ılıman özellikler görülen bölge için şu tanımlamanın uygun olacağı düşünülebilir. “Marmara Geçiş Termik Rejimi Karadeniz ve Akdeniz termik rejim tipleri arasındaki geçiş rejimini karakterize eder. Kuzey Ege ve Marmara Denizi çevresinde etkili olan bu termik rejimde yıllık ortalama sıcaklık 14-15 °C, yazın 22-24 °C çıkan sıcaklık, kışın 4-5 °C civarında seyrederek” (Atalay, 2011: 54). Bu sıcaklık değerleri bölgenin turizm faaliyetleri ve faaliyetlerin gelişimi açısından olumluluk göstermektedir. Aşağıdaki Grafik 1 bu değerleri göstermektedir.

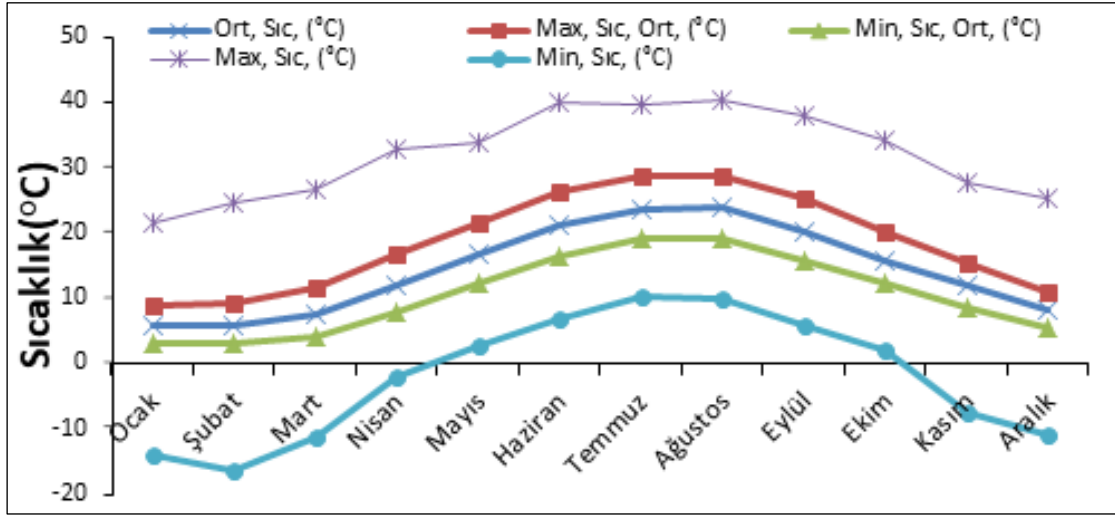
Tablo 4: Kadıköy İlçesi 1929-2019 Yılları Arası Deniz Suyu Sıcaklıkları (°C)

Deniz Suyu Sıcaklıkları (°C)	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık Ortalama
Minimum Su Sıcaklığı	8,3	7,8	8,3	9,8	13,4	19,0	22,4	23,7	21,0	17,0	13,5	10,3	14,5
Ortalama Su Sıcaklığı	9,0	8,0	8,8	11,6	16,1	20,9	23,5	24,3	22,5	19,1	15,2	11,6	15,8
Maksimum Su Sıcaklığı	10,2	8,2	9,8	13,4	18,8	22,5	24,4	24,7	23,6	20,9	16,8	13,4	17,2

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden sadeleştirilerek oluşturulmuştur.

Yaz aylarında kıyı kesiminde plajların varlığı ve kullanımı bu koşullara ve temiz yüzülebilir su özelliklerine bağlıdır. Kadıköy İlçesi spor etkinlikleri açısından İstanbul ilçeleri arasında üstünlük sağlaması, kıyıda gelişen spor faaliyetlerinin yoğunluğu, sörf, yelken gibi aktiviteler rüzgârın elverişliliği ile de bağlantılı olduğundan gelişmeye devam edecektir. Deniz suyu sıcaklığı ve temiz analiz raporlarının varlığı yüzme, dalış gibi faaliyetlerin de artmasına neden olmaktadır.

Grafik 1: Rıhtım İstasyonuna Ait Ortalama ve Ekstrem (Uç) Sıcaklık Değerleri (°C)

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden sadeleştirilerek oluşturulmuştur.

Bu bilgiler ve veriler gösteriyor ki; Kadıköy İlçesi iklim özellikleri açısından turizm faaliyetlerine ve gelişimine elverişli olanaklara sahiptir. Turizm faaliyetlerinin sürdürülmesinde mevsimsellik etkisinin çok hissedilmediği bölgede, turistlerin giysi vb. konularda önemli sorun yaşamadan, dört mevsim turizm yapılabilir ve yılın her günü turist ağırlanabilir.

Tablo 5: Kadıköy İlçesi 1929-2019 Yılları Arası Aylık Toplam Yağış Ortalaması ve Maksimum Yağış Miktarı (mm)

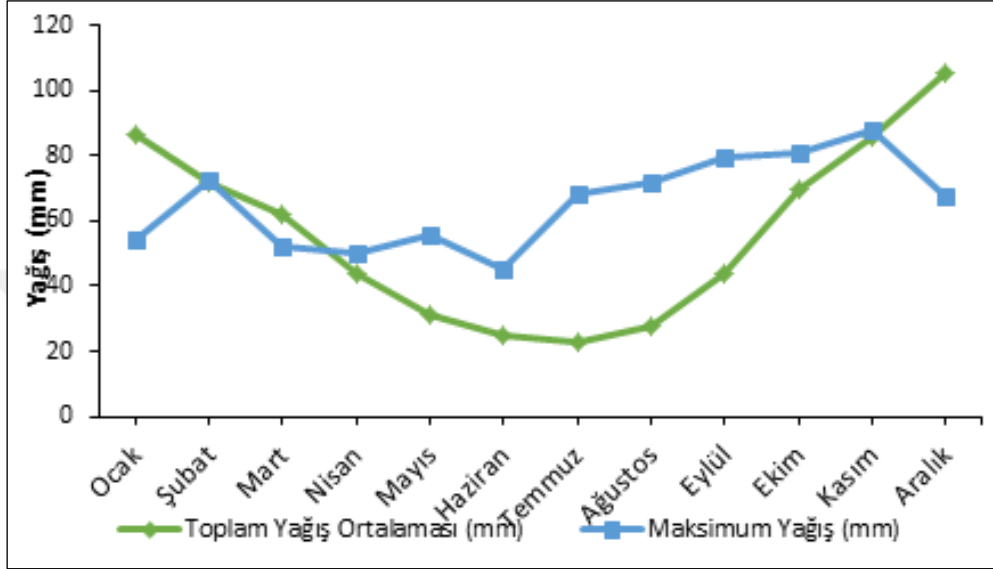
Yağış (mm)	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Toplam Yağış Ortalaması (mm)	86,8	72,1	62,3	44,1	31,3	24,8	22,6	27,7	44,1	70,0	86,1	105,3
Maksimum Yağış (mm)	54,0	72,8	52,1	50,4	55,6	45,4	68,2	72,1	79,6	81,3	87,8	67,5

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden sadeleştirilerek oluşturulmuştur.

Tablo 5'e göre; Kadıköy İlçesi uzun yıllar yıllık yağış ortalaması yaklaşık 56,4 mm'dir. Eylül ayı ile başlayan yağışlardaki artış, Aralık ayında en yüksek seviyeyi görmektedir. Ocak-Şubat ayları yağışın bol olduğu aylar olup, Mart ve Nisan bahar yağışlarını almaktadır. Mayıs ayı itibariyle düşüşe geçen yağışlar Temmuz ayında en düşük seviyededir. Maksimum yağış miktarı ise (mm) bazında, uzun yıllar yıllık ortalaması 65,6 mm'dir. Maksimum yağış miktarının Temmuz-Aralık ayları arasında ve Şubat'ta ortalamanın üzerinde olduğu gözlemlenmektedir. Uzun yıllar yağış ortalaması ve maksimum yağış verilerinde meydana

gelen farklılıklar genellikle atmosfer sirkülasyonundaki değişmelerle ilgili olduğu söylenebilir. Bu durum bölgenin yağış açısından elverişli olduğu bilgisini vermektedir. İlçenin morfolojik özellikleri yağış üzerinde etkilidir. Yağış elverişliliği bölgedeki her türlü beşeri ve ekonomik faaliyetlerin, dolayısıyla turizm faaliyetleri açısından olumluluk göstergesidir. Aşağıdaki Grafik 2 yağış verilerinin yıllık ortalamasını ve maksimum yağışı göstermektedir.

Grafik 2: Rıhtım İstasyonu Toplam Yağış Ortalaması ve Maksimum Yağış Değerleri (mm)

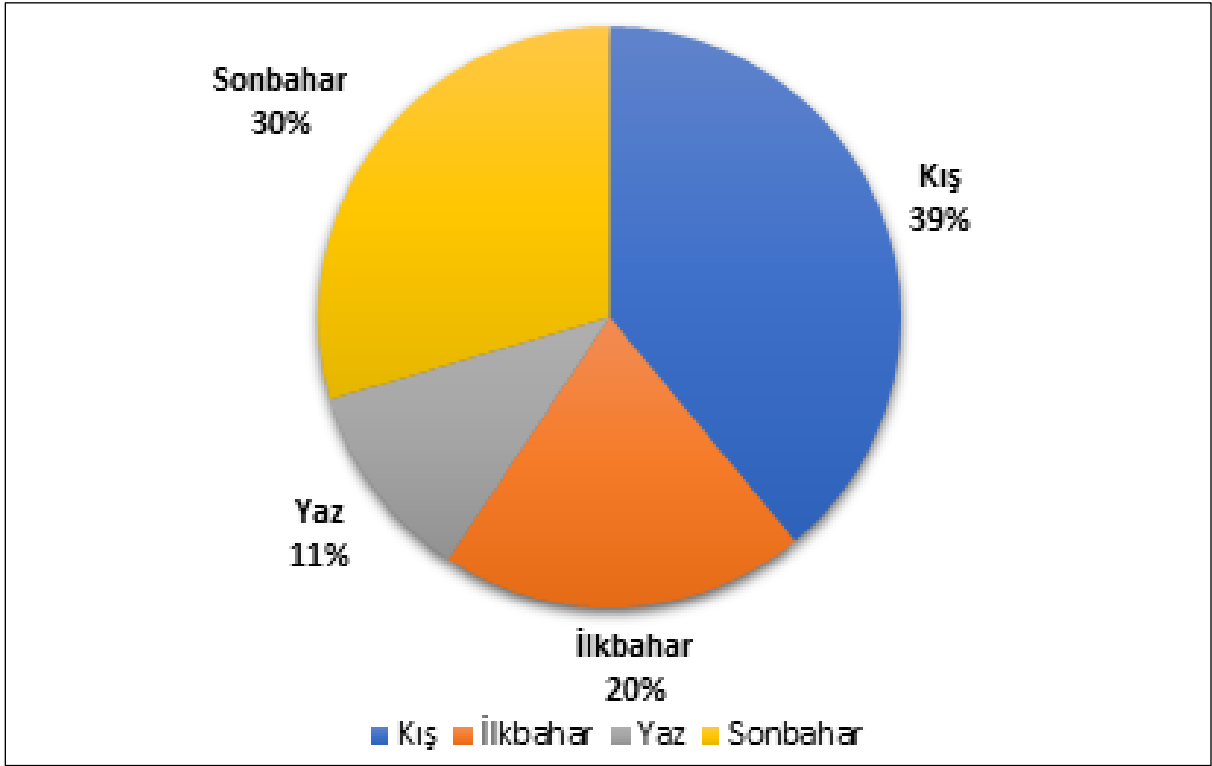
Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden sadeleştirilerek oluşturulmuştur.

Tablo 6: Kadıköy İlçesi 1929-2019 Yılları Arası Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (mm)

Kış	İlkbahar	Yaz	Sonbahar
264,2 (mm)	137,7 (mm)	75,1 (mm)	200,2 (mm)

Grafik 3 göre; Kadıköy İlçesi uzun yıllar yağış verileri doğrultusunda; Kış mevsimi % 39 (264,2 mm) ile en fazla yağışın gerçekleştiği mevsimdir. Sonbahar mevsimi ise % 30 (200,2 mm) ile kış mevsiminden sonra en fazla yağış alan mevsimdir. İlkbahar mevsimi, Sonbahara göre daha az yağış almakta olup, % 20 (137,7 mm), Yaz, % 11 (75,1 mm) oran ile en az yağış alan mevsim dönemini oluşturmaktadır.

Grafik 3: Rıhtım İstasyonu Toplam Yağışın Mevsimlere Göre Değişimi (%)

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden sadeleştirilerek oluşturulmuştur.

Tablo 7’de belirtildiği gibi; Kadıköy İlçesi uzun yıllar (1929-1919) arası kar yağışlı (Ocak, Şubat, Mart, Nisan, Kasım, Aralık) ortalama yıllık gün sayısı yaklaşık 1,7 gün, ortalama yıllık kar örtülü günlerin sayısı ise verilere göre yaklaşık 1,4 gündür. Küresel iklim değişimi etkilerinin yaşandığı günümüzde aynı zamanda aşırı yapılaşma ve kentleşmenin sonucunda dikey yapılaşmalar kent içi sıcaklıklarda etkili olduğundan karlı gün sayıları ve kar örtülü günlerin sayılarında gelecekte azalma olacağı tahmin edilmektedir. Kadıköy İlçesi 1929-2019 yılları arası mevsimlere göre ortalama buharlaşma ve ortalama toplam yağış değişimi: Kış mevsiminin ortalama toplam yağış 264,2 mm, ortalama toplam buharlaşma ise 93,3 mm’dir. İlkbahar mevsiminin ortalama toplam yağış 137,7 mm, ortalama toplam buharlaşma ise 249,9 mm’dir. Yaz mevsiminde ortalama toplam yağış 75,1 mm, ortalama toplam buharlaşma ise 546,6 mm’dir. Sonbahar mevsiminde ortalama toplam yağış 241,1 mm, ortalama toplam buharlaşma ise 200,2 mm’dir.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden sadeleştirilerek edinilmiş bu bilgilere göre: Kadıköy İlçesi uzun yıllar buharlaşma mevsimlik ortalaması; Yaz ayları süresince en yüksek seviyelere ulaşarak 546,6 mm’yi göstermektedir. İlkbahar 249,9 mm ile çok az farklılık gösterse de Sonbahar mevsimine 241,1 mm ile paralellik göstermektedir.

Tablo 7: Kadıköy İlçesi 1929-2019 Yılları Arası Kar Yağışlı, Kar Örtülü Günlerin Sayısı

Kar Yağışı (Gün)	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Kar Yağışlı Günler Sayısı	3,23	3,34	1,77	0,05	0	0	0	0	0	0	0,33	1,40
Kar Örtülü Günler Sayısı	2,42	2,75	0,76	0	0	0	0	0	0	0	0,11	0,86

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden sadeleştirilerek oluşturulmuştur.

Ortalama yağış miktarı, buharlaşmadan daha düşük olan mevsimler ise İlkbahar ve Sonbahardır. Kadıköy kentleşmenin ve yapılaşmanın çok yoğun olduğu bir saha olması da buharlaşma seviyesinde etkili olmaktadır. “Türkiye’de yıllık buharlaşma 800-2200 mm arasında değişir” (Atalay, 2011: 62). Bu tanımlamaya göre Kadıköy’de yıllık buharlaşma 1130,9 mm ile Türkiye ortalamasına uygun-elverişli sahasıdır denilebilir. Buharlaşmanın mevsimlere göre değişimindeki verilerin bölgenin turizm faaliyetleri açısından elverişliliği, görülmekte, ılımlı iklim verileri bölgede her mevsim turizm yapılabilir olmasını sağlamaktadır.¹

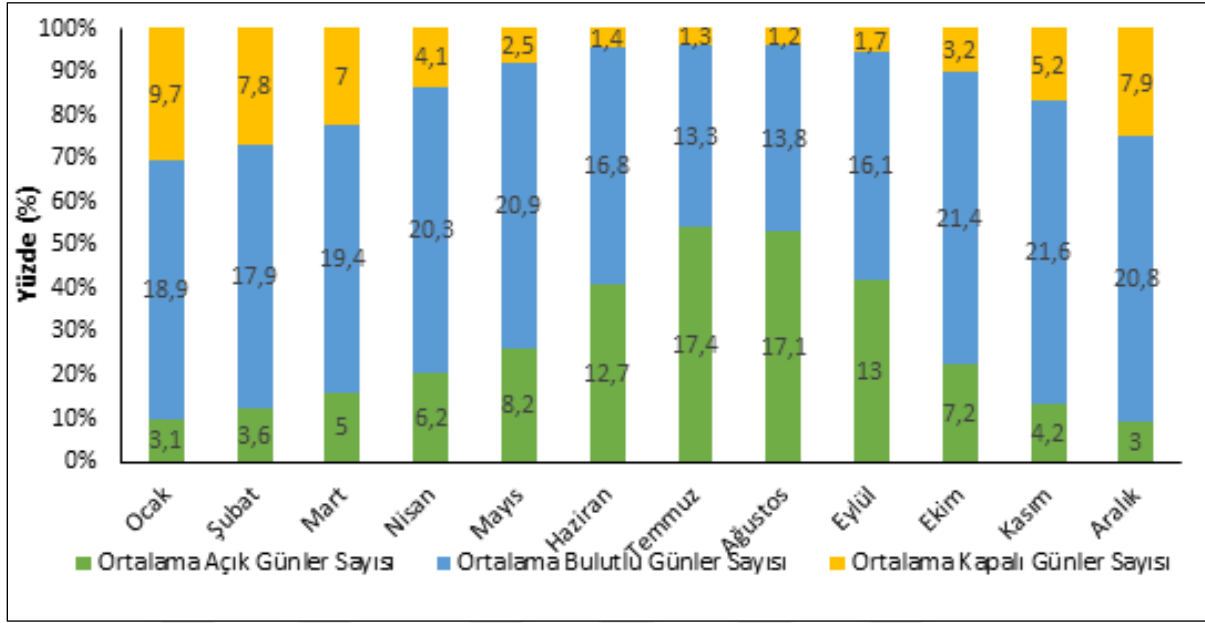
Tablo 8: Kadıköy İlçesi 1929-2019 Yılları Arası Aylara Göre Ortama Güneşli Toplam Gün Sayısı, Ortalama Bulutluluk, Ortalama Kapalı, Açık ve Bulutlu Gün Sayıları

Bulutluluk	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Ortalama Bulutluluk	5,7	5,5	5,0	4,3	3,6	2,7	2,0	2,0	2,7	3,9	4,9	5,5
Ortalama Açık Günler Sayısı	3,1	3,6	5,0	6,2	8,2	12,7	17,4	17,1	13,0	7,2	4,2	3,1
Ortalama Bulutlu Günler Sayısı	18,9	17,9	19,4	20,3	20,9	16,8	13,3	13,8	16,1	21,4	21,6	20,8
Ortalama Kapalı Günler Sayısı	9,7	7,8	7,0	4,1	2,5	1,4	1,3	1,2	1,7	3,2	5,2	7,9
Ortalama Güneşlenme Süresi	2,5	3,3	4,5	6,2	8,3	10,2	11,0	10,2	8,1	5,5	3,7	2,5

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden sadeleştirilerek oluşturulmuştur.

¹ Kış aylarında bulutluluk en yüksek değerine ulaşırken yaz aylarında düşüş gösterir. Bu da bize bulutluluk oranı ile güneşli toplam gün sayısı arasında negatif yönde kuvvetli bir korelasyon (-0,94) olduğunu gösterir. Yani değerlerden biri azalırken diğeri artmaktadır. Bu durumda bulutluluk buharlaşma ile ters, nem ile doğru orantılıdır.

Grafik 4: Rıhtım İstasyonu Ortalama Kapalı, Açık ve Bulutlu Gün Sayıları Yüzdelik Dağılım

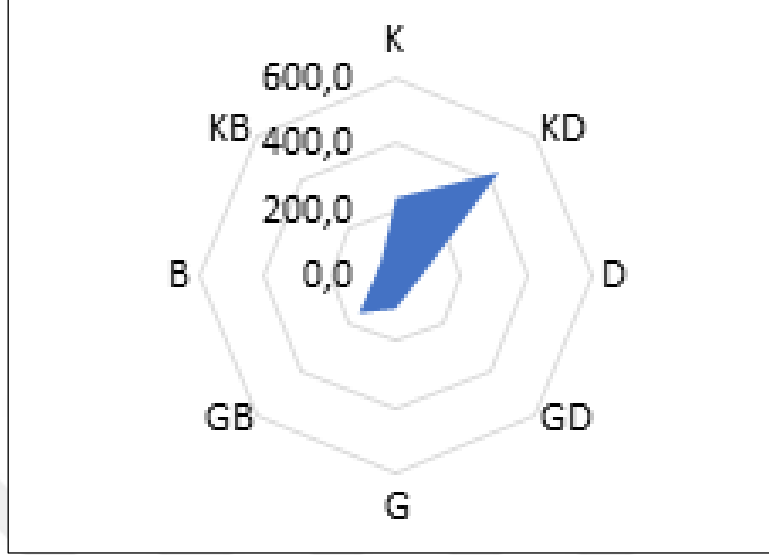
Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden sadeleştirilerek oluşturulmuştur.

Grafik 4'ten anlaşıldığı üzere, Kadıköy İlçesi ortalama bulutlu gün sayılarının oranının, ortalama açık günler sayısı oranının üzerindedir. Ortalama kapalı gün sayısının oranı 9,7 ile Ocak, 7,9 ile Aralık aylarında maksimum seviyededir. En düşük kapalı gün sayısı Haziran-Temmuz- Ağustos aylarına aittir. Kadıköy İlçesi turizm faaliyetlerinin genel özelliği şehir turizmi olması, bu açıdan da Kadıköy'ün turizm açısından iklim elverişliliğini göstermektedir.

Grafik 5'te Kadıköy İlçesi'nin uzun yıllar ortalama rüzgâr özellikleri verilmiştir. İlçenin hâkim rüzgâr yönü; kuzey-kuzey doğu frekanslarına ait rüzgârlardır. "1950-1960 yılları arasında kışın Göztepe'yi (İstanbul) daha çok kuzeyden gelen soğuk, yazın ise güneyden gelen sıcak havanın etkilediği, sakin hava koşullarının yaz mevsiminde kışa göre daha etkili olduğu tespit edilmiştir" (Erinç ve Sungur 1964; Atalay, 2011: 11). İstanbul'u etkileyen hava koşullarının Kadıköy İlçesi'ni de etkilemesi olağandır. Buradan yola çıkıldığında; "İstanbul'u etkileyen tropikal hava kütleleri kış mevsiminde parçalı bulutlu kararlı bir hava oluşturur, yüksek basınç koşullarında stratüs tipi bulutları egemen olup sık sık sıcaklık terselmesi ve yoğun sis meydana gelir, frekansı düşük çisenti şeklinde yağış oluşur. Yaz mevsiminde ise tropikal hava kütesinin istikrarsız, çoğunlukla açık ve az bulutlu bir hava oluşturur ve zaman zaman frekansı düşük gök gürültülü sağanak yağışlara yol açar" (Atalay, 2011: 11-12). Bu hava koşullarının Kadıköy için de geçerliliği olacaktır. Özellikle bahar aylarında sık oluşan sis nedeniyle deniz ulaşımı aksamaktadır. Ancak Kadıköy denize kıyısı olması nedeniyle iç kesimleri ile merkezi bölge arasında dahi farklılıkları büyük olasılıkla yaşayabilir. Hava

olaylarında dikey yapılaşmanın yarattığı olumsuz koşullar daha çok sahanın iç kesimlerinde söz konusu olabilir.

Grafik 5: Kadıköy İlçesi Yıllık Hâkim Rüzgâr Yönü (1929-2019)

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden sadeleştirilerek oluşturulmuştur.

Kadıköy İlçesi hazırlanan rüzgârgülüne göre, genellikle hâkim rüzgâr frekanslarının etkisiyle yıllık ortalama rüzgâr yönü; kuzey doğu yönünde rüzgârların etkisindedir. Yıllık ortalama 200 esme sayısı özelliğindedir. Yine yıllık rüzgâr yönü ortalamasında bir miktar güneybatı rüzgârları etkisinde kalmaktadır.

Kadıköy iklim özelliklerinin elverişli değerlerde olması turizm faaliyetleri açısından değerlendirildiğinde olumlu sonuçlar yaratmaktadır. Dört mevsim turizm faaliyetlerine olanak tanıyan iklim koşulları, faaliyetlerin çeşitlenmesi üzerinde baskın gelecek, bölgenin her dönem hareketliliğine, bu hareketliliğin başta ekonomik boyut olmak üzere; istihdam, gelir dağılımı ve gelir artışı, sosyal ve ekonomik refah, nitelikli-sürdürülebilir hizmet ile kaliteli hizmet sektörü birimlerinin artışı gibi birçok konuda dalga etkisi yaratmasına neden olacaktır.

2.4. Hidrografik Özellikleri

Hidrografya; Coğrafya Bilimi'nin, yeryüzündeki akarsular, göller, kaynaklar ve okyanuslar ile yeraltı sularını incelediği ve araştırdığı bir dalıdır. Bir bölgenin su varlığı o bölgenin jeomorfolojik yapısını, bitki örtüsünü, biyoçeşitliliğini, ekolojisini ve yerleşme şekli ve tarihini doğrudan etkilemektedir. İnsanların dinlenme amacıyla da tercih edeceği her türlü etkinlikte su varlığı ön plandadır. Termal turizm, kıyı turizmi, yat turizmi, su sporları turizmi,

mağara turizmi suyun etkisiyle gerçekleşirken, travertenler, doğal kaya oluşumları da uzun süreçler sonunda suyun etkisiyle yani hidrografiya özelliğinin etkisinde gelişmiştir. Kıyı turizmi ise yaklaşık 19. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar en çok tercih edilen turizm türü olmuş; deniz, göl ve nehir kıyılarında gelişim göstermiştir.

Kadıköy İlçesi'nde nüfus yoğunluğundan dolayı yapılaşmanın fazla olması, hızlı kentleşme su varlıklarını da etkilemiştir. 1950'lilerde Kadıköy'de çayırın, mesire alanlarının, çok sayıda çeşmenin varlığı ve yaşamsal alana katkıları bile suyun bölgedeki etkisini ifade etmektedir. Bölgede kuruluş tarihinden itibaren hidrografyasında yerini almış birçok dere-akarsu olmasına rağmen süreç içerisinde başta da belirtildiği gibi kentleşme ve göç- nüfus artışı parametreleri akarsular üzerinde baskı oluşturmuş ve birçoğu alt yapı çalışmaları sırasında yeraltında bırakılarak alttan denize akışı sağlanıp, üzeri köprü ya da betonlama sistemi ile yüzey akışları durdurulmuştur. Bu derelere Haydarpaşa ve Turşucu deresi örnektir. Kurbağalıdere ve Çamaşırcı Deresi yer üstünde akışı görülen derelerdir.

Kurbağalıdere: Küçükbakkalköy-Kayıdağı civarından doğar, Mimi Deresi ile birleşerek diğer sularını Küçük Çamlıca eteklerinden toplayarak, Kuşdili çayırı denilen eski Salı Pazarı'nın bulunduğu alanda durgunlaşarak, taşıdığı çöp ve birtakım atıklar nedeniyle göllenir ve buradan Kalamış Koyu'ndan Marmara Denizine kavuşur. İlçenin yaklaşık orta yerinden geçen Kurbağalıdere bölgenin en büyük su toplama havzasına sahiptir (www.ibb.gov.tr, 2006). Ancak bu akış yıllardır süren bir sancılı süreç olmuş, kirlilik ve buna bağlı kötü koku yayılımı çevre sorunları açısından problemler oluşturmuştur. Uzun yıllardır Kurbağalıdere ıslah çalışmaları devam etmekte olup, son dönemlerde yapılan çalışmaların olumlu sonuç vermesi sevindiricidir (Fotoğraf 2). Dere yüzeyi temizlenmiş ve koku problemi yok denecek seviyeye inmiş durumdadır. "2012 yılında hayata geçirilerek TBM (köstebek) cihazının kanalizasyon atıklarını metro tipi çalışmayla yeraltından Moda kolektörüne ulaştırmak için, Hasanpaşa İETT Garajından Moda Burnu'na kadar toplamda 1580 metre uzunluğunda yeraltı kazı çalışması gerçekleştirmek üzere işbaşı yapan TBM cihazı 1280 metrelik yolculuğunu tamamladı. Yüzeyde ağır kokuya neden olan kanalizasyon atıkları, 300 metrelik yeraltı kazı çalışmasının tamamlanması ile birlikte dereye karışmayacak, yeraltından Moda kolektörüne ulaşacak, arıtılarak denize tahliye edilecektir" (Kadıköy Life, 2016: 26).²

² Kurbağalıdere ıslah çalışmaları İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından sürdürülmektedir ve çalışmaların son aşamasında olduğu bildirilmiştir.

Derenin arıtma çalışmaları 2020 yılı ikinci yarısından itibaren sonuç vermiş, ekolojik canlılık görülmeye başlanmıştır. Bu durum ilçe ve ilçe turizmi için önemli bir kazanımdır.

Çamaşır Deresi: Çamaşırcı Deresi olarak da bilinen dere, Maltepe ve Kadıköy'ü birbirinden ayıran doğal sınırdır. Bostancı Köprüsü'nün altından geçerek Bostancı sahilinde Marmara Denizine kavuşur. Akarsu, turistik açıdan değerlendirilememiştir. Süreç içerisinde Çamaşırcı Deresi yol ve bina gibi çeşitli yapılaşmalara maruz kalmıştır.

Haydarpaşa Deresi: Haydarpaşa Garı yanında, Haydarpaşa Koyuna ulaşan Haydarpaşa deresinin antik çağda adı Himeres Nehri³, Kurbağalıdere ise Kalkedon Deresi⁴ olarak bilinmektedir. Koşuyolu yöresinden sularını toplar, Karacaahmet'ten gelen Seyidahmet Deresi'nin sularını da içine alarak, İbrahim Ağa Mahallesi sınırları içinde Haydarpaşa Koyu'ndan Marmara Denizi'ne kavuşur. Haydarpaşa Deresi beşerî etkilere maruz kaldığı için, üzeri beton kaplamayla kapatılmış, dere özelliğini kaybetmiştir. Derenin kanalizasyon ve çevresel atık taşınması denize ulaştığı bölgede kötü koku yaymasına ve gözle görünen pisliklerin birikimine neden olmuş, ancak son yıllara kadar dere ıslah çalışmaları başlatılmamış, Haydarpaşa gibi turistik bir sahada yıllardır çevresel sorun oluşturmaya devam etmiştir.

Nisan-2020'de, Covid-19 pandemi sürecinde İ.B.B. arıtma ve yağmur suyu birikimini önleyici proje çalışmalarını başlatmıştır. Çalışmalar bildirilen tarihte tamamlanmış, bölge çevresel ve turistik değerini arttırmıştır.

Fotoğraf 1: Kurbağalıdere Kuşdili Çayırı 1940'lardan Bir Görüntü

Kaynak: (<https://tr.pinterest.com/>)

³ ‘‘Haydarpaşa Deresi’nin antik çağdaki adı Himeres Nehri’dir’’ (Ekdal, 1996: 4).

⁴ ‘‘Kurbağalıdere’nin antik çağdaki adı Kalkedon Nehri’dir’’ (Ekdal, 1996:4).

Fotoğraf 2: Islah çalışmalarından Sonra Kurbağalıdere'nin Havadan Görüntüsü

Kaynak: (www.onedio.com)

Kadıköy İlçesi sınırları içinde doğal göl bulunmamaktadır. Kadıköy’de Hidrografiya ve Turizm ilişkisi bağlamında; az olan kaynaklara rağmen turizm faaliyeti etkisi gözlemlenmektedir. Kurbağalıdere kenarında yer alan Yoğurtçu Parkı, Kadıköy’ün en çekici yeşil alanlarından biridir. Aynı zamanda, parkta koşu alanları, yürüyüş alanları, oturma alanları, kafeterya, çocuk oyun alanları, yetişkinler için aletli spor alanları, basketbol sahası ve halkın randevu sistemi ile ücretsiz kullanabildiği tenis kortları yer almaktadır. Yüksek boylu, gölgesi fazla park ağaçlarının varlığı, yaz aylarında müzik konserleri ve söyleşilerin de gerçekleştirilmesiyle kültürel turizm açısından değer kazanmakta, yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Kurbağalıdere tekne turizmi açısından da etkili olmaktadır. Korunaklı Kalamış Koyu’na ulaşmadan her iki kıyısında doğal balıkçı barınağı olması nedeniyle fazla büyük boyutta olmayan tekneler için doğal liman görevini görmektedir. Sahilinde restoran-kafeler de bulunmaktadır. Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadyumu’na yakınlığından ötürü Fenerbahçe Futbol Kulübü maçlarının olduğu haftalar Kadıköylüler’in dışında sadece İstanbul’dan değil, Türkiye’nin birçok yerinden, hatta yurt dışından gelen futbol severlerin spor turizmi ile Kadıköy turizmine katkıları oldukça fazladır.

Antik Himeres Nehri (Haydarpaşa Deresi), Kadıköy Turizmi bağlantısı kurulduğunda, antik çağlardan günümüze uzanan turizm etkisini görmek mümkündür. “M.Ö 63 yılında, Amasya’da doğmuş olan Strabon, Kadıköy’den söz ederken ”Denizden biraz içerilerde,

içinde, küçük timsahların yaşadığı bir pınar vardı” der. Bu timsahlı pınarın Kadıköy’ün neresinde olduğu bilinmemektedir; fakat timsahların nasıl ve nereden geldikleri araştırılınca bazı ipuçları ortaya çıkmaktadır. Anadolu’da timsah olmadığına göre, bu timsahlar Mısırlılarla beraber Anadolu’ya gelmiş, fakat sonradan kaybolmuşlardır” (Ekdal, 1996: 3).

Günümüzde, Kadıköy’ün merkezinde, kısa mermer sütun kaidelerin üzerinde timsah heykelinin sergilendiği yer; denizden biraz içeride, Kadıköylüler’in Khalkedon Meydanı dedikleri, Surp Takavor Ermeni Kilisesi önündeki meydanda olup, halkın ve turistlerin ilgisini çekmeye devam etmektedir (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3: Khalkedon Meydanı

2.5. Toprak Özellikleri

Bir bölgenin toprak yapısı ve toprak grubunun oluşmasındaki etkenler; iklim özellikleri, arazinin şekli (eğim, bakı vb.), arazinin jeolojik özellikleri, ana kayaç ve bitki örtüsü faktörleridir.

Kadıköy İlçesi’nde yoğun yapılaşma ve kentleşme nedeniyle toprak örtüsü tahrip edilmiştir. Tarımsal bir faaliyet ve turizm açısından bir getirisi olmamaktadır. Kadıköy İlçesi yoğun kentleşmenin gerçekleştiği bölge özelliği taşımasından ve kentsel dönüşüm adı altında fazla sayıda yapılaşma faaliyetlerinden ötürü toprak alanları yok denecek seviyelerdedir. Var olan toprakların içinde ise moloz, beton parçaları, teneke atıkları, çöp maddeleri bulunmaktadır. Bu tür topraklara kent sınırları içinde Fikirtepe bölgesinde açık sahalarda ve

ilçenin iç kesimlerinde ufak çapta kişisel bahçe tarımı yapılıyorsa da o alanlarda rastlanmakta olduğu söylenebilir. Kamusal alanlar, kent bünyesindeki park-bahçeler, yeşil alanlar doğal toprak özelliği açısından önemli bir değere sahip olmayıp, çeşitli toprak türlerinin insan tarafından kompoze edilerek, üzerinde yetiştirilen bitki türlerine uygun hale getirilmiştir.

2.6. Bitki Örtüsü

Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık yarısı kentlerde yaşamaktadır, bu oran ülkemizde oldukça yüksek seviyededir. TÜİK 2019 verilerine göre; Türkiye’de 2018 yılında % 92,3 olan il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı % 92,8 oldu. Köylerde yaşayanların oranı % 7,7’den % 7,2’ye düştüğü görülmektedir. İstanbul nüfusu ise (2018) 15.519.267 olarak belirtilmiştir. En fazla göç alan şehirlerden biri olan İstanbul, ilçelerine yayılan nüfusu ile metropol seviyesine çoktan ulaşmıştır. Meydana gelen bu yoğun nüfus yığılmasının sonucunda çevresel bozulmalar, gecekondulaşma ile başlamakta, kent ortamına yakın alanlarda yaşamsal faaliyetlerini sürdüren bitki ve hayvan varlığı olarak biyoçeşitliliği oluşturan canlı türlerinde geçen süreçte azalmalar-yok olmalar gözlemlenmektedir. Kadıköy; doğal nitelikleri, denizle ilişkisi ve İstanbul’un bazı bölgelerine göre doğal özelliklerini yakın döneme kadar koruyabilmesinden dolayı zengin bir biyolojik çeşitliliğe sahip iken günümüzde Kadıköy İlçesi için doğal bitki örtüsü varlığından söz edilemez.

Merkezi konumu, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yoğun göç olaylarına maruz kalması, kentleşmenin hızlı gelişmesi nedeniyle şehirsiz gelişim planlarında ilk sırayı alan alt yapı çalışmaları, konut-kamusal alanları, turistik ve rekreasyonel yapılaşma ile ulaşım fonksiyonları uygulamaları ilçe sınırları içinde sınırlı ölçüde de olsa var olan doğal bitki örtüsü üzerinde baskı oluşturmuş, artan hava kirliliğinin de katkısıyla kısa sürede çok büyük oranda yok olmasına neden olmuştur.

Kadıköy’ün tarihsel geçmişi incelendiğinde çayırklar, mesire alanları, ormanlar, ağaç toplulukları, asırlık ağaçlarının varlığından söz edilmektedir. Söz konusu baskılar sadece vegetasyon üzerinde değil fauna üzerinde de etkili olmuş, türlerde azalmalar ve yok olmalar her geçen gün kendisini hissettirmiştir. Bazı araştırmacılara göre, Kadıköy İstanbul’un en önemli ekolojik özelliklere sahip ilçesidir. Bu durumun en güzel örneklerini Kadıköy Özel Saint Joseph Lisesi Doğa Bilimleri Müzesi’nde görmek mümkündür. Müze yetkilisinin verdiği bilgilere göre; Müze sadece eğitim amaçlı kurulmuş, ziyaretçileri de öğrenci ve araştırmacılarıdır. 150 yıllık geçmişi olan lisede, 1800’lerin sonu 1900’lerin başlarında, okulun yetkilisi ve öğretmenleri olan Frere’ler, boş zamanlarında yaptıkları yakın sahaları içindeki doğal çevre araştırmalarının sonuçları günümüze bu konuda ışık tutmakta, bilgi vermektedir.

Genellikle Kadıköy ve çevresinin bitki çeşitliliğiyle ilgili İstanbul Saint Joseph Lisesi Tarihi Bitki Koleksiyonu adında 10 ciltlik bir kataloğa da sahiptir. Müzede Frere'lerin bölgenin o dönemdeki faunası ile çalışmaları da yer almaktadır. Akdeniz ekosistemi özellikleri gösteren Kadıköy; sıcaklık değerleri, su varlığı ve topoğrafyası ile çeşitlilik gösteren bir floraya sahiptir. Hızlı kentleşmenin bazı türlerin hayatta kalması için sorunlar yarattığı açıktır.

Kadıköy Florası için Osma, 2003'e göre; "Kadıköy İlçesi'nde toplam 292 bitki türü saptanmıştır. Bunların 229'u doğal, 63'ü egzotik (yabancı) bitkilerdir. En çok yerli bitki türü bulunan familya Compositae, en çok egzotik (yabancı) bitki türü bulunan familya ise Rosaceae'dir. Kentsel alanlardaki bitkiler orijinlerine ve kent florasında bulunma sıklığına göre ikiye ayrılmıştır. Bunlar; 1-Doğal Bitkiler (Native/İndigenous): İnsan müdahalesi olmadan kendinden doğal olarak bulunan bitkiler. Örneğin: *Laurusnobilis* (Lauraceae), 2-Yabancı Bitkiler (exotic): İnsanlar tarafından maksatlı ya da maksatsız getirilmiş bitkiler (Osma, 2003: 13). Bu bitki türleri Kadıköy'de genel olarak; parklarda, yeşil alanlarda, açık alanlarda, sahil yolu boyunca yer alan alanlarda, demiryolu kenarında, karayolları üzerinde, cadde ve sokaklarda ve konut ile kamusal alan (bahçeleri) içinde ve mezarlık sahalarında yaşam bulmaktadırlar.

Tablo 9: Kadıköy İlçesinde Bulunan Bitki Türleri Familya Dağılımı

Familya Adı	Doğal		Egzotik	
	Tür Sayısı	Oranı	Tür Sayısı	Oranı
Asteraceae / Compositae	36	% 15,7	-	-
Fabaceae / Leguminosae	15	% 6,5	1	% 1,5
Rosaceae	14	% 6	7	% 11
Poaceae / Gramineae	13	% 5,5	-	-
Brassicaceae / Cruciferae	9	% 4	-	-
Pinaceae	7	% 3	4	% 6,35
Lamiaceae / Labiatae	7	% 3	1	% 1,5
Ranunculaceae	7	% 3	1	% 1,5
Scrophulariaceae	6	% 2,6	-	-
Oleaceae	6	% 2,6	3	% 5
Apiaceae / Umbelliferae	6	% 2,6	-	-
Solanaceae	5	% 2	-	-
Liliaceae	4	% 1,7	6	% 9,5
Cupressaceae	3	% 1,3	4	% 6,35
Agavaceae	-	-	4	% 6,35
Diğer Familyalar	92	% 40	32	% 51

Kaynak: (Osma, 2003: 13)

Kentleşme ve hızlı nüfus artışı nedeniyle yapılaşmanın hız kazandığı Kadıköy İlçesi'nde günümüze uzanan eski köşk ve konakların bahçelerindeki ağaçlar, tarihsel niteliği olan anıt ağaçlar ile park ve bahçelerdeki ağaçlar, çalılar ilçenin bitkisel kaynaklarıdır. Ancak İstanbul'a özgü bazı endemik bitki türlerinden özel bir türün Kadıköy ve yöresine ait olduğu bilinmektedir. İlçeye özgü, endemik otsu yapıdaki ve tükenmekte olan tür Kadıköy Çiğdemi'dir. Bu çiçek türünün dünyada sadece Kadıköy ve çevre alanında yetiştiği bilinmekte olup, Saint Joseph Lisesi derlemeleri olan bitki kataloglarında da bahsedilmekte, şimdiki yaşam alanının Ömerli Barajı civarı olduğu bilgisi verilmektedir. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü Ana Bilim Dalı Başkanı Prof.Dr. Ünal Akkemik, 'bu bitkilerin en büyük düşmanının yapılaşma olduğunu ve Kadıköy Çiğdemi'ni artık Kadıköy'de görmenin mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Ancak doğal kalmış ve insan etkisinden uzak olan Elmalı Baraj havzasında görülebilmektedir'' demiştir (www.harmanime.com.tr). Kadıköy İlçesi'nde anıt ağaç türleri koruma altına alınmıştır. İlçenin en önemli bitki yoğunluğunu park alanları oluşturmaktadır. Buralarda genellikle ağaç, ağaççık ve çalılar bulunmaktadır. Bazı bitki bilimi uzmanlarına göre; 1900'lü yılların başında Kadıköy'de ilk fidanlık tesis edilmiş, bu fidanlıkta porsuk, mabet ağacı, atlas sediri, himalaya ve toros sediri, sekoya, İspanya göknarı, pırnal meşesi, sofora, lale ağacı, çınar, yapraklı akçaağaç, sahil çamı ve kokarağaç gibi türler kullanılmıştır bilgisi verilmiş olsa da günümüzde ilçede bu bilinçte tesis edilmiş bir fidanlığa rastlanmamaktadır.

Fotoğraf 4: Kadıköy Çiğdemi

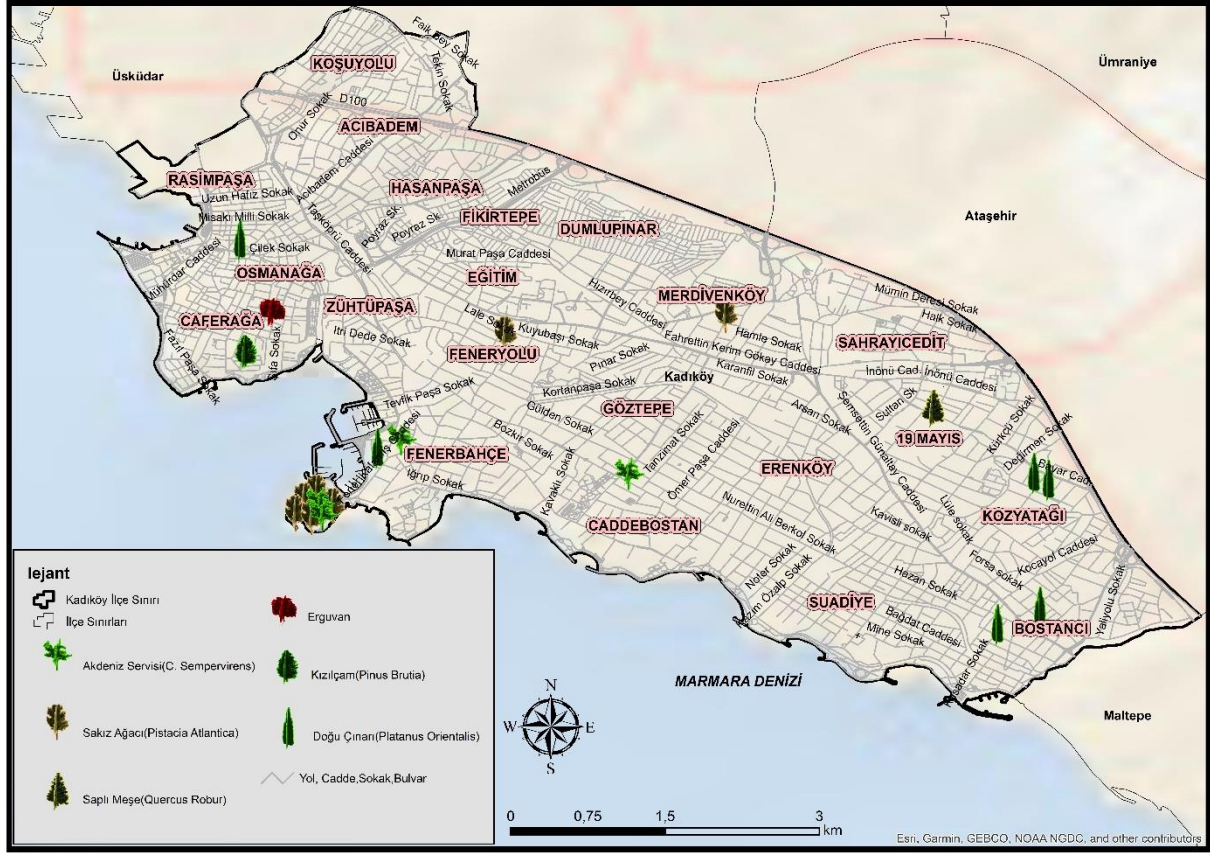

Kaynak: (<http://dogalhayat.org/>)

Kadıköy’de Bulunan Anıt Ağaçları

İlçenin yerleşme geçmişinin uzun yıllar öncesine uzanması, bölgede anıt ağaçların varlığına neden olmaktadır. Yaş, gövde genişliği ve boyutları, türleri ile türlerinin alışılmış ölçülerinden farklı olmaları, yer aldıkları sahada kültürel ve tarihsel özelliğe sahip olmaları, geçmişin izlerini taşıyacak değerde olmaları, anıt ağaçların ortak özellikleridir. Bu nedenle koruma altına alınan anıt ağaçlar, yaşları, boyutları ve şekilleri itibari ile dikkat çekmektedir. Anıt ağaçlar doğanın mirasıdır. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi tarafından yürütülen İstanbul’un Doğal Mirası Anıt Ağaçları Projesi ile İstanbul Anadolu yakasında bulunan anıt ve korunmaya değer ağaçlar tespit edilmekte, fiziksel özellikleri, sağlığı ve devrilme riskleri belirlenmektedir. Kadıköy ilçesinde de 20 adet anıt ağaç, 243 adet korunması gereken ağaç bulunmaktadır (Tablo 10). Bu ağaçlar genel olarak fiziksel, mistik ve tarihi özellikleri açısından anıtsal nitelik taşımaktadırlar. Anıt ağaçlarının insanlar üzerinde bıraktığı ilk izlenim fiziksel şekilleridir. Ayrıca devasa boyları ve genişliklerinin yanında beşerî ve fiziksel etkilere maruz kalmaları farklı şekillerde görsellik kazandırmaktadır. Toplum belleğinde yaşanmışlıklarla anılan anıt ağaçlar tarihsel özelliğe sahip ağaçlardır ve öykülerle kutsal anlamlar yüklenmesi bu ağaçlara mistik ve folklorik özellik katmaktadır.

Kadıköy’de genellikle Doğu Çınarı, Sakız Ağacı, Akdeniz Servisi, Kızılcām, Saplı Meşe ve Erguvan ağaç türleri bulunmaktadır. Bunların en yaşlısı ve en geniş gövde çevresine sahip olan Fenerbahçe Mahallesi, Opr. Cemil Topuzlu Caddesi No:14’de bulunan Sakız ağacıdır. Fiziksel ve tarihi özelliğe sahip olan bu ağaç 360 yıldır yaşamını sürdürmektedir ve 388 cm gövde çevresine sahiptir (Tablo 10). Merdivenköy Mahallesi, Tekkealtı Sokak, Şahkulu Sultan Vakfı Mezarlığı, Ayışığı Sokak’ta Türbe alanında bulunan anıt ağaç ise mistik özelliğe sahip 247 yıllık Sakız ağacıdır (Fotoğraf 7). Osmanağa Mahallesi, Söğütlüçeşme Caddesi Üzerlik Sokak, Osmanağa Cami içerisinde Doğu Çınarı da 264 yıllık mistik özellik niteliğindedir. (Fotoğraf 6). Feneryolu Mahallesi, Bağdat Caddesi Fener Yolu Sokak’ta 228 yıllık Sakız Ağacı (Fotoğraf 7). Kadıköy Caferağa Mahallesi, Hacı İzzet Sokak, Kadıköy Lisesi’nde 294 yıllık Kızılcām folklorik özellik niteliğine sahip anıt ağaçlarıdır (Fotoğraf 5).

Şekil 5: Kadıköy'deki Anıt Ağaçlar

Bir yerin biyoçeşitlilik varlığı turizm çekiciliği açısından önemlidir. Bitki Örtüsü ve biyoçeşitlilik, ekonomik değer taşımalarının yanında, doğa yürüyüşü, su altı dalış, kuş gözlemciliği, fotoğrafçılık, deniz manzarası seyri gibi birçok etkinliğe ortam oluşturmaları özelliği ile ziyaretçilere turistik çekicilik sunmaktadır. Bu nedenle sağlamış olduğu doğal görüntüleri, ürün ve hizmetlerle tüketime sunan turizm endüstrisinin bir parçasını oluşturmaktadır Orman Turizmi, Park-Bahçe Turizmi, Botanik Turizmi gibi faaliyetlerin en önemli tercih nedeni yeşil alan içinde bulunmak, deneyim yaşamak istemektir.

Turizme katılacak insanların, tercih ederek satın alacakları etkinliklerin, konaklama tesislerinin ve gezilecek yerlerin yeşil alanlar içinde olması turizm bölgesinin cazibesini çoğaltıp, katılımcıların da seyahat kalitesini arttıracakı kaçınılmazdır. Park ve Bahçelerin varlığı, anıt ağaçlar, peyzaj düzenlemeleri, bitki çeşitliliği ve kullanılan bitkilerin renkliliği şehrin çekiciliğini arttıran turistik kaynaklardır.

Tablo 10: Kadıköy’de Bulunan Anıt Ağaçları ve Özellikleri

Sayı	Ağaç Türü	Bulunduğu Yer	Ağaç Yaşı (Yıl)	Ağaç Çapı (cm)	Ağaç Boyu (m)	Gövde Çevresi (cm)	Anıtsal Nitelik
1	Kızılçam (Pinus brutia)	Kadıköy Lisesi	294	107	16	425	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik Folklorik Özellik
2	Doğu Çınarı (Platanus orientalis)	Bayar Caddesi	301	185	27	590	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
3	Doğu Çınarı (Platanus orientalis)	Bayar Caddesi	207	144	26	484	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
4	Doğu Çınarı (Platanus orientalis)	Fener Kalamış Caddesi	263	161	16	742	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
5	Akdeniz Servisi (Cupressus sempervirens var. horizontalis)	Fener Kalamış Caddesi	329	108	14	330	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
6	Sakız Ağacı (Pistacia atlantica)	Fenerbahçe Spor Kulübü İlgez Tesisleri	245	137	16	648	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
7	Sakız Ağacı (Pistacia atlantica)	Fenerbahçe Parkı	239	134	21	782	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
8	Sakız Ağacı (Pistacia atlantica)	Fenerbahçe Parkı	329	162	23	648	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
9	Sakız Ağacı (Pistacia atlantica)	Fenerbahçe Parkı	224	125	19	478	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
10	Sakız Ağacı (Pistacia atlantica)	Fenerbahçe Parkı	231	129	21	768	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
11	Akdeniz Servisi (Cupressus sempervirens var. horizontalis)	Fenerbahçe Parkı	347	114	17	368	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
12	Sakız Ağacı (Pistacia atlantica)	Fener Yolu Sokak	228	127	15	460	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik Folklorik Özellik
13	Doğu Çınarı (Platanus orientalis)	Osmanağa Cami	264	162	28	576	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik Mistik Özellik
14	Doğu Çınarı (Platanus orientalis)	Yazmacı Tahir Sokak	250	153	18	596	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
15	Doğu Çınarı (Platanus orientalis)	Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan Caddesi	266	164	14	510	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik

16	Sakız Ağacı (<i>Pistacia atlantica</i>)	Ayıışığı Sokak	247	139	16	632	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik Mistik Özellik
17	Saplı Meşe (<i>Quercus robur</i>)	Atatürk Caddesi	214	120	18	452	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
18	Erguvan (<i>Cercis siliquastrum</i>)	Muhsin Adil Binal Ticaret Meslek Lisesi	102	61	10	342	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
19	Sakız Ağacı (<i>Pistacia atlantica</i>)	Opr. Cemil Topuzlu Caddesi	360	178	12	822	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik
20	Akdeniz Servisi (<i>Cupressus sempervirens horizontalis</i>)	Irmak Koleji	331	109	17	475	Fiziksel Özellik Tarihi Özellik

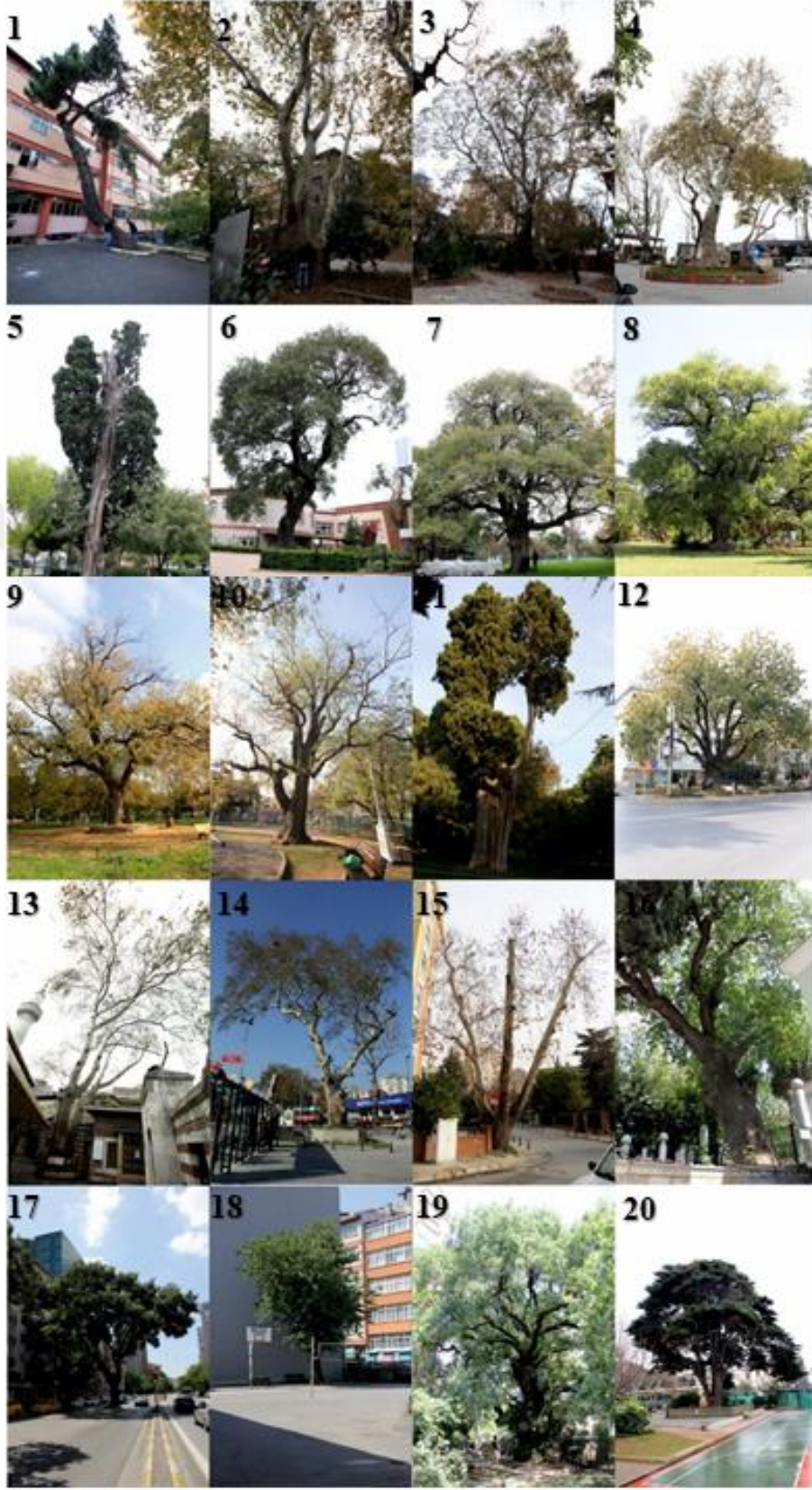
Kaynak: <https://www.anadoluanitagaclar.com/> internet sitesinden alınmıştır.

Fotoğraf 7'deki Anıt ağaçlarının özellikleri tablo 10'da belirtilmiştir.

Fotoğraf 5: Kadıköy Kız Lisesi, Kızılçam **Fotoğraf 6:** Osmanağa Cami, Doğu Çınarı
Anıt Ağaçları

Fotoğraf 7: Kadıköy İlçesindeki Anıt Ağaçlarının Görüntüsü

Kaynak: (www.anadoluanitagaclar.com/)

18 numarada görülen, Moda Cad. Muhsin Adil Binal Okul bahçesindeki 102 yıllık tarihi anıt ağaç, okulun yeniden inşaası aşamasında ne yazık ki kesilerek yok edilmiştir (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8: Muhsin Adil Binal Okul Bahçesinde Kesilen 102 Yıllık

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADIKÖY'DE BEŞERİ VE EKONOMİK ÖZELLİKLER

3.1. Yerleşme Tarihi

İstanbul, tarihi kimliği ile öne çıkan, ayakta kalan tarihi yapıları kadar kazılarla açığa çıkarılan ve çıkarılmayı bekleyen insanlık tarihinin belli bazı süreçlerinin tanımlanmasında önemli olan bir kenttir. Avrupa ve Asya kıtaları arasındaki konumu, tarihte iki büyük imparatorluğa başkent olması doğal ve kültürel açıdan köprü olduğunu göstermektedir. Kentin tarihini günümüzden 700-400 bin yıl geriye götüren, Küçükçekmece Gölü kuzeyinde yer alan kalker kaya Yarımburgaz Mağarası'dır. “Günümüzden 12 bin yıl önce iklim koşullarının giderek bugünkü halini aldığı Mezolitik Dönemde, İstanbul'da bilinen yerleşim sayısının arttığını gösteren verilerle karşılaşılr, Neolitik Döneme ilişkin en eski kanıtlar M.Ö7. bin yılın sonlarına tarihlenir. İstanbul bu dönemde yerleşik çiftçilerin köyler kurdukları bir yer olmuştur. İstanbul ve Kadıköy'ü yakından ilgilendiren bu döneme ilişkin ilk bulgular 20. yüzyılın başlarında Bağdat Demiryolu inşaatı sırasında ortaya çıkmıştır” (Karul, Türkoğlu, Tekin, Baran Çelik, Dobrovits, 2018:13-14). Kadıköy; topografyasının ve iklim özelliklerinin insan yaşamına ve gelişimine elverişli olması, iki kıtanın arasında stratejik bir bölgede bulunması ve denizlerle olan bağlantılarında boğazların varlığı ile okyanuslara erişebilirliği sayesinde, tıpkı İstanbul gibi tarih öncesi dönemlerden itibaren yerleşim alanı olma özelliği göstermektedir. “Fikirtepe, Pendik ve Yenikapı arkeolojik alanlarda yürütülen bilimsel kazı çalışmaları sonucunda elde edilen bilgiler Kadıköy ve çevresinin tarih öncesi çağlardan itibaren yerleşim alanı olduğu somut olarak kanıtlanmıştır” (Asal, 2020: 88). Kazılardaki bulgular bu durumu doğrulamaktadır. “Fikirtepe, İstanbul'un tarih öncesini yansıtmamasının yanı sıra, ülkemizde kazısı yapılan ilk yerleşimler arasında yer alması bakımından da büyük bir öneme sahiptir”(Karul, Türkoğlu, Tekin, Baran Çelik, Dobrovits, 2018:14). “Kadıköy'deki ilk yerleşmenin başlangıcını oluşturan tarihsel çekirdek, Haydarpaşa Koyu çevresiyle Moda Burnu'nun oluşturduğu alan içindedir. Anadolu Yakası'nda Yontma Taş Devri'ne ait ilk el baltaları İçerenköy'de bulunmuştur. İstanbul çevresinde tarih öncesine ait en önemli yerleşme alanı Fikirtepe, İstanbul'un bilinen en eski çanak- çömlek neolitik kültür bölgesidir. I. Troya öncesine ve İ.Ö 3000'den sonra başlayan geçiş dönemine ait olduğu düşünülüyor” (Kavukçuoğlu, 2010: 15).

“Neolitik Dönemden sonra yeterli bulgu ve bilginin mevcut olmadığı Kadıköy'de diğer dikkat çeken dönem ise Arkaik Dönemdir. Khalkedon, İstanbul Boğazı'nın Asya yakasında,

iki koyun arasındaki burunda, M.Ö 7.yüzyıl ortalarında, Megaralı kolonistler tarafından kurulmuştur. Herodotos, Megabazos adında bir Perslinin, Byzantion’da bulunduğu sırada Khalkedon’luların kentlerini Byzantion’dan on yedi yıl önce kurduklarını öğrenince, Khalkedonlular’ın o zamanlar kör olmaları gerektiğini söylemiştir. Gözleri kör olmasaydı ellerinin altında bu kadar güzel bir yer dururken gidip o kadar güzel olmayan bir yeri seçmeyeceklerini belirtmiştir. Antik kaynaklardan edinilen arkeolojik verilerden yola çıkarak, Khalkedon’un kuzeyden akan Himeros (Ayrılık Suyu) ve güneydoğudan gelen Khalkedon Deresi (Kurbağalı Dere) ile çevrelenerek muhtemelen bugünkü Kadıköy Çarşısı’nı içine alacak şekilde kurulmuş olduğu varsayılabilir. Khalkedon’da antik çağ kent planına uygun olarak tapınaklar, tiyatro, agora, limanlar ve sur gibi yapılar bulunmaktaydı. Khalkedon’u sınırlayan sur duvarının, buluntulardan, bugünkü Yeldeğirmeni, Söğütlüçeşme, Altıyol aksında kentin topografik yapısı göz önünde bulundurularak, klasik dönem agoranın bugünkü Kadıköy Çarşısı’nın bulunduğu yerde olduğu öngörülebilir” (Asal, 2020: 88-89).

Söz konusu dönemde Khalkedon’un her iki yanında girintili sahalarda limanların varlığından söz edilir. Bunlar Haydarpaşa Limanı ve Kalamış Koyu olmalıdır. Kurbağalıdere ıslah çalışmaları sırasında antik liman kalıntıları tespit edildiği bilinmektedir. Khalkedon’da aynı zamanda bakır kültürüne sahip Moda Burnu ve Yoğurtçu arasında ikinci bir yerleşimin olduğunu da savunan görüşlere rastlanmaktadır. Bazı görüşlere göre bu bölgeyi işaret eden “denize çok yakın tepelik üzerinde kurulmuş tapınak” olduğu şeklindeki tanımlamalar, bu sahadaki yenileme- dönüşüm yıkımları sırasında birden fazla binanın temel kazılarında arkeolojik bulgulara ulaşılması ve dolayısıyla inşaatların durdurulması, alan içinde her an bir antik tapınak bulgusuna ulaşılabilir görüşünü destekler durumundadır.

3.1.1. Bizans Dönemi

Antik Çağ Kadıköy hikâyelerinde, İ.Ö Bitinya ve Pontus Kralı kenti ele geçirdikten kısa süre sonra kent (İstanbul) İ.Ö 74’te Romalılar’ın egemenliğine girdiğinde, Bizantion’un Konstantinapolis adıyla ünü artarken, Khalkedon’un yavaş yavaş çöküş sürecine girdiği bahsedilir. Kalkedonyalılar, Fenikeliler, Pontus Kralı Mitirdat ve İranlılarla uzun süre savaştı, M.Ö 133’te Bitinya (İzmit), sonra Bergama, M.Ö 74’te Roma’lıların, M.S 330’da Bizans Kralı Konstantin’in saldırılarına uğramıştır. 781 yılında Abbasi komutanlarından Battal Gazi Khalkedon’u almıştır. 1080’de Kutulmuşoğlu Süleyman Bey Anadolu Selçuklular yönetimine sokmuş, 1330’da ise Orhan Bey Maltepe Savaşı’nda Bizans’ı yenerek Kadıköy’ü Osmanlıya dahil etmiştir (Teoman, 1974: 50-51). Bizantion Konstantinapolis adıyla ünü

artarken Khalkedon⁵ çöküş sürecine girmiş, İmparator Valens kent surlarını yıktırarak taşlarıyla Bozdoğan Kemerini yaptırdığı bilinmektedir. Ancak, Bizans yönetimindeki Khalkedon, metropolitliğin kurulması ve Euphemie Kilisesi'nde büyük evrensel (ökümenik) konsil toplantılarının yapılmasıyla yeniden tanınırlık kazanmıştır. Bu durum Kadıköy'ün tarihinde önemli bir olay olarak değerlendirilir.

3.1.2. Osmanlı Dönemi

14.yüzyıldan itibaren Khalkedon'un Osmanlı egemenliğine girdiği söylenebilir. Fatih Sultan Mehmet 1453'de İstanbul'u fethinden sonra Khalkedon'u, İstanbul'un ilk kadısı Kadı Celalzade Hızır Bey'e arpalık (maaş) olarak verir ve yerleşmenin adı Kadı Köyü olarak anılmaya başlar. “Osmanlı Dönemi'nde Kadıköy çevresi Roma ve Bizans Döneminde olduğu gibi üst düzey yöneticilerin rağbet ettiği sayfiye mesire yeridir. 19. yüzyıl ikinci yarısında Kadıköy kararlı bir gelişme göstermeye başlar. Haydarpaşa-İzmit demiryolu açılır, şehir içi vapur işletmeciliği başlar. 20. yüzyıl başına gelindiğinde, iskele çevresi, cami, Rum ve Ermeni kiliseleriyle resmi yapıların toplandığı ve çarşının yer aldığı bir merkezdir. II. Abdülhamit paşalarının yaptırdığı cami ve kamu yapılarının çevresinde mahalleler oluşmuştur. Kızıltoprak, Göztepe, Erenköy, Suadiye ve Bostancı 20. yüzyılın başında Kadıköy'ün oldukça gelişmiş banliyöleri olarak kabul edilmektedir” (Kavukçuoğlu, 2010: 16-17-18-19). O dönemde ve daha sonraları bu mahallelere yaptırılan köşklerin bazıları günümüze ulaşabilmiştir.

“19. yüzyılın sonlarına doğru Moda çevresinde gayrimüslim ve Levantenlerin yerleşmeye başladıkları gözlenirken, Göztepe, Erenköy, Bostancı çevresinde de II. Abdülhamit döneminin (1876-1909) önde gelen devlet görevlilerinin geniş araziler içinde köşkler yaptırdıkları görülür. Fenerbahçe'ye doğru da varlıklı Levanten ve gayrimüslimler geniş araziler satın alarak sayfiye amaçlı köşkler inşa ettirirler. 1892'de Hasanpaşa Gazhanesi'nin yapılmasıyla hava gazına, 1894'de şehir suyuna kavuşan Kadıköy'e 1928'de elektrik gelir” (www.kadikoy.gov.tr). Haydarpaşa-İzmit demiryolunun açılışı ve şehir içi vapur işletmeciliğinin başlaması 19. yüzyılın ikinci yarısındadır. Deniz ulaşımı ve demiryolu ulaşımı bölgede mekânsal gelişimi hızlandırmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı'nın yenilmesiyle İstanbul işgal kuvvetlerince işgal edildiğinde Kadıköy Fransız ve İngilizlerin yönetiminde kalmıştır. Kurtuluş Savaşı zaferinden sonra, 6 Ekim 1923'de, 4 yıl 10

⁵ Kadıköy'ün antik adı farklı kaynaklarda; Khalkedon, Kalkhedon, Halkedon, Halkidon gibi değişik isimlerle anılmakta olup, bu çalışmada Khalkedon adı kullanılmıştır.

ay 23 gün süren işgal sona erdirilmiş, işgal kuvvetlerinin yenilgiye uğratılmasıyla bu tarihten itibaren İstanbul bir Türk Şehri olmuştur.

3.1.3. Cumhuriyet Dönemi

Kadıköy, Cumhuriyet Dönemi'ne kadar Üsküdar İlçesi'nin bir nahiyesi idi. 1869'da İstanbul Belediye Nizamnamesi'nin, 14 yönetim bölgesinden, 13. daire şehremanetine bağlandığında eşeklerle çekilen çöp toplayıcı arabalara kavuştuğu, küfe içinde toplanan evsel atıkların hemen yakındaki denize dökülmesi yerine, Fikirtepe'ye döküldüğü bilinmektedir. İstanbul (dolayısıyla Kadıköy) 6 Ekim 1923'de düşman işgalinden kurtarıldığında İstanbul yeniden kazanılmış oldu. Cumhuriyet kurulduktan sonra, 23 Mart 1930 yılında Üsküdar nahiyesi olmaktan çıkıp, ilçe statüsüne geçirildi, Kızıltoprak ve Erenköy Kadıköy'e bağlı iki ayrı bucak olarak onaylandı. 1928'de elektriğin kullanılmaya başlanması ve elektrikli tramvay ile bazı modern kentsel hizmetlerden yararlanmalar Cumhuriyetin Kadıköy'e kazandırdıklarının başlangıcıdır. Bu dönemde iş yaşamının genellikle Avrupa Yakası'nda yoğunluk kazanmasından dolayı, vapurlarla yapılan deniz ulaşımı ile Kadıköy bir geçiş hattı özelliği kazanmıştır. Bu özelliğinin günümüzde de etkisinin çok daha katlanarak sürdüğü görülmekte, merkezi ulaşım sistemi fonksiyonlarına sahip olan kent olmanın avantajlarını halkına ve ziyaretçilerine yaşatmaktadır. 1930'lu yıllarda da sayfiye semti karakterini koruyan ilçede; Moda, Fenerbahçe, Caddebostan ve Suadiye gibi kıyı şeridinde plajlar (deniz hamamları) ortaya çıkmaya başlamış, Kadıköy-Bostancı arasında, Bağdat Caddesi ve demiryolu hattı boyunca villalar yapılmaya başlanmıştır.

1938-1949 arasında Kadıköy-Üsküdar yolunun Haydarpaşa'da demiryoluna rastlayan kesiminde yapılan köprü, Bağdat Caddesi'ne asfalt yapımı, Kadıköy Halkevi'nin inşası Kadıköy'deki en önemli imar hareketleridir. “Yapımı 1953'te başlayan Haydarpaşa Limanı ilave rıhtım ve depo inşaatları ile başlayıp 1957-1958'de biten Haydarpaşa-Pendik çift şeritli yolu (eski E-5, yeni D-100), bu dönemde gerçekleşen iki önemli projedir. 1950'li yıllar Kadıköy çevresinde az yoğun, müstakil ve yer yer bahçeli yapılaşma türünün devam ettiği bir dönemdir. Kadıköy'ün özgün karakterini oluşturan bu mekânsal yapının dönüşümü ağırlıklı olarak 1960'larda gerçekleşir. 1960'lar sonrasında Kadıköy'de ticaret ve hizmet sektörlerinin yoğunlaşma göstermesiyle, bu tarihlerden itibaren Kadıköy, Sirkeci-Eminönü-Karaköy-Beyoğlu gibi birinci kademe merkezlerin ardından ikinci kademedeki metropoliten alt merkeze dönüşmüş ve eski semt merkezi özelliklerini yitirmiştir” (www.kadikoy.gov.tr).

1950’li yıllarda gerçekleşen göçler ve neticesinde hızlı nüfus artışı Fikirtepe ve çevresinde ilk gecekondu yerleşmelerinin oluşmasına neden olmuştur. “E-5 Göztepe Kavşağı üzerinde yer alan Fikirtepe, plansız gelişmeden nasibini almış, yüksek nüfus yoğunluğuna sahip, ruhsatsız binaların, hem mesken hem de işyerlerinin olduğu, 131 hektar, 4500 parsel ve barındırdığı 40-50 bin nüfusla Kadıköy merkeze oldukça yakındır. Bölgede, demografik olarak orta-alt ve alt sınıfın olduğunu, 1950’lere kadar tamamen boş olduğu, yoğun göçün ise 1960’lar ve 1970’lerde olduğu kaydediliyor. 80’li yıllarda ise imar aflarıyla gecekondu apartmanlara dönüşüyor, 90’lı yıllarda arsa tapuları dağıtılıyor, ancak konut tapusu dağıtımı söz konusu olmuyor” (www.kentakademisi.wordpress.com). 1973 yılında birinci Boğaz Köprüsü’nün açılmasıyla, deniz yolunun önemi azalmış, bunun sonucunda trafik ağırlıklı olarak köprüye yönelmiştir. 1980’li yıllarda göç hızlanmış, Büyükşehir Belediyesi’nin kuruluşuyla yapılan yeni imar planları Kadıköy’ü yine gözde yerleşme konumuna çıkarmıştır. Bu dönemdeki yeni imar planları, çıkartılan imar afları, tapu tahsis belgeleri bölgede yapı yoğunluğu oluşturmuş, kamusal donatı alanları azaltmıştır. 1999 depreminden sonra yapılardaki yenilenme ihtiyacı ile gündeme gelen kentsel dönüşüm kavramı belirli bir kesime rant, kent için bir tehdit unsuru olmuştur (www.kadikoy.bel.tr/).

3.1.4. Günümüzde Kadıköy

Cumhuriyet Dönemi günümüz Kadıköy’üne; Tarihçi Prof. Dr. İlber Ortaylı’nın 2019 yılında yayınlanan Bir Ömür Nasıl Yaşanır isimli söyleşi kitabından alıntı yapılarak giriş yapılabilir. Söyleşiyi yapan Yenal Bilgici Sn. İlber Ortaylı’ya; “Gelmişken bir süre Anadolu yakasında kalalım. Bu aralar Kadıköy yükseliyor. Bazı eski sakinlerinin itirazlarına rağmen de olsa; her tarafta yeni kafeler, restoranlar, iddialı dükkânlar açılıyor. New York Times bile birkaç sene önce Kadıköy’ü merkeze alan “36 Saatte İstanbul Anadolu Yakası” yazısı yayımladı“sorusu üzerine Sn. İlber Ortaylı’nın Kadıköy’ü aşağıdaki sözleriyle tanımlaması önemlidir. “Kadıköy, her zaman Kadıköy’dür. Orada eskiden de İstanbul’da olmayan bir yaşam tarzı, medeniyet vardı. Dedim ya, ben 50’leri bilirim. O zamanlar çok hoş bir Kadıköy vardı. Oralar, İstanbulluların hem çok sevdikleri hem de kendilerini medeni hissettikleri hem de medeni davrandıkları bir yerdi. Kafeler, kafeşantanlarla örülü bir sosyal hayat vardı; havalı bir yerdi. Şimdi de öyle ama bu havanın esası eski İstanbul’dadır. Sadece Kadıköy değil, tüm İstanbul bir başkaydı. Ben işte o İstanbul’u çok ararım. Bu, günümüzün Kadıköy’ünde bulunacak bir İstanbul değildir; 50’lerin, 60’ların İstanbul’undan bahsediyorum” (Ortaylı, 2019: 240-241). Ortaylı Hoca’nın dediği gibi Kadıköy eskiden de- bugün de hem yükselen değer hem de nitelikli, keyifli bir yaşam alanıdır.

New York Times dergisi Eylül 2018 tarihinde Kadıköy üzerine yayınladığı The Other Side of Istanbul adlı makalede, İstanbul'un yabancı turistlerdeki klasik algısı dışında kalan diğer bir turizm cazibe bölgesi Kadıköy ele alınmıştır. Makalede yabancı turistler tarafından gözardı edilen Kadıköy'ün turizm açısından günümüzdeki değeri ve potansiyelinden bahsedilmiştir. İlçenin bu örnekte olduğu gibi uluslararası medyada yer alması popülaritesinin arttığının ve turistik değerinin yükseldiğinin bir göstergesidir. The New York Times'da (2018) yayınlanan The Other Side of Istanbul (İstanbul'un Diğer Yakası) isimli gezi makalesi kısaca şu şekilde tanımlanabilir. Yazısında İstanbul'un alışılmış rotası olan sur içi dışında bir gezisini kaleme alan yazar Lucas Peterson yabancı turist için alternatif olabilecek Kadıköy'ü ele alıyor. İstanbul'un Diğer Yakası'nın uzun bir sahil şeridine sahip olmasını belirterek yazısına başlayan Peterson, Kadıköy'ün özel bir gastronomi merkezi olması, alışveriş imkânlarına sahip oluşu ve kısıtlı bütçeyle şehirden maksimum faydanın çıkartılabileceği bir seçenek durumunda olmasını makalesinde okurlarıyla paylaşmıştır. Konaklamış olduğu Yeldeğirmeni Mahallesi'nden övgüyle bahseden yazar, ilçe içerisindeki özel restoranlardaki tecrübelerini ve yaklaşık harcamalarını paylaşarak Kadıköy'ün potansiyel misafirlerine bilgi vermekle kalmayıp, aynı zamanda Kadıköy ve Caddebostan sahil yollarında park kültürünü anlatarak okurlarına gezi rotalarını hazırlamalarında yardımcı olmaktadır.

Günümüz Kadıköy'ü 1950'lerin özelliklerini genel olarak geliştirerek sürdüren, medeni ve medeniyet olgusunu benimsemiş, bu olgunun niteliklerini sergileyen medeni insanların yaşadıkları bir ilçedir. Ayrıca, belirli bir gelir düzeyine ve eğitime sahip nüfusun çok çeşitli kültür mekânlarında kültürel faaliyetlere katılarak yaşamlarına renk kattıkları ve eğlenebildikleri, kentsel özelliklerin çoğunlukla oluşturulduğu bir yaşam alanıdır. Şehrsel fonksiyonların ve kültürel faktörlerin gelişmiş olması, nüfusun bilinçlenmesinde önemli bir etkidir. Bilinçli nüfus ise ülkelerin tarihsel gelişiminde pozitif değerde iz bırakacak üretimleri gerçekleştirirler. Korumacılık kültürüne yeterince sahip olunamadığından ilçedeki birçok özellikli köşkler, konaklar yok edilmiş, ancak günümüzde ısrarla yapımına devam edilen cam gökdelenler henüz merkezde çok fazla olmasa da çevrede büyük alanları kaplamıştır. Kadıköy'ün en önemli zenginliklerinden biri konumu ve dolayısıyla bu durumun getirileridir ve bu özellik ilçede beşeri faaliyetleri arttırmaktadır.

Anadolu Yakası'nın antik çağın ilk yerleşim bölgesi olması gerek yerli gerek yabancı turist ziyaretlerini her geçen gün arttırmaktadır. Kadıköy İlçesi yerel yönetimde etkin belediyeçiliğin özgün örneklerinden olup, etkilerini her alanda görmek mümkündür.

Kadıköy'ün kültürel mirasının kanıtları olarak geçmişten günümüze ulaşan örneklerine belirli dönemlerde yapılan arkeolojik kazılar yoluyla ulaşılabilmektedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında yapılan kazılar, araştırmalar ve incelemeler sonucunda İstanbul Anadolu Yakası'nda bulunan en eski yerleşim yeri ve kültürel bulgularına Fikirtepe'de ulaşılmıştır. Fikirtepe kültürü olarak literatürlerde yer alan kazılar sonucu açığa çıkarılan neolitik dönem çanak-çömleklerin yanı sıra diğer önemli bir olgu ise Fikirtepe kültürünün 1.Troya öncesine ve M.Ö 3.bin yıl sonrası ile ilgili geçiş dönemine ait olduğu da düşünülmektedir. Yakın zamanda, ulaşım coğrafyası kapsamında yer alan Marmaray yapım aşamasındaki Haydarpaşa Gar arkası ve İbrahimağa aksındaki kazıların sonucunda, Geç Osmanlı, Bizans ve Geç Roma dönemlerine tarihlendirilen yapı kalıntılarından söz edilmektedir.

Bu bölgeden çıkarılan buluntularda özellikle Bizans sikkeleri önemlidir, hatta bazı sikkelerin üzerinde boğa kabartmalarının olması Kadıköy'ün yerleşme tarihi için değerli veriler olup, bu konuya ilgi duyan gerek turistler gerek araştırmacılar için önemli turistik kaynakları oluşturmaktadır. Söz konusu kazılarda elde edilen buluntular İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

Bu müzenin ziyaretçileri Kadıköy'e de turistik amaçla gelip, araziye yerinde gözlemlemek isteyebilirler. Çünkü turizm faaliyeti gerçekte meraktan doğan ve şekillenen bir eylemdir. Ayrıca gelişmiş kentsel özelliklerin etkin olduğu yerleşmelerin yaşamsal açıdan cazibe merkezi olmaları kaçınılmazdır. Üstelik bu durum turizm açısından da çekiciliği arttırmakta olup, söz konusu bölgenin merak oluşturup, seyahat rotalarına dahil edilmesi konusunda insanlar üzerinde motivasyon sağlayacaktır.

Fotoğraf 9: Bizans Sikkeleri “Kalkhedon Gümüş Sikkeleri Örneği”

Kaynak: Stack's Bowers and Ponterio, October 2014, no. 11009 (Karul,Türkoğlu, Tekin, Baran Çelik, Dobrovits: 2018: 38)

3.2. Nüfus Özellikleri

“Nüfus hareket halinde, her an ve durmadan değişen bir olaydır. Doğum, ölüm, göç gibi olaylar neticesinde dünyada yaşayan insanların sayısı her an değiştiği, azalıp çoğaldığı gibi, bu insanların yeryüzünde dağılışı da durmadan değişmektedir” (Tanoğlu, 1969: 31). Nüfus dinamik ve değişken karaktere sahip bir olgudur. Bu özelliğinden ötürü ülkelerin gelişiminde ve sürekliliğinde büyük rol oynar. Kontrol edilebilen ve niteliksel özellikleri gelişmiş nüfus birikimi ülke ya da bölge için önemli bir kazanımdır. “Elverişli iklim şartları, morfolojik ünitelerin farklılığı, toprak ve su kaynaklarının insanların sedanter hayata geçmeleri için optimum şartlar arz etmesi ve doğal çevre şartlarının hazırladığı imkanlar çerçevesinde çok çeşitli beşeri faaliyetlerin ortaya çıkması, insanoğlunun var olduğu tarihin ilk dönemlerinden itibaren nüfuslanmasına ve dolayısıyla yerleşik hayata geçmesine olanak sağlamıştır” (Sertkaya Doğan, 2015: 24).

Çalışma sahası bölgenin yerleşme tarihinin başlangıcı kabul edilen yaklaşık M.Ö 675 yıllarından itibaren elverişli fiziki koşulların varlığı ve beşeri faaliyetlerin gücüyle nüfuslanma başladığı, süreç içerisinde şartların elverdiği oranda nüfusun artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Doğal özellikleri ilk çekici unsurlar olmuş, ancak Türkiye’nin kıtalar arası stratejik özelliğinin etkisi İstanbul’da dolayısıyla Kadıköy’de son derece belirleyici olmuştur.

Günümüz koşullarında da bu etkiler bölgenin nüfuslanma ve nüfus hareketlerinde artış yönünde itici gücü oluşturmaya devam etmektedir. Bu etkilerin oluşturduğu elverişli ulaşım, ticaret, toplumsal ve kültürel hareketler, modern kentleşmenin varlığı ve demokratik yönetimler (genelde ve yerelde) bir bölgenin gelişmesinde ve gelişiminin sürdürülmesinde, o bölgede yaşayan halk kadar ekolojik sistemin korunabilmesi için de gereklidir. Herhangi bir yerleşmenin nüfus yapısının bilinmesi o sahanın tarihsel geçmişi ve geleceği hakkında çok açık bir şekilde bilgi vermektedir. Nüfusun üç ana bileşeni olan, doğum ve ölüm sayıları bölgenin doğal nüfus artışını, göç olayları ise katılanların ve ayrılanların sayıları nüfus miktarında oluşan değişikliği gösterir.

”Nüfus miktarının belirlenmesinde etkili olan beşeri faktörlerin başlıcaları; ekonomik yapı, sanayi-ticaret faaliyetleri, ulaşım, turizm, sağlık, eğitim, teknolojik gelişim ve bütünüyle şehrin sunduğu fonksiyonel imkanlar olarak sıralanabilir” (Sertkaya Doğan, 2019: 4). Bu tespitler Kadıköy’ün demografik özelliklerine uygunluk göstermektedir. Demografik

unsurların korunması, toplumların var oluş ve yaratıcılık özelliklerinin devamlılığına karşılık gelir. Kadıköy'ün nüfus yapısı bazı dönemlerde artıp bazı dönemlerde de azalma eğilimine girmiş, nüfus gelişimi geçmişten itibaren mekânsal gelişimini daima etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Avrupalı devletlere verilen imtiyazlar sonucunda, İstanbul'da dolayısıyla Kadıköy'de yabancı nüfusun varlığı ve etkileri bilinmektedir.

1895'te Fransa'dan Kadıköy'e gelen Oblates de L'Assumption rahibelerinin Yeldeğirmeni'nde açtıkları rahibe okulu manastır, 1900'lü yılların başında Haydarpaşa Garı inşaatı sırasında, inşaatla görev alan Alman nüfus için Yeldeğirmeni'nde Alman Okulu inşa edilmesi bölgedeki yabancı nüfusa örnektir.

Türkiye'de 1927 yılında ilk yapılan nüfus sayımında Üsküdar nüfusu içinde yer alan Kadıköy, 1935 yılında ilçe statüsünde nüfus sayımlarına katılmıştır. 1935 yılında 57.542 nüfusa sahip olan Kadıköy 100.000 sınırını 1955 yılında geçmiş, 102.685'e ulaşmıştır. 1945 yılında 66.680 nüfusa sahip iken 1950'de yaklaşık 11 bin kişi toplam artışla 77.993 seviyesine yükselmesinin nedeni, Anadolu'dan göç almasıdır. Ayrıca bu yıllarda dünyada yaşanan nüfus patlaması Türkiye nüfus özelliklerinde de görülmektedir. Bu sosyal olay "baby boom", demografik bir terminoloji olarak tanımlanmakta, 1945-1955 yılları dönemini içermektedir. 1950'li yıllarda büyük kesimi boş arazi olan Fikirtepe, bu süreçte göç almaya başlamıştır. Bu göçler 1960, 1970'li yıllarda artarak devam etmiş, 1980'lerde ise daha da hız kazanmıştır. Genelde artma eğiliminde olan nüfus en yüksek miktara 2007 yılı itibarıyla 744.670'e ulaşmıştır (Tablo 11).

2000 yılı öncesinde De Jure yöntemi kullanılırken sonrasında yapılan sayımlarda De Facto yani Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi yöntemi kullanılmıştır. 2007 yılında nüfus en yüksek seviyeye ulaşmasından sonra, dönemsel farklılıklar ve toplumsal gerekçeler nedeniyle azalma ve artma eğilimine girmiştir. 2007 yılında % 12,3 oranında artış ile 744.670 olurken, 2008'de % -28,4 oran ile 533.452 kişi olarak önemli bir düşüş gerçekleşmiştir. Yaklaşık 211 bin civarında gerçekleşen nüfus azalmasının nedeni ise; 2008 yılında, Kadıköy'ün bir mahallesi olan Ataşehir, Kadıköy'den 7 mahalle olarak ilçe statüsünü kazanmasıdır. 2018 yılında da Kadıköy nüfusu 458.638 olarak sayılmıştır (Tablo 11).

2009 yılından sonraki süreçte kentsel dönüşüm hareketleri başlamış, 2012 yılında 10 bin kişilik bir düşüşe gerekçe olarak, 2011 yılında başlatılan Fikirtepe kentsel dönüşüm nedeniyle, sahadaki maliklerin yer değiştirmeleri düşünülebilir. Çünkü bu bölgede yaşayan aileler kalabalık hane halkı özelliği gösteren yapıda olmaları nedeniyle yer değiştirmeleriyle birlikte

nüfus miktarı da yer değiştirecektir. 2013 yılında yaklaşık 15 bin civarında nüfus azalmasının nedeni ise çok büyük olasılıkla iki ayrı görüş belirtilebilir.

Tablo 11: Kadıköy’ün 1927-2018 Yılları Arası Erkek-Kadın Nüfusu ile Toplam Nüfusu

1927-2018 Kadıköy Nüfus Gelişimi			
Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam
1927	76.923	78.169	155.092
1935	26.626	30.916	57.542
1940	27.264	30.637	57.901
1945	31.689	34.991	66.680
1950	-	-	77.993
1955	51.984	50.701	102.685
1960	65.843	64.075	129.918
1965	84.551	81.874	166.425
1970	122.893	118.700	241.593
1975	182.115	180.463	362.578
1980	232.106	236.111	468.217
1985	284.206	293.657	577.863
1990	319.936	331.346	651.282
2000	315.242	348.057	663.299
2007	351.342	393.328	744.670
2008	247.593	285.859	533.452
2009	244.460	284.731	529.191
2010	245.875	286.960	532.835
2011	244.757	287.240	531.997
2012	238.288	282.717	521.005
2013	231.009	275.284	506.293
2014	219.715	262.856	482.571
2015	211.394	254.560	465.954
2016	204.382	247.920	452.302
2017	203.576	247.877	451.453
2018	207.069	251.569	458.638

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

İlki, kentleşme faaliyetlerinin hız kazanması ve bölgede başlayan kentsel dönüşüm adı altında, ilçenin sahil şeridi ve iç kesimler dâhil birçok cadde ve sokaklarda, insanların oturdukları konutlarının depreme dayanıklı ve daha konforlu yapılara dönüştürme faaliyetleri, devlet bağlantısı olmaksızın salt bireysel çabalarıyla artış göstermiştir. Bu durum da birçok cadde ve sokağı açık inşaat sahası haline dönüştürmüştü; toz, yıkım enkazı ve moloz taşıyan araçlar çevresel kirlilik oluşturup, çoğu kez ölümcül kazalara neden olmuştur. Ekonomik

açından imkânı olan bazı nüfus grupları yaşam alanlarının kısıtlanması nedeniyle kendilerine Kadıköy dışında yeni hayat sahaları seçmek durumunda kalmışlardır. İkincisi, ilçede ulaşım imkânlarının artması ve çeşitlenmesi Avrupa yakasındaki insanların da rekreatif faaliyetler için Kadıköy'e daha sıklıkla gelmelerine neden olmuştur. Bu durumun ilçede oluşturduğu etki ise her geçen gün sayıları hızla artarak açılan yeme-içme mekânları, kafeler, çikolatacılar, kahveciler, dünya çaylarının sunum mekânları, pub ve birahaneler, meyhaneler, canlı müzik sahneleri, barlar gibi çeşitli hizmet sektörüne bağlı faaliyetlerin artmasıyla oluşan mekansal değişimle konutların işyerlerine çevrilmesi sonucunda orada yaşayan nüfusun ilçe dışına göç ederek yer değiştirmesidir.

İlçede hizmet sektörünün gelişmesi, kültürel zenginlik, sahil yolu-yeşil alan kullanımı gibi fonksiyonlar, etkin belediyecilik hizmetleri, ulaşım faaliyetlerinin entegrasyonu iç turizm faaliyetlerini arttırmış, dış turizm faaliyetlerinde de önemli artışlar gözlemlenmiş, çok yoğun insan kalabalıklarının toplanmasına neden olmuştur. Ancak bu durumun bölgede yaşayan bazı nüfus üzerinde huzursuzluk ve rahatsızlık yarattığı gözlemlenmiştir. Bu yüzden bazı nüfus grupları, İstanbul dışına ya da ilçe dışındaki Çekmeköy, Kurtköy gibi çoğunlukla yeni konutların yapılandığı banliyö tarzı yaşam alanlarını tercih etmeleri ilçede nüfus kaybına neden olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Ayrıca, ülke dışına yapılan beyin göçü de Kadıköy nüfusunda önemli sayılara ulaştığı bilinmektedir. İlçede genel nüfus artış oranının düşük olması ve 2014 yılından itibaren nüfus artışının gerileme özelliği göstermesini çeşitli nedenlere dayandırmak mümkündür:

Nitelik açısından değerlendirdiğimizde ilçe nüfusunun çoğunluğu; eğitimli, kültür seviyesi yüksek ve ekonomik olarak orta ve üst gelir düzeyi olup, özellikle kadının çalışma sahasında büyük ölçüde yer aldığı gözlemlenmektedir. Bu kesimin çocuk sahibi olma konusunda bilinçli olduğu, ülkenin, demokratik ve siyasi gelişiminin de önemli olduğunun farkındalığını yaşadıklarını söyleyebiliriz. Kadıköy nüfusunda son dönemlerdeki azalmanın (çok fazla olmamakla birlikte) bir başka nedeni de, 19. yüzyıldan itibaren ağırlıklı olarak kent ve toplum üzerinde etkili olan Levanten, Ermeni, Rum ve Musevi nüfusun ülke dışında ana vatanlarına ya da diğer ülkelere yer değiştirmeleridir. Üçüncü görüş olarak ise ülke dışına eğitim ya da süreli çalışmak için gidenlerin geri dönüş yapmamaları sayılabilir.

Kadıköy İlçesi'nin 2018 yılı itibariyle nüfus gelişimi mahalle ölçeğinde incelendiğinde; en fazla nüfusa sahip olan mahallenin Kozyatağı olduğu görülür. Kozyatağı Mahallesi'nin nüfusu 35.230'dur. Kozyatağı Mahallesi Kadıköy'ün planlı olarak gelişim gösteren çok katlı

konut ve iş merkezleri ile önemli büyüklükte iki ana cadde sayesinde çevre yolu ve kent içine erişim kolaylığı nüfus toplanmasını sağlamıştır. 7.694 kişi ile en düşük nüfusa sahip olan Koşuyolu Mahallesi günümüzde genellikle işyeri olarak kullanılan iki katlı villalar ya da az katlı apartmanlardan oluşmaktadır. Konut olarak kullanımı, işyeri olarak kullanımdan düşük seviyede olması, kalıcı nüfus miktarını azaltıp, gündüz nüfus miktarının artmasına neden olmaktadır. Diğer mahalleler ise yaklaşık olarak 30.000 ile 8.000 arasında değişkenlik gösteren nüfusa sahiptir (Tablo 12 ve Şekil 6).

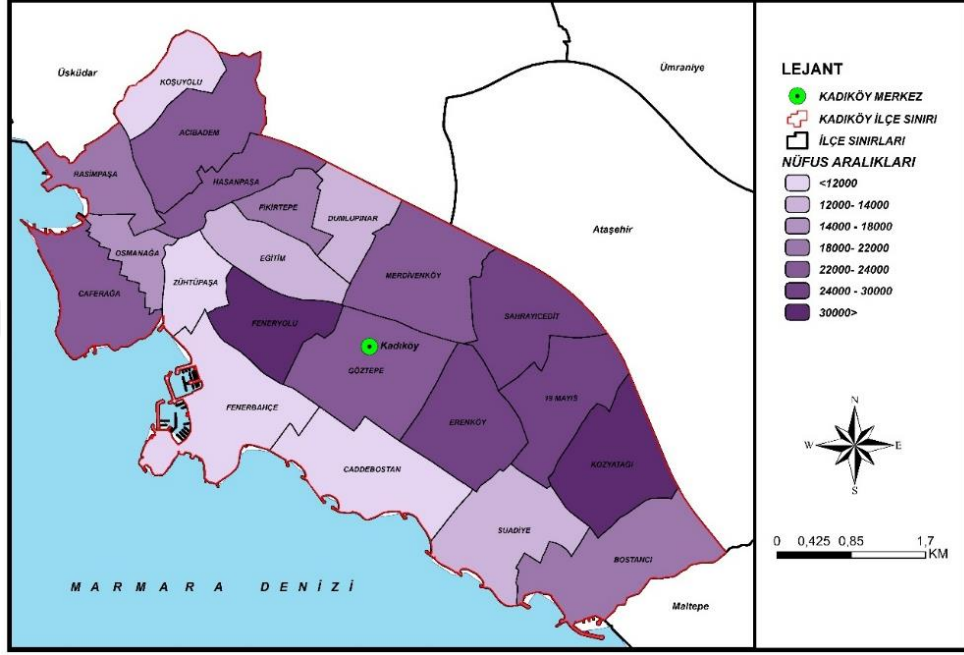
Tablo 12: 2018 Yılı İtibariyle Kadıköy İlçe Nüfusunun Mahallelere Göre Miktarı

MAHALLE ADI	ERKEK NÜFUS	KADIN NÜFUS	TOPLAM NÜFUS
19 Mayıs	13.768	17.196	30.964
Acıbadem	13.807	16.234	30.041
Bostancı	14.110	17.475	31.585
Caddebostan	8.259	10.962	19.221
Caferağa	10.346	13.033	23.379
Dumlupınar	5.869	5.849	11.718
Eğitim	6.346	7.179	13.525
Erenköy	14.420	18.480	32.900
Fenerbahçe	7.947	10.219	18.166
Feneryolu	10.578	13.749	24.327
Fikirtepe	4.744	4.325	9.069
Göztepe	16.098	20.915	37.013
Hasanpaşa	7.416	7.825	15.241
Koşuyolu	3.609	4.085	7.694
Kozyatağı	15.719	19.511	35.230
Merdivenköy	15.357	18.225	33.582
Osmanağa	4.003	4.484	8.487
Rasimpaşa	6.642	7.256	13.898
Sahrayıcedit	14.331	16.570	30.901
Suadiye	10.138	13.552	23.690
Zühtüpaşa	3.562	4.445	8.007

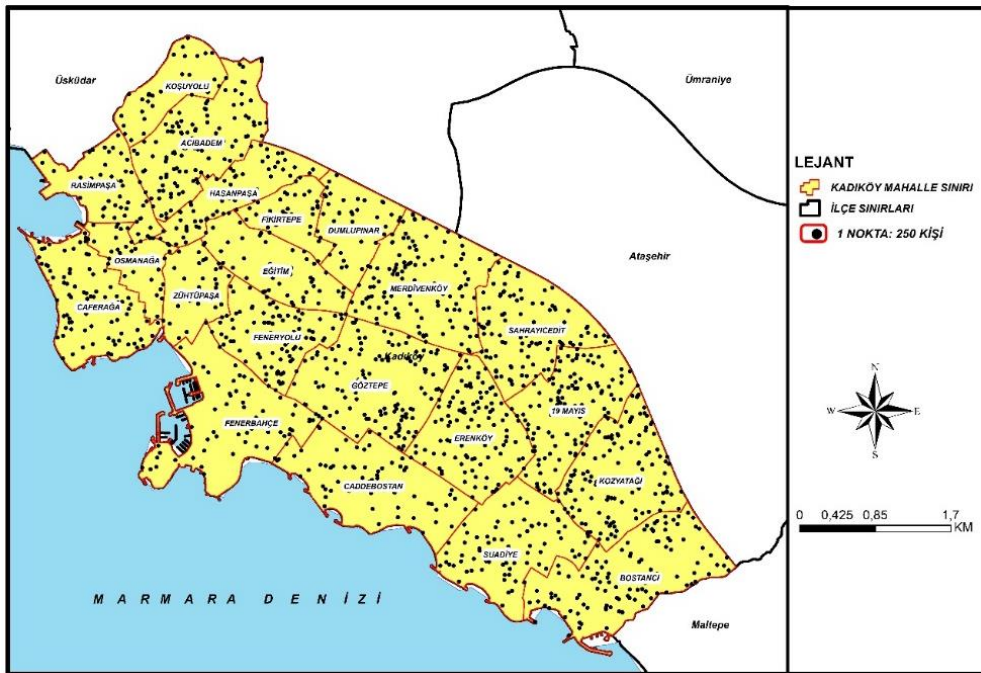
Kaynak: TÜİK verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Şekil 6 incelendiğinde; 19 Mayıs, Acıbadem, Bostancı, Erenköy, Göztepe, Kozyatağı, Merdivenköy, Sahrayıcedit Mahallelerinin nüfusunun 30.000 üzerinde olduğu görülmektedir. Fikirtepe, Koşuyolu, Osmanağa ve Zühtüpaşa mahallelerinin nüfusunun da 10.000 altında olduğu görülmektedir. Özellikle kıyı bandında nüfusun azlığı dikkat çekmektedir. Kıyıdan iç kesimlere doğru homojen olarak nüfus miktarında ve yoğunluğunda artış olduğu görülmektedir (Şekil 6 ve Şekil 7).

Feneryolu, Erenköy ve Kozyatağı mahallelerinde hektar alana düşen kişi sayısı fazladır. Kozyatağı çok katlı yerleşmelerin yoğunlaştığı kalabalık bir mahalle olup, Erenköy ve Feneryolu bina dönüşümlerinin ve konutların yoğunlaştığı sahalardır. Caddebostan, Fenerbahçe, Zühtüpaşa ve Koşuyolu mahallelerinde ise hektar alana düşen kişi sayısı azdır. Bu alanlar konutlarla birlikte daha çok hizmet sektörü, iş yeri ve ofis alanıdır.

Şekil 6: 2018 Yılı İtibariyle Kadıköy İlçe Nüfusunun Mahallelere Göre Dağılışı Haritası

Şekil 7: 2018 Yılı İtibariyle Kadıköy İlçe Nüfusunun Mahallelere Göre Nüfus Yoğunluğu

Tablo 11'e göre, nüfusun cinsiyet yapısına bakıldığında 1927-1945 yılları arasında kadın nüfusun erkek nüfustan fazla olduğu, bunun nedeninin, Türkiye nüfus özellikleriyle de benzerlik göstermesinden silah altına alınan erkek nüfusun varlığı olabilir. 1955-1975 yılları arasında erkek nüfusun kadın nüfustan fazla olduğu görülmektedir. 1980 yılı ve sonrasında ise kadın nüfus erkek nüfustan fazla olarak görülmektedir (Tablo 11). Bu yıllar arasında (2018 yılı dâhil) özellikle erkek nüfus üzerinde baskı oluşturan önemli bir faktör gözlemlenemediği için bu durumun biyolojik kökenli olması düşünülebilir. Diğer etmenler arasında iki faktörden söz edilebilir. İlçede suç unsurlarının ve olaylarının az olması, kadınların kendilerini bölgede güvenli hissetmeleri kadın nüfus göçü olabileceğini güçlü kılmaktadır. Üniversite kenti olarak da kabul edilebilen ilçeyi kız öğrencilerin güven unsuru ile birlikte tercih etmeleri ve eğitim süreçlerinin bitiminde bölgeyi terketmedikleri olasılığıdır.

Mahalle ölçeğinde cinsiyet durumu incelendiğinde genel nüfus sayımında olduğu gibi kadın nüfusun çoğunlukta olduğu görülmektedir. 2018 yılı için hemen her mahallede kadın nüfus çoğunluktadır. Fakat iki mahallede erkek nüfus fazladır. Ancak erkek nüfusun fazlalığı çok kayda değer değildir. Kadın nüfusun en fazla olduğu mahalle Göztepe iken en az kadın nüfus barındıran mahalle Fikirtepe'dir. Nedeni ise Fikirtepe'nin kentsel dönüşümden dolayı sahanın aileler tarafından terkedilmesidir. Göztepe Mahallesi'nde erkek nüfusun en fazla olduğu görülmekte; geniş alanlı ve merkezde bir mahalle olması kalıcı nüfus birikimine yol açmaktadır. En az erkek nüfusa ve az nüfusa sahip olan mahalle ise Zühtüpaşa'dır (Tablo 12).

TÜİK 2019 verilerine göre; Türkiye'de doğuşta beklenen yaşam süresi ortalama 78,3 olarak hesaplanarak, bu süre erkeklerde 75,6 kadınlarda 81 yıl olarak belirlenmiştir. Türkiye'de ortalama yaş 32,4 olup, kadınlarda 33,1, erkeklerde ise 31,7 olarak belirtilmiştir.

Kadıköy nüfusu Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) açıkladığı Adrese Dayalı Nüfus Sistemi sonuçlarına göre; 2019 yılı sonu itibarı ile nüfusu % 5.25 artış hızı ile 458.638 kişiden 482.713 kişiye ulaşmıştır. Artan nüfus 24.075 kişi olup, toplamda 218.465'i erkek, 264.248'i kadındır. Yüzde olarak % 45,26 erkek, % 54,74 kadındır.

1927-2018 yılları arasında nüfus artış hızları incelendiğinde 1940-1945 döneminde özellikle nüfus artış hızının düşük olduğu görülmektedir. Bunun en temel nedenleri arasında İkinci Dünya Savaşı dönemi olması ve erkek nüfusun silah altına alınmasıyla birlikte doğum oranlarının düşmesi, sağlık ve beslenme koşullarındaki olumsuz etkinin ölüm oranlarını arttırması yer almaktadır.

Tablo 13: Kadıköy İlçesinin 1927-2018 Yılları Arası Nüfus Artış Hızı (%)

Yıllar	Nüfus Artış Hızı (%)	Yıllar	Nüfus Artış Hızı (%)
1927	-	2000	1,8
1935	-	2007	12,3
1940	0,6	2008	-28,4
1945	15,2	2009	-0,7
1950	17	2010	0,7
1955	31,7	2011	-0,15
1960	26,5	2012	-2,2
1965	28,1	2013	-2,8
1970	45,2	2014	-4,7
1975	50,1	2015	-3,4
1980	29,1	2016	-2,9
1985	23,4	2017	-0,2
1990	12,7	2018	1,6

Kaynak: DİE ve TÜİK verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.⁶

2007 yılına kadar nüfus artış hızlarında pozitif değerler 2007 yılından sonra negatif değerlere düşmüştür. En düşük nüfus artış hızı % -28,4 ile 2008'dir. Bu durumun nedeni daha önce de bahsedildiği gibi, 2008 yılında Kadıköy'ün mahallesi olan Ataşehir'in 7 mahalle olarak ilçe statüsüne dönüştürülmesiyle, ilçenin nüfus kaybetmesidir. 2018 yılında da nüfus artış hızı % 1,6 olarak görülmektedir (Tablo 13).

Tablo 14'te Kadıköy Nüfusu; 0-4, 5-9, 10-14 Genç Bağımlı Nüfusun 29.314'ü erkek, 27.715'i kadın olup toplam kişi sayısı 57.029'dur. 15-19 ile 60-64 yaş arası çalışan ve ekonomiye katkı sunan Faal Nüfus miktarının 153.431'i erkek, 181.346'sı kadın olup toplam kişi sayısı 334.777'dir. 65-69 ile 90+ Yaşlı Bağımlı Nüfus miktarı ise 35.720'si erkek, 55.187'si kadın olup toplam kişi sayısı 90.907'dir. Yaşlı Bağımlı Nüfus miktarının İlçe toplam nüfusuna oranı: % 19, Genç Bağımlı Nüfus miktarının ilçe toplam nüfusuna oranı: % 12, Faal Nüfus miktarının ilçe toplam nüfusuna oranı: % 69'dur. Genç ve Yaşlı Bağımlı nüfusun toplam oranı % 31'dir ve bu yaş grupları tüketici nüfus miktarını oluşturur. Yaşlı Bağımlı Nüfus oranının, Genç Bağımlı Nüfus oranına göre yüksek olması bölge nüfusunun yaşlanmakta olduğunun göstergesi de sayılabilir. Tüm nüfus grupları içinde kadın nüfus miktarı erkek nüfus miktarından fazladır.

⁶ Kadıköy, 1927 yılında Üsküdar ilçesi nüfusu içinde sayımı yapılmıştır. Bu dönemde bucaktır.

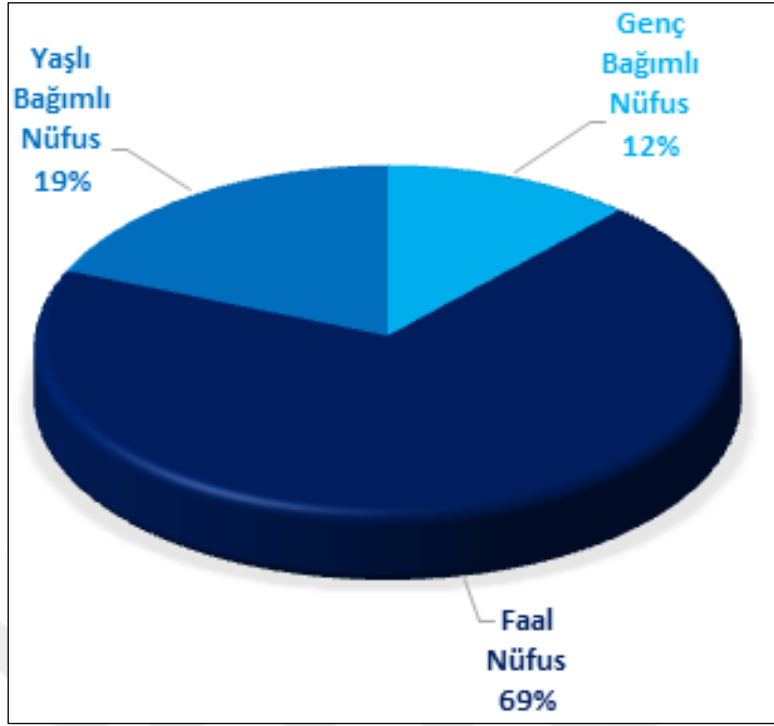
Tablo 14: Kadıköy İlçesinin Genç Bağımlı, Faal ve Yaşlı Bağımlı Nüfus Miktarı (2019)

Yaş Grupları	Erkek	Kadın	Toplam
0-4	9.620	9.120	18.740
5-9	9.802	9.194	18.996
10-14	9.892	9.401	19.293
Genç Bağımlı Nüfus	29.314	27.715	57.029
15-19	9.904	10.233	20.137
20-24	12.613	13.490	26.103
25-29	16.399	17.812	34.211
30-34	18.992	21.055	40.047
35-39	20.146	22.715	42.861
40-44	18.541	21.810	40.351
45-49	16.347	20.332	36.679
50-54	14.284	18.322	32.606
55-59	13.499	18.193	31.692
60-64	12.706	17.384	30.090
Faal Nüfus	153.431	181.346	334.777
65-69	11.249	15.267	26.516
70-74	9.578	13.812	23.390
75-79	6.739	10.234	16.973
80-84	4.277	7.469	11.746
85-89	2.645	5.228	7.873
90 +	1.232	3.177	4.409
Yaşlı Bağımlı Nüfus	35.720	55.187	90.907

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

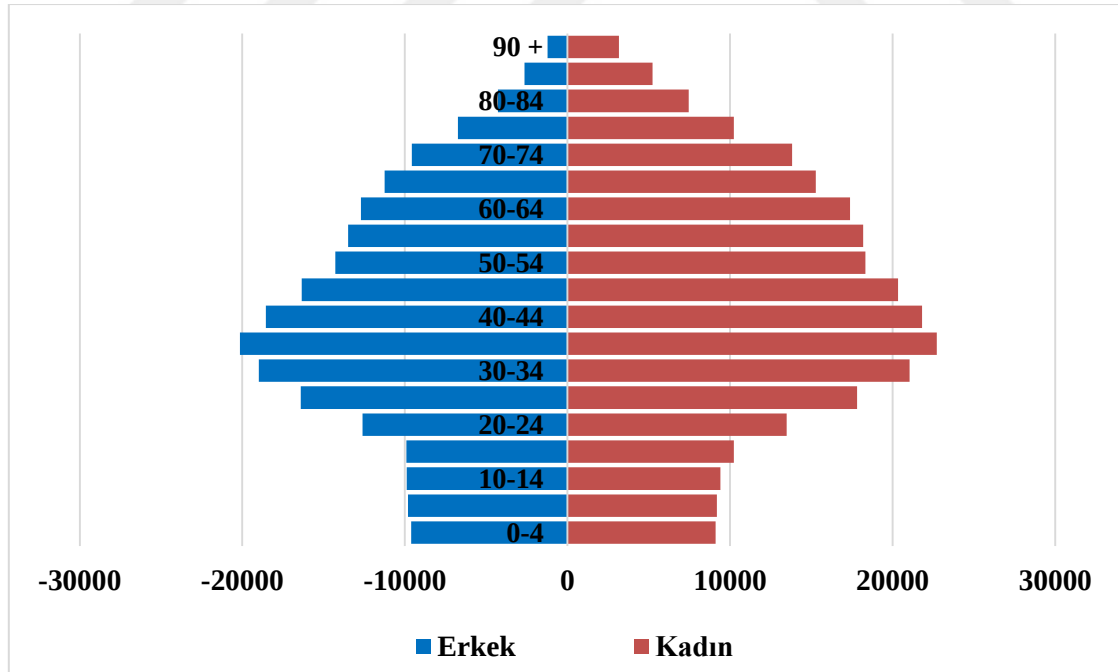
Toplam genç bağımlı nüfus 57.029, toplam faal nüfus 334.777, toplam yaşlı bağımlı nüfus ise 90.907'dir. “Bağımlı genç nüfusun çok düşük olması, gelecek yıllar için üretken nüfusun zayıflamasına neden olacaktır. 0-14 yaş aralığı bağımlı nüfusa dâhildir, bağımlı nüfus oranının düşmesi üretken nüfus oranını arttıracacağı için üretim yönünden önemlidir” (www.acikders.ankara.edu.tr). Yaşlı bağımlı nüfusun miktarının fazla olması; nüfustaki yaşlanma eğilimiyle birlikte sağlık konusundaki gelişmeler ile teknolojinin gelişmesi ile insanın çalışma şartlarının daha elverişli koşullar içerdiği söylenebilir. Ortalama yaşam süresinin uzadığını da gösterir. Bir yandan da bağımlı yaş grubu nüfus miktarındaki düşüklük faal nüfus miktarının fazla olmasına neden olacaktır.

Grafik 6: Kadıköy İlçesinin Genç Bağımlı, Faal ve Yaşlı Bağımlı Nüfus Oranları (%)

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenerek hazırlanmıştır, 2019

Grafik 7: Kadıköy İlçesinin 2019 Yılı Nüfus Piramidi

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenerek hazırlanmıştır, 2019.

Grafik 7 Kadıköy Nüfus Piramidi (TÜİK, 2019) verilerine göre; 0-4, 10-14 ve 15-19 yaş gruplarının oluşturduğu satırların darlığı dikkat çekmektedir. 20-24 yaş grubu verilerindeki

artışa göre değerlendirildiğinde bu durumdan ilçede doğum oranlarının azaldığı bilgisine ulaşılabilir. Faal yaş grubunun fazlalığı ve özellikle 40-44 yaş doğurganlık yaşı olarak kadın nüfusun fazlalığı çalışan kadın sayısının fazla olacağını ve doğum oranlarının da buna bağlı olarak azalacağı ifadesini verebilir. Piramide göre 25-29, 30-34 v3 35-39 faal yaş gruplarının nüfus miktarındaki yükseklik, piramidin geniş bölümünü oluşturmaktadır. Bu durum genç faal nüfusun fazlalığında üniversitelerin varlığının da etkisi olabileceğini ifade eder. Genç ve dinamik nüfusun varlığı bölge için önemlidir. Ayrıca Kadıköy için uzun yaşayan nüfus olarak 75 yaş ve üzeri kişi sayısının yaklaşık 41.000 olması (yaklaşık % 8.75 oranda) bölgenin yaşlı nüfus koşullarına uygunluğunu ifade etmektedir.

Kadıköy İlçesi'nde bu veriler ışığında kişi/ km² olarak nüfus yoğunluğu yaklaşık 19 bin kişiyi aşmış durumdadır. Bu sayının gündüz ve hafta sonları bölgeye gelen ziyaretçiler ile birlikte daha da arttığı gözlemlenmektedir.

Kadıköy ilçesi göç alma durumu göstergelerine göre; 2017 yılında en fazla göç aldığı ilk üç il; Ankara: 859, İzmir: 762, Muğla: 628 kişi, en az göç aldığı üç il ise; Tunceli: 4, Kilis: 6, Iğdır: 6 (Kadıköy Belediyesi Şehir Sağlık, 2019: 33-35) olarak bildirilmiştir. Göç verme durumuna göre ise; 2017 yılında en fazla göç verdiği ilk üç il; İzmir: 1.137, Muğla: 1.094, Kocaeli: 699, en az göç verdiği ilk üç il; Bayburt: 4, Kilis: 5, Kırıkkale: 6 (Kadıköy Belediyesi Şehir Sağlık, 2019: 33-35). En fazla göç aldığı ilk üç ile bakıldığında göçün nedeni iş yaşamı olması büyük ihtimaldir. En fazla göç verdiği ilk üç ile bakıldığında ise sahiller ve emekli göçü düşünülebilir.

Tablo 15'e göre; Kadıköy İlçesi yaş ve cinsiyete göre 0-14 yaş grubunda, erkek nüfus kadın nüfusa göre fazlalık göstermektedir. İlerleyen yaş gruplarında kadın nüfus erkek nüfusun üzerinde seyretmektedir. En yoğun nüfus aralığı ise 25-49 yaş arasındadır. İlçede yaşayan 482.713 kişi içerisinde 65 yaş üzeri yaşlı nüfus yaklaşık 91 bin kişi olarak görülmekte, oran olarak % 19'u bulmaktadır. İlçenin sağlık sistemleri açısından gelişmişliği, yaşanabilir kentsel özellikleri ile sosyal belediyeçilik etkileri yaşlı nüfus için olumludur. Sonuç olarak bir yerin nüfus özellikleri turizmi yakından etkilemektedir. Nüfuslanmaya maruz kalmış bölge ekonomik olarak canlanır, ulaşım ağları ve arazisi nüfus yapısına göre şekillenir. Genç nüfusun yüksek olması turizm sektöründe iş gücü sağlayacaktır.

Tablo 15: Kadıköy İlçesi Nüfusunun Yaş ve Cinsiyet Özellikleri

Yaş Grubu	Erkek	Kadın	Toplam
0-4	9.620	9.120	18.740
5-9	9.802	9.194	18.996
10-14	9.892	9.401	19.293
15-19	9.904	10.233	20.137
20-24	12.613	13.490	26.103
25-29	16.399	17.812	34.211
30-34	18.992	21.055	40.047
35-39	20.146	22.715	42.861
40-44	18.541	21.810	40.351
45-49	16.347	20.332	36.679
50-54	14.284	18.322	32.606
55-59	13.499	18.193	31.692
60-64	12.706	17.384	30.090
65-69	11.249	15.267	26.516
70-74	9.578	13.812	23.390
75-79	6.739	10.234	16.973
80-84	4.277	7.469	11.746
85-89	2.645	5.228	7.837
90 +	1.232	3.177	4.409
Toplam	218.465	264.248	482.713

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenerek hazırlanmıştır, 2019.

Kadıköy İlçesi nüfus özelliklerine baktığımızda turizm faaliyetlerinin yoğun olarak gerçekleştiği kıyı alanları ve Osmanağa Mahallesi'nin daha az yoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Bu alanlar genellikle rekreasyon sahaları, ticari fonksiyonlar, işyerleri ile çeşitlilik açısından zengin yeme-içme alanlarıdır. Caferağa Mahallesi Kadıköy'ün kalbini oluşturmaktadır. Konut alanı olarak gelişmiş olmasının yanı sıra, kültürel kaynaklar açısından zengin olduğu kadar, gastronomi kültürü, yeme-içme ve eğlence mekânları, kafeler ve Kadıköy'ün markalaşmış tarihi mekânları-pastaneleri, konaklama birimleri, tarihi çarşısı, eğitim-öğretim mekânları ile turistik kaynaklar açısından en önemli alanıdır. Moda semti bu bağlamda en iyi örnektir. Şehir kültürü ve kılavuzu dergisi (İngiltere) Time Out, 2019 yılında dünyanın 'en cool' 50 semti listesinde 37. sırada Moda semtini göstermiştir. Kadıköy'e gelenlerin ilk adımını attıkları bölgedir. Gündüz nüfusu daha kalabalık olmasına rağmen, ikamet eden yerli nüfusun dışında, hareketli iş sahası olması nedeniyle istihdamı sağlanmış bireylerin de önemli bir kısmının daimi ikamet alanıdır. İlçede nüfus gelişimine bağlı olarak her türlü ulaşım ağı gelişim göstermiş olup, bu durum da turizm fonksiyonlarının gelişmesinde ve sürdürülebilir olmasında en önemli parametrelerden biri sayılabilir.

3.3. Ulaşım Faaliyetleri

“İnsanın ve onun ürettiği mal ve hizmetlerin çeşitli araçlarla bir sahadan başka bir sahaya taşınması faaliyeti olarak tanımlanabilecek olan ulaştırma, tarihsel süreç içinde sadece kullanılan araçlar açısından değil, aynı zamanda bu araçların bir araya gelerek oluşturdukları sistemler ve ulaşımın yapıldığı mekânlar bakımından çok büyük bir genişliğe ve çeşitliliğe kavuşmuş bulunmaktadır” (Bakırcı, 2019: 381). Ulaşım olanaklarının niteliği ve entegrasyon özelliği ülkeler için gelişmişlik göstergesidir. Ulaşım faaliyetleri ekonomik faaliyetler içerisinde değerlendirilir, iktisadi-sosyal etkilerinin hacmi oldukça büyüktür.

Ulaşım Faaliyetleri ekonomik bir sistem olarak birçok ekonomik faaliyetin gelişmesine ve sürdürülebilir olmasına, insanın da varlık bulmasına- gelişmesine olanak sağlar. “İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan ulaştırma kavramı; bilim ve teknolojiadaki ilerlemeler, ekonomik gereksinimlerin değişimi, insanların alışkanlıklarının ve kültürel birikimlerine bağlı olarak değişmekte ve gelişmektedir” (Sertkaya Doğan, 2015: 145). İnsanlık tarihi boyunca insan daima çevresini tanıma, çevresinden yararlanma ve merak duyduğu farklı alanlara erişme gayreti içinde olmuştur. Günümüzde de merak, ilgi ve bilginin harmanlanarak teknolojinin getirilerinden yararlanıp, ulaşım ve erişim ağları ile turizm olayına katılarak, yenilenmek, rahatlamak ve müthiş deneyimler kazanmak mümkündür.

Kadıköy topografik konumu gereği ulaşım faaliyetleri için son derece elverişli bir yapıdadır. Bu durum ilçeyi avantajlı kılmakta, ulaşım kolaylığı ve çeşitliliği beşeri fonksiyonlarda başarı yaratmakta, ekonomik faaliyetler üzerinde olumlu etki oluşturmaktadır. “Özellikle modern dünyada, ulaşım sistemlerinde büyük bir değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Yaşanan değişimle birlikte şehirselleşen alanlar; daha fazla nüfusun toplandığı, sanayi, ticaret ve diğer hizmet sektörlerinin çeşitlilik kazandığı merkezler haline gelirler. Böylece hinterland ve etki bölgeleri büyür, daha geniş alanlara hizmet sunarlar. Yurdumuzda bu noktada verilebilecek en iyi örnek İstanbul’dur” (Sertkaya Doğan, 2015: 147). İstanbul’un en gelişmiş ilçelerinden olan Kadıköy, ulaşım-erişim fonksiyonları açısından gelişmiş sayılmakla birlikte bu konuda gelişim göstermeye devam etmekte, ulaşım faaliyetlerinin sürdürülebilir olması konusunda çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Karayolu, denizyolu ve raylı ulaşım sistemleri etkin olup, havayolu ulaşımı da Sabiha Gökçen ve İstanbul Havalimanı yoluyla sağlanmaktadır. Kent içi ulaşımında en önemli parametre toplu taşıma sistemidir.

Ulaşım faaliyetlerinde toplu taşıma sistemleri 3 grupta toplanır: Karayolu, Raylı Sistemler, Denizyolu şeklindedir. İstanbul’un çeşitli semtlerini birbirine bağlayan bazı ana

ulaşım karayolu ve raylı sistem ağları Kadıköy İlçesi’nden geçmektedir. Ancak, Kadıköy’de ulaşım denilince akla ilk gelen deniz ulaşımıdır denilebilir. Denizyolu ve vapurları kullanmak Kadıköy Halkı için geçmişten gelen önemli bir faaliyet ve rahatlama-sosyalleşme olayıdır. Kadıköy ve Bostancı iskelelerinden şehir içi ve şehir dışı hatlara ulaşım mümkündür.

3.3.1. Havayolu Ulaşımı

Havayolu ulaşımı Kadıköy’de, Anadolu Yakası’nda ve ilçenin doğusunda 40 km mesafede yer alan Sabiha Gökçen Havalimanı ile Avrupa Yakası’nda merkezden 52 km mesafede yer alan İstanbul Havalimanı’ndan gerçekleştirilmektedir. Her iki havalimanına ulaşım son derece rahat ve konforlu araçlarla ve zamanlamalı olarak tasarlanmıştır. İlçe merkezinden toplu taşıma araçları 30 dakika ara ile kalkış gerçekleştirmektedir. Sabiha Gökçen Havalimanı’na İETT normal ve ekspres hat seferleri de yapılmaktadır. Ayrıca her iki havalimanına taksi ve özel araçlar da ulaşım için kullanılmaktadır.

3.3.2. Raylı Ulaşım

Kent içi ulaşımda çeşitliliğın olması ve kentin merkezi bir konumda bulunması, kentin birçok alanda gelişimini tamamlamasında önemli bir parametredir. Şehir içinde raylı sistemin kullanılması ulaşımın kolaylaşmasına ve trafik yükünün azalmasına fayda sağlamaktadır. Şehir içinde bulunan raylı sistemin Kadıköy bölümünü T3 Kadıköy-Moda Tramvay hattı ve M4 Kadıköy-Tavşantepe Metro hattı oluşturmaktadır. Bu hatlar Marmaray entegrelidir.

İstanbul’un beşeri faaliyetler açısından en hareketli ilçelerinden biri olan Kadıköy, son yıllarda raylı sistemler ile ulaşım açısından oldukça gelişmiştir. Kadıköy raylı sistem haritası gün geçtikçe değişmeye devam etmektedir. İstanbul’un kuzeyinden güneyine, doğusundan batısına kadar raylı sistemlerle çevrilmesi kalabalık kent dokusu özelliklerine sahip Kadıköy’ün gerek kentsel gelişimi gerekse turizm fonksiyonları açısından cazibe merkezi olması yönünde büyük bir kazanım olacaktır.

Marmaray

“Haydarpaşa-Gebze ve Sirkeci- Halkalı banliyö hatlarının iyileştirilmesi ve Marmaray Tüneli ile birbirine bağlanması ile hayata geçmiştir. İkinci etabın 12 Mart 2019 tarihinde tamamlanmasıyla 76,6 km uzunluğundaki hat 43 istasyonla hizmet vermektedir. Marmaray, 60.46 metre derinliğı ile raylı sistemler tarafından kullanılan dünyanın en derin batırma tüp tüneline sahiptir” (www.marmaray.gov.tr).

2013 yılında ilk etabı tamamlanan, Kadıköy/Ayrılıkçeşme - Kazlıçeşme hattı hizmete açılmıştır. 13,6 km uzunluğunda olan hat yaklaşık 18 dakika sürmektedir. Tüp geçiş süresi ise yaklaşık 4 dakika sürdüğü bildirilmiştir. Bu hattın Kadıköy ve İstanbul ulaşım sistemine önemli katkıları olmaktadır. Avrupa Yakası ile Anadolu Yakası'nı birbirine bağlayan hatta yer alan 43 duraktan “15 tanesi Avrupa Yakası'nda yer alırken geri kalan 28 durak ise Anadolu Yakası'ndadır. Halkalı ile Gebze durakları arasında ki toplam süre ise 115 dakikaya kadar inecektir” (www.rayhaber.com). Bu hat ile yük treni geçişleri de yapılmaya başlanmıştır. Gaziantep'ten Çorlu'ya plastik ham madde taşıyan yük treni 08.05.2020 tarihinde ilk yurt içi geçişi gerçekleştirmiştir. Yurt dışından da bağlantılı yük treni geçişleri ile söz konusu hat önemli geçiş hattı olarak yerini almıştır.

Tablo 16: Kadıköy İlçesi Mevcut ve Planlanmış Raylı Ulaşım Hatları ve Uzunlukları

Hat Adı	Uzunluk (km)	Tarih
Kadıköy-Moda-Nostaljik Tramvay Hattı	2.60 km	01.11.2003
Kadıköy-Kartal M4 Metro Hattı	21.70 km	17.08.2012 - 10.10.2016
Halkalı-Gebze Marmaray B1 Metro Hattı	76.60 km	2019
Marmaray Ayrılık Çeşmesi-Kazlıçeşme Hattı	13.6 km	2013
Kadıköy-Sultanbeyli Hattı	18.4 km	2022
Göztepe-Ümraniye M12 Hattı	13 km	2022
Dudullu-Bostancı M8 Hattı	14.30 km	2021

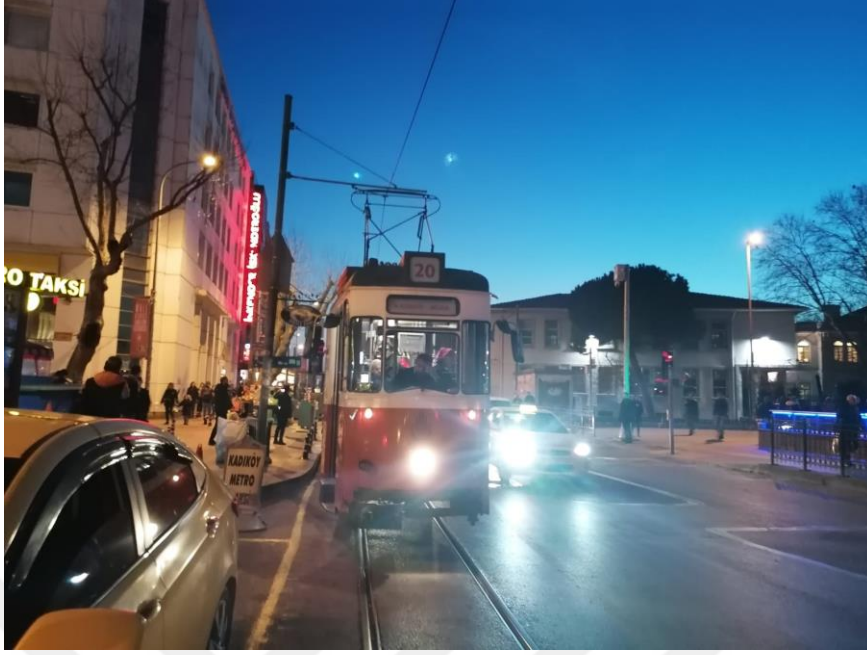
Kaynak: (www.metro.istanbul)

Metro Ağları

M4 Kadıköy-Tavşantepe Metro Hattı: Hattın 1. Etabı 2012 yılında tamamlanmış, Kadıköy ile Kartal arasındaki 21,7 kilometrelik bölümde 16 istasyon ile hizmete açılmıştır, 2. etabı da tamamlanan hattın uzunluğu 26,5 kilometreye, istasyon sayısı da 19'a çıkmıştır. Hat,10 Ekim 2016'da açılmıştır. Kadıköy'den başlayarak Ayrılıkçeşme Marmaray bağlantılı olup, Acıbadem'de D100 karayolu (eski E5) güzergâhını takip ederek Tavşantepe son istasyona ulaşır. M4 hattı sefer süresi yaklaşık 84 dakika olarak belirlenmiştir. Bu hat T3 Moda Nostaljik Tramvay, şehir hatları, deniz otobüsleri, deniz motorları, metrobüs ve Pendik Yüksek Hızlı Tren entegrelidir. Kadıköy-Sultanbeyli Metro Hattı yapım aşamasındadır. Söğütluçeşme - Kazlıçeşme Metro Hattı planlama aşamasındadır.

T3 Nostaljik Moda Tramvay Hattı: “1 Kasım 2003 tarihinde hizmete giren Kadıköy Moda Tramvay Hattı'nın uzunluğu 2,6 kilometredir ve hatta toplam 10 istasyon yer almaktadır. Sefer süresi 20 dakikadır” (www.metro.istanbul).

Fotoğraf 10: Kadıköy Nostaljik Tramvay

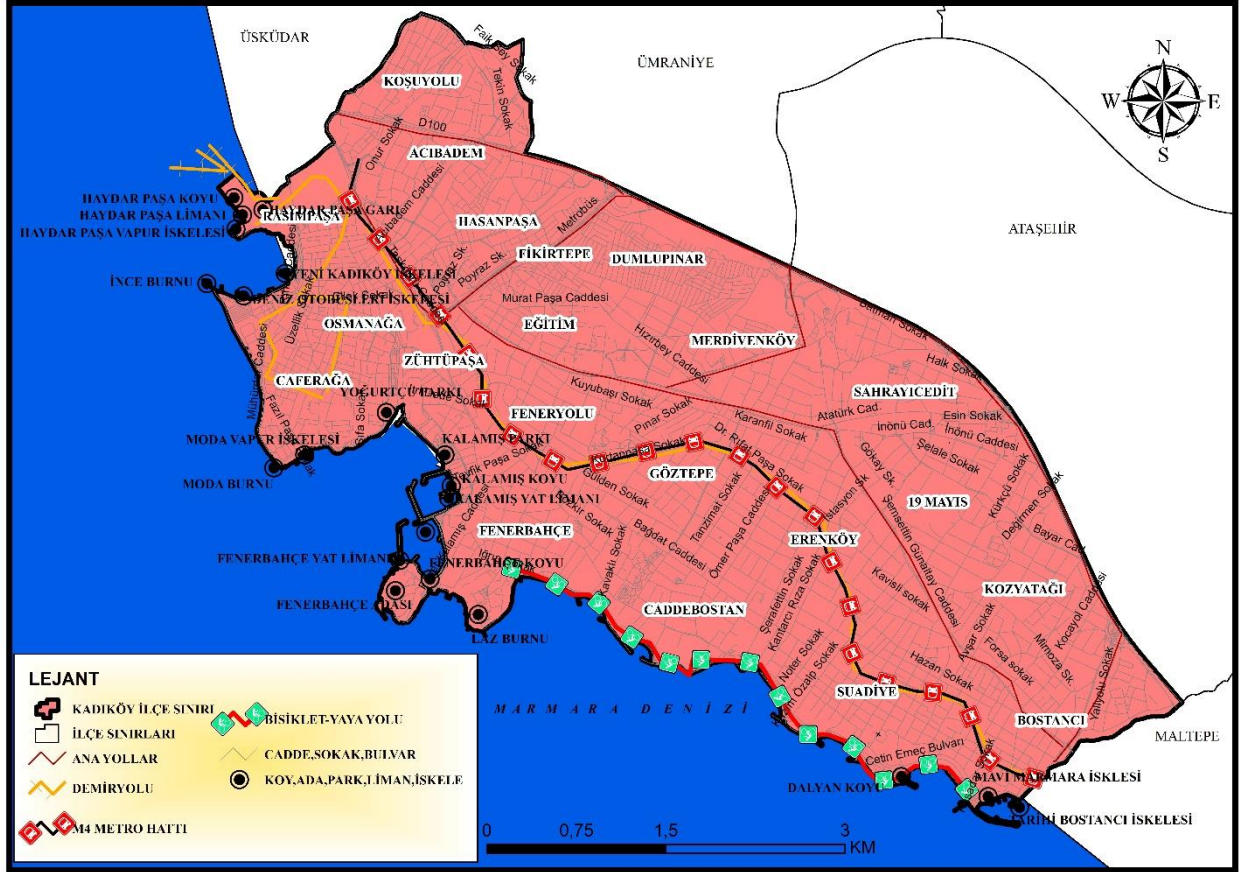

Nostaljik Tramvay Hattı olarak bilinen T3 Hattı, Kadıköy'ün eskiden sefer yapan 20 numaralı tramvay hattının güzergahı olan; Kadıköy Meydanı, Altıyol, Bahariye Caddesi, Moda İlkokulu, Moda Caddesi'nden aşağıya inerek Kadıköy İDO İskelesi önünde sonlanan bir ring seferidir. Kadıköy'de ulaşım fonksiyonlarının içinde çekiciliği fazla, ilgi gören bir hat olup, turistik kaynak oluşturmakta, Mühürdar- Moda'da ikamet eden yaşlı nüfusun da ulaşım aracıdır. Görüntüsü ve şehrsel işleviyle, hafif engebeli araziden denize doğru inişiyle Portekiz/ Lizbon şehrini anımsatması turistlerin ve seyahat severlerin dikkatinden kaçmamaktadır. Kadıköy'e gelen ziyaretçilerin genellikle deneyimlediği bir turistik ring ulaşım aracıdır.

3.3.3. Karayolu Ulaşımı

Gelişmiş ve kentsel özellik kazanmış merkezlerde karayolu ulaşımında en önemli aktör toplu taşımadır. Toplu taşıma özellikle karayolu taşımacılığına özgü bir sistem olmamasına rağmen, ancak etkisinin en fazla görüldüğü sahadır. Kentin sürekli artan nüfusu oranında gelişen hareketliliğin giderilmesinde karayolu ulaşımında daha fazla yük birikir. Bu durumun temeldeki sebebi, ülkenin siyasi otoritelerinin ulaşım politikalarındaki tercihleri olabilir. Kadıköy'de karayolu toplu taşıma birimleri; otobüs, minibüs, dolmuş ve metrobüstür. Kadıköy'de ana arter karayolu olarak, ilçenin kuzey kesiminden geçen D100 (E5) ve başlangıç ve gişelerin yer aldığı kısmen TEM'dir (Transit European Motorway). İlçede karayolu ulaşımında can damarı kabul edilebilecek 2 işlek karayolu olarak; Kadıköy-Kartal

Minibüs Yolu, Kadıköy-Bostancı Dolmuş Yolu'dur. Kadıköy-Bostancı Dolmuş Yolu; Cemil Topuzlu Caddesi (Bostancı'ya gidiş), dönüşte, Bağdat Caddesi (Kadıköy'e gidiş) olarak iki güzergâh şeklindedir. Söz konusu bu güzergâhlarda İEET Otobüsleri ve Halk Otobüsleri de yolcu taşımaktadırlar (Şekil 8).

Şekil 8: Kadıköy İlçesi Ulaşım Haritası Haritası

Metrobüs: Hizmete giriş tarihi 19 Temmuz 2012 olup, Kadıköy/Söğütlüçeşme - Beylikdüzü hattında yolcu taşınması yapılmaktadır. Toplam mesafe yaklaşık 52 kilometre, yolculuk süresi ise 85 dakika civarındadır. Kadıköy trafiğinde ve ulaştığı sahalarda olumlu etkiler yaratan metrobüs yaklaşık 44 istasyonda günde ortalama 950 bin yolcu taşımakta olduğu bilinmektedir. Metrobüs; konforlu, rahat, trafiğe karışmayan özel yol hattına sahip olması nedeniyle hızlı olduğu için toplu taşımının önemli bir birimidir.

İlçede şehirlerarası otobüs işletmeleri karayolu ulaşımı konusunda etkilidir. Özellikle Rıhtım Caddesi bu işletmelerin yer aldığı saha olup, hareket noktaları ise kent trafiğinin yoğunluğundan ötürü genellikle Ataşehir İlçesi civarında şirket/firma bireyselliğinde kurulan terminalleridir.

Otoparklar: Bir kentin ulaştırma sistemlerinin içinde en önemli birimlerin otoparklar olduğu gerçeği Kadıköy için önem taşır. Trafiğe katılan araç sayısı ile birlikte otomobil sahibi olan kişi sayısı her geöen gün yüksek oranda artış göstermektedir. Özellikle gün içerisinde büyük sorunlara yol aöan otopark konusu, ilçenin canlı ve hareketli gece yaşamının gün geötiköe hareketlilik kazanması sonucunda kişilerin bölgeyi terkediş süresinin uzaması nedeniyle gece boyu devam etmektedir. Merkezde yer alan konutların eski yapılar olması ve otoparka sahip olmamaları özellikle merkez Kadıköy mahallelerinde otopark sorunu oluşturmakta, hinterlandında kalan mahallelerin büyük kısmında bu sorun yaşanmamaktadır. Son dönemlerde yeni yapılan konutlar kendi otoparklarına sahip olacak şekilde inşa edilmektedir. Kadıköy’de Büyükşehir Belediyesi işletmesi İspark ve Kadıköy Belediyesi işletmesi Kasdav ile öok sayıda kapalı ve aöık otopark mevcuttur, ancak gelişmiş bir kente turizm aöısından bakıldığında yetersiz olduğu görölmektedir.

3.3.4. Deniz Yolu Ulaşımı

Kadıköy’ün topografik konumu deniz ulaşımı için elverişlidir. Karşılıklı iki yaka arasındaki su yolu ilişkisi her dönemde önemli olmuştur. Deniz Yolu, Kadıköylüler’in, Anadolu Yakası’nda ikamet edip, Avrupa Yakası’nda öalışanların özellikle tercih ettikleri ulaşım birimi olmuş, bu etki Kadıköy’ü ulaşım merkezi haline getirmiştir. ‘Kadıköy Vapuru’ ritüeli gibi hoş bir sosyalleşme dinamiği de kendi içinde gelişmiştir. Deniz yolu ulaşımı ilçede yoğun yolcu trafiğini hafifletirken aynı zamanda yolcular ve ziyaretöiler üzerinde gerek deniz manzarası gerekse vapur içi canlı müzik gibi etkinlikler nedeniyle rekrasyonel bir faaliyet etkisi de yaratmaktadır. Deniz ulaşımı toplu taşıma aöısından büyük avantajlar sağlamakta, güvenli ve öoğu kez karayolundaki trafik sıklıkliğına karşılık hızlıdır. “Deniz araçlarının hızlı, güvenli ve taşıma kapasitelerinin yüksek olması sebebiyle kent içi ulaşımda daha da etkinleştirilmesi hedeflenmelidir” (Sertkaya Doğan, 2013: 158).

Kadıköy’de; TDİ A.ř Şehir Hatları (Türkiye Denizcilik İşletmeleri Anonim Şirketi) verilerine göre; 2017 yılı günlük sefer sayısı ortalama 120, ortalama yolcu sayısı 60bin kişidir. Kadıköy-Beşiktaş ve Kadıköy-Karaköy, Kadıköy-Eminönü, Bostancı İskeleleri TDİ’ne bağlıdır. Turyol (S.S Turizm ve Yolcu Taşıyıcıları Kooperatifi), Dentur-Avrasya (Avrasya Deniz ve Turizm Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi) ve S.S. Mavi Marmara şirketlerinin işlettiği iskelelerden yoğun yolcu taşımacılığı yapılmaktadır. İDO A.ř (İstanbul Deniz Otobüsleri San. ve Tic. A.ř) son dönemde sefer sayılarını yok denecek kadar azaltarak etkisini yitirdiği söylenebilir. Ayrıca özel yat ve tekneler de deniz ulaşımına katılmaktadırlar.

Fotoğraf 11: Kadıköy Vapurundan Kadıköy

Deniz ulaşımında Kadıköy’den İstanbul Dışı Seferler:

- Kadıköy-Yenikapı-Bursa: İstanbul Deniz Otobüsleri (İDO)
- Kadıköy-Çınarcık-Kocadere-Esenköy:TURYOL (Turizm ve Yolcu Taşıyıcılar Koop.)
- Kadıköy-Armutlu Tatil Köyü: TURYOL
- Bostancı-Yenikapı-Çınarcık-Esenköy: İDO
- Bostancı-Çınarcık-Teşvikiye: Mavi Marmara

Haydarpaşa Limanı: Deniz ulaşımında ticari fonksiyonlara sahip, tam donanımlı, Kadıköy’ün uluslararası tek konteyner ticari limanıdır. Türkiye’nin de Mersin ve İzmir Liman’larından sonra 3. büyüklükte ticari limanıdır. 55 bin m² karasal terminal alanına sahiptir. Konteyner taşımacılığı, pahalı ve taşıma sırasında zarar görebilecek türde kaplı taşımalara uygun olabilen ve soğutucu özellikli birimlerde (konteynerler) soğuk yüklerin de taşınması olayıdır. Haydarpaşa Limanı’nda; “4 adet 40 tonluk gantry vinç, 40 tonluk 11 adet lastik tekerlekli transtainer, 5-25 ton arasında değişen 6 adet mobil vinç ve çeşitli liman ekipmanlar bulunmaktadır” (makine-market.com.tr). 52.800 TEU (Twenty-foot Equivalent Unit / konteynerlenmiş yükler için bir endüstri standartını belirten ticari terim) yıllık tutma kapasitesine sahiptir. TCDD Liman İşletmeleri tarafından işletilen liman son dönemlerde faaliyetleri açısından verimsizleşmiş, politika üreticileri tarafından ne yazık ki önemli ticari liman özelliğini yitirme aşamasına getirilmiştir. Haydarpaşa Gar Projeleri kapsamında verimsizleştirildiği algısı Kadıköy halkında olumsuz etki yaratmaktadır.

Bisiklet ve Yaya Yolu Ulaşımı: Kadıköy İlçesi'nin sahil kesiminde; şekil 8'de yarım gösterilmesinin aksine İnciburnu'ndan Bostancı'ya kadar, sahil yolu boyunca, yaklaşık 14,9 kilometre uzunluğunda yürüyüş yolu ve bu yola paralel araç trafiğine kapalı bisiklet yolu yer almaktadır. Bağdat Caddesi'nde yeni bisiklet yolu oluşturulmuştur.

Moda Sahil Parkı ve Yürüyüş Yolu: Topkapı Sarayı, Ayasofya manzaralı, muhteşem gün batımı seyri olan, yaklaşık 1,5 kilometre uzunluğunda, bisiklet yolu, yeşil alan ve rekreasyon sahasıdır.

Caddebostan Sahil Yolu: Yeşil alan ve rekreasyon sahası, yürüyüş ve bisiklet yoludur. Yaklaşık 3,3 kilometre uzunluğundadır.

Suadiye-Bostancı Sahil Yolu: Yeşil alan ve rekreasyon sahası, yürüyüş ve bisiklet yolu yaklaşık 7 kilometre uzunluğundadır.

Kadıköy İlçesi ulaşım faaliyetleri ve etkileri açısından olumlu bir perspektifte olup, bu özellikleri ile turizm faaliyetleri konusunda da çekiciliklerin yoğun olduğu bir cazibe merkezi olma konusunda hızla ilerleme göstermektedir. Bu durumun turistik kaynaklar ile turistler üzerinde pozitif değerlerde etkiler yaratacağı şüphesizdir.

3.4. Kadıköy'de Turizmin Ekonomik Boyutu

Yapılan bu çalışmanın amacı gereği, söz konusu sahada gelişen ekonomik faaliyetler turizm coğrafyası açısından incelenecektir.

Turizm sektörü turizm faaliyetlerini iktisadi yönü ve sonuçlarıyla birlikte değerlendirir. “Turizm endüstrisinin amacı turisti gitmek istediği yere götürüp, orada konaklatacak ve zevk almasını sağlayacak hizmetleri sağlayarak bir kar elde etmektir. Turizm endüstrisi parçalıdır; her biri kendi hizmetini sağlayan birçok farklı işkolundan oluşmuştur. Bu işkolları birbirine bağımlı olduğundan turistin memnun kalması için iş birliği yapmak zorundadır ve işbirliği, aynı zamanda, turistleri o yere çeken özelliğin korunması açısından da sürdürülmelidir” (Özgüç, 2011: 41).

Turizm faaliyetlerini, mekân-insan ilişkisinin nedenleri ve sonuçları olarak incelediğimizde, Kadıköy İlçesi'nde gelişen turizm faaliyetlerinin ekonomik faaliyetler bağlamındaki etkilerini irdelemek mümkündür. Bazı durumlarda bir bölgenin sahip olduğu ekonomik gelirlerinin büyük çoğunluğunu o bölgede geliştirilen turizm faaliyetleri tek başına sağlayabilir. Kadıköy İlçesi tarımsal faaliyetlerin olmadığı, kentsel özelliklere sahip bölge

olması, bu fikri doğrulamaktadır. İlçedeki ekonomik faaliyetler genel olarak hizmet sektörü ve ticarete dayalıdır ancak sanayi faaliyetleri çalışmaları da önemlidir. Kadıköy merkez alanı olarak düşünüldüğünde, ticaret alanlarının genel dağılımının Rıhtım Caddesi'nden başlayarak iç kısmına uzanan Söğütluçeşme Caddesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bahariye, Halitağa, Kuşdili, Acıbadem, Koşuyolu ve Bağdat Caddeleri ağırlıklı olarak ticari fonksiyonların bulunduğu bölgelerdir. Merkez Kadıköy'de Osmanağa, Rasimpaşa ve Caferaga Mahalleleri konaklama tesisleri ve yeme-içme mekanlarının yoğunluklu olduğu alanlardır.

Mühürdar ve Moda Caddeleri önemli oranda kafeler, çikolataçı butik dükkânların ve restoranların ticari akslarını oluşturmaktadır. Bölgenin ticaret merkezi olması nedeniyle ağırlıklı olarak ofis, giyim-ayakkabı, züccaciye, ev dekorasyonu, lokanta, kafe, kitap ve kırtasiye malzemeleri, ozalit, bilgisayar malzemeleri ve teknolojileri, beyaz eşya, ikinci el eşya ve antika eşya satış noktaları bölgenin önemli ticari fonksiyonlarından.

Fotoğraf 12: Moda Caddesi'nde bir kafe

Tablo 17'ye göre; Kadıköy İlçesi'nde mekânsal dağılım gösteren yeme-içme yerleri belediye ruhsatlı kafeterya ve lokantaların sayıları oldukça yüksektir. 917 adet kafeterya işletmesi ve 939 adet lokanta işletmesi hizmet vermektedir. Kafeterya işletmelerinin en yoğun olduğu bölge 206 işletme ile Caferaga Mahallesi, 113 işletme sayısı ile Osmanağa Mahallesi'dir.

Tablo 17: Kadıköy İlçesi'ndeki Belediye Ruhsatlı Kafeterya ve Lokantalar

Mahalle	Kafeterya	Lokanta	Mahalle	Kafeterya	Lokanta
19 Mayıs	35	50	Göztepe	34	30
Acıbadem	37	44	Hasanpaşa	25	38
Bostancı	42	61	Koşuyolu	27	30
Caddebostan	61	53	Kozyatağı	42	59
Caferağa	206	138	Merdivenköy	18	32
Dumlupınar	9	10	Osmanağa	113	125
Eğitim Mah.	8	17	Rasimpaşa	62	46
Erenköy	11	24	Sahrayıcedit	36	47
Fenerbahçe	35	24	Suadiye	72	37
Feneryolu	32	32	Zühtüpaşa	9	32
Fikirtepe	3	10	-	-	-

Kaynak: (Kadıköy Belediyesi, 14.05.2019)

Merkez Kadıköy'de görülen bu yoğunluğun en önemli kısmı Moda-Mühürdar aksını oluşturan ve yeni nesil kafelerin sıralandığı Caferağa Mahallesi sınırları içinde olup, Osmanağa Mahallesi de Tarihi Çarşı bölgesi ve Söğütluçeşme Caddesi çevresidir. Suadiye Mahallesi 72 adet kafeterya sayısı ile Bağdat Caddesi üzerinde yer alan önemli aksı oluşturmaktadır. Caddebostan 61 adet kafeterya ile Bağdat Caddesi aksında bölgenin en önemli başka bir sahasını oluşturmaktadır. Feneryolu, Fenerbahçe, Acıbadem, Sahrayıcedid, Göztepe mahallelerinde 32-37 sayıları arasında kafeteryaların varlığı gözlemlenmektedir.

Kozyatağı yerleşme açısından çok katlı binaların yoğun olduğu, merkezin dışında, iki geniş caddesi olan Atatürk Caddesi ve ona paralel İnönü Caddesi üzerinde konumlanmış kafeler ve kafeteryaların yer aldığı bölgedir ve sayıları 42 olarak bildirilmiştir. Sahrayıcedid Mahallesi de bu bölge gibi potansiyeli yüksek olan hem konut hem de işyeri ve ofislerin yoğun olduğu sahalardandır. Fikirtepe 3 adet, Dumlupınar 9, Eğitim Mahallesi 8 adet kafeterya bulundurmasının nedeni kentsel dönüşüm çalışmalarıdır ve bu mahalleler Kadıköy'ün gecekondu yerleşmeleridir. Bu bölgelerin gençleri Kadıköy'e sosyalleşmeye gelen kitlenin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Erenköy 11 adet ile yine kentsel dönüşüm-yenileme inşaatlarının yoğun olduğu bölgelerden olması neden gösterilebilir. Lokantalar konusunda da benzer mekânsal dağılım gözlemlenmektedir. En fazla yoğunluğu Osmanağa ve Caferağa Mahalleleri taşımaktadır. Merkezde olmanın sonucu olarak yığılma ve yoğun hareketlilik bu sahalarda gelişmiştir. Ancak dağılımda oluşan farklılık lokantaların, kafelerin az olduğu sahalarda sayılarının kafelerden daha fazla olmasıdır. Bu alanlarda zorunlu mekânlar lokantalar, keyif mekânları ise kafeler olarak değerlendirildiğinde durum

anlaşılır olacaktır. Yani insanlar kafe ve kafeteryalara keyiflenmek ve sosyalleşmek için gitmekte oldukları bilinmektedir. Bu da adres olarak kent merkezindeki ve gelir düzeyi yüksek semtlerdeki popüler mekânlar olmaktadır. Bu nedenle kafelerin gerek yabancı gerek yerli ziyaretçi toplaması günümüzün turizm karakteridir.

Tablo 18: İstanbul’da Turizm İşletmesi Belgeli Yeme-İçme, Eğlence ve Diğer Tesis Sayıları

Yeri	Avrupa	Anadolu	Toplam Tesis	Avrupa	Asya	Toplam Kapasite
Türü	Sayısı			Kapasite		
Özel Tesis	149	34	183	22.396	6.422	28.818
Lüks Lokanta	1	-	1	600	-	600
Gastronomi Tesisi	4	3	7	1.005	415	1.420
1. Sınıf Lokanta	102	51	153	26.000	13.539	39.539
2. Sınıf Lokanta	32	13	45	4.858	2.050	6.908
Kafeterya	4	1	5	440	175	615
Müstakil Eğlence Yeri	6	1	7	950	50	1.000
Bar	2	2	4	210	150	360
Günübirlik Tesisler	12	5	17	3.805	965	4.770
Kongre Merkezi	3	-	3	21.830	-	21.830
Yat Limanları	2	-	2	-	-	0
Yüzer Tesis	23	9	32	8.993	3.685	12.678
Günübirlik Gezi T.	57	35	92	7.381	8.325	15.706
Ticari Yatlar	113	75	188	662	503	1.165
Havuzlar	1	-	1	-	-	0
TOPLAM	511	229	740	99.130	36.279	135.409

Kaynak: (İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019)

Avrupa Yakası’nda 149 iken, Anadolu Yakası’nda 34 olup, yaklaşık üçte bir oranında sayıca azdır. Avrupa Yakası’nda, Lüks Lokanta 1 adet, Kongre Merkezi 3 adet, Yat Limanları 2 adet, Havuzlar 1 adet iken, Anadolu Yakası bu alanlarda söz konusu tesisleri barındırmamaktadır. Ancak Gastronomi tesisi olarak 4’e -3 olması, Anadolu Yakası’nın niteliğini ifade eder. Kafeterya 4’e -1, Bar 2’ye -2, Müstakil eğlence yerleri 6’a -1, Günübirlik tesisler 12’ye -5 olarak arada çok fazla farklılık olmadığını ifade etmekte, bu durum da Anadolu Yakası’nın potansiyeli açısından önemli verilerden sayılabilir. Avrupa Yakası’nda 1. sınıf lokanta sayısı 102, Anadolu Yakası’nda 51 adet ile % 33 oranında, 2. sınıf lokanta sayısı 32’ye -13 ile yaklaşık % 29 oranında, yüzer tesis sayısı 23’e -9 ile yaklaşık % 28 oranında, günübirlik gezi tekneleri 57’ye -35 ile yaklaşık % 38 oranında, ticari yatlar 113’e -75 ile yaklaşık % 40 oranında Anadolu Yakası daha düşük tesis barındırmaktadır. Avrupa Yakası sayı ve kapasite olarak öncü durumdadır.

Tablo 19: Türkiye’de Turizmin İstihdama Katkısı (2015)

Katkılar	Oranlar (%)
Sektörün GSYH'ye Doğrudan Katkısı	5,0
Sektörün GSYH'ye Toplam Katkısı	12,9
Sektörün İstihdama Doğrudan Katkısı	2,3
Sektörün İstihdama Toplam Katkısı	8,3
Sektör Yatırımlarının Toplam Yatırımlar İçindeki Payı	9,9

Kaynak: WTTC (Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi, 2016)

Turizmin istihdam yaratma gücü çok yüksektir. WTTC (Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi) 2016 verilerine göre; 2015 yılı için turizm sektörünün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri; istihdama doğrudan katkısı olan sektör çalışanlarının toplam istihdam içindeki oranı 2,3 değerinde, turizmle bağlantılı şirketlerin bu yöndeki oranı ise 8,3 olarak görülmektedir. GSMH’ya ise doğrudan turizmin katkısı 5,0 seviyesindedir. Görüldüğü gibi sektör ülke istihdamında önemli pay üretmektedir (Tablo 19). Kadıköy’de de turizmin önemli bir istihdam yaratmış ve gelecekte yaratacak olması önemli bir tanımlama kabul edilebilir. (Bu çalışma süreci içerisinde covid-19 salgını kısıtlamaları nedeniyle bu yönde tesislerden ve resmi kurumlardan gerekli güncel net bilgilere ulaşamamıştır.)

İlçede küçük imalat yerleri, Bostancı Oto Sanayi içinde araba parçaları tamir-onarım-değişim- genel servis hizmetleri dışında gelişen sanayi faaliyetleri, İstanbul Sanayi Odası’nın 2017 verilerine göre Kadıköy İlçesi sınırları içinde sınai faaliyet gösteren sektör, Genel Amaçlı Makine ve Aksam Sanayii olarak belirtilmiştir. Kadıköy’de ekonomik faaliyetler ve arazi kullanım şekli gelişen turizm faaliyetlerine göre şekillenebilmektedir. Kadıköy kıyılarının bazı bölgelerinde amatör balıkçılık yapılmaktadır. Kıyı, ulaşım fonksiyonları dâhil, turistik unsurlara göre belirlenmiş mekânlardan oluşmuştur. Kadıköy İlçesi kıyıları deniz turizminde, mekân-insan ölçeğinde kullanılan alanlardandır, istihdam alanları da buna göre şekillenmiştir. Örneğin kıyı kenarlarında bulunan kafeler, restoranlar, spor alanları, sportif eğitim merkezleri, eğlence merkezleri, sosyal kulüpler, konaklama birimleri, oteller, parklar ve yeşil alanlar rekreasyon sahaları olan turistik ürünlerdir. Ticari fonksiyonların yoğun olduğu ilçede, Tarihi Kadıköy Çarşısı ile ünlü markaların mağazalarının yer aldığı caddelerinde, alışveriş turizmi gerçek anlamda gözlemlenirken, kültür-sanat faaliyetlerinin de turizme etkisi oldukça fazladır.

Dil kursları, çeşitli mesleki eğitim kursları katılımcılarının yer aldığı sahadaki hareketlilik ve canlılık, turistleri harcamaya yöneltmekte, döviz girdisi sağlamaktadır. Bölge

eğitim açısından önemli bir merkezdir. Üniversitelerin ve prestijli liselerin varlığı turizm açısından bir dalga oluşturmakta, öğrenci yurtları bölgede ticari fonksiyon ve ekonomik kazanca neden olmaktadır. Uluslararası öğrenci değişim programları önemli oranda öğrenci değişimi ile döviz girişi sağlamakta, uluslararası akademik hareketlilik bu bağlamda turizm kaynağı yaratmaktadır. İlçede; İstanbul Üniversitesi (Devlet Konservatuarı), Marmara Üniversitesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi olmak üzere 3 devlet üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Okan Üniversitesi ve Doğu Üniversitesi olarak 3 vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Aydın Üniversitesi sürekli Eğitim Merkezi de ilçe sınırları içindedir.

Kadıköy İlçesi'nde kadınların sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirilmesine yönelik çalışmalar Kadıköy Belediyesi tarafından başarıyla sürdürülmektedir. Potlaç adı verilen platformda kadın emeği ürünler üretilip, pazarlanmaktadır. Kadın el emeği ürünleri sergilendikleri açık alanlar ve dükkânlarda turistik ve ekonomik açıdan büyük ilgi görmekte, ekonomik canlılık oluştururken aynı zamanda kadın iş gücü yaratmaktadır.

Sportif kaynakların turizm etkileri oldukça fazla olup, Kalamış ve Fenerbahçe Marinaları, Fenerbahçe Spor Kulübü ile Fenerbahçe Futbol Kulübü'nün varlığı Kadıköy için çok önemli bir ekonomik kaynaktır.

Kadıköy İlçesi konaklama birimleri açısından çeşitlilik göstermektedir. Konaklama birimleri; otel (butik, apart), pansiyon ve hostel olarak sınıflanmakta, tesisler Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Belediye Ruhsatlı İşletme Belgeli olarak hizmet vermektedir. Belediye Ruhsatlı İşletme Belgeli tesis sayısının daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Son yıllarda eski binaların restore edilerek konaklama birimlerine dönüştürüldüğü görülmektedir. Konaklama hizmeti alan turistler genellikle ilçe içindeki yeme-içme yerlerini tercih etmekte, alışveriş ve şehir turlarına da katılmaktadırlar.

Kadıköy İlçesi konaklama birimleri ve verileri 5. Bölüm (TURİZM PLANLAMASI) 5.2.Kadıköy İlçesi'nin Turizm Planlamasında Arz Analizi, 5.2.4 Ulaşım ve Konaklama başlığı altında çalışılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KADIKÖY'DE TURİZM FAALİYETLERİ VE GELİŞİM OLANAKLARI

4.1. Coğrafi Faktörlerin Turizme Etkisi

Coğrafi faktörler doğal ve beşeri unsurları yaratan olgulardır. Coğrafyanın asıl amacı olan bu olguların yarattığı unsurlar, insan varlığının her döneminde etkili olmaktadır. Doğal çekiciliklerin yanı sıra beşeri unsurların oluşturduğu çekicilikler turizmin ana temasıdır. Turistik mekânlar doğal coğrafi mekân ya da arazi üzerinde gelişir.

4.1.1. Kadıköy'de Arazi Kullanımı

Kıyılar

Kadıköy'ün kıyı kenti olması, kıyılardan ve etkilerinden farklı şekillerde yararlanma yöntemlerinin geliştirilmesine olanak tanımıştır. Bu etkiler günümüzde bölgenin coğrafi önemi ile geliştirilmiş beşeri fonksiyonların insan ve çevre üzerindeki tesirleri, Kadıköy'ün gelişmişlik grafiğinde ivme kazanmasına neden olmuştur.

“Kıyı şekillerinin meydana gelişi ve gelişmelerini açıklayabilmek için çok çeşitli etken ve süreçleri göz önüne almak gerekir. Belki hiç bir topografya tipi, etken ve süreçlerin etkisine bu kadar karışık bir şekilde bağlı değildir. Deniz kıyıları genellikle daha çeşitli tipler sunarlar, zamanın akışı içinde daha hızla gelişerek ileri aşamalara daha çabuk erişirler” (Erinç, 2010: 309). Kıyı Topografyasında, kıyıların doğal süreçlerle değişim ve gelişim göstermesi olayı, doğal ortamlarda zamanın gereğidir, ancak kentleşme sürecine girmiş ve bu süreçte doğal etkiler olan iklim, gel-git olayları, aşınım, tektonizma, vd. dışında tetikleyici unsurlar olan; nüfus artışı, kentleşme, hızlı yapılaşma, kentleşmenin gereği yoğun alt yapı sorunları, deniz kenarı konutları, yalılar, ikinci konutlar vd. baskısı beşeri kaynaklı olup, bu kaynağın etkisindeki kıyıların değişimi daha hızlı daha keskin hatlıdır. Kıyılar geçmişten günümüze fiziki ve beşeri etkenler sonucu sürekli değişime uğramıştır. Bu değişimler turizm faaliyetleri açısından değerlendirildiğinde, arazinin mekânsal değişimi, onun üzerinde ki faaliyet türünü de etkileyecektir. “Katlanan nüfus artışı, insanoğlunun daha büyük taleplerini gerektirir ve enerji ihtiyaçlarını karşılamak için yeryüzü materyallerinin geniş ölçekte yeniden işlenmesiyle sonuç verir. Antropojenik Jeomorfoloji konusu, kökeni ve amacı son derece farklı insan topluluklarının etkinliği tarafından yaratılmış olan, sürekli gelişen ve genişleyen

insan yapımı yeni yer şekilleri olarak tanımlanabilir (Szabo, 2010). Antropojenik yer şekilleri (insan yapımı yer şekilleri) vasıtasıyla yeryüzü morfolojisi hızla değişmeye başlamıştır. Kentsel (yerleşim) genişleme sürekli artması üzerine manzarada (peyzaj=Landscape) büyük bir etkiye sahiptir. Etkileri, kentsel kökenli olarak isimlendirilir” (Ertek, 2017: 69-79).

Antropojenik etkileri Kadıköy-Bostancı kıyı şeridinde görmek mümkündür. Kıyı şeridinde yaklaşık 1.18 km² dolgu alanı bulunmaktadır. Dolgu alanlarının gerçekleştirildiği sahalarda (Haydarpaşa Koyu, Moda Sahil Yolu, Kurbağalıdere-Fenerbahçe arası, Dalıan-Caddebostan Sahil Yolu, Suadiye-Bostancı Sahil Yolu) kıyı genel olarak doğal özelliğini kaybetmiştir, üzerinde gelişen beşeri fonksiyonlar ile toplumsal özellikler kazanmıştır. Bu sahalarda denizden kara haline geçen alanlar olduğu (sahil yolu ve çevresindeki yeşil alanlar, iskele, mendirek, liman, yat limanı) gibi karadan deniz haline geçen alanlar da bulunmaktadır. Fenerbahçe tombolosu karadan deniz haline geçen dolayısıyla doğal kıyı özelliğini kaybeden sahadır. “1982-2013 yılları arasında karadan deniz haline geçen alanlar çok az yer kaplamaktadır. Ancak jeomorfolojik değişime yol açmıştır. Kıyı jeomorfolojisi açısından tombolo özelliği gösteren Fenerbahçe tombolosu açılan küçük kanal ile ada haline getirilmiştir. Bu adanın dışında Kurbağalıdere’nin ağız kısmında deniz halini alan alanlar kıyıdaki değişimi oluşturmaktadır” (Garipoğlu, Özcan ve Uzun, 2014: 76).

Kalamış ve Fenerbahçe Yat Limanları bağlantılı olarak açılan kanal üzerinde köprü yapılarak araç ve yaya geçişi sağlanmış ve bu suretle bugün Fenerbahçe Parkı’nın bulunduğu Fenerbahçe Adası’na yaya geçişi gerçekleştirilmektedir. Ancak dolgu alanlarında zaman içerisinde atmosferik olayların etkisiyle kırımlar ve göçükler olduğu görülmektedir. Bu durum doğal süreçlerin antropojenik morfoloji üzerinde baskın geldiğini göstermektedir. “Kıyı dolgu çalışmaları sonucunda rekreasyon, ağaçlık alan, turizm alanı, ve spor tesisi gibi alanların yapılması, bu alanlardaki doğal ortamın daha az zarar görecektir şekilde kıyılardan faydalanılmasını sağlamıştır. Moda-Caddebostan arası kıyı alanının doğal yapısında değişiklikler meydana gelse de kıyıda yararlanma, ekolojik dengeyi koruma, kıyı alanında beşeri baskıyı azaltma ve sürdürülebilir bütünleşik kıyı kullanımını sağlama açısından örnek teşkil edecek bir kıyı sahasını meydana getirmektedir. Kıyı alanında rekreasyon, yeşil alan, park-bahçe alanları ve turizm alanlarının dolgu çalışmalarıyla oluşturulması, yapılan kıyı değişimindeki olumsuzlukların azaltılması ve sürdürülebilir kıyı kullanımının artırılması açısından önemli bir durumdur” (Garipoğlu, Özcan ve Uzun, 2014: 77-79).

Antropolojik etkilerle kıyı alanlarında yapımı gerçekleştirilen iskele, dalgakıran, liman ve yat limanı gibi birimler kıyı uzunluğunu arttıran etmenlerdir. “Moda – Caddebostan arası kıyı alanında 1946, 1966, 1982 ve 2013 yılı uydu görüntülerinden elde edilen veriler sonucu kıyı-kenar çizgisinin değiştiği, kıyı uzunluğunun değiştiği, kıyı alanının kara ve deniz yönünde değiştiği tespit edilmiştir. Bu değişlerde kıyı uzunluğu günümüzde en uzun seviyesine ulaşmıştır. Bu durumun nedeni Kalamış Yat Limanı’nın çalışma sahasında günümüzde yer almasıdır. Bunun yanında kıyı dolgu çalışmaları sonucu kıyı alanı denizden yer kazanılarak oluşturulmuştur. Denizden yer kazanılarak oluşturulan kara alanı incelenen yıllar arasında toplam 22 hektar artmıştır” (Garipoğlu, Özcan ve Uzun, 2014: 78).

Kadıköy – Bostancı sahil yolu kıyı şeridi günümüzde son derece işlevsel bir mekan birimidir. Doğal kıyı şeklinin ya da kıyı morfolojisinin dolgu yöntemi yoluyla, insan tarafından yeni bir kıyı şekli oluşturulduğu görülmektedir. Kentleşmenin ve kent nüfusunun artmasının sonucunda, kentin bazı bölümlerinin insan tarafından değişikliğe uğratılmasının temelinde yine insan olup, onun gereksinimi yatmaktadır. Günümüzde, Kadıköy-Bostancı kıyı şeridi üzerinde arazide meydana gelen beşeri fonksiyonların çok önemli miktarı dolgu alanları üzerinde gerçekleşmektedir.

Saha, Yat Turizmi ve Yelkencilik Sporuna olanak tanıyan, Kadıköy halkı ile yerli ve yabancı turistler için önemli bir turizm türü ve rekreasyon tercihi olup, bu olanağa sahip olanların Ege, Akdeniz hatta Okyanuslara açıldıkları başlangıç noktasıdır. Ayrıca Kadıköy-Haydarpaşa-Bostancı kıyı şeridinde konumlanmış profesyonel su sporları merkezlerinde; sörf, yelken windsörf, su kayağı, kiteboard, jetski, dalış ve yüzme gibi su sporları yapılmaktadır. Yaz aylarında da belli başlı plajları bölge halkı ve turistler için çekiciliği olan alanlardır.

İnsanların özellikle tercih ettikleri deniz, güneş ve kum üçlüsünün yanında aynı zamanda kıyı bölgelerindeki rekreasyon alanları, spor tesisleri, konaklama tesisleri ve yeşil alanlar da turizm çekiciliğini artırmaktadır. “Kıyılar çok çeşitli rekreasyon faaliyetleri için kullanılan mekanlardır. Kıyılara olan talep kıyılar boyunca sayısız turizm alanı ve sayfiye yerlerinin gelişmesine yol açmıştır. 19. yy boyunca tatil alışkanlıklarındaki değişimler ve bunların sonucu olan moda ve zevklerdeki değişimlerin de eklenmesiyle turizmde yeni bir dönem başlıyor ve bu da deniz kıyılarında yer alan yerleşmelere yarıyordu” (Özgüç, 2011: 113-114). İlçe sahil şeridi; güneş banyoları, güneş-deniz-kum öznesinde temiz hava ihtiyacı, 1950’li yıllarda İstanbul’un sayfiyesi olması nedeniyle yazlık sayfiye konutlarının, günümüzde ise konutların ve iş yerlerinin yoğun olduğu kıyı bölgesidir. Kentleşme ve nüfus

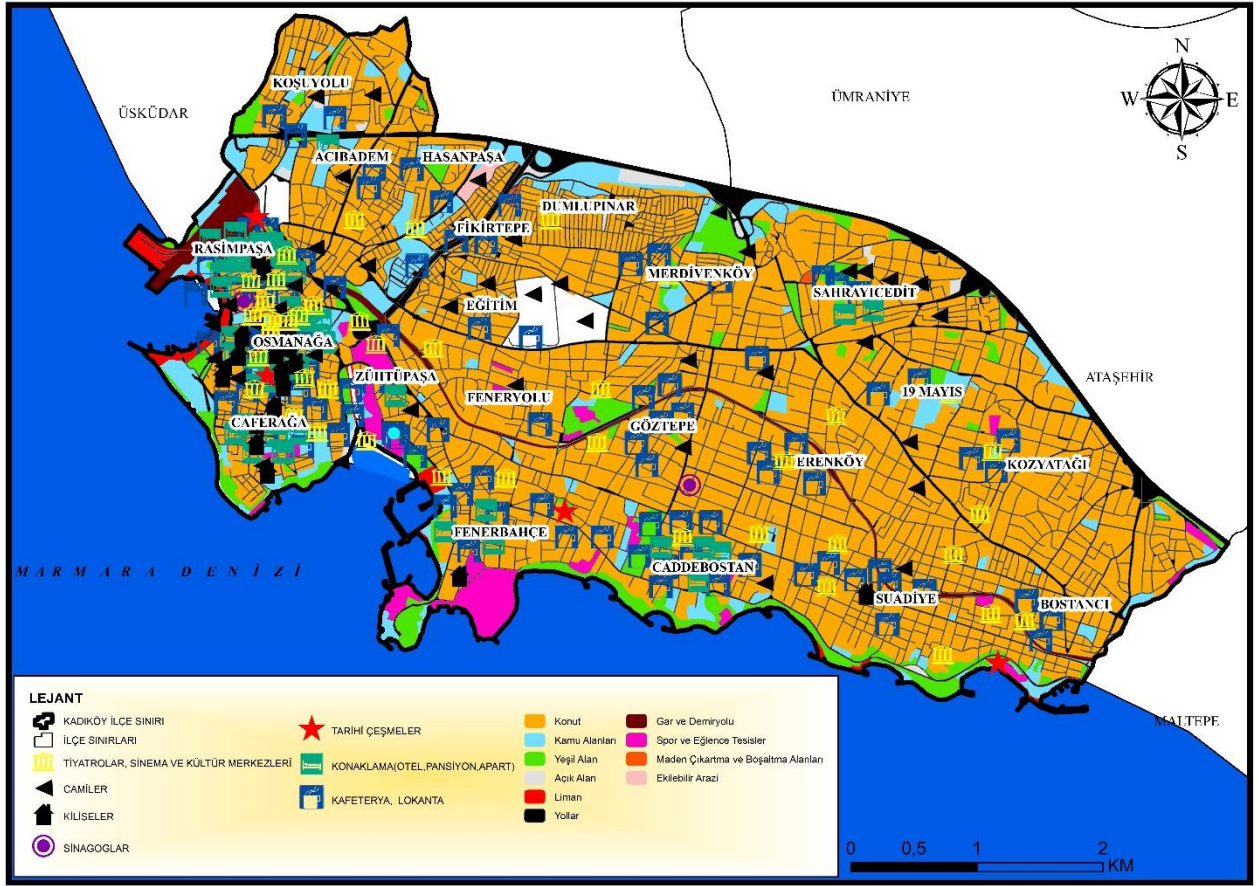
artışı bölgenin bu özelliğini, süreç içerisinde başka çekiciliklerin cazibe merkezi yapmıştır. İlçede kıyı özellikleri ve arazi kullanımı olarak batıdan doğuya sırasıyla; Haydarpaşa Koyu, Moda Burnu, Kalamış Koyu, Fenerbahçe Adası, Fenerbahçe Koyu, Laz Burnu, Dalyan Koyu, Caddebostan, Suadiye ve Bostancı sahili ve üzerinde yer alan beşeri fonksiyonlar sayılabilir.

Bostancı'dan Kadıköy'e kadar kıyı şeridi boyunca sırası ile turistik ve rekreatif alanları; Bostancı Mavi Marmara (iskele), bisiklet park yolu, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Bostancı sahil spor tesisleri, Bostancı halk plajı, Korupark marina, Suadiye balıkçı barınağı, Paten eğitim Sahası, Suadiye sahili ve yürüyüş-bisiklet yolu, Mor Paten (paten pisti), Caddebostan Longboard alanı, Marmara Yelken Kulübü Yelken ve Rüzgâr Sörfü alanı, Caddebostan sahili 1, Caddebostan Plajı 3, Ragıp Paşa Köşkü, Sabiha Hanım Korusu, Tevhide Hanım Köşkü, Caddebostan Plajı 2, Hüseyin Avni Paşa Köşkü, Caddebostan antrenman ve sportif aktivite alanları, Caddebostan plajı 1, Caddebostan sahili yürüyüş ve bisiklet yolu, Büyük Kulüp ve İskelesi, Dalyan Sahili yürüyüş ve bisiklet yolu ve parkı, Dalyan balıkçı barınağı, Fenerbahçe Ordu Evi Tesisleri, Fenerbahçe Adası, Fenerbahçe Feneri, Fenerbahçe Spor Kulübü Tesisleri, Galatasaray Spor Kulübü Tesisleri, Kalamış - Fenerbahçe Yat Limanları, Kalamış Parkı, kafeler, Futbol Halı Sahası, Basketbol Sahası, Tenis Kortları, Fenerbahçe Spor Kulübü Kürek Tesisleri, Fenerbahçe Spor Kulübü Futbol Antrenman Sahası, Kurbağalıdere ve Yoğurtçu Parkı, Moda Sahili 2, Tenis Kortları, Moda Sahili 1 Parkı Yürüyüş ve Bisiklet Yolu, Moda İskelesi, Moda Deniz Kulübü, falezlerin üzerinde yerleşik Moda Çay Bahçesi, Moda Tenis Kortu, çocuk parkı ve sportif aktivite alanları, Balon kafe, Deniz Otobüsü İskelesi, Kadıköy Sahili, İskeleler, Haydarpaşa Garı-Limanı ve İskelesi olarak sıralanmaktadır.

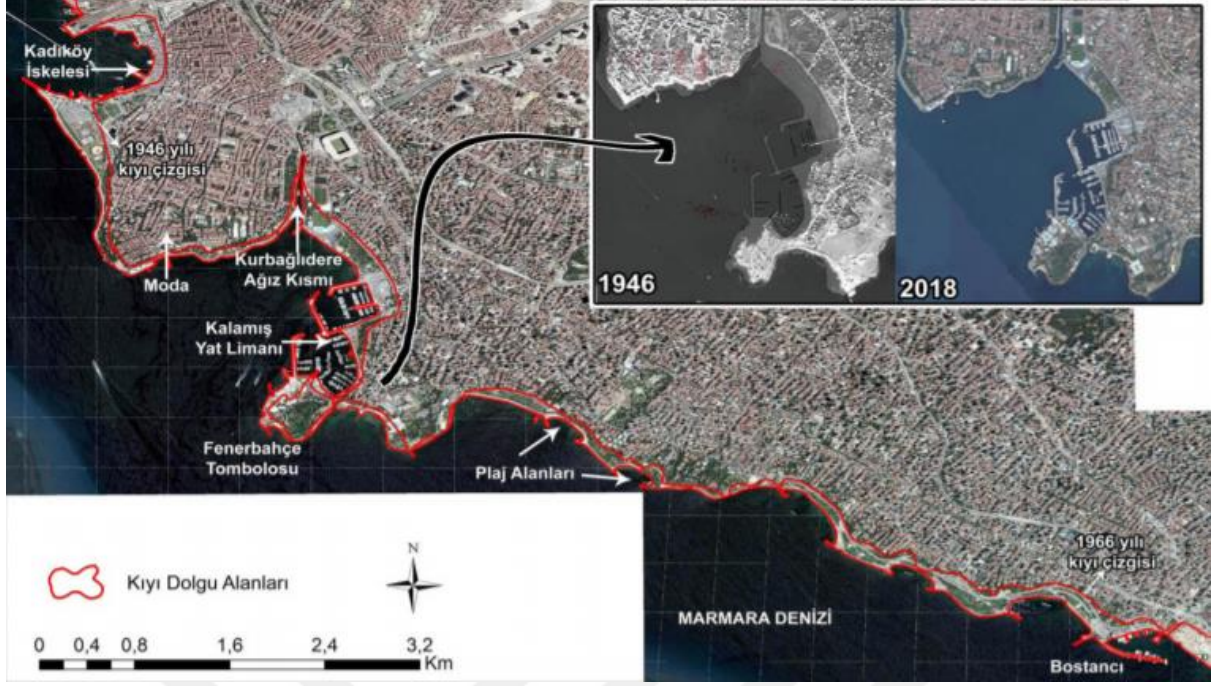
Sonuç olarak Kadıköy kıyıları çeşitli su sporları, yürüyüş parkları ve yat limanları, sahiller, plajlar gibi kıyı ve deniz turizmi tesisleri ile sportif tesislerin ağırlıklı olduğu ve aynı zamanda kafeler, restoranlar, çay bahçeleri, sosyal kulüpler ve çok çeşitli rekreatif ürünleri ile önemli turizm çekiciliklerine sahiptir. Kadıköy kıyı alanı hem rekreasyonel hem de ticari fonksiyonlar için kullanılmakta, turizm fonksiyonlarına mekân olmaktadır.

4.1.2. Kadıköy Kıyılarında Doğal ve Beşeri Turistik Çekicilikler

Doğal ve Beşeri turistik çekicilikler sahadaki mekânsal sıralamaya özen gösterilerek tanımlanmıştır. Ayrıca İskeleler ve Turizm İlişkisi başlığı altında iskelelerin önemi ile turizm değerine değinilmektedir.

Şekil 9: Kadıköy İlçesi Arazi Kullanımı ve Fonksiyonları

Şekil 10: Kadıköy İlçesi Kıyılarındaki Kıyı Dolgu Alanları ve Kıyıdaki Değişim

Kaynak: (Uzun, M ve Akyüz, Ö. 2019:1011)

Haydarpaşa Koyu; Koy ve kıyı kenarında; Haydarpaşa Garı, Haydarpaşa Limanı, Haydarpaşa İskelesi, Yeni Kadıköy İskelesi ve Tarihi Kadıköy İskelesi, eski hal binası olan Haldun Taner Tiyatro ve İstanbul Konservatuvarı binasının konumlandığı sahadır. Koyun karasal alanı, merkezden tüm bölgelere ulaşımın odak noktasını oluşturur. İETT durakları, dolmuş ve minibüs durakları, havaalanı otobüs durakları, taksi durakları, raylı sistem metro istasyonları ve nostaljik tramvay istasyonu söz konusu karasal alanda hareketliliği sağlarken denizel alanda ise deniz ulaşım araçları yer alır. Ayrıca kıyısı boyunca konuşlanmış kafeler, kamusal oturma grupları denizi ve tarihi yarımadaı seyrederek rahatlamamanın aracılarıdır. Haydarpaşa Limanı her ne kadar faaliyetlerinde bir azalma olsa da bölgenin deniz ulaşımının önemli bir parçasıdır. Gerek turistler gerekse Kadıköy Halkı ile ulaşımına devam edecek olan İstanbullular için çekiciliği çok fazla olan bir alandır. Koya karışan Haydarpaşa Deresi'nin yıllardır taşıdığı kanalizasyon ve şehirselleştirilmenin yaydığı pis kokular duraklarda yolcu ve otobüs–minibüs bekleyen insanlar üzerinde ve çevrede olumsuz etkiler oluşturmuyordu, ancak 2020 Nisan'da başlayan dere ıslah çalışmaları yılın 3.çeyreğinde tamamlanmış, bölgedeki faaliyetler üzerinde olumlu etkiler oluşturmıştır.

Şekil 11: Haydarpaşa Koyu

Kaynak: (Google Earth görüntüsü, 2019)

Haydarpaşa Gar Binası; Kadıköy’ün sembollerinden olan, tarihi ve kültürel açıdan yüksek değer içeren yapı Kadıköy’ün Simgeleri başlığı altında incelenecektir.

Haydarpaşa Limanı; Ulaşım Faaliyetleri-denizyolu ulaşımında özelliklerine değinildi.

4.1.3. İskeleler ve Turizm İlişkisi

İstanbul’un deniz şehri olması, sahip olduğu kültürel değerlerde ve kültürel mirasta, kıyı kullanımı ve denizyolu ulaşımının katkıları çok fazladır. Vapur iskeleleri İstanbul’un Boğaz, Adalar ve Marmara kıyıları boyunca önemli noktalarda inci tanesi gibi dizilerek gerek mimari gerek işlevsellikleri açısından önem arz ederler. Turizm faaliyetleri açısından da dikkat çekici şekilde etkili olan bu yapılar Kadıköy İlçesi için özel bir katma değer oluşturmaktadır. İskele binaları deniz ulaşımında vapurların yanaştığı, yolcu indirme ve bindirme noktalarıdır. Süreç içerisinde bu işlevlerinin yanı sıra mekân kullanıcılarının gereksinimleri ve istekleri doğrultusunda gelişim göstererek; teknolojik bilet noktaları, büfe, kitap satış reyonu, sergi salonu, gösteri alanları ile uygunluğuna göre kafe-restoran gibi birimlerle donatılmışlardır. Donatı birimlerinin farklı türde fonksiyonları olan; gazete satış noktaları, simitçi, kestaneci tezgâhları vb. gruplar genellikle iskele binasının girişindeki karasal mekânı etkilemiştir. Bu demektir ki bu mekânlar sadece deniz yolu ulaşımının başlangıç ve bitiş noktası değil, işlevlerinin dışında toplumsal, kültürel ve farklı ekonomik kazanımların da noktası olmaktadır. Denizyolu ulaşımında kullanılan vapur seferleri çoğunlukla bir iskelede

başlayıp diğer iskelede son bulmakta olup, vapur seferlerine katılanlar yerli kullanıcılar ve turistlerdir. Özellikle turistlerin çok fazla ilgisini çeken iskeleler aynı zamanda turistik bir mekanı oluşturmaktadırlar. Tarihsel kültürü yansıtmaları, estetik görünimleri ve kullanıcılar için tasarlanmış donatıları ile iskeleler aynı zamanda insan üzerinde duygusal etki bırakmakta ve mekana tekrar gelme isteği oluşturmaktadır. Bu durum mekânın ve turizmin insan üzerindeki etkisinden başka bir durum değildir. “İstanbul’da 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl ilk yarısında inşa edilmiş ve günümüze kadar gelen iskele binaları tarihsel özelliği olan binalar olarak kabul edilmiştir” (Alişan, 2013: 51). Bu bilgiye göre Kadıköy’deki Yeni Vapur İskelesi dışındaki iskeleler tarihi iskele sınıfındadır

Haydarpaşa Vapur İskelesi; 1908’de hizmete açılan Haydarpaşa Garı’nın denize açılan kapısının önünde konumlanmıştır. “Seyri Sefain İdaresi yani bugünkü adıyla Türkiye Denizcilik İşletmeleri adına 1915-1917 yılları arasında, Mimar Vedat Tek tarafından ahşap kazıklar üzerine oturtulan yığma taştan iskele ve binası yapılmıştır. Çini sanatının en nadide çinileriyle süslü binası 1988 yılı Şubat ayında aslına uygun restore edilmiştir. Bazı kaynaklarca, Haydarpaşa Garı’nın 1907-1908 inşaat yıllarında ön cepheden çekilmiş fotoğraflarının bulunması üzerine, Haydarpaşa Vapur İskelesi’nin de Haydarpaşa Garı ile beraber inşa edildiği, ancak 1917 yılındaki saldırı sonucunda garın çatısı ile birlikte iskelenin çatısının da tahrip edildiği düşünülmektedir. Buna göre 1917’den sonra ise Mimar Vedat Tek ve Kütahyalı çini sanatçısı Mehmet Emin Usta tarafından restorasyonu yapılmış, yeni çatı inşa edilmiştir. Osmanlı’nın son eserlerinden biri olan yapının denize bakan cephesinde bulunan çini panoda 1334 (1915) tarihi geçmektedir. İskele dikdörtgen plana sahiptir ve ön tarafında her iki yanında birer kapı bulunan girişlerle ortadaki bekleme salonuna girilmektedir. Yan taraftaki giriş ile gelen ve giden yolcuların akışı sağlanmıştır” (Alişan, 2013: 57).

Haydarpaşa İskelesi Neo-Klasik mimari özelliğini yansıtan taş işçilikleri ile bezeli dış cephesinde belirli alanları çini ile kaplanmıştır. Kadıköy vapurunda Kadıköy’e yaklaşıldığında mendireği görünce sol taraftaki Haydarpaşa Garı ve önündeki iskele binası yerli ve yabancı turistleri görsel olarak ilk etapta şaşırtırken, tarihsel özelliğinin incelenmesiyle de kendine hayran bırakmaktadır. Günümüzde işlevselliğini yitirmiş olup, Marmaray ulaşım hattı oluşumu ile Haydarpaşa Gar - Liman projesinde etkisizleştirilmiştir. Ancak tarihi değeri ve kültürel izleri açısından incelenmeye değer birimlerden biridir ve yapısal varlığı ile yerini korumaktadır. Ancak daha önce aynı yerde bir başka yapının var olduğu, bugünkü yapının yenilenmiş olabileceği bilgisi üzerinde de durulmaktadır. “Halen kullanılmakta olan iskele binasının üzerindeki kitabede 1915 yılı verilmiştir. 1917 yılında

iskelede gerçekleşen patlama sonrası bugünkü görünümüne kavuşmuştur. Yapının Mimar Kemaleddin'in eseri olduğu bilinir. Günümüzde kullanılan iskele binası ile 1904 yılında inşa edildiği tahmin edilen yapı; konum, gabari⁷ ve kitle özellikleri açısından benzer nitelikler göstermektedir, büyük olasılıkla yapı bütünüyle yıkılmadan bir yenilemeye gidilmiş olmalıdır” (Kösebay Erkan, 2013: 1). Bugünkü iskele binasının 1904 yılında inşa edilen, günümüze kadar hizmet veren, tarihi ve kültürel yansımaları olan bina olduğu anlaşılmaktadır.

Haydarpaşa Dalgakıranı; Haydarpaşa Mendireği olarak da bilinir. Dalgakıran 19.yüzyılda Kadıköy, Rasimpaşa Haydarpaşa Limanı inşa edilirken 1889 yılında yapılmış mendirektir. Ortasında İtalyan mimar Vallatory tarafından yapılan, II. Abdülhamit'e ithaf edilen bir sütun bulunur. Sütunun deniz tarafına Arma, kara tarafına Tuğra işlidir (www.kulturenvanteri.com). Mendirek, Karaköy, Eminönü vapuru ile Kadıköy'e gelirken, Kadıköy'e yaklaştığınızın habercisi ve her iki tarafında boydan boya sıralanmış karabataklar ise vapur yolcularının ilk karşılayıcısıdır.

İnciburnu Feneri; Kadıköy vapurunda denizden yolcuları ilk karşılayan- selamlayan deniz feneridir. Özellikleri: Denizden yüksekliği 14m, görüş mesafesi 13 mil. Deniz fenerleri turizm kaynağı olarak da ilgi görmekte, yeni bir turizm kavramı olarak turizm acentalarının “deniz fenerleri turizmi” seçeneği tanıtım çalışmalarında gözlemlenmektedir. İnsanların sürekli yenilik ve heyecan arayışlarının yanı sıra çok çeşitli kültür kaynaklarına da olan ilgilerinin artması, bu ürünlerin turizm çekiciliklerini de arttırmaktadır.

Tarihi Moda Sementi'nin yer aldığı bu alanda, falezlerin üzerinde gelişen beşeri faaliyetlerden olan çay bahçeleri insan – mekân ilişkisinin sahadaki örneklerinden biridir. Elverişli kıyı özelliği ile birlikte iç kısımlara kadar uzanan mekânsal etkileriyle, Moda Sementi Kadıköy'ün en hareketli sahasıdır. Farklı konseptlere sahip kafeleri, yeme-içme yerleri, az da olsa hayatta kalabilmiş köşkleri, sokakları, kültürel dokusu, tarihsel yerleşme ve nüfus özelliği, beşeri faaliyetleri, Tarihi Moda İskelesi ile Moda Burnu, önemli bir yerleşme olan Moda Sementi'nin çekicilik kazanmasında etkili olan coğrafi bir konumdur.

⁷ Motorlu ve motorsuz taşıtlar için en yüksek boyutları belirleyen ölçüler. T.D.K, 1988:519, C:1

Fotoğraf 13: İnciburnu Feneri

Fotoğraf 14: Yeni Kadıköy Vapur İskelesi

Yeni Kadıköy Vapur İskelesi; 1950’li yıllarda inşa edilmiş, 1982 yılı Ekim ayında eski iskele ve binası yıkılmış, kazıkların üzerine yeni iskele ve binası yapılmıştır. İskeleden, Kadıköy-Karaköy, Kadıköy-Eminönü, Kadıköy-Kabataş hattı seferleri yapılmaktadır.

Tarihi Kadıköy Vapur İskelesi: Kadıköy’ün Simgeleri başlığı altında incelenecektir.

Tarihi Moda Vapur İskelesi; Kadıköy’ün Simgeleri başlığı altında incelenecektir.

Fotoğraf 15: Moda İskelesi ve Moda Burnu

Moda Burnu; Falezli yapıda bir sahadır. Falezler kıyılarda dalga aşındırması sonucu oluşan dikliklerdir. Ancak Kadıköy'ün diğer kıyı alanları gibi Moda Burnu'nda belirli alanlar, karasal alan kazanmak adına doldurulmuş sahalar olması falezlerin gerilemesine neden olmuştur. Kıyının gerisinde kalan doğal diklikler yani falezler ölü falezler olup, üzerinde beşeri faaliyetlerin geliştiği bölgenin coğrafi özellikleridir.

Fotoğraf 16: Falezler, Moda Burnu

Moda Deniz Kulübü; Moda Deniz Kulübü Derneği, Mustafa Kemal Atatürk'ün 'Denizlere inmek medeniyetin şiarıdır' sözlerinden esinlenerek kurulmuştur. 1910 yılında Moda'da yaşayan İngilizler'in kurduğu, Moda İskelesi'ndeki yat kulübüne sonradan Türk üyeler de katılınca, Türk- İngiliz Kulübü adını almıştır. Moda Deniz Kulübü olarak kuruluşu ise, 8 Nisan 1935 tarihinde Türk-İngiliz Kulübü'nün bulunduğu binada gerçekleşmiştir. Mimar Emin Onat'ın projesiyle yapılmış bina dolgu alanında olup, 1983 yılında bugünkü binasına kavuşmuştur. Lokantaları, barları, sergi ve spor salonları, toplantı salonları, yüzme havuzları ve güneşlenme alanları, tenis kortları ile 12 bin m² bir alanda, 5 bin m² açık otoparka sahiptir. Yerli ve yabancı birçok turistin tercih ettiği mekân bazı geceler değerli müzisyenlerin yaptıkları canlı müzikler ile eğlenceli zaman geçirme olanağı da sunmaktadır. Kulüp, toplu davetler için de İstanbul'un en nezih mekânlarından birisidir. Üyelik sistemi ile hizmet vermekte olup, kulübe giriş- çıkışlar kontrollü ve belirli kuralları kapsamaktadır. Mekânsal ve manzara üstünlüğü kulübü, bazı toplantılar için ilk akla gelen adres yapmaktadır.

Moda Çay Bahçeleri; Moda'nın en güzel Tarihi Yarımada'yı izleyen, çekiciliği yüksek ziyaretçi çeken mekânlarıdır. Kadıköy'ün Simgeleri başlığı altında incelenmiştir.

Moda Sahili; Moda Sahili iki bölüm olarak yapılandırılmıştır. Birinci bölüm; İnciburnu'ndan başlayarak Moda Deniz Kulübü'ne kadar; park, yeşil alan, çocuk oyun alanı, spor alanları, yürüyüş ve bisiklet yolu olarak devam eder. Tarihi Yarımada, Sarayburnu, Topkapı Sarayı manzaralı olup, gün batımı seyri bu mekansal alanda muhteşemdir. Yeşil alan sahası İnciburnu Parkı olarak da bilinmektedir. İkinci bölüm; Tarihi Moda Vapur İskelesi önünden başlayarak Yoğurtçu Parkı Kurbağalıdere köprüsüne kadar devam eder. Saha çocuk oyun alanları, aletli spor alanları, tenis kortları ile donatılmış, turistik çekiciliği oldukça yüksektir. Her iki bölümde oturma alanları, çim oturma ve yeşil alanları, ağaçları ve deniz manzarası ile günün her saati kalabalıktır. Özellikle hafta sonları İstanbul'un diğer ilçelerinden ve İstanbul dışından çok ziyaretçi alır. Rekreasyon alanı ve sosyalleşme sahası olarak çok tercih edilen, insanların nefes alabildiği, yeşil ve mavinin iç içe olduğu ender sahalardandır.

Kalamış Koyu; Kurbağalıdere ve Fenerbahçe arasında yer alan, Kurbağalıdere'nin Marmara Denizi'ne kavuştuğu sahadır. Rekreatif özellikler açısından gelişmiş olup, sportif faaliyet alanları, kulüpler, kafeler, parklar ve lokantaların yer aldığı sahada kıyı kenarı, yürüyüş ve bisiklet yolu olarak kullanılmaktadır. Fenerbahçe Spor Kulübü'nün tesisleri bu saha içinde bulunmaktadır. Rüzgârın elverişli olduğu günlerde Kalamış Koyu, yelken sporu

yapanlar için çalışma ve denize açılma alanıdır. Kurbağalıdere'nin denize ulaştığı saha boyunca küçük ve orta büyüklükte teknelerin bağlandığı balıkçı barınağı ve su ürünleri kooperatifi bulunmaktadır. Kurbağalıdere ıslah çalışmalarının verdiği olumlu sonuç ile koy temizlenmiş, denizel canlılık tekrar oluşmaya başlamıştır. Kalamış Koyu coğrafi özelliği açısından kıyı turizmi çeşitlerinden yat turizmine elverişlidir Sahada konumlanan Kalamış-Fenerbahçe Yat Limanı tesisleri kıyı turizmi açısından bölgenin önem kazanmasında hem turistik hem de ekonomik olarak değer oluşturmaktadır.

Kalamış ve Fenerbahçe Yat Limanları; Turizm araziye çok çeşitli amaçlar için kullanan bir faaliyettir. Kıyı turizmi kapsamında gelişen yat limanları kıyı şeridinde sahip bölgelerde önemli bir kaynaktır. Yat turizmi-deniz turizmi iç içedir. “Enine yapılı kıyılarda geniş körfezler içinde bir burun, yarımada veya adaya rüzgâra karşı korunmuş koylar yat turizmi için en uygun yerlerdir” (Doğaner, 2001: 41). Bu tanıma göre Kalamış- Fenerbahçe Yat Limanlarının coğrafi konumunun uygun olduğu görülmektedir.

Yat Limanı veya Marina, yatların barınması için bir mendirek ya da limanın içinde ayrılan su alanı ile gerisinde yatlara akaryakıt, su, elektrik, haberleşme gibi hizmetleri sağlayan tesislerdir. Rekreasyonel bir faaliyet olarak kabul edilen yatçılık, ülkemizde 1970'lerin sonlarında gelişmeye başlamış, 1980'li yıllarda devlet teşvikleri ile kullanıcılarına rekreasyonel hizmetler vermeye başlayan yat turizmi şekline dönüşmüştür. “1984-1990 dönemi Türkiye’de yat turizminin en büyük gelişme dönemidir. Kalamış Yat Limanı da 1987 yılında hizmete girmiştir. 1992 yılında Fenerbahçe Marina’sı hizmete girmiştir” (Doğaner, 2001: 59). Amiral Fahri Korutürk (Kalamış) Yat Limanı olarak da bilinen marina; kuzeydeki Kalamış, doğudaki Fenerbahçe Marina adını taşımaktadır. Özellikleri:

- Marina adı: Setur Kalamış & Fenerbahçe
- Bağlama bilgileri: Maksimum boy 60 metre
- Marina tonoz döşeli olduğu için demir atılamaz
- Maksimum derinlik: 6,5 metre
- Deniz kapasitesi: 1291 – Kara kapasitesi: 220.

Mavi bayrak taşımakta olan Setur Kalamış ve Fenerbahçe Marinalarında palamar botu ile hizmet verilir. Çekek olayında marina tarafından üstlenilen, yatların karaya çekme-denize indirme ve alt yıkama hizmetlerinin yanı sıra her türlü kışlama ve bakım hizmetlerini marina dâhilinde faaliyet gösteren diğer işletmelerden almak mümkündür. Yatlara verilen Hizmetler: Palamar bot hizmeti, güvenlik hizmeti güvenlik kamera destekli, dalgıç, elektrik, su, telefon,

kablosuz internet, tuvalet-duş, engelliler için tuvalet-duş, otopark, yangın ihbar ve söndürme sistemi, akaryakıt istasyonu, atık alımıdır (www.denizturizmbirligi.org.tr).

Avrupa standartları seviyesinde sunulan hizmetlerin yanında ayrıca sahada; market, yat market, alış-veriş mağazaları, restoranlar, pastane, kafe-barlar, banka para çekme makinaları ve helikopter pisti bulunmaktadır. Ancak bölgenin yatçılık faaliyetlerinin kıyı ve seyir özellikleri açısından çok elverişli olduğu söylenemez. İstanbul Boğaz trafiğinin yoğunluğu ve Marmara Denizi'ne açılış mevkiinde olması ve çevresel kent kirliliğine maruz kalması daha çok Ege Denizi'ne açılış noktası olarak değerlendirilebilir. Marinayı kullanan yatçılar tercihlerine ve koşullara göre; Marmara kıyıları, adalar, boğaz bölgesi ve Karadeniz'e, Ege ve Akdeniz'e dolayısıyla okyanuslara çıkış noktalarını rota olarak kullanmaktadırlar.

Siyasi otorite tarafından Kalamış-Fenerbahçe Yat Limanı 2011 yılında özelleştirme kapsamına alınarak imar planlarında değişiklik yapıp yapılaşmaya açılması yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Halkın büyük tepkisine neden olan bu duruma yerel yönetim de gereken tepkiyi göstermiş, dava süreci başlatmıştır. 17 Mart 2015 tarihinde Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) tarafından onaylanan plana göre; "Limana otopark hariç 15 bin m²'lik alana inşaat yapılabilecek, limana 7,5 metre yüksekliğinde (iki kat) 'turizm tesis alanı' kurulabilecek, yat limanı içinde 750 m²'lik 10 farklı ticaret alanı ve otel inşaatı yapılabilecektir. Kadıköy Belediyesi onaylanan plana yapı, nüfus ve trafik yoğunluğunu arttırması, halkın kıyı kullanımını azaltması, kıyı silüetini bozması, mevcut plana uygun olmaması, ekolojik dengenin bozularak yosunlaşmayı arttırması, ÇED raporunun olmaması nedeniyle itiraz etti" (www.turkiyeturizm.com). 27 Nisan 2018'de Kadıköy Belediyesi'nin dava sürecini yeniden başlatmasıyla, 36 yıllığına ihaleye çıkarılan sahanın şimdilik dava sorunu çözülene değin özelleştirmenin ertelendiği bildirilmiştir. Yapılması planlanan fakat şimdilik ertelendiği bildirilen bu arazi; Kalamış-Fenerbahçe Yat Limanı sahasının çok yakınında, Fenerbahçe Parkı doğusunda kalan, ancak günümüzde faaliyeti sonlandırılan TCDD Dinlenme Tesisleri arazisidir ve bu bölge halka açık kamusal alandır.

Kalamış-Fenerbahçe Yat Limanı Kadıköy ve çevresi için turizm olanakları ve faaliyetleri açısından son derece önemli bir kaynaktır. Bu turistik kaynak, ekonomik kaynak olarak da bölgenin gelir ve istihdam açısından değerlidir. Kentin gerek nüfus gerek kentsel ve gerekse turizm açısından hızlı gelişimi değerlendirildiğinde, sahanın genişlemeye değil, kendi içerisinde gereksinimlerinin yenilenmesine ihtiyaç olabilir. Son derece fonksiyonel ve dünya

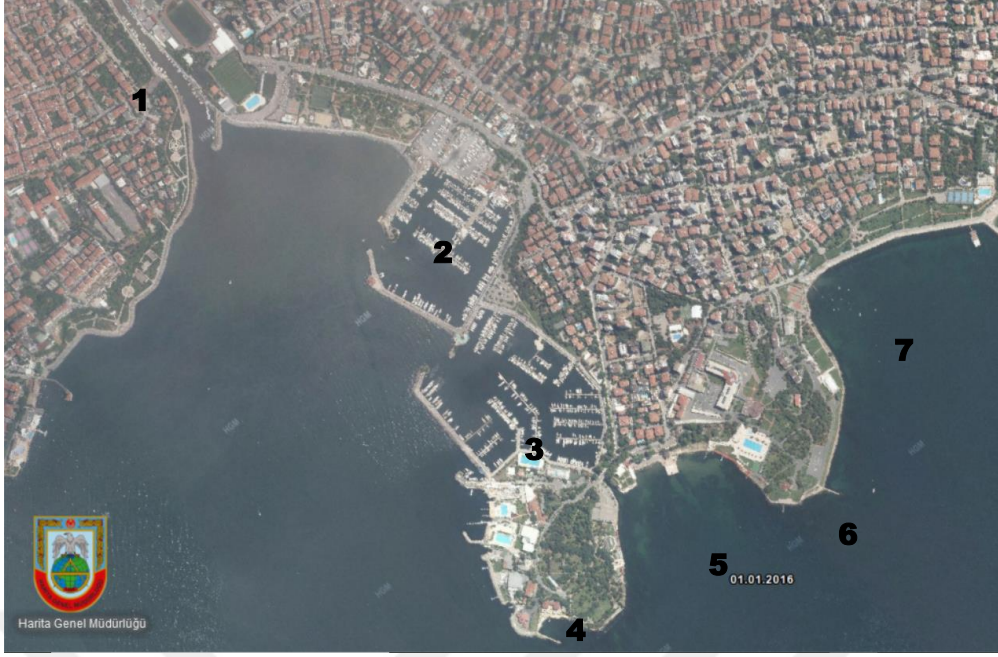
standartlarına uygunluğu onay görmüş bu turizm tesisi, ülke ekonomisi ve bölge halkının ihtiyaçları için korunarak sahip çıkılmalıdır.

Fotoğraf 17: Kalamış Yat Limanı

Fenerbahçe Koyu; Doğu-batı yönlerinde Marmara Denizi'ne uzanan yarımada'nın batı ucundaki burnudur, kara ile bağlantısı kesilmek suretiyle tombolo özelliğini kaybetmiştir. Adını batı ucunda bulunan deniz fenerinden ve tarihteki fenerli bahçeden alan yarımada üzerinde kurulan semte ve bugün milyonlarca taraftarı olan Fenerbahçe Spor Kulübüne adını vermiştir. Kuzeyinde Kalamış, güneyinde Fenerbahçe Koyu'nu birbirinden ayıran buruna Fenerbahçe Burnu (adası), Fenerbahçe Koyu ve Dalyan Koyu'nu birbirinden ayıran buruna Laz Burnu adı verilir. Bu alanda birçok rekreasyon alanı, spor tesisleri, parklar, kafe ve restoranlar gibi turistik çekicilikler bulunmaktadır. Dalyan Koyu dinlenme ve manzara alanı olan turistik mekânlardandır. Fenerbahçe Koyu yat turizmi ile ilgilenenlerin durak yeridir.

Fenerbahçe Adası; Önceleri Kadıköy İlçesi'nin güneybatısında denize uzanan bir burun iken (Fenerbahçe Burnu), Fenerbahçe Yat Limanı'nın inşası ile birlikte kara ile bağlantısı kesilerek ada haline getirilmiştir. Liman inşa edildiğinde güneyde Fenerbahçe burnu, doğuda ana kara ve batıda mendirekler limanının su döngüsünü büyük ölçüde engellediği için karaya bağlanan Fenerbahçe Burnu'nun yapay bir kanalla ana karadan ayrılması sağlanmıştır. Su döngüsünü engellemeyecek şekilde, adaya araç ve yaya geçişi veren köprü yapılarak ana karaya ulaşım sağlanmıştır. Ada üzerinde yer alan Fenerbahçe Parkı, bölgenin manzara, rekreasyon ve park-yeşil alan özelliği açısından eşsiz güzelliğe sahip bir mekândır.

Şekil 12: Fenerbahçe'nin Harita Genel Müdürlüğü Küreden alınan görüntüsü. 1: Kurbağalıdere, 2: Kalamış Marina'sı, 3: Fenerbahçe Marina'sı, 4: Fenerbahçe Adası, 5: Fenerbahçe Koyu, 6: Laz Burnu, 7: Dalyan koyu.

Kaynak: (Harita Genel Müdürlüğü, 2016)

Parkta anıt ağaçların gölgesinde ve her mevsimin kendine has bitki çeşitleri arasında kent yorgunu insanlar nefes alıp canlanmakta, yürüyüş yapmakta ve dinlenmektedirler.

Bu eşsiz güzellikteki park alanında rekreasyonel faaliyetlere kafeler, yeme-içme alanları, oturma birimleri eşlik etmektedir. Ada üzerinde Fenerbahçe Spor Kulübü Konukevi ve Fenerbahçe Spor Kulübü Tesisleri, Fenerbahçe Feneri, Galatasaray Spor Kulübü tesisleri ile bir askeri gazino bulunmaktadır. Bu tesislerin varlığı adayı turizm açısından daha da hareketlendirmektedir. Tesislerin turizme katkısı gece geç saatlere kadar devam ederken, saat 24.00'den sonra park ve çevresinde film çekimi yapılmaktadır. Günün her saati yerli ve yabancı ziyaretçi çekmesi açısından yüksek değerli bir turizm alanı olduğu görülmektedir.

Fenerbahçe Feneri; Fenerbahçe Burnu'nda bulunan ve bulunduğu semte adını veren bugünkü Fenerbahçe Feneri, Kıyı Emniyeti Müdürlüğü bilgilerine göre; Osmanlı İmparatorluğu zamanında 1857 yılında Fenerler İdaresi tarafından yaptırılmış olup halen mevcudiyetini muhafaza etmektedir. Fenerin denizden yüksekliği 25 metre, fener kulesinin yüksekliği 20 metredir. Çakma kodu W.Fl. (2) 12.0 s 25m 15M dir ifadesinin tanımı: Fenerin karakteristiği ve açıklamasına göre her 12 saniyede ardarda iki kere beyaz renkli ışık çakan, 25 metre yüksekliğinde ve 15 deniz mili mesafeden seçilebilir fener şeklindedir. Fenerde

önceleri ışık kaynağı olarak fitilli gaz yağı lambası kullanılmış ancak daha sonra lpg ile çalışan parlak ışıklı manşonlu (gömlekli) lambalar kullanılmış ve şu anda elektrik lambası kullanılmaktadır. Mimari olarak dikdörtgen planlı bir avludan tek katlı fenerci gardiyan binası ve fener kulesine girilmektedir. Fener ve gardiyan binası ulusal miras olarak Kıyı Emniyet Müdürlüğü'nce koruma altındadır.

Fenerbahçe Spor Kulübü - Fenerbahçe Faruk Ilgaz Tesisleri; Fenerbahçe Spor Kulübü'nün sosyal tesisleri Faruk Ilgaz Tesisleri, 15.05.1969 yılında açılmıştır. 21 Ocak 2004 yılında, 800 m²'lik bir alanda, eşsiz manzaralı pastane ve restoran, kapalı spor salonu, yaz aylarında açık bulunan son teknoloji panel sistemi ile içerisindeki suyu iki bölüme ayırabilen olimpik yüzme havuzu, Fenerium Mağazası ve Konuk Evi ile Faruk Ilgaz; İstanbul özellikle Anadolu Yakası'nda yaşayanların gözbebeğidir. Yaz aylarında kullanılan açık havuzun alt bölümünde yüzme kamp merkezi yer almaktadır (www.fenerbahce.org). Tesisler yaz ve kış Kadıköy turizm faaliyetlerinde etkisi olan turistik kaynaklardır.

Caddebostan Sahili; Caddebostan sahilinde, Caddebostan sınırları içerisindeki dolgu alanı kıyı şeridinin uzunluğu 2,4 km²'dir. Rekreasyon faaliyetlerine ayrılmış kamusal alanlar; çocuk oyun alanları, spor tesisleri, spor alanları, çay bahçeleri, kafeler, yeme – içme mekânları, yürüyüş yolları, bisiklet yolları, park ve ağaçlıklı yeşil alanlar ve Caddebostan-Fenerbahçe kıyı alanında 3 adet plaj şeklindedir. Caddebostan Sahili gün ve gece boyunca oldukça hareketli bir yapıya sahiptir. Her kesimden halkın tercih ettiği mekânlardan olan Caddebostan Sahili boyunca, yürüyüş - bisiklet yolu paralellerinde lüks mekânlar, gece eğlence birimleri yer almaktadır. Dinlenme alanları ve oturma birimlerinin bulunduğu sahada özellikle gençler, çimler üzerinde oturmayı tercih ederek müzik yapıp çeşitli aktivitelerle sosyalleşmektedir. Kadıköylüler'in yanısıra İstanbul'un ilçelerinden ve İstanbul dışından gelen çok sayıda ziyaretçilerin sahada rekreasyon faaliyetlerine katıldıkları gözlemlenmektedir. Dış basında da tanıtılan Caddebostan Sahili; rekreasyon faaliyetleri çeşitliliği, plaj turizmi, gastronomi turizmi ile Bağdat Caddesine kolay erişimi nedeniyle alış – veriş turizmi faaliyetleri açısından da son derece elverişli sahadır.

Büyük Kulüp; Caddebostan Sahil Yolu, Cemil Topuzlu Caddesi üzerinde yer alan, Türkiye'nin en eski sosyal kulübü “Cercle d'Orient” ya da Büyük Kulüp'tür. “Cercle d'Orient İstanbul'da daimi ya da geçici olarak oturan Türk ve yabancı üyelerinin ilişkilerinin gelişmesi, okuma ve çalışma salonlarında onları ilgilendirecek önemli bir kitaplıkla birlikte çeşitli dillerde gazeteler, süreli yayınlar hizmetlerine sunarak, çalışmalarını kolaylaştırmak için

kurulmuş bir cemiyettir. 1882 yılında İngiliz Elçisi Sir Alfred Sandison'un girişimleriyle 30 kurucu üye tarafından Cercle a'Pera adıyla temeli atıldı. Kurucu üyelerin yaklaşık dörtte biri Osmanlı uyruklu idi, aralarında üç Türk vardı. 5 Aralık 1883'ten itibaren İstiklal Caddesi üzerinde bir binada faaliyete geçti. 1884 yılında adını Cercle d'Orient olarak değiştirdi. Bu bina 1983 yılına kadar lokal olarak kullanıldı. 1983'de Beyoğlu'ndaki binada yangın çıkması sonrasında, Kadıköy'deki Cemil Topuzlu Caddesi üzerindeki binaya taşındı". Günümüzde bu binada faaliyetlerini sürdürmektedir. Çok çeşitli sanatsal, sosyal, toplumsal, sportif ve kültürel aktiviteler ile üyelerine son derece nezih ortamında; restoranları, kafe-barları, yüzme havuzları, tenis kortları, sahili ve güneşlenme alanları ile yüksek seviyede hizmet sunmaktadır. Üst gelir grubuna dâhil yerli ve yabancı turistler için çekiciliği olan mekândır (www.toplumsaltarih.wordpress.com).

Suadiye-Bostancı Sahili; Kadıköy-Bostancı Sahil Yolu kapsamında, Caddebostan'dan sonra Bostancı'ya kadar devam eden yeşil alanda yürüyüş ve bisiklet yolu, rekreasyon alanları, spor alanları, plaj, çok büyük kapasitede olmayan tekne çekek- balıkçı barınağı, kafe ve oturma alanları ile son derece cazip turizm sahasıdır. Yaz aylarında birçok eğlence ve festivallerin de gerçekleştirildiği, insanların rahatladıkları önemli mekânlardandır.

Bostancı Vapur İskelesi; "İskele binası 1912-1913 yıllarında inşa edilmiştir, mimarı bilinmemektedir. İskele binası, betonarme kazıklar üzerinde denize uzayan uzunca bir taş iskelenin ucunda yer almaktadır. Bu iskele 60 metre uzunluğundadır. İskele tek katlı, taş ve tuğladan yığma tekniğinde ve kare planlı yapılmıştır. Mimari üslup Neo-Klasik dönemi yansıtmaktadır. Beşiktaş, Kadıköy ve Büyükkada İskelelerinde olduğu gibi çatısında bir kubbe bulunmaktadır. 1978'den sonra yolcu mahalli genişletilmiştir" (Alişan, 2013: 54). Bostancı Vapur İskelesi, Kadıköy'ün tarihsel özelliğe sahip, kültürel ve turistik açıdan ilgi çeken mekânlarından biridir. Bu iskeleden; Bostancı-Adalar, Bostancı-Eminönü seferleri yapılmaktadır. İskele; tarihi iskele olup, estetik ve mimari yönü yanında konumu ve işlevi ile Kadıköy'ün önemli bir turistik kaynağıdır.

4.1.4. Plajlar

Caddebostan Plajları; Deniz kirliliği nedeniyle kapalı tutulan plajlar, 2005 yılından itibaren tekrar hizmet vermeye başlamıştır. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi tarafından işletilmektedir. Genellikle 1 Haziran/15 Eylül tarihleri arasında; Caddebostan 1 Plajı ücretli, Caddebostan 2 ve Caddebostan 3 Plajları ücretsiz olup, haftanın yedi günü 8.00-19.00 saatleri arasında hizmet vermektedir. 2020 yılı plaj giriş ücreti bir kişi 25TL, öğrenci 12 TL'dir.

“Caddebostan-1: 450m.’lik plajda; 800 şezlong, 600 şemsiye, 8 duş, 18 soyunma kabini, cankurtaran mobosu, 3 cankurtaran kulesi, WC ve 2 büfe bulunuyor. Caddebostan-2: 300m.’lik plajda; 500 şezlong, 300 şemsiye, 16 soyunma kabini, 8 duş bulunuyor. Caddebostan-3: 250m.’lik plajda 100 şezlong, 100 şemsiye, 3 adet cankurtaran kulesi, 3 seyyar kule, 4 soyunma kabini, 4 duş, WC ve büfe bulunuyor” (www.ibb.istanbul/News/Detail2018).

Kadıköy’ün Deniz Hamamları; İlk deniz turizminin başladığı mekanlar olup, deniz-güneş-kum turizmi beşeri fonksiyonlardır. Süreç içerisinde deniz turizminde çok önemli gelişmeler olsa da deniz hamamları bölgenin geçmiş kültürel özelliğidir. İnsanların deniz-güneş-kum, sayfiye alışkanlıklarını kazanmaya başlamaları ile deniz hamamları adı verilen plajlarda vakit geçirme, eğlence, yüzme gibi sosyal faaliyetler de başlamıştır. Kadıköy’de ilk deniz hamamı Moda Plajı’nın bulunduğu yerde kurulmuştur. Kadınlar ve erkekler olarak iki ayrı hamam olup, kadınlar hamamının müşterileri Hristiyan ailelerin hanımlarıydı, polisler ve bekçiler de rahatsız edici davranışları önlerlerdi. Moda Deniz Hamamı’nda mayoları kiraya veren Agop Ağa çok iyi yüzer, aynı zamanda cankurtaran olarak görev yapardı. Moda Deniz Hamamı’ndan sonra, Kalamış’ta ikinci bir deniz hamamı açılmıştı, burası da kadın ve erkeklerden oluşan iki bölümdü. Sonbaharda sökülüp, tahtaları gelecek yıl tekrar kullanılmak üzere kaldırılır, ilkbaharda kurulurdu (Ekdal, 1996: 14).

Moda Plajı; Moda İskelesi’nin sol tarafındaki koyun, kıyı şeridi ve gerisinde kalan set Küçük Moda, ağaçlıklı ve manzaralı sahadır. Sultan Abdülaziz döneminde, saray sarraflarından banker Lorando’ya hibe edildiği rivayet edilir. Moda’da yaşayan İngilizler, Levanten aileler çok temiz denizi ve kumu olan koyda yaz boyunca denize girip, sandallarını bağladıkları bilinmektedir. 1923’te Kaptan İhsan Akdağ ile ortağı Moda Koyu’nda deniz hamamı ve sonradan Moda Plajı olacak tesisi kurmuş, 1975’lere kadar bu tesis hizmet vermeye devam etmiştir. Kadıköy Belediyesi’nin Moda Sahili’ni doldurup yol geçirme projesini onaylamasıyla, Moda Plajı mekansal değişime uğrayarak, plaj faaliyetleri sonlandırılmıştır (Ekdal, 1996:144). Kadıköy’ün döneminde en hareketli ve eğlenceli bu mekanı bugün, Moda sahil yolu olarak hareketliliğini sürdürmektedir.

Fenerbahçe Plajı; Kapılarının altları açık bir sıra kabinlerden meydana gelen Fenerbahçe Plajı ilk kez 1940’lı yıllarda açılmıştır. Etrafı çevrili ve küçük olan bu tahta deniz hamamı, sonbaharda sökülüp ilkbaharda yeniden kurulurdu. Plaj erkekler ve kadınlar için halka açıktı. (Ekdal, 1996: 146).

Caddebostan Plajı; Dönemin özelliklerine göre; kabinler ile plaj boyunca uzanan iki katlı binalar yazdan yaza kiraya verilerek işletme sistemi uygulanmaktaydı. İstanbul ve Ankara'dan gelenler, mevsim boyunca ailece kalırlardı. Plajın restoranı olması kalanlar için yemek sorunu oluşturmuyordu. Ses sanatçıları, müzisyenler, tiyatro sanatçıları bu plajda kaldıkları için geceleri eğleneliydi. Herkesin birbirini tanıdığı bu mekanda, yol genişletildiğinde plaj binaları da yıkılarak, faaliyete son verildi (Ekdal, 1996: 147).

Suadiye Plajı; 1929 yılında açılan Suadiye Plajı dönemin renkli ve hareketli sahası olup, denizi, gazinosu, oteli, lokantalarının varlığı ile Kadıköy'ün olduğu kadar, İstanbul'un hayatına da farklı ve kaliteli bir yaşam tarzı getirmiştir.

Fotoğraf 18: Bostancı Tarihi Vapur İskelesi

4.1.5. Meydanlar

Meydanlar bir kentin kimliğini yansıtan kamusal alanlardır ve kent insanlarının toplumsal ve bireysel gereksinimlerinin karşılandığı belirgin sahalardır. Aynı zamanda kentin mekânsal etkilerinin yanı sıra kültürel etkileri ile de insanlarla iç içe yaşanan alanlardır. “Meydanlar özel mekânların dışlayıcı karakterinin aksine, kentin bütününe yönelik kapsayıcı niteliğe sahiptir. Ne kadar farklı olursa olsun kentte var olan her şeyi ve herkesi içine alarak bütünleştiren ortamlar yaratırlar. Kamusal alanlar içinde kentlilerin kullanımı açısından sahip oldukları farklı işleviyle sosyal canlılığın odak noktasıdır” (Kutsal Göllü ve Canbay Türkyılmaz, 2019: 33).

Rıhtım Meydanı; Kadıköy Rıhtım Meydanı-diğer bilinen adıyla Kadıköy İskele Meydanı, Haydarpaşa Garı'ndan, İnciburnu'na uzanan, sahil yoluna geçişin İspark ile sınırlandığı alanı kapsar. Bu alan “C” şeklindeki denizel alan ile sınırlanarak, karşı yöndeki Rıhtım Caddesinin bölgenin en önemli ulaşım aksı olan Söğütlüçeşme Caddesi'nin kesişmesi ile şekillenir. Rıhtım Meydanı kamusal alanında; Haydarpaşa Garı ile Kadıköy Yeni İskele arasında, İETT Otobüs durakları, havaalanı hattı otobüsleri ve bölgenin çeşitli semtlerine giden minibüs durakları yer alır. İskelenin karşısındaki Haldun Taner Sahnesi ve İ.Ü Konsevatuarı binası, Kadıköy Şehremaneti, Kadıköy Tarihi Eski İskele, Turyol Deniz Motorları ve İstanbul Deniz Otobüsü İskelesi ile Kadıköy-Bostancı ve Kadıköy-Şişli-Nişantaşı dolmuş durakları yer almaktadır. Kadıköy-Tavşantepe Metro Hattı İstasyonları da Meydan'a açılmaktadır. Kadıköy Meydan çalışmaları 1930'lu yıllardan beri farklı dönemlerde yapılan çalışmalarla şeklinde ve boyutlarında değişiklikler gerçekleşmiştir. 2014-2016 yılları arasında meydan sahil bandında deniz doldurularak yayalaştırılmış, yeniden düzenlenmiştir.

Kadıköy Rıhtım Meydanı salt bir meydan değil, kent ulaşımının ana merkezini ve geçiş güzergâhını oluşturmaktadır. Bu özelliği ile klasik Avrupa Şehirleri veya ülkemizin bazı şehirlerindeki kent meydanlarının dışında farklı bir tanım oluşturmaktadır. Denizle ilişkisi, ulaşım ve insan sirkülasyonu üzerinde büyük etki yaratmaktadır. Bu yoğunluğu daha da arttıracak uygulamalardan vazgeçilmesi kentin dokusuna ve insanına nefes aldıracaktır. Ancak coğrafi konumu ve kullanım açısından farklı gruplar ve fonksiyonları ile çok yoğun bir kamusal alan olmasına rağmen, bazı törenlerin, miting ve kamusal toplantıların, konserlerin, protestoların yapıldığı alan, iyi bir düzenleme ile bu tür aktivitelerde sorun yaşanmayan bir sahadır. Bir kentin tanıtımında meydanların önemi çok fazladır. Turist ya da turist grupları ziyaret ettikleri kentin meydanlarını görmek ve yaşamak isterler. Bu tarz farklı ve kısmen de kaotik diyebileceğimiz Kadıköy İskele Meydanı, kendine özgü her türlü donatısıyla, klasik şehir meydanlarına benzememesi açısından turistler için çekici bir unsur oluşturmaktadır.

Altıyol Meydanı; Rıhtım Meydanı'na uzanan Söğütlüçeşme Caddesi'nin, Bahariye Caddesi ile kesiştiği noktadaki alandır. Gerçekten altı farklı yöne ulaşan cadde ve sokakların buluşması sonucu bu adı alan meydanın orta bölümünde ise Kadıköy'ün sembollerinden biri olan Boğa Heykeli yer almaktadır.

Fotoğraf 19: Kadıköy Rıhtım Meydanı

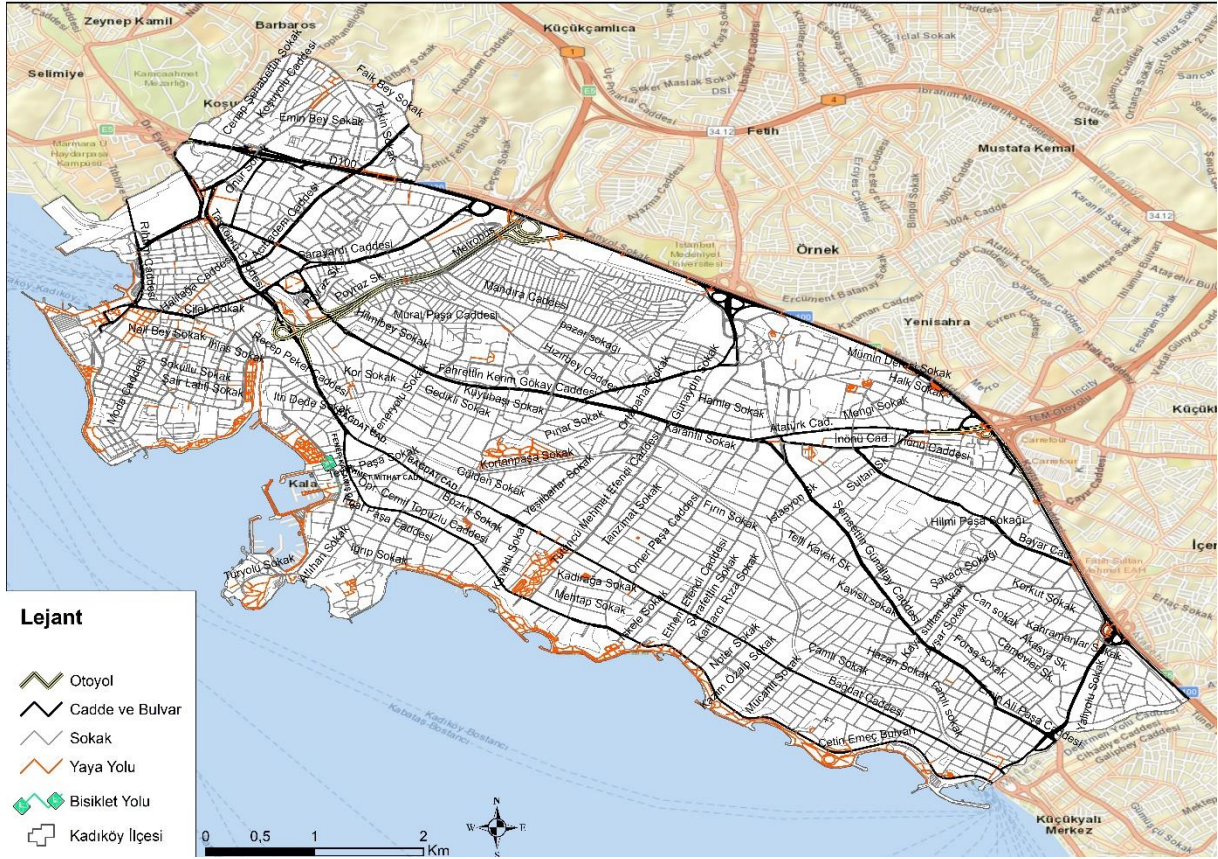
Günün her saati insan ve taşıt kalabalığına tanık olan Altıyol Meydanı, Boğa Heykeli'ni görmek ve fotoğraf çekmek- çektirmek için gelenlerle daha da hareketlenmektedir. Ayrıca bu meydan Kadıköy'de en önemli buluşma ve randevulaşma alanı olup, adres soranlara da tarif etmede başvurulan yöntemdir. Fenerbahçe Spor Kulübü Maçları için ise özel bir konumdur. Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadı'nda oynanacak maçlar için taraftarların Yeni İskele'deki buluşmalarından sonraki toplanma alanını oluşturur. Tezahüratlar, sloganlar ve Fenerbahçe Marşı eşliğinde buradan stada doğru yürürler. Fenerbahçe Spor Kulübü galip geldiğinde ise taraftarlar büyük bir coşku içinde tekrar Altıyol Meydanı'nda toplanıp, sevinç içinde rıhtıma inerek, oradan yaşadıkları mekânlara dönüş yaparlar. Bu durum spor turizminin mekansal etkisi açısından önemlidir.

Altıyol Meydanı aynı zamanda birçok ticari fonksiyonun yer aldığı bir saha olup, mekânsal etkisinin yanında ekonomik etkisi de çok fazladır. “1920’li yıllardan sonra, Altıyol’daki Rum ve Ermeni mezarlıkları kaldırılmış, meydan genişletilerek daha çok esnafın yerleşmesine imkân olmuştur. Bahariye Caddesi’nin Altıyol’daki başlangıcını teşkil eden sağlı sollu mezarlıklar kaldırıldıktan sonra iskeleye inen caddenin sol tarafına daha çok dükkânlar yapılmaya başlanmıştır” (Ekdal: 1996). Caddenin sol tarafı o dönemde ekonomik olarak daha varlıklı insanların yerleştiği alanlar olması, dükkânların yapımında etkili olabilir.

Kadıköy Meydanları, yoğun yaşam alanları olduğundan, çok hareketli, dönem dönem karmaşa yaşandığı mekânlardır. Ancak bu insan- taşıt sirkülasyonu yaşamı olumsuz etkiler

algısı uyandırır da, tam tersi insanları daha canlı ve daha dikkatli olmaya yönlendirmektedir. Turizm açısından da ilgi çekici yönleri olabileceği düşünülebilir. Meydanlardaki bu olağan karmaşa, ancak sağlanan olanakların turistlerde olumlu algılar oluşturması mümkündür.

4.1.6. Cadde ve Sokaklar

Şekil 13: Kadıköy İlçesi Cadde ve Sokakları

Cemil Topuzlu Caddesi; Kadıköy'ün yerleşme ve ulaşım açısından önemli caddelerinden biridir. Feneryolu'ndan itibaren Caddebostan'a kadar Bağdat Caddesi'ne paralel devam eder. Caddebostan'dan itibaren bu cadde, Çetin Emeç Bulvarı adıyla Bostancı'ya sahil yolundan devam eder. İstanbul Şehremaneti Dr. Cemil Topuzlu'nun adının verildiği, kendisine ait, Çiftelhavuzlar semtinde, 20. yüzyıl başında Art Nouveau tarzında inşa edilmiş üç katlı tarihi değere sahip köşkün bulunduğu caddedir.

Rıhtım Caddesi; Kadıköy'ün en hareketli ve trafiğin, toplu taşıma araçlarının yoğun olduğu caddedir. Denizyolu ulaşım birimlerine ulaşabilmenin caddesidir. Ayrıca cadde boyunca oteller, otobüs terminal büroları ve hizmet sektörü birimleri, bankalar ve ticari işyerleri ile yaya trafiğinin biriktiği sahadır.

Moda Caddesi; Kadıköy Caferağa Mahallesi'nde, Mühürdar Caddesi ile Bahariye Caddesi arasındaki, Kadıköy Tarihi Çarşı'dan – Moda Burnu'na kadar devam eden caddedir. Eski bir yerleşim yeri olarak kalıcı nüfus fazla olmakla birlikte, son yıllarda gündüz ve hafta sonu nüfusu büyük bir artış göstermektedir. Cadde boyunca yeni ve hızla açılan kafeler, yeme-içme yerleri, çikolatacılar, organik gıda ürünü satan dükkânlar ile çok sayıdaki barlar, Moda Caddesi'nin eski nezih ortamını çoktan yitirtmiştir. Ancak gelişen bir kentin merkezi bölgesinde bu tür hareketliliğin olması kaçınılmazdır. Caddenin dokusunu koruyarak, yeni gelişen faaliyetlerin ekonomik değerini yok etmeksizin, bölgenin toplumsal yapısının da bozulmasını engelleyici sistemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Moda Caddesi'nin turistik kaynak açısından cazibe merkezi olmasını, önemli bir turizm faaliyeti olarak değerlendirilmesi ve geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Mühürdar Caddesi; Kadıköy Tarihi Çarşı girişindeki Ayia Euphemia ve Surp Takavor Kiliselerinin bulunduğu sahadan başlayarak, adeta çarşının dış çeperini oluşturup, güney yönden sahil yoluna paralel olarak Kadıköy Kız Lisesi yakınına kadar devam eden caddedir. Kadıköy'ün canlılığı ve hareketliliği burada da gözlemlenmektedir.

Moda Caddesi Whittall Çıkmazı; Kadıköy Caferağa Mahallesi Moda Caddesi üzerinde çıkmaz bir sokaktır. Moda'nın geçmişinde görkemli evi, serveti ve yaşantısı ile ün yapmış olan Sir James William Whittall'ın evi sahilde, denizin karşısında tüm görkemiyle hala yerini korumaktadır. Sir James William Whittall sekiz çocuğu ve eşiyle yaşadığı evde 1910 yılında vefat ettiğinde Haydarpaşa'daki İngiliz mezarlığına gömülmüştür. Kadıköy'e iz bırakan Whittall ailesinin anısına yaşadıkları sokağa “Whittall Çıkmazı” adı verilmiştir.

Yusuf Kamilpaşa Sokağı; Kadıköy'ün çok sevilen sanatçısı Barış Manço'nun evinin (Müze ev) bulunduğu sokaktır. Ünlü “Barış Manço Moda 81300” sloganı bu sokağı hatırlatmaktadır. Evin tam karşısında İngiliz Kilisesi Saint All bulunmaktadır.

Belkıs Dilligil Sokak; Belkıs Dilligil, İstanbul'da doğmuş, sinema ve tiyatro oyuncusudur. Ailesinde kendisi gibi tiyatro sanatını icra eden başka yakınları da vardır. Çok sevilen değerli sanatçının adı Moda'da yaşadığı sokağa verilmiştir.

Tellalzade Sokağı; Kadıköy'ün Caferağa mahallesinde, 1797 -1869 yıllarında burada yaşayan, tellallık yapan Tellalzade İsmail Efendi'nin sesinin çok güzel olduğu, Dede Efendi'den ders aldığı söylenmektedir. Bu sokakta, gün boyu eski taş plaklardan yayılan Türk Müziği ve antika eserlerin satışının yapıldığı dükkanları ile turistler ve ziyaretçiler için cazibe

merkezdır. Özellikle bu sokak için düzenlenmiş turistik rehberli gezi programları düzenlenmektedir.

Bahariye Caddesi; Yoğun bahçeli evlerin yaygın olduğu dönemlerde, bağ-bahçe alanların bulunduğu ve havadar bir bölge olduğundan insanların gezinti ve hava almak amacıyla tur attıkları bölgeye “Bahariye Caddesi” adı verilmiştir. Kadıköy geliştikçe ilerleyen dönemlerinde Bahariye’de bulunan bahçelere konaklar yapılmış daha sonralarda ise konaklar yıkılmış yerine apartmanlar yapılmıştır. Halk arasında Bahariye Caddesi olarak anılan Kadıköy’un ünlü caddesinin kayıtlardaki ismi “General Asım Gündüz” caddesidir. (Fotoğraf 21).

Fotoğraf 20: General Asım Gündüz Caddesi (Bahariye Caddesi)

Ali Suavi Sokağı; Gazeteci ve siyasetçi olarak tanınan Ali Suavi, Osmanlı idaresine karşı bir siyaset adamı ve geçen Osmanlılar fikirlerini benimsemiş kişiliktir. Adı Bahariye Caddesi’nde Nazım Hikmet Kültür Merkezi’nin bulunduğu sokakta yaşatılmaktadır.

Halil Ethem Sokağı; Kadıköylü yazar Müfit Ekdal’ın ifadelerine göre; Halil Ethem çok iyi bir eğitim almış 1900 senesinde Darülfünun-u şahane adlı kuruma müderris olarak atanmış, 1909 yılında şehreminliği yapmış ve Türkiye bilim tarihine çok büyük katkılarda bulunmuş bir bilim adamıdır. Türkiye bilim tarihinde, arkeoloji ve müzeciliğinin yanı sıra Viyana’da jeoloji eğitimi de alarak hocaları Hochstatter’le “Avrupa Türkiye’sinin Jeolojisi”

ve Franz Toula ile “Kocaeli Jeolojisi ve Maden Potansiyeli” gibi çalışmalarda kısmen birlikte çalışmıştır. Toula, Kocaeli’nde Triyas devrine ait verileri toplayarak bu fosil türlerini Halil Ethem adına istinaden isimlendirmiştir. Bunlar; Terebratula Ethem, Rhynconella Ethem, Acrodiceras Halili gibi fosil türleri Viyana Tabiat Tarihi Müzesi’nde sergilenmektedir. Yaptığı büyük çalışmalardan ötürü ismi Kadıköy’de bir sokağa verilmiştir (Ekdal, 2014: 66).

Kadife Sokağı; Diğer adı da Barlar Sokağı’dır. Günümüzde Kadıköy’ün en hareketli ve en fazla tercih edilen eğlence mekânı olup aynı zamanda konutların da varlıklarını koruduğu, turistlerin en fazla ziyaret ettikleri alanlardan birisidir. Adres bulmada sık başvuru alan sokak adıdır. Konutlarda ikamet edenler, bu hareketlilikten sıklıkla şikâyetçi olsalar da, sokaklarını tamamen terk etmemektedirler. Kadıköy’ün eğlence-yeme-içme turizminin asıl mekânı olduğu gibi Kadife Sokak sektörün de önemli ekonomik kaynağıdır.

Söğütlüçeşme Caddesi; Ticari fonksiyonların merkezi olan cadde Söğütlüçeşme Tren İstasyonu ve Metrobüs alanına kadar uzanır. Ticari ve toplumsal etkisi yüksek bir alandır.

Yeldeğirmeni Caddesi; Yeldeğirmeni, Rasimpaşa Mahallesi merkezidir. Khalkedon şehrini koruma maksadıyla Yeldeğirmeni’nde antik bir mezarlığın varlığından birçok kaynakta bahsedilir. 19. yüzyılın yaklaşık ikinci yarısından itibaren Yeldeğirmeni gelişmeye başlamış, Haydarpaşa Garı, Haydarpaşa Limanı, Haydarpaşa İskelesi ve demiryolu yapımını üstlenen Almanlar, İtalyanlar ve bölgede bulunan Fransızların yerleşim tercihleri olan semt, Avrupa kültürünü yansıtan, bazılarının bugünlere ulaşabildiği binaları yaparak iz bırakmışlardır. Kadıköy’ün ilk postanesi de burada hizmet vermektedir. Bölgede yerleşimin artması, 1872 yılında Yahudilerin bölgeye yerleşmesiyle semt apartmanlaşmaya başlamıştır. Yeldeğirmeni sokaklarında dolaşırken çok yerde Avrupa şehirlerinin korunmuşluğunu hissetmek olağandır. Belirli bir dönem bazı olumlu özelliklerini kaybetmiş bir semt ifadesi vermiş olsa da gerçek kimliğini son yıllarda yeniden kazanmıştır. Özellikle 2013 yılı sonrasında Cihangir ve çevresinin entelektüel ve sanatçı kitleleri, onların izleyicileri bölgeyi çok önemli turistik bir mekâna dönüştürmüşlerdir. Kadıköy’de ikamet eden yabancı nüfusun çok önemli bölümü bölgede yaşamaktadır.

Sanat mekanları ile sanatçıların ve izleyicilerinin her geçen gün artarak çoğaldığı bu semt, çekici yönleri oldukça fazla turistik yerleşim alanıdır. Renkli sokakları, mahalle kültürü izleri ile modern kafeleri, geleneksel Türk Kahvehaneleri, nitelikli yeme-içme yerleri, her kesime hitap eden konaklama birimleri, ulaşım kolaylığı ve merkezi konumu sahayı cazibe merkezi haline getirmektedir.

Fotoğraf 21: Yeldeğirmeni Caddesi

Fotoğraf 22: Yel değirmeni Caddesi'nde İlk Apartmanlardan

Kalamış-Fener Caddesi; Kalamış durağından Fenerbahçeye kuzey güney doğrultusunda uzanan caddedir.

Acıbadem Caddesi; Acıbadem Mahallesi'nin ana caddesidir. Hizmet sektörünün yoğun olduğu, aynı zamanda tercih edilen konut alanıdır.

Fahrettin Kerim Gökay Caddesi; Kadıköy-Ziverbey yönünden Kartal-Pendik'e kadar uzanan önemli bir ulaşım yoludur. Minibüs Caddesi olarak bilinir.

Atatürk Caddesi- İnönü Caddesi; Kozyatağı mahallesinin iki önemli, birbirine paralel uzanan caddeleridir. D100 karayoluna bağlantılıdır. Genellikle konut yoğunluğuna ve ticari birimlerin varlığına sahiptir.

Kadıköy Belediyesi projesiyle Kadıköy sokaklarında dolaşırken kaldırımlarda yazılı olan Nazım Hikmet'in, Cemal Süreya'nın, Fazıl Hüsni Dağlarca'nın şiirlerinin dizelerini okumak Kadıköylüler ve ziyaretçiler için ilgi çekici olmaktadır.

4.1.7. Parklar

Parklar ve yeşil alanlar ülkelerin gelişmişlik göstergelerindendir. Turizm faaliyetleri kapsamında turistik bölgelerde ziyaretçi çekiciliği oluştururlar. Çekicilik unsurları çok fazla olan bu mekânlar insan ve kent sağlığı açısından önemlidir. Günümüzde bütün dünya dahil olmak üzere yeşil alanlar, turistik alan ve rekreasyon faaliyetleri kapsamında önem teşkil etmektedir. Parklar, uzun ömürlü bitkiler, ağaçlar, çalı türleri ve her mevsimin kendine özgü renkli çiçekleri ile yeşil alan rekreasyon sahalarıdır. Karşılıklı sıkı bir ilişki içerisinde olan turizm ve yeşil alanlar, bitki çeşitliliği, estetik ve dinlendirici-canlandırıcı rekreatif özellikleri açısından, önemli sahalardır. Bir başka yanı ise az rastlanan ağaç ve bitki türleri veya bunlardan oluşan ağaç toplulukları, bu konuya meraklı turistler ile spor yapmak isteyenleri kendisine çekmektedir. Genel anlamda çalışma alanımız olan Kadıköy İlçesi'nde bulunan yeşil alanları incelemek önemlidir. "Park alanlarında toplam 9.028 metre uzunluğunda kent sakinlerinin rahatça koşup-yürüyüş yapabileceği parkurlar bulunmaktadır. İlçe sakinlerinin spor yapma imkânı sağlamak için Kadıköy parklarında 58 noktada açık fitness aletleri bulunmaktadır" (www.kadikoy.bel.tr; Kadıköy Şehir Sağlık, 2019: 142).

Göztepe 60. Yıl Parkı; Göztepe Cemil Topuzlu Caddesi ile Bağdat Caddesi arasında yer alır. Kuzeyinde Bağdat Caddesi tarafında şimşir bitkisi ve budama ile simetrik kesilerek şekiller verilen barok bahçe şeklinde tasarlanmış park, yeşil ve ağaçlık alanıdır. Park ortasında

21 m²'ye yakın fiskiyeli ss havuzu bulunmaktadır. Oturma alanları ve toplanma – aktivite alanları ile yeşilin hemen her tonunda bitkilerle, türlü renkteki çiçekler parka gelenlere rahatlama ve huzur verir. Parkın güneyinde Cemil Topuzlu Caddesi'ne bakan tarafındaki gl bahçesinde yaklaşık 8.600 m²'lik alanda ortalama 16.500 tane gl fidanı, yaklaşık 1.250 m²'lik kuru havuz ve geniş bir meydan bulunmaktadır. Bu meydan içerisinde insanlar dinlenip, kitap okurken bir yandan da müzikli su gösterilerine eşlik edebilmektedirler. Biyolojik mikroorganizmalar tarafından kendi kendini temizleyen yaklaşık 1.000 m²'lik su alanı, iki ocuk oyun parkı ile spor amaçlı faaliyetler için sahalar da yer almaktadır. Park içinde engelli vatandaşların da gereksinimleri planlanmıştır.

“Toplamda yaklaşık; 2360 adet ve 71 tür aēa, 80.700 adet (50.000 adet şimşir) 53 tür çalı, 1.700.000 tane mevsimlik iek, 2.900.000 adet soēanlı bitki, 120 tane sarmaşık bitki, 31.115 adet yer örtücü kullanılmıştır” (www.anadoluparkbahceler.com). Parkın alanı yaklaşık 80.475 m²'dir. Park içindeki aēaların boyutları farklılık göstermekte, bodur şimşir bitkileri aēa çalı adıyla anılmaktadır. Her zaman ziyaretçi çeken park, özellikle gl mevsiminde gl bahçesi çok fazla ziyaretçi toplarken günümüzde metro inşaatı nedeniyle kapalı durumdadır.

şehit Kadir Yıldırım Parkı (Caddebostan-Bostancı Arası ve Sahil Parkı); Caddebostan-Bostancı arasında kalan 207.731,46 m² alanı kaplayan sahil ve kara parkıdır.

Göztepe zgrlk Parkı; Ss havuzları, yeşil alanlar, koşu ve yürüyüş parkurları, ocuk oyun parkları gibi faaliyet alanlarının bulunduēu park bölgenin önemli rekreasyon sahalarındandır. Yaz ayları boyunca, akşamları; yazlık sinema gösterimi, park içinde yeralan amfiteyatroda tiyatro gösterimi ve canlı müzik konserleri, festival içerikleri belirlenmiş program dahilinde yerel yönetim tarafından halka önceden açıklanmaktadır.

Moda Parkı; Moda Burnu'nda, girişte T.C 6. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'n büstü bulunan parkta yeşil ulu aēaların yanı sıra ocuk oyun alanları ile mini futbol çim sahası ve basketbol sahası, parkın hemen yanında Moda Tenis Kortu yer almaktadır. Moda'nın küçük fakat huzur veren bir yeşil alanı olup, kış mevsimindeki kar manzarası görülmeye deēerdir.

Fenerbahçe Parkı; Fenerbahçe Adası içinde bulunan Kadıköy'n en güzel mekanlarından biridir. Park içinde belediye işletmeli 3 adet kafe, 1 adet kafe-restoran bulunmaktadır. Park, 347 yaşında 1 adet Akdeniz Servisi, 329, 245, 239, 231 ve 224 yaşında 5 adet Sakız Aēacı türüne ait koruma altına alınmış anıt aēaların yer aldıēı yeşil alan, yürüyüş ve dinlenme alanları ile deniz manzaralı ender mekanlardan biridir.

Fotoğraf 23: Moda Parkı

Fotoğraf 24: Fenerbahçe Parkı

Dalyan Parkı; Dalyan sahilde bulunan park toplam 137.732,21 m² alana sahiptir. 2 adet çocuk oyun alanı, 4 adet spor kompleksi yer almaktadır (www.anadoluparkbahceler.com).

Kriton Curi Parkı; Adını Boğaziçi Üniversitesi'nde Çevre Teknolojileri alanında öğretim üyesi olan Prof. Dr. Kriton Curi'den almaktadır. Kadıköy, Kozyatağı'nda bulunan park, yeşil alanları ve aktivite alanları ile önemli bir rekreasyon sahasıdır.

Kalamış Parkı; Kalamış Koyu doğusunda, içindeki heykel varlığı ile futbol halı sahası, basketbol sahaları, tenis kortları, kay kay pisti, kafe, kafe-restoranların bulunduğu sahadır.

Yoğurtçu Parkı; Modern bir anlayışla düzenlenen, 11 Nisan 2010’da yeniden hizmete açılan parkta; dinlenme alanları, koşu parkurları, spor sahaları ve çocuk oyun alanları ile Kadıköy sakinlerinin rekreasyon aktivitelerinin büyük bir kısmının gerçekleşebileceği bir parktır. İlk olarak Süreyya İlmen tarafından park haline getirilmiş, daha sonraları ise çok fonksiyonlu hale dönüştürülmüştür. “Süreyya İlmen, Kadıköy Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) başkanırken, halktan toplanan yardımlar sayesinde 1923 yılında Yoğurtçu Çayırı’nı kurutmuş, daha sonra belediye yapılan işleri üstlenir ve Yoğurtçu Parkı’nı açar” (gazetekadikoy.com.tr). Kendisinin o dönemde parkın açılışı için 5.000 tl . bağışta bulunduğu söylenmektedir. Günümüzde çağdaşlaşmayla beraber özel hizmetler parklarla birlikte sunulmaktadır. Bu etki Yoğurtçu Park alanında gözlemlenmektedir. Yoğurtçu Parkı çok fonksiyonlu olmasının yanı sıra çocuk oyun alanlarında yaş sınıflaması yapılmış, gençler ve engelli vatandaşlar için faydalanabilecekleri spor alanları hazırlanmıştır.

Fotoğraf 25: Yoğurtçu Parkı Kurucusu Süreyya İlmen

4.2. Turistik Çekicilikler / Simgeler

4.2.1. Doğal, Tarihi - Kültürel Çekicilikler ve Turizm İlişkisi

“Kültürel yapılar peyzajın en önemli öğeleridir. Doğal coğrafya üzerinde insanın en önemli eserleridir. Bunlar geçmişin tek kanıtlarıdır. Tarihi öğrenmenin ve öğretmenin en doğru yolu bunların görülmesidir. Turizm bu açıdan büyük hizmet sağlar, bu turizmin kültüre bir katkısıdır” (Doğaner, 2013: 12). Bu bakımdan değerlendirildiğinde zengin tarihe sahip ülkeler turizm açısından büyük ilgi çekmekte ve turizmin ilgi odağı olmaktadır. Turizm açısından çekiciliği olan cami, kilise, çeşme, medrese gibi mabetler ve ibadethaneler inanç

turizminin hâkim olduğu bir bölgede birçok turistin ziyaret ettiği yerler arasındadır. Buna bağlı olarak turistlerin sahip olduğu farklı ilgi alanları seyahat edecekleri ülkeyi, turizm bölgesinin ve destinasyonunun seçimini etkileyecektir. Kadıköy İlçesi tarih boyunca gelişen sürekli değişim içerisinde olan bir sahadır. Tarihi özellikleri ve güzellikleri ile milyonları kendine hayran bırakan mimarileri, ülkemizin kültürel zenginliğinin ve büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmasının günümüze yansımalarıdır.

Kadıköy Belediyesi, Mevcut Durum Raporu, 2019'a göre; Kadıköy İlçesi içerisinde; bir adet kentsel ve tarihi sit alanı, dört adet kentsel sit alanı ve bir adet kentsel ve doğal sit alanı bulunmaktadır. Haydarpaşa Garı ve Liman Alanı kentsel ve tarihi sit alanıdır ve Rasimpaşa Mahallesi konumlanmaktadır. 664.424 m²'dir. Rasimpaşa, Rasimpaşa-Osmanağa-Caferağa, İbrahimağa ve Geleneksel Çarşı Bölgesi ise ilçe içerisinde yer alan kentsel sit alanlarıdır. 414.695 m²'dir. İlçedeki tek kentsel ve doğal sit alanı Hasanpaşa-Kurbağalıdere Kentsel ve Doğal Sit Alanıdır. 32.405 m²'dir. Kadıköy İlçesi sınırları içinde on bir adet doğal sit alanı bulunmaktadır ve bu alanlar 211.139 m²'lik alansal büyüklüğe sahiptir. İlçede ayrıca bir adet doğal ve arkeolojik sit alanı yer almaktadır. Kısmen Zühtüpaşa, kısmen Fenerbahçe Mahalleleri sınırları içerisinde yer alan bu alan 1.032.694 m²'dir. İlçede toplam 1239 adet tescilli eski eser yer almaktadır. Rasimpaşa (339 adet) ve Caferağa (290 adet) Mahalleleri tescilli eski eser bakımından en zengin mahalleleri olarak ön plana çıkmaktadır" (Kadıköy Belediyesi, Mekânsal Stratejik Plan Mevcut Durum Raporu, 2014-2019: 17). Kadıköy İlçesi içinde yer alan tescilli eserlerin varlığı ve adeti geleceğe bırakılacak mirasın kanıtlarıdır.

4.2.1.1. Camiler

Kadıköy İlçesi'ndeki camiler minareleri, minberleri, mihrapları, çinileri, taş ve ahşap işlemleri ile İslam kültürünü yansıtmaktadırlar. Bu camilerin bazıları Anadolu'nun en eski dini yapılarından ve sanat tarihi açısından da önemli değere sahiptir. Kadıköy İlçesi'nde bulunan tarihi ve kültürel unsurları barındıran camilerden bazıları turistik değere sahip olup, turizm bağlamında ilgi çekici bir unsur oluşturmaktadır.

Osmanağa Cami- Kadıköy Cami; "1. Sultan Ahmet'in Babussaade Ağası Osman Ağa tarafından 1612 yılında yaptırıldığı, 1878 yılında Kadıköy'de bir yangın sonunda yandığı, aynı yıl yeniden bugünkü caminin inşa edildiği bilinmektedir" (Ekdal, 1996: 199). Avlusunda anıt ağaç kabul edilen (1879'da dikildiği söylenmektedir) çınar ağacı ve çeşmesi vardır.

Kethuda Cami; Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılmıştır. Üzerinde tarih yoktur. Beyazıt Kethüdası Mustafa Ağa tarafından tahminen 1550 yılında yapıldığı bilinmekte tek minareli iki şerefelidir. 1952 yılında tamir edilmiştir. 1983 yılındaki restorasyonundan sonra minare yapılmıştır (www.tarihi.ist.Camiler). Kethüda Cami, Kadıköy Çarşısı içindedir.

İskele Cami-Sultan (Mustafa Cami): 1760 yılında, III.Sultan Mustafa tarafından yaptırılmış, ancak yanmış, 1858’de Sultan Mecid tarafından yeniden yaptırılmıştır (Ekdal, 1996: 200). İskele Camii günümüzde restorasyon aşamasındadır.

İbrahim Ağa Cami; Haydarpaşa Çayırı’nda, III. Mustafa’nın Kızlarağası İbrahim Ağa tarafından 1573’de yaptırılmış, 1939’da Vakıflar tarafından onarılmıştır. Caminin girişinde İbrahim Ağa Çeşmesi ve namazlığı yer alır. Anadolu’ya giden hacı adayları, kervan kollarının uğurlandığı sahadır (Teoman, 1974:57). Günümüzde cami özelliği taşımaktadır.

Zühtüpaşa Cami; “II. Abdülhamit’in Maarif Nazırı olan Ahmet Zühtü Paşa tarafından 1883’de yaptırılan cami Kızıltoprak’tadır. Duvarları kagir, kubbesi ahşaptır. İç yazılarını Kırkor Köçeoğlu adında Ermeni hattat yazmıştır” (Ekdal, 1996:200).

Erenköy İstasyon Cami; II. Abdülhamit’in Ticaret ve Nafia Nazırı Mustafa Zihni Paşa tarafından yaptırılmış, yazılarını Hattat Sami Efendi yazmıştır (Ekdal, 1996:200).

Göztepe Cami; Tütüncü Mehmet Efendi 1902’de yaptırmıştır. Duvarları kagir, çatısı ahşap, minaresi tuğladandır. Göztepe Tren İstasyonu yanındadır.

Caferağa Cami; Kadıköy’ün en eski camileri arasında yer almaktadır. Tarihi ve kültürel dokusu nedeniyle dikkatleri çekerken mimari olarak son derece sade ve basit bir yapı sistemi uygulanmış, küçük, ahşap tavanlı kâgir bir binadır. “Caferağa Cami, 1554-1557 yılları arasında Darüssaade Ağası Cafer Ağa tarafından yaptırılmıştır” (www.tarihi.ist./Camiler). 1900 yılında vakıflar tarafından yenilenmiştir.

Galib Paşa Cami; Bağdat Caddesi Erenköy’deki cami, 1898-1899 yılında II. Abdülhamid dönemi vali ve nazırı Abdullah Galib Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Kaptan Hasan Paşa Cami; 1899 yılında, II. Abdülhamid’in Bahriye Nazırı Bozcaada’lı Hasan Hüsnü Paşa tarafından çeşme, sıbyan mektebi ile birlikte yaptırılmıştır.

Suadiye Cami; II. Abdülhamit’in Maliye Nazırlarından Reşat Paşa’nın kızı Suat Hanım için yapılmıştır. 1906’da yapılan cami tren yolu kenarındadır.

Fotoğraf 26: Osmanağa Cami

Fotoğraf 27: Kethuda Cami

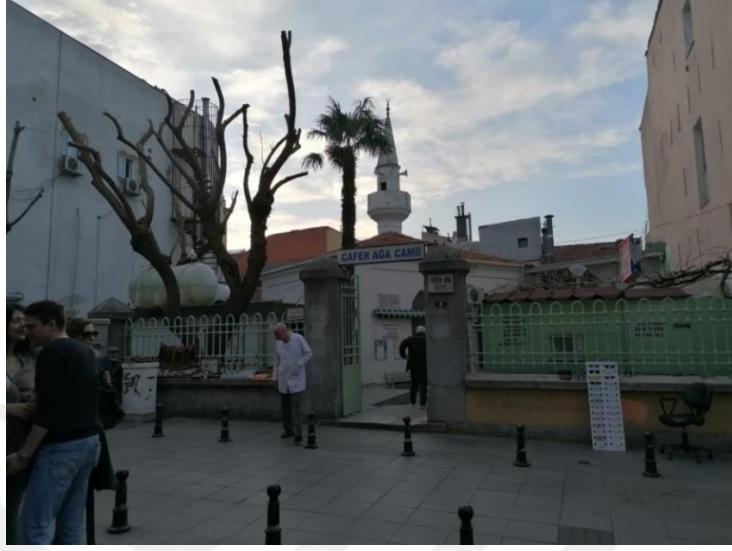
Kozyatağı Cami; 1895'te Şeyh Süleyman Halit Efendi tarafından yapılmıştır.

Söğütlüçeşme Cami; Kuşdili Cami olarak da bilinen yapının temelleri 1963 yılında atılmıştır. Kadıköy'de bulunduğu caddenin adını taşır.

Kazasker Cami; Erenköy'dedir, 1902'de Kazasker Süleyman Sırrı Efendi yaptırmıştır.

Tuğlacı Cami; Üst Feneryolu’nda duvarları kagir, çatısı ahşap cami, tuğlacı Hacı Mustafa Efendi tarafından 1860’da Mimar Vasıf Efendi’ye yaptırılmıştır.

Fotoğraf 28: Caferağa Cami

Bostancı Kuloğlu Cami; Bostancı Vukala Caddesi’nde bulunan cami, Bostancı Cami olarak da bilinmektedir. 1915 yılında inşa edilmiş, bahçesine bir de okul yapılmıştır. Cami Mimar Kemalettin, yazılar Tuğrakeş Hakkı’ya aittir (Teoman, 1974: 56).

Moda Cami; Halkın desteğiyle yapımı başlayıp, 1952’de tamamlanmış, 1962’de bugünkü haline getirilmiştir. Çok çeşitli güllerin yetiştirildiği bir alanda yapıldığı için Gülbahçesi Cami’de denir. Üsküdar’daki Şemsi Paşa Camine benzediği söylenmektedir.

Fotoğraf 29: Moda Cami

Feneryolu Recai Yahya Cami; Fenerli Ahmet Sokakta, 1945 yılında Mülkiye Mektebi Müdürü Recai Bey için yaptırılan tek minerali caminin bahçesinde şadırvan bulunmaktadır.

4.2.1.2. Dergâhlar

Merdivenköy Şahkulu Dergâhı; “Merdivenköy’de yer alan ve Gadni Dede, Hamdi Baba, Merdivenköy, Şahkulu Baba, Şeyh Mehmet Ali Baba gibi adlarla anılan tekke, bazı kaynaklara göre 1329’da Osmanlı- Bizans arasında meydana gelen Pelekanon (Maltepe) savaşının ardından Orhan Gazi tarafından bir ahi zaviyesi şeklinde kurulmuştur. Şahkulu Sultan Tekkesi muhtemelen XVI. yüz yılın başlarında eski nüfuzlarını yitiren ahilerden, yeni teşkilatlanan ve kendilerine bağlanan Yeniçeri Ocağı’nın da etkisiyle gitgide güçlenen Bektaşiler’e intikal etmiş, ardından Bektaşiliğin İstanbul’daki asitanası ve Osmanlı topraklarındaki bütün tekkeleri içinde en önemlilerinden biri olarak varlığını sürdürmüştür” (www.islamansiklopedisi.org.tr).

Mecidiye Dergâhı; Kadıköy’de bulunan dergâh; tahta bina ve iki katlı olup, uzunlamasına muntazam bir şekle sahiptir. Kurulduğu dönemde Mecidiye Dergâhı diye anılmaktaydı. Kurucusu Aziz Mahmut Hüdai Efendi olan Mecidiye Dergâhının kitabesi halen Saraçhanebaşı’ndaki Amcazade Hüseyin Paşa Köşkü’nde bulunan Evkaf Müzesi’nde bulunmakta, 1305 tarihini göstermektedir (Ekdal, 1996: 198). İnanç turizmi kapsamında dergâh ziyaretleri ciddi bir inanç turizmi kaynağı oluşturmaktadır. Belirli kutsal gün ve aylarda (Ramazan Ayı, Kadir Gecesi) bu ziyaretler artmaktadır. Kadıköy’ün tarihsel ve kültürel geçmişinin zenginliğinin etkileri inanç turizmi kapsamında da gözlemlenmektedir.

4.2.1.3. Türbeler

Mahmut Baba Türbesi; Kurbağalıdere mevkiine yakın olup, Söğütlüçeşme Caddesi paralelindedir. Kadıköylüler’in ziyaret ettikleri kutsal kabul edilen mekânsal birimdir.

4.2.1.4. Kiliseler

Surp Takavor Kilisesi; Kadıköy Çarşısı’nda, Mühürdar ve Muvakkıthane Caddelerinin kesiştiği, “Timsah” kaidelerinin bulunduğu meydandadır. Buraya önceleri “Yoğurt Pazarı” adı verilmiştir. Hristiyanlığın Gregorian mezhebinden olanların ibadet ettikleri kilisedir. 1942 yılında Garabet Muratyan tarafından yaptırıldığı bilinmektedir.

Ayia Euphemie Kilisesi; Kadıköy Çarşısı girişinde, önceleri “Pekmez Pazarı” adı verilen meydanda, Yasa ve Mühürdar Caddelerinin kesiştiği noktadaki Rum Ortadoks

Kilisesi'dir. Aktarılan hikâyeye göre; Khalkedonlu varlıklı bir ailenin kızı olan Euphemia, Hristiyanlık inancını benimsediği için 303 yılında öldürülmesiyle dikkatleri çekmiş, İmparator 1.Constantinus (324-337) döneminde Hristiyanlık resmen tanınmış ve Euphemia Azize kabul edilmiştir. “Kadıköy Meydanı’ndaki kilisenin, antik Ayia Euphemia Kilisesi’nin bulunduğu yerle hiçbir ilgisi bulunmuyor. Bugünkü Ayia Euphemia Kilisesi, 1694 yılında Kadıköy Metropolit Gabriel tarafından yaptırıldı. Kadıköy Metropolit II. Zaharias ise 1830’da, Rusya’dan temin ettiği mali destek ile kiliseyi büyüttü. Zaman içinde bakımsız kalan kilise, Metropolit III. Iokem’in mali desteği ile yenilenmiş ve 1 Nisan 1993’de düzenlenen ayinle ibadete açıldı” (www.kadikoylife.com). Kadıköy’ün en eski kilisesidir. Tarihsel değeri ve dinsel öznelere açısından en önemli Rum kiliselerindendir, bu kilisede Bizans yönetiminde büyük evrensel konsil toplantılarının yapılmış olması nedeniyle inanç turizmi açısından ayrıcalıklı bir yeri vardır. Ortadoks Hristiyanlar’ın bu kiliseyi ziyaret amacıyla sıklıkla Kadıköy’e geldikleri bilinmektedir. Kilisenin güney duvarına (çarşıya giriş yolu üzerinde) bitişik halde yapılmış çeşme (Sürmeli Ali Paşa Çeşmesi) günümüzde kullanılmamaktadır. Bu çeşmenin ayazma olabileceği düşünülmektedir.

Fotoğraf 30: Ayia Euphemie Kilisesi

Surp Levon Kilisesi; Ermeni Katolik kilisesidir.1890 yılında Ermeni Katolik Vakfı tarafından ahşap şapel olarak inşa edilmiştir. Kilise zamanla yetersiz kalınca yıkılır yerine kâgir yeni bir kilise inşa edilerek yenilenir. Altıyol’da, Ali Süavi Sokaktadır.

All Saints Moda Kilisesi - İngiliz Kilisesi; Kadıköy Moda’da, Barış Manço Evi’nin karşısındaki kilisedir. Bölgede, 19. ve 20. yüzyıllarda İngiliz aileler yaşamaktaydı. Bu aileler den en bilinenleri; Whittall’ler, Lorando’lar, Lafontain’ler, Fürstenberg’ler, Frankenstein’ler, Tubini’ler dir. “Anglikan Kilisesi 1878 yılında Moda’da yaşayan İngiliz’ler tarafından ve Sir James Whittall’ün önemli parasal katkılarıyla ve onun arazisi üzerinde yaptırılmıştır. Büyük olasılıkla Kırım Savaşı’ndan sonra İngilizler tarafından Galata Kulesi’nin yakınında 1868’de inşa edilen Kırım (Crimenan Memorial) Anglikan Kilisesi’nin de mimarı olan E.G.Street tarafından yapılmıştır” (Kavukçuoğlu, 2010: 137-138). Kilisenin bulunduğu alanın hala Whittal ailesinin mirasçılara ait olduğu ve Avrupa Episkoposluğu’na bağlı bulunduğu bilinmektedir.

Fotoğraf 31: All Saint Moda Kilisesi

Ayia Triada Rum Ortodoks Kilisesi; Caferağa Hacı Şükrü Sokak’ta bulunmaktadır. Etrafı kapalı demir parmaklıklarla çevrili, kutsal haç planlı olduğu bilinmektedir. 1902 tarihinde Patrik III. Yovakim ve Kadıköy Metropoliti Yermenos tarafından inşa edildiği bilgisi kabul görmektedir. Kadıköy’deki en büyük Rum Kilisesi olup, mermerlerinin Atina’dan getirildiği söylenir. Kurtuluş Savaşı’nda Türklere karşı Rum’ların örgütlenme yeri olarak bilinir (Teoman, 1974: 60).

Ayia Yorgi Kilisesi; Yeldeğirmeni Karakolhane Sokak'tadır. "1900'de yapılmaya başlanmış, 1902'de Haydarpaşa Garı yapılırken kerestelerden gizlice faydalanarak bitirilmiştir" (Teoman, 1974: 59).

Ayia Yani (Sohanis) Kilisesi; Kızıltoprak Kalamış vapur iskelesi karşısında, Todorı Gazinosu'na bitişiktir. Bugünkü Kalamış Yat Limanı giriş kapısının bulunduğu meydanın karşısındadır. 1900'lü yılları başında yapıldığı bilinmektedir.

Rahipler Manastırı; Fenerbahçe-Dalyan yolu üzerindedir. Saint Augustine de L'Assomption olarak bilinir.

Fransız Katolik Kilisesi; Moda'da Cem Sokak'ta, L'assomption Katoli Kilisesi'dir. Meryem Ana Kilisesi olarak da anılır. 19. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyılın ortalarına kadar yerleşik Fransız ve İtalyan aileler bölgeyi batılılaştırmıştır. Kilisenin mimarı Giovanni Barberini tarafından 1865 yılında yapıldığı söylenmektedir. Çan kuleleri kiliseyi gösterişli yapan detaydır. Kuleler üç bölümden oluşmakta ve kulenin üzeri kubbelidir. Kilisede Leonardo D'avinci'nin ve tanınmış bazı ressamın resimleri ile İsa'nın babası dedikleri Yusuf heykeli bulunmaktadır. Fransız Katolik Kilisesi'nde büyük ve görkemli hazırlıklar yapılarak coşkulu Noel kutlamaları gerçekleştirilmekte olup, bu kutlamalara her inançtan kişilerin katıldığı gözlemlenmektedir. Her yıl 24 Aralık günü katolik olmayan Kadıköylüler'in de birçoğu bu kutlamalara katılırlar.

Yaşam Kilisesi, Bağdat Caddesi, Suadiye'de, **Kadıköy Protestan Kilisesi-** Bahariye Caddesi üzerinde pasaj içinde, **Anadolu Protestan Kilisesi-** Misbah Mhayyeş Sokak içinde, **Yedinci Gün Adventist Kilisesi,** Caferağa Mah. Akmar Pasajı bitişiğinde yer almaktadır.

Kadıköy kiliseler açısından zengin bir semttir. İnanç turizmi birimleri İstanbul'da önemli bir yere sahiptir. Genel turizm kapsamında değerlendirildiğinde dini yapılar, dini festivaller, dini mekânlar ve kutsal eşyalar inanç turizminde merak ve görme isteğiyle seyahat hareketlerine sebep olurken turizm canlılığına katkıda bulunmaktadır. Anadolu'nun birçok medeniyete ev sahipliği yapması bu kültürel kaynakların çeşitlenmesinde etkili olmuştur. Türk İslam Kültürü'nün etkileri İstanbul'da olduğu gibi Kadıköy sınırları içinde de görülmektedir. İslam dini ibadethaneleri olan camiler, tarihi sıfat taşıyanlar kadar, yeni yapılmış modern camiler ile kültürel çeşitliliğin artmasına kültürel mirasın bugünlere kadar ulaşmasına neden olmuştur.

Fotoğraf 32: Ayia Yorgi Rum Patrikhane Kilisesi

4.2.1.5. Sinagoglar

Hemdat İsrail Sinagogu; Yeldeğirmeni’nde bulunmaktadır. “Planları Avusturyalı bir mimar tarafından çizilen ve ikibin altın liraya mal olan Haydarpaşa Hemdat İsrail Sinagogu 3 Eylül 1899 gününe isabet eden Roş Aşana bayramı arefesinde hizmete girdi. Sinagog’a ‘İsrailoğullarının şefkati’ anlamına gelen Hemdat İsrail adı verildi” (www.salom.com.tr/).

Şehrin görülmeye değer yapılarından biri olan Hemdat İsrail Sinagogu, Hahambaşıliktan alınan izinle ziyaret edilebilmektedir. Sinagoglar Yahudilerin ibadet yeridir. Türkçe’ ye havra olarak çevrilmiştir. Sinagogların içerisinde ana tapınak denen bir salon ve ibadet edebilmek için küçük odalar bulunmakta, tanrı ile buluşulan yer anlamına da gelmektedir. Sinagoglarda tek başına da ibadet edilebilmektedir.

Bet El Sinagog; Caddebostan Ömer Paşa Caddesi’nde bulunmaktadır. 1953’te inşa edilmiştir. 1961 yılında ziyarete açılan sinagog bölgede Yahudi nüfusun artmasıyla İstanbul’un en çok ziyaret edilen sinagogu haline gelmiştir. Mimarisi Albert Arditi tarafından yapılan sinagogun ziyareti Hahambaşılik’tan izin alınarak gerçekleştirilmektedir.

4.2.1.6. Çeşmeler

Başkalfa Hacı Ömer Efendi Çeşmesi; Kızıltoprak-Zühtü Paşa Cami yanındadır. Başkalfa Hacı Ömer Efendi 1772 yılında hayrat olarak yaptırmıştır (Ekdal, 1996: 203).

Selami Çeşme; Göztepe ve Feneryolu arasında yer almaktadır. Çeşmenin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Tarih beytinden 1800’lü yıllarda inşa edildiği anlaşılmaktadır (Ekdal, 1996: 205).

Halitağa Çeşmesi; Söğütlüçeşme Caddesi üzerindedir. 1800’lü yıllarda yapıldığı bilinmektedir. Çeşme iki kez onarım görmüştür. İlk onarım 1838’da II. Mahmut döneminde, ikincisi 1868’de Pertevniyal Valide Sultan tarafından yaptırılmıştır” (Ekdal, 1996: 208). Halitağa Caddesi başında, ön tarafları mermerden yapılmış çeşme üç gözlüdür.

Mısırlı Osman Ağa Çeşmesi; Kadıköy Çuhadarağa sokağının başında musluğu olmayan bakımsız haldeki çeşmedir. Kemerin üstündeki kitabede 1621 tarihi büyük olasılıkla yapıldığı yılı ifade etmektedir.

Sürmeli Ali Paşa Çeşmesi; “Osmanağa Cami’nin yanındadır; Çeşmeyi Dimetokalı Ali Paşa yaptırmıştır. Kadıköy’de Sürmeli Ali Paşa tarafından yaptırılan ikinci çeşme, çarşı meydanındaki Rum Kilisesi’nin Yasa Caddesi’ne bakan duvarına gömülüdür” (Ekdal, 1996: 209) Osmanağa Cami yanındaki çeşmenin suları akmaktadır.

Fotoğraf 33: Halitağa Çeşmesi

Ahmet Ağa Ayrılık Çeşmesi; İbrahimağa’ya giden yol üzerinde sağdadır. “Çeşmenin bir diğer adı da ‘Söğütlüçeşme’dir. Anadolu’ya gidecek olan Osmanlı Ordusu Üsküdar meydanında ve Haydarpaşa civarında toplanırdı. Demiryolu olmadığı için arazi geniş ve ormanlıktı. Ordu üç gün burada kalır, ikmalleri yapılır, padişah Topkapı’dan gelince hareket ederdi. Hacca gidecek hacı adaylarının da uğurlandığı yer burasıydı” (Ekdal, 1996: 215).

Rıza Paşa Çeşmesi; “Mühürdar Karakolu Sokak’taki ikinci derece tarihi yapı olan Rıza Paşa Çeşmesi 1861 yılında Rıza Paşa (1809-1877) tarafından yaptırılmıştır. Rıza Paşa 93 Harbi sırasında Şıpka Geçidi Savaşları’nda gösterdiği yararlılıklar nedeniyle II. Abdülhamit tarafından Seraskerlik makamına yükseltilmiştir” (Kavukçuoğlu, 2010: 39-40). Serasker Caddesi üzerinde bulunan çeşme de Rıza Paşa Çeşmesi olarak bilinmektedir.

Fotoğraf 34: Rıza Paşa Çeşmesi

Fotoğraf 35: Rıza Paşa Çeşmesi/Serasker Caddesi

Yoğurtçu Park Çeşmesi; Kadıköy Yoğurtçu Park'taki tarihi çeşmenin 1810 yılında yapıldığı bilinmektedir. Park içinde tenis kortlarının bulunduğu alanda, günümüzde suyu akmayan çeşmedir, ancak tarihi ve kültürel değere sahiptir.

Fotoğraf 36: Ayrılık Çeşmesi

Çatalçeşme; Bağdat Caddesi, Suadiye-Bostancı arasında yer alır. Kitabesinden 1550 yılında yapıldığı, diğer kitabesinden 1766'da tamir gördüğü bilgisi anlaşılmaktadır. Caddenin genişletme çalışmaları sırasında 1946'da şimdiki yerini almıştır.

Fotoğraf 37: Çatalçeşme/Bağdat Caddesi (Çeşme-en eski, Köşk-eski, Gökdelen-en yeni)

Kullanıldığı dönemlerde, bulundukları mahallelerin su ihtiyacını karşılayan bu çeşmelerin günümüzde suyu akanı çok azdır, birçoğu fonksiyonunu yitirmiş, bakımsız hatta farklı amaçlar için kullanılmaktadır. Oysa çeşmelerin mekânsal ve kültürel etkileri çok fazladır. Bulundukları alanlarda toplumun özellikle içme suyu ihtiyacını karşılar, çeşme başı sohbetleriyle sosyalleşmelerini de sağlamışlardır. Türk kültürünün önemli bir öznesi olan çeşmeler, dünyanın farklı ülkelerinden ülkemize gelen turistler için ilgi çekici, merak uyandırıcı kültür kaynaklarıdır. Bu kültür ve turistik kaynak olan çeşmelere gereken değeri verdiğimizde, turizme etkisi artacaktır. Kadıköy Belediyesi bu yönde çalışmalar başlatmıştır.

4.2.1.7. Ayazmalar

Ayazma; Rum'ların kutsal saydıkları kaynak veya pınar (T.D.K, 1988: 112).

Moda Ayazması; Moda Burnu'nda, iskele kayıkhanesindedir, oldukça fazla ziyaretçisi olan ayazmada her inanç grubundan insanlara rastlanmaktadır. Dilekler dilenip, herkes kendi inancında arzu ettiklerinin gerçekleşmesi için dualar ederek, psikolojik olarak rahatlamış bir ruh haliyle bir daha gelene kadar ayazmadan ayrılmaktadırlar.

4.2.1.8. Hamamlar

Köçeoğlu Hamam Kalıntısı; Bahariye Caddesi üzerinde bulunan Köçeoğlu Hamamı Kemer ve Duvar Kalıntısı, dönemin Osmanlı sultanlarına kredi verecek kadar zengin banker sarraf Agop Köçeoğlu adına 1840 yılında yapılmış hamamdan geriye kalan kısımdır. Köçeoğlu Hamamının 1860'lara kadar faaliyet gösterdiği bilinir (www.tarihi.ist.tr; İstanbul'un Tarihi Yerleri ve Yapıları). Günümüzde büyük oranda yıkılmış ve sadece kemerli avlu kapısı ile bir miktar duvar kalıntısı korunmuştur. Kalıntının hemen arkasında bir mağaza bulunmaktadır. Asıl yapının mağazanın bulunduğu yer olduğu bilinmektedir. Hamam, mimari mirasın tescil edilerek koruma altına alınması yapılmadan yıkılmış olmalı ki yerine bina yapılabilmıştır. Köçeoğlu Hamamı kalıntısı yıkıntı da olsa Bahariye Caddesi'nin sembollerinden biridir.

Hamam kültürü Türk Halkı'nda geleneksel bir kültür mirasıdır. Türk Tarihi hamam mimarisi açısından zengindir. Temizlik-temizlenme eylemi ifade eden hamamlar aynı zamanda önemli sosyalleşme mekânlarıdır. Türkler'in hamam sefaları birçok yabancı turistin ilgisini çekmektedir. Turistik Hamam Turlarının Tarihi Yarımada'da belirli hamamlara düzenlendiği, Kadıköy'deki hamamlara düzenlenmediği, ancak bireysel olarak turist girişlerinin normal koşullarda önemli sayılara ulaştığını Aziziye Hamamı yetkilisi tarafından yapılan görüşmede bildirilmiştir. Bölge halkı yanında, yerli ve yabancı turistlere turistik

kaynak oluşturan bu durumun sürdürülebilir olması için hamamların temiz, güzel kokulu, hijyen kurallarına uygun olması ve geleneksel kültürün doğru ifade edilmesi gerekmektedir.

Fotoğraf 38: Köçeoğlu Hamam Kalıntısı

Aziziye Hamamı; 19. yüzyılda Sultan Abdülaziz Han tarafından yaptırılmıştır. Aziziye Hamamı, hamam olmasından ziyade yaşayan bir tarihtir. Mimarisi ve çinileriyle süslü olan hamam günümüze kadar bozulmadan kalmayı başarmıştır.

Sefa Hamamı; Sefa hamamı Kadıköy sınırları içerisinde yer alan tarihi bir hamam niteliğindedir. 1969 yılında inşasına başlanmış 1970 yılında da halkın hizmetine sunulmuştur. Klasik hamam mimarisi özelliğini taşımaktadır. Hamam birçok odadan oluşmaktadır. Odaları Osmanlı mavisi desenli çinilerle süslenmiş iki katlı bir hamamdır.

Çarşı Hamamı; Kadıköy Osmanağa Söğütlüçeşme Caddesi üzerinde bulunan hamam Kadıköy'ün en eski hamamlarından biridir. Hamam, Molla Çelebi adıyla anılan Fazıl Efendi tarafından yaptırılmıştır. Tarihi ve turistik değer taşır.

4.2.1.9. Tek Anıt / Su Terazisi

Su Terazisi; Acıbadem, Yıldızbakkal-Dörtyol arasında, doğu kısmında, iki ev arasında yer alır. Su terazisi denilen tek anıt, Khalkedonlu'lar zamanında Koşuyolu-Kuşdili arasındaki surların bir burcunun kalıntısıdır. Bu surlar Kalkedonya surlarıdır, Bizans İmparatoru Valens tarafından yıktırılıp, taşları Bozdoğan Kemeri'nde kullanılmıştır. Konstantin, Kanuni Sultan Süleyman'da surların, kiliselerin taşlarını İstanbul'a taşıdıkları bilinir (Teoman, 1974: 65)

Fotoğraf 39: Su Terazisi/Tek Anıt

4.2.1.10. Müzeler

Oyuncak Müzesi; 23 Nisan 2005 yılında şair/yazar Sunay Akın tarafından kurulmuştur. 1700’lü yıllardan günümüze oyuncak tarihinin en gözde örneklerinin sergilendiği müze tarihi bir köşkte konumlanmıştır. Şair Sunay Akın’ın 20 yılda kırkı aşan ülke antikacılarından ve açık arttırmalardan satın aldığı oyuncaklarla kurulan müze, dünya tarihini eğlenceli ve akılda kalıcı öğrenme yöntemi ile ziyaretçilere sunmaktadır. Örnek olarak; uzay oyuncakları bölümünde Ay’a ulaşma çalışmaları; tren oyuncakları kısmında endüstri devrimi oyuncak diliyle anlatılmaktadır. “2012 Kasım ayında İstanbul Oyuncak Müzesi tarafından gerçekleştirilen ve dünyada bir ilk olan TOYCO-2012 İstanbul (Avrupa Oyuncak ve Çocuk Müzeleri Birliği) buluşması ilk kez Türkiye’de gerçekleştirilmiştir. Bu sayede İstanbul Oyuncak Müzesi dünyada çocuk ve oyuncak müzeleri birliği kurulması konusunda öncü olmuş, İstanbul’a ‘oyuncak müzelerinin başkenti’ unvanını kazandırmıştır” (www.istanbuloyuncakmuzesi.com). Göztepe Ömerpaşa Cad. Zeki Zeren Sokak’taki müzenin açılışında 1000 civarında oyuncak varken, bu sayının günümüzde 4000’e ulaştığı bildirilmektedir. İstanbul Oyuncak Müzesi, daha çok hafta içi öğrenciler, okul grupları ve araştırmacılar tarafından ziyaret edilmekte, bireysel ziyaretler ise genellikle hafta sonu yapılmaktadır. Müze yıl içinde yaklaşık 150.000 kişi üzerinde ziyaretçi çekmekte olup, bu sayı her geçen gün artış göstermektedir. Tez hazırlığım aşamasında ziyaret ettiğim müzede ziyaretçi sayıları verilerinin İstanbul Arkeoloji Müzesi tarafından verilebileceği tarafıma

bildirilmiş, ancak pandemi kısıtlamaları nedeniyle gerçek verilere ulaşmam mümkün olamamıştır.

Fotoğraf 40: Kadıköy’de bulunan Oyuncak Müzesi

Barış Manço Müzesi; 1999 yılında kaybettiğimiz ünlü müzik adamı Barış Manço’nun müzeye çevrilerek, Barış Manço 81300 Moda adıyla 2010 Haziran’da ziyarete açılan evi, Kadıköy Belediyesi icra sonucu devrolan bankadan kiralamış, iki yıllık yoğun çalışmadan sonra müzeleştirilmiştir. Barış Manço’nun bestelerini yaptığı piyanosu, sahne kostümleri, aksesuarları, tabloları, yüzükleri, seyahatlerinden topladığı cam ve diğer objeleri ile anılarla dolu evi kendisini unutmayan sevenleri ve ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir. Barış Manço ünlü bir müzisyen olmasının yanı sıra Modern Evliya Çelebi olarak da ün kazanmıştır. Çocuklara yönelik hazırladığı TV programları ile dünyanın birçok ülkesini ziyaret etmiş ve hem çocukların hem de büyüklerin sevgi ve kalıcı saygılarını kazanmıştır. Müze özellikle çocuk ziyaretçilerinin fazla olmasının yanında İstanbul dışından da çok fazla ziyaretçi almaktadır. Ancak müze yetkilisi yaptığı açıklamada; bu ziyaretçilerin ne kadarı ülke içi ne kadarı ülke dışı olduğunun tanımlanamadığı, hatta kendisinin gezdiği ülkelerden gelen ziyaretçilerin de sıklıkla görüldüğünü bildirilmiştir. Barış Manço Müze-Evi Kadıköy Moda Yusuf Kamil Paşa Sokak’ta, 1895-1900 yılları arasında Viktoryen tarzda inşa edilmiş olan bir

köşktür. Bu köşkü Barış Manço 1984 yılında Moda’da yaşamış levanten ailelerinden biri olan Whithall’lerden satın almıştır. “2017 yılında eğitim amaçlı etkinlik/grup okul gezisi olarak toplam 5.465 kişiden oluşan 205 gruba, bireysel katılımla 43.451 kişiye rehberlik hizmeti sunulmuştur, 2018 yılında 54.436 kişi ziyaret etmiştir” (Kadıköy Belediyesi Faaliyet Raporu, 2017: 216, 2018: 196). Kadıköy Belediyesi bilgilendirmesine göre; Barış Manço Evi resmi tatiller dışında hergün 09:00 ile 16:45 saatleri arasında ziyarete açıktır.

Fotoğraf 41: Kadıköy Barış Manço Müzesi

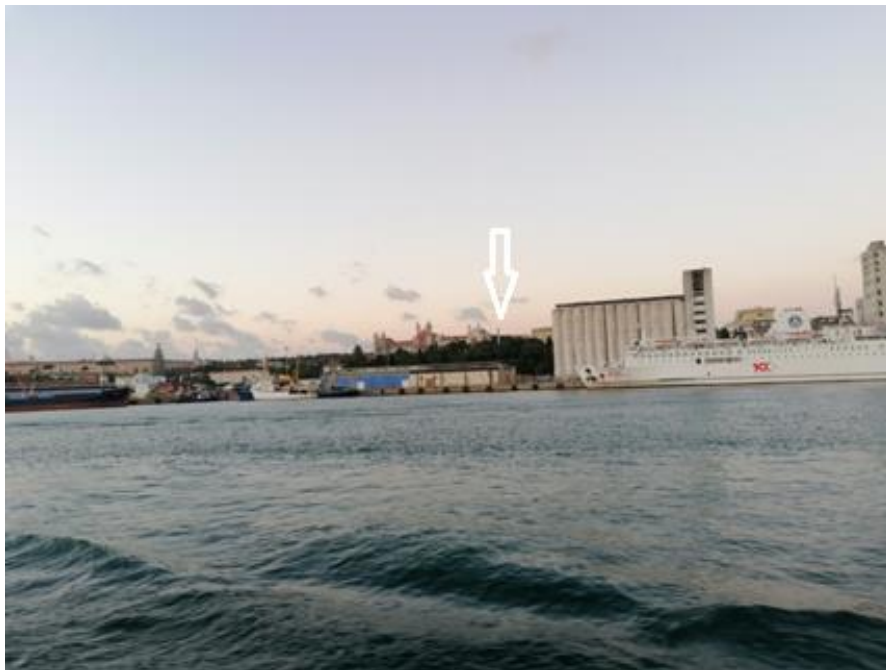
Kazım Karabekir Paşa Müzesi; Şark Cephesi Komutanı, Milli Mücadele Kahramanı, Siyaset Adamı ve Cumhuriyet tarihi açısından önemli bir kişilik Kazım Karabekir Paşa’nın İstanbul Erenköy semtindeki evi-köşkü Kazım Karabekir Paşa’nın adını yaşatmak amacıyla müzeye dönüştürülmüştür. Zürafalı Köşk olarak bilinen, ancak zürafa objelerinin sonradan kaldırıldığı köşkün müze olarak kullanım fikri aslında Kazım Karabekir Paşa’ya ait olduğu hatıralarından anlaşılmaktadır. Müze, Kazım Karabekir Vakfı tarafından 2005 yılında vakfın amaçları doğrultusunda köşkün iki katında Kazım Karabekir Paşa adına Kültür ve Turizm Bakanlığı denetiminde kurulmuştur. Müze 1 Ekim 2005 tarihinde halkın ziyaretine açılmıştır. Köşkün üst katında yatak odası, aile kıyafetleri sergilenmekte, alt katta oturma odası ve Paşa’ya ait çalışma odası-kabul salonu bulunmaktadır. Kazım Karabekir’in kemani, madalyaları, Kurtuluş Savaşı yıllarında giydiği kıyafetleri, silahları, fotoğrafları sergilenmektedir.

Haldun Taner Müze Evi; Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının önde gelen isimlerinden; tiyatro, öykü ve kabare yazarı Haldun Taner'in Fenerbahçe'de yaşadığı evi, 2018 yılında restore edilip müzeye dönüştürülerek, Haldun Taner'e ait eşyalar ve eserlerinden örnekler sergilenmektedir. Kitapları, kıyafetleri ve daktilosunun sergilendiği müze evde edebiyat ve tiyatroyu bir araya getirerek çeşitli etkinlikler ve kurslara yer verilmektedir.

Florence Nightingale Müzesi; Haydarpaşa – Üsküdar sınırında, kıyıda yer almaktadır. Modern hemşireliğin kurucusu olan Florence Nightingale, Kırım savaşı sırasında ekibiyle birlikte Türk askerlere tıbbi destek sağlamıştır. Müze içinde Nightingale'in kendi el yazması mektupları, şahsi eşyaları vb türden eşyalar sergilenmektedir. Bu müzenin konumlandığı mekân aynı zamanda “İngiliz Mezarlığı, 1853-1856 yılları arasında Kırım Savaşı'na katılarak yaşamının yitiren İngiliz askerlerinin gömülmesi için devlet eliyle tahsis edilen mezarlıktır.

1868 yılında Osmanlı hizmetine giren, büyük amiral rütbesiyle donanma komutanlığına kadar yükselen Augustus Charles Hobart Hampten (Hobart Paşa) ve İstanbul'un işgali sırasında öldürülen İngiliz askerler de burada gömülüdür. Kırım Savaşı'nda ölen askerlerin anısına 1857 yılında Birleşik Krallık Kraliçesi Victoria tarafından bir anıt diktirildi. Yaklaşık 28 metre yüksekliğindeki anıt Haydarpaşa'nın pek çok noktasından görülebilmektedir. Rusya'da ya da Türkiye sınırlarında ölen (bir bölümü Hint kökenli) 200 İngiliz vatandaşının adlarının bulunduğu anıt dikkat çekici yapılardandır (ibb tanıtım panosu). Fotoğraf Kadıköy Vapurundan çekilmiştir, liman gerisinde ağaçlıklı alan içinde 28 m'lik anıt görülmektedir.

Fotoğraf 42: Florence Nightingale Müzesi ve İngiliz Mezarlığı

Fenerbahçe Spor Kulübü Müzesi; Müze, Şükrü Saraçoğlu Stadi'nın Maraton Tribününün girişinde 980 m²'lik bölümde yer almaktadır. Müzedeki vitrinde yüz yılı aşkın başarılarla dolu kupalar, plaketler ve şiltler sergilenmektedir. Fenerbahçe Spor Kulübü Müzesi, bu kulübün geçmişi ile geleceği arasındaki kurulan bağ ile taraftarlarına armağan edilen bir gurur simgesidir. Fenerbahçe Spor Kulübü Müzesi'nde şu bölümler bulunmaktadır:

- Dünyada futbolun doğuşu ile ilgili özet dokümanların sunulduğu bir bölüm.
- Fenerbahçe Spor Kulübü'nün 1907 yılında ilk kuruluş toplantısının gerçekleştirildiği ve mumyalarıyla canlandırıldığı odanın, dönemin eşyaları ile sunulduğu bölüm.
- Fenerbahçe Spor Kulübü'nün günümüze değin her dönemde kullandığı formalar, çoraplar, futbol ayakkabıları, vs. giysi çeşitleri ve meşin topların sergilendiği bölüm.
- Atatürk'ün 3 Mayıs 1928 günü kulübü ziyaretinin ve kulüp şeref defterini imzalama anının (mumyalı olarak) canlandırıldığı bölüm.
- İşgal yıllarında, Milliyetçi Karşı Çıkış Harekâtı'nın ilk simgesi niteliğindeki "Harrington Kupası"nın, işgal Orduları ile yapılan futbol maçlarının orijinal fotoğraflarının sergilendiği özel bölüm.
- İşgal dönemi sırasında Kurbağalıdere'deki lokalden, cepheye silah kaçırmının mumyalarla canlandırıldığı bölüm.
- Fenerbahçe Spor Kulübü'nün yeni bulunan 1329 (1913)-1339 (1923) tarihli ilk iki nizamnamesinin asılları ile Osmanlıcadan günümüz Türkçesi'ne çevirilerin sergilendiği bölüm.
- Fenerbahçe Spor Kulübü'nün kuruluşundan itibaren bulunan, belgelerin, beratların ve eski üye kartları, lisanslar, fotoğraflar, isimleri belirli özel kişiler tarafından bağışlanmış eski maç biletleri, eski kulüp piyango biletlerinin sergilendiği bölüm.
- Union Club Sahası'ndan Şükrü Saraçoğlu Stadyumu'na kadar, stadın tarihsel evrelerinin fotoğraf ve maket ile sunulduğu bölüm.
- Eski maç ve gösterilerin film olarak devamlı olarak gösterildiği "Sinema Odası".
- Kulüp tarihi ile ilgili kitapların bulunduğu Arşiv ve Kütüphane bölümü (Fenerbahçe Müze - Fenerbahçe.org, 2020).

Dünyada ve Türkiye'de müzelerin turizm açısından önemi büyüktür. Müzecilik alternatif turizm kapsamında ülke ekonomisine katkısı fazladır. Müzeler gelişmiş ülkelerin kültür ve turizm kaynaklarıdır. Müze ziyaretçisi turistler de kültür ve eğitim seviyesi yüksek bireylerdir. Bu nedenle müzelerin turizme etkisi eğitim ve kültür düzeyi ile ilişkilidir. Kadıköy, bu amaçla ya da farklı turistik amaçlarla ziyarete gelen turistler için donanımlı ve nitelikli müzelere sahiptir. Ancak Kadıköy sınırları içinde, özellikle Haydarpaşa ya da Fikirtepe'de bir arkeoloji müzesi kurulması gerekmektedir. Bölgenin birçok sahasından

kazılar ya da inşaatlar nedeniyle yapılan kazılarda çıkarılan bulguların çıkarıldıkları bölgede sergilenmeleri müzecilik ve kültür turizmi açısından çok daha yararlı olacaktır. Kadıköy'ün arkeolojik zenginliği, “bulguların çıkarıldığı yerde sergilenmesi gerekir” fikrinin uygulanmasını hak etmektedir.

4.2.1.11. Kütüphaneler

Tarih Edebiyat ve Sanat Kütüphanesi; Kadıköy Şehremaneti binasında, Kadıköy Belediyesi tarafından 15 Mart 2015 günü hizmete açılmıştır. Kadıköy Belediyesi Tarih Edebiyat ve Sanat Kütüphanesi'nde (TESAK) Kadıköy'ün düşünce ve sanat hayatını yoğunlaştıran, çeşitli akademik konular ile konferans, söyleşi, anma ve seminerler düzenlenmekte, kütüphane hizmetleri verilmektedir. Tüm TESAK etkinlikleri ücretsiz olup, 2017 yılında 78 etkinlik 7.356 kişiyle buluşmuştur (Faaliyet Raporu, 2017: 224).

Kemal Tahir Halk Kütüphanesi; 1996'da Kadıköy Belediyesi öncülüğünde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetim Bölümü hocaları ve öğrencileri ile ortak bir çalışmanın sonucudur. Açık raf sistemi kullanılmakta olup bilgisayar ile katalog taraması yapılabilmektedir. Böylelikle Caddebostan ve Muhtar Özkaya Kütüphanelerinin dermelerine ulaşılabilir. Görme engelliler için hazırlanan kitapların kaydedildiği kasetler bulunmaktadır (www.kadikoybel.tr.genel). Kemal Tahir Halk Kütüphanesi Rasimpaşa Yeldeğirmeni'nde hizmet vermektedir.

Caddebostan Kültür Merkezi Sanat Kütüphanesi; 2007 yılında kurulan Türkiye'nin ilk butik sanat kütüphanesi Caddebostan Kültür Merkezi içerisinde. Resim, mimarlık, müzik, fotoğraf, antika, geleneksel Türk Sanatları yanı sıra edebiyat, tarih, coğrafya alanlarında yaklaşık 5.600 kitap koleksiyonu bulunmaktadır. Kütüphanede açık raf sistemi aktif olup, açık 6 bilgisayar, günlük 7 gazete bulunmaktadır (www.kadikoy.bel.tr).

Muhtar Özkaya Halk Kütüphanesi; İlk kez Kültür Bakanlığı Bünyesinde kurulup, 2006 yılında Kültür Bakanlığı'ndan Kadıköy Belediyesi'ne devri gerçekleştirilmiştir. Kütüphane Ziraat Bankası ve Muhtar Özkaya adlı bir hayırsever vatandaşın vakfıdır. Belediyeye geçtikten sonra ortam ve sistemleri yenilenmiş, 2008 yılında hizmete açılmıştır. Kütüphane binası 300 m² ve iki katlıdır. Alt kat yönetim kısmı, üst kat 50 kişilik okuma salonuna sahiptir (www.kadikoy.bel.tr). Kütüphane Caddebostan Ömer Paşa Caddesi üzerindedir.

İnteraktif Çocuk Kütüphanesi; 0-6 yaş arası okul öncesi çocukların sosyalleşerek, deneme, gözlemlleme, hissederek ve keşfederek öğrenme ile okuma kültürü kazanmaları için hizmete açılmıştır (Faaliyet Raporu, 2017: 222). İnteraktif Çocuk Kütüphanesi 19 Mart 2014’de “İlk Kütüphanem” olarak Kadıköy ve Türkiye’de ilk hizmet veren kütüphanedir.

Kadıköy Aziz Berker İlçe Halk Kütüphanesi: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde hizmet veren kütüphane; çok zengin dermelere sahip olup, e-kitap, katalog tarama, konuşan kitaplık gibi yöntemlerle, Rasimpaşa Nüzhet Efendi Sokak üzerinde konumlanmıştır. Kütüphane 23 Nisan 1969’da Kadıköy İlçe Halk Kütüphanesi olarak açılmış, 23 Nisan 1971 yılında Kütüphaneler İl Genel Müdürü Aziz Berker’in adı verilmiştir.

Görme Engelliler Sesli Kütüphanesi; Sadece Kadıköy değil, ülke genelindeki tüm görme engelli kullanıcılara hizmet verilmektedir. “kadikoy.bel.tr” web adresine sesli kitaplar yüklenip, üyelik sistemiyle görme engellilere ulaştırılmaktadır.

Özgen Berkol Doğan Bilim Kurgu Kütüphanesi; 2007 yılında bir uçak kazası sonucu hayatını kaybeden Boğaziçi Üniversitesi Fizik Bölümü araştırma görevlisi Özgen Berkol Doğan’ın anısını yaşatmak için ailesi tarafından 2012 yılında kurulmuş olan kütüphane, Moda Safa Sokak’ta ahşap özgün bir köşkte hizmet vermektedir. Her yaştan bireyler hizmet alabilmektedir. Kütüphanede Türkçe dışında bir çok dilde eser bulunmaktadır. İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça, İtalyanca, Arapça, Azerice, Sırpça, Ermenice, Hemşince, Yunanca, Polca/Lehçe, Norveççe, Endonezce, İbranice, Danca, İspanyolca ve Korece başta bilimkurgu ve fantastik edebiyat olmak üzere, Türk ve Dünya Edebiyatı, sosyal bilimler, fen bilimleri, teknoloji, sanat, spor, sinema, felsefe ve psikoloji alanında 9860 kitap ve süreli yayın bulunmakta ve bölgenin ilgi gören farklı tarzda bir kütüphanesidir.

Kütüphaneler kentin dokusudur. Kentlerin mekânsal gelişimlerinde fiziki etkilerin kültürel etkiler ile uyumluluk göstermesi zorunludur. Aksi olduğunda dengelerin bozulması, kültürel ve sosyal bozulmaların gerçekleşmesi kaçınılmazdır. Bu denge unsurunu, temelden başlayan okuma alışkanlığı ve eğitim süreci belirleyecektir. Ziyaretçiler kültür düzeyi yüksek seviyelerdeki kentlerde merakları doğrultusunda yapacakları kütüphane ziyaretlerinin kendileri için bilgilenme ve yenilenme kazanımı olduğunu keşfedeceklerdir. İlçedeki diğer önemli kütüphaneler ve etüt yerleri:

- Ömer Faruk Toprak Halk Kütüphanesi: Kozyatağı Lemi Atlı Sokak’tadır.
- Bedri Rahmi Eyüboğlu Çocuk Etüt Merkezi: Merdivenköy
- Cemal Süreya Çocuk Etüt Merkezi: Yel değirmeni

- Fazıl Hüsnü Dağlarca Çocuk Etüt Merkezi: Hasanpaşa
- Kemal Tahir Çocuk Etüt Merkezi: Yel değirmeni
- Serap Sedat Çocuk Kütüphanesi: Bostancı

4.2.1.12. Kültür – Sanat Merkezleri

Kültürel Faaliyetlerin ağırlıklı olarak etkisini gösterdiği Kadıköy İlçesi'nin farklı bölgelerinde yer alan Kültür ve Sanat Merkezleri, halkın sanatsal ve kültürel faaliyetlere katılarak yenilendiği, bilgilendiği, sosyalleştiği ve kendilerini ifade etme olanağı buldukları mekânlar olup turizm ve turistik çekicilikleri açısından önemlidir.

Süreyya Operası; Kadıköy'ün ve Anadolu Yakası'nın, Atatürk Kültür Merkezi yenilenmek için yıkıldığından beri İstanbul'un tek opera binasıdır. Simgeler başlığı altında çalışılmıştır.

Caddebostan Kültür Merkezi; CKM önemli etkinliklerle Anadolu Yakası'nın en önemli kültür merkezlerinden biridir. Büyük salon 655, küçük salon 126 kişi kapasitelidir. Yıl içinde tiyatro oyunları, caz ve klasik konserler, film gösterimleri, ulusal ve uluslararası sanatçıların sergileri, söyleşi ve paneller etkinlikleri arasındadır. 2018'de 878 etkinlikte 123.709 kişi katılımıyla ağırlanmıştır (Kadıköy Belediyesi Faaliyet Raporu, 2018: 192).

Kozyatağı Kültür Merkezi; 400 kişilik Gönül Ülkü ve Gazanfer Özcan Sahnesi, 200 kişi kapasiteli konferans salonu, 3 toplantı salonu (90'ar kişilik), sanat galerileri ve fuayeler yer almaktadır. 2018 yılında 1263 etkinliğe 134.750 kişi katılmıştır (Kadıköy Belediyesi Faaliyet Raporu, 2018: 193).

Barış Manço Kültür Merkezi; Kadıköy'ün merkezindeki konumu ile tiyatrodan konserlere, söyleşilerden sergilere, atölyelerden etkinliklere ve değişik alanlarda üretimlerle kültür-sanat alanında faaliyetlerinde 2018 yılında Barış Manço Kültür Merkezi'de 1.418 etkinliğe, 143.945 kişi katılım göstermiştir (Kad. Beld. Faaliyet Raporu 2018: 196).

Halis Kurtça Kültür Merkezi; 26 Mart 1999 yılında, kültürel ve sanatsal etkinliklere mekan amaçlı kurulmuştur. Çocuk tiyatrosu etkinlikleri ön plandadır. Kadıköy Belediyesi tarafından yenilenmiş ve Halis Kurtça Çocuk Kültür Merkezi (HKÇKM) olarak, 20 Ocak 2018'de hizmete başlamıştır. Mekandaki mimari yaklaşımlar çocuk bakış açısına göre planlanmış, çocuk dostu mekân kullanımlarının baz alındığı Kültür Merkezi, çocukların kendilerini özgür ve mutlu hissedecekleri, yaratıcılıklarını açığa çıkarabilecekleri modüller, 148 kişilik tiyatro salonu, 3 adet atölye bulunmaktadır (www.kkm.kadikoy.bel.tr). Halis

Kurtça Çocuk Kùltür Merkezi, Merdivenköy’de hizmet vermektedir. 2018 yılında 597 etkinlikte 24.753 kişi katılım gerçekleşmiştir (Kadıköy Belediyesi Faaliyet Raporu, 2018: 195). Halis Kurtça İstanbul’da Milli Eğitim Müdürü bir eğitimci ve yöneticidir.

Müjdat Gezen Sanat Merkezi; Türk tiyatro, sinema oyuncusu, yazar, şair ve eğitimci Müjdat Gezen önderliğinde kurulan Müjdat Gezen Sanat Merkezi “Kısa adıyla MSM, Kadıköy’de Ziverbey’de bulunan; tiyatro ve yazarlık eğitimlerinin verildiği bir sanat merkezidir Tiyatro ve yazarlık bölümlerinde eğitim 3 yıl süresince tam bursludur. (www.mujsatgezensanatmerkezi.com.tr). Merkezde çocuklar ve yetişkinler için; tiyatro, dublaj-seslendirme, yaratıcı yazarlık, konservatuar hazırlığı, piyano ve gitar kursları vardır. Tüm bu faaliyetler ücretsiz olup, sınav sonucuna göre öğrenci kabul edilmektedir. Geleneksel Türk Tiyatrosu (Meddah- Ortaoyunu) eğitimi verilir. Müjdat Gezen Sanat Merkezi’nde eğitim gören veya eğitimini tamamlamış öğrencilerin gösterileri sergilenmektedir. Tiyatro sanatı ile ilgilenen kişiler için ziyaret edilmesi ve görülmesi gereken bir sanat merkezidir.

Yeldeğirmeni Sanat; Kadıköy Belediyesi tarafından 14 Mart 2014 tarihinde, Yel Değirmeni’nde, 1895 yılında manastır, okul ve kilise olarak inşa edilen Notre Dame du Rosaire Kilisesi, Yeldeğirmeni Sanat adıyla açılmıştır. Çok uzun süre atıl durumdaki 119 yıllık tarihi bina, Kadıköy Belediyesi tarafından satın alınıp (koruma kurulu izniyle ibadethane vasfından çıkarılmıştır) titizlikle restore edilerek sanat merkezine dönüştürülmüştür. 19. yüzyıl Tanzimat dönemi tarihsel mimarlık anıtı olan eski Fransız Kilise binası Yeldeğirmeni Sanat’ta, klasik müzik, caz konserleri, film gösterileri ile son derece nitelikli sanatsal gösterilere ev sahipliği yapmaktadır. “Yeldeğirmeni Sanat’ta 2018 yılında 233 etkinlikte 23.683 kişi ağırlanmıştır” (Kadıköy Belediyesi Faaliyet Raporu, 2018: 191).

Nazım Hikmet Kùltür Merkezi; Şair Nazım Hikmet’in anısına adını alan Kùltür Merkezi,1997’de Nazım Hikmet Kùltür Evi olarak Kadıköy’de açılmış, 2004’de Nazım Hikmet Kùltür Merkezi olarak değıştirilmiştir. Müzik, söyleşi, tiyatro, edebiyat, sinema ve fotoğraf alanlarında faaliyetler devam etmektedir. Her zaman hareketli olan mekan, sosyal-fikirsel çalışmaların yapıldığı, restoran- kafe hizmeti verilen, asırlık ağaların gölgelendirdiği bahçesiyle yapılaşmış Kadıköy’ün ortasında coğrafi ve fikirsel bir vaha gibidir.

Bostancı Gösteri Merkezi; Bostancı Mehmet Şevki Paşa Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Birçok etkinliğin gerçekleştirildiği mekân, 1991 yılından beri hizmet vermektedir. Konserler, tiyatro gösterileri, müzikaller vb. etkinlikler, kapalı mekânda faaliyet gösteren Bostancı Gösteri Merkezi’nde gösteriler ilgiyle takip edilmekte ve izlenmektedir.

Kadıköy Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu; 1935 yılında, sahanın ilk modern yapılarından olan Kadıköy Halkevi, 23 Şubat 1943’de yeni binasına (bugünkü binası) taşınarak faaliyetlerine devam etmiştir. Bahariye Caddesi üzerinde çok çeşitli faaliyetler ile hizmet veren bir kültür-sanat merkezidir. 545 kişilik tiyatro ve konser salonu çok amaçlı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca kütüphane, 100 kişilik panel salonu, spor salonu, Akşam Sanat Okulu olarak 13 dersliği ve uygulama atölyeleri bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak öğrenci kayıt ve mezuniyetleri gerçekleştirilmekte, kurslara katılanlar sembolik ücret ödeyerek faaliyetlerine devam etmektedirler. Yıl boyu tiyatro ve konser salonları halka en yeni ve en beğenilen gösterileri sunmakta ve turizm çekiciliği de oluşturmaktadırlar. Kadıköy ilçe sınırları içinde Feneryolu Halk Eğitim Merkezi, Bostancı Halk Eğitim Merkezi ve Erenköy Zihni Paşa Halk Eğitim Merkezi de hizmet vermektedir.

Kadıköy Karikatür Evi; Hasanpaşa Mahallesi’nde, Kadıköy Belediyesi yönetiminde önemli bir kültür merkezidir.

4.2.1.13. Gazhaneler

Gazhaneler 1800’lü yıllarda, dünyada olduğu gibi ülkemizde de yapılmaya başlanan, endüstri çağını temsil eden, ancak günümüzde işlevselliklerini yitirdikleri için endüstri mirası yapılar grubunda değerlendirilmektedirler. Bir dönem kente elektrik - havagazı sağlayarak ve dağıtarak enerji gereksinimini karşılamış bu mekânlar, artık şehre hava kirliliği oluşturmayan, yeşil alan ve kültürel fonksiyonları içeren mekânlar haline dönüştürülmek istenmektedir.

Hasanpaşa Gazhanesi / İBB Gazhane Binaları; Hasanpaşa Gazhanesi “1891 yılında Zonguldak’tan gelen kömürün taşınma kolaylığı nedeniyle Hasanpaşa bölgesine kurulmasına karar verilmiştir. 1993 yılında gazhane olarak işlevini tamamladıktan sonra, 1994 yılında Hasanpaşa Gazhanesi için İstanbul 2 No’lu Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kurulu tescil işlemi yaparak koruma kararı resmileştirilmiştir. Belediye İstanbul Teknik Üniversitesi ile yaptığı işbirliğiyle yeniden işlevlendirme projesi hazırlamıştır. Bu nedenle gazometrelerin kültür merkezi gibi içinde her türlü aktivitelerin (restoran, sergi ve konser alanları, kütüphane, kafeterya) yapılacağı önem kazanmıştır. (Oğuz Topoğlu) Gaz depolamak için kurulan bu endüstri yapıları zaman içinde teknolojinin değişmesiyle işlevini kaybetmiştir. Gelişen teknoloji ile sistemleri değişen gazhane birimleri tamamen kullanım dışı kalmıştır. Ayakta kalmayı başaran yapılar farklı amaçlarla yeniden işlevlendirilerek endüstri tarihinin sembolü olarak yaşatılmaya çalışılmaktadır” (Özolcay, 2018: 6/94-47/94).

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'nin burası için hazırladığı proje çalışmaları söz konusu fonksiyonlara günümüz kent insanının gereksinimlerini de göz önüne alıp aynı zamanda mekânın endüstrisine uygun atölyeler ve enerji müzesi gibi birimleri içeren çalışmalar devam etmekte olup, tamamlanması hedeflenmektedir.

4.2.1.14. Tiyatrolar

Haldun Taner Sahnesi; Adını, öykü ve tiyatro yazarı, gazeteci Haldun Taner'den almış, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'na bağlı, 286 koltuk kapasiteli önemli salonlarından. Yıl boyu kapalı gişe hizmet veren bir sanat merkezidir.

Müjdat Gezen Tiyatrosu; Müjdat Gezen Sanat Merkezi'nde çalışılan kendi oyunları ile farklı tiyatro gruplarının da oyunları sergilenmektedir. Konumu Altıyol Meydanı'ndadır.

Oyun Atölyesi; 1999'da kurulduğundan beri kurucularının kendi oyunlarını sergiledikleri özel bir tiyatrodur. Klasik ve çağdaş birçok oyunun sergilendiği salon Moda'dadır ve seyircisi çok fazladır. Yerleşik sahnesi olmayan tiyatro gruplarına da salon desteği vermektedir. Oyun Atölyesi'nde konserler de izlenebilmektedir.

Duru Tiyatro; Kadıköy Anadolu Lisesi'nin giriş kapısı bölümünde yer alan, ancak lise ile bu bağlamda bağlantısı olmayan, deneyimli bir tiyatro sanatçısının girişimiyle 2005 yılında kurulmuş, başarılı tiyatro oyunlarının sergilendiği özel tiyatro salonudur. Konuk tiyatrolar da oyunlarını sergileyebilmektedirler.

Alt Kat Sanat; Tiyatro yanında çeşitli sanatsal konularda da faaliyetlerini sürdürmektedirler. Konservatuar hazırlık dersleri verilmektedir. Moda'da büyük apartmanın alt kat dairesinde hizmet vermektedir. Özel bir salondur.

Tiyatro Kılçık; Tiyatro oyunlarının sergilenmesinin yanı sıra stand-up gösterilerinin de yapıldığı özel tiyatro sahnesidir.

Kadıköy Terminal Sahnesi; Doğaçlama çalışmaları ile adından söz ettirmektedir. Halitağa Caddesi üzerinde, Yeldeğirmeni semtinde özel sahnedir.

Tiyatro Seyirlik; Deneyimli ve devlet tiyatrosundan ayrılmış bir sanatçının girişimleriyle kurulmuş özel bir sahne olup, Bahariye Caddesi'nde hizmet vermektedir.

Emek Sahnesi; Bağımsız tiyatro gruplarının oyunları sergilenmektedir. Emek Sahnesi Hasanpaşa'da hizmet vermektedir. Özel tiyatrodur.

Tiyatro Ak'la Kara; Kendi oyunlarını ve farklı tiyatro gruplarının oyunlarını sergiledikleri sahne Bahariye Caddesi'ndedir. Özel tiyatrodur.

Baba Sahne; Başarılı tiyatro oyuncularından kurulmuş özel bir tiyatrodur. Bahariye Caddesi'nde yer almaktadır.

Moda Sahnesi; Ünlü tiyatro oyuncularından oluşan bir ekip tarafından kurulmuş özel bir tiyatrodur. Bahariye Caddesi'nde yer alan Moda Sahnesi'nde, kurucuların kendi oyunlarının dışında farklı tiyatro gruplarının da oyunları sergilenmektedir

Yukarıda belirtilen tiyatrolar dışında Kadıköy'de küçük fakat genel anlamda başarılı amatör tiyatro gruplarının oyunlarının sergilendiği ve talep gördüğü salonlar bulunmaktadır.

Sinemalar; Kadıköy genelinde bulunan sinema salonları 2017 itibariyle; Sinema sayısı 6, Sinema salonu sayısı 28, Sinema salonu koltuk sayısı 3968 olarak, Kadıköy Şehir-Sağlık/133'de belirtilmiştir. Meşhur Kadıköy Reks Sineması'nın Mart/ 2020 yılında kapanması ise bir kayıptır.

4.2.1.15. Anıt ve Heykeller

Atatürk Anıtı; Rıhtım Meydanı'ndadır. Atatürk'ün Harf Devrimi'ni ifade eder. Milli Bayramlar ve özel gün törenleri bu anıt önünde ve bu meydana gerçekleştirilir.

Fotoğraf 43: Atatürk Anıtı

Sadun ve Oda Boro Heykeli; Kendi yaptırmış olduğu Kısmet isimli teknesi ile dünya seyahati yapan ilk Türk Denizci Sadun Boro, seyahat sırasında yanında bulunan eşı Oda Boro ve kedisi Miço'nun anıtı Kadıköy Kalamış Parkı karşısında bulunmaktadır.

Fotoğraf 44: Sadun Boro Heykeli

Osman Hamdi Bey Heykeli; Kadıköy İlçesi'nin ilk belediye başkanı ve Türk resim sanatının öncülerinden olan arkeolog, müzeci ve ressam Osman Hamdi Bey'in heykeli Kalamış Parkı'nda bulunmaktadır. Kaplumbağa Terbiyecisi tablosu ile tanınan Osman Hamdi Bey Türk resminde figürlü kompozisyon kullanan ilk ressam olarak tarihe geçmiştir. Önemli arkeolojik kazılara tanıklık etmiştir. Aynı zamanda modern arkeoloji biliminin Osmanlı'da temellerinin atılmasını sağlamış ve dönemin ilk Türk müze yöneticisi olmuştur.

Fotoğraf 45: Osman Hamdi Bey Heykeli

Münir Nurettin Selçuk Heykeli; Kalamış kelimesini duyunca ilk akla gelen Münir Nurettin Selçuk’a ait “bir tatlı huzur almaya geldik ah Kalamış’tan” bestesidir. Türk müziğinin üstatlarından Münir Nurettin Selçuk Heykeli Kalamış Parkı’nda bulunmaktadır.

Fotoğraf 46: Münir Nurettin Selçuk Heykeli

Aslı Nemutlu Heykeli; 2012 yılında Erzurum Palandöken Kayak merkezinde antrenman yaparken hayatını kaybeden milli kayak sporcusu Aslı Nemutlu’nun bronz heykeli Kalamış Parkında bulunmaktadır.

Fotoğraf 47: Aslı Nemutlu Heykeli

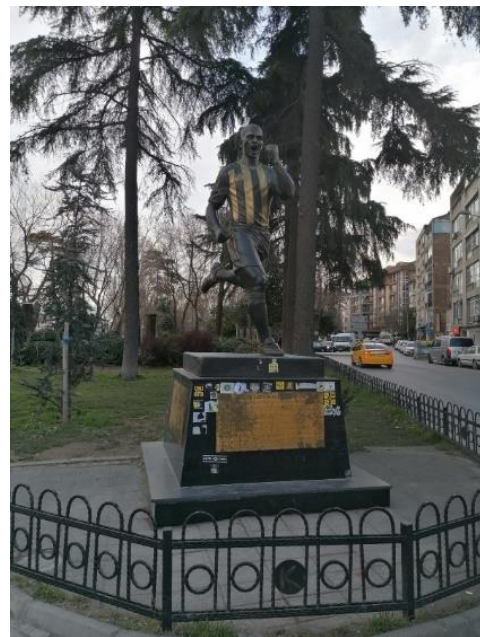
Fazıl Hüsni Dağlarca Heykeli; Türk şiirinin büyük şairi olarak tanınan, yaşamının uzun bir bölümünü Kadıköy’de geçiren ve Kadıköy’e büyük sevgi besleyen Fazıl Hüsni Dağlarca heykeli Kadıköy Kalamış Parkında bulunmaktadır.

Fotoğraf 48: Fazıl Hüsni Dağlarca Heykeli

Lefter Küçükandonyadis ve Alex De Souza Anıtları; Fenerbahçe futbol takımının unlü unutulmaz kaptanlarından olan Lefter ve Alex’in anıtları Kadıköy İlçesi Kuşdili Caddesinde bulunmaktadır.

Fotoğraf 49: Lefter Küçükandonyadis Anıtı **Fotoğraf 50:** Alex De Souza Anıtı

Fikret Mualla Heykeli; Yoğurtçu Parkı girişindeki yeşil alan içinde konumlandırılmıştır. Dünyaca tanınmış ünlü Türk ressamıdır.

Fotoğraf 51: Fikret Mualla Heykeli

Fotoğraf 52: Vecihi Hürkuş Heykeli

Vecihi Hürkuş Heykeli; Kızıltoprak'ta, Moda-Kadıköy ve çevre yolu ayrımı kavşağında yer almaktadır. Türk havacılık tarihinde önemli bir kişiliktir. Pilot, mühendis, eğitimci ve girişimci. Türkiye'nin ilk uçak tasarımcısı ve üreticisidir.

Fahri Korutürk Büstü; T.C ‘nin 6. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk aynı zamanda Deniz Kuvvetleri Komutanı olup, Oramiral rütbelidir. Kadıköy Moda’da yaşadığı evin çok yakınında ki Moda Parkı’na Kadıköy Belediyesi tarafından büstü konulmuştur.

İlçe sınırları içerisinde bulunan heykellerin bazıları bu sanat dalının taşıdığı evrensel turizm değeri açısından yukarıda fotoğraflanarak çalışmaya eklenmiştir.

4.2.1.16. Köşkler

Kadıköy’de 1856 ve 1877 yıllarında çıkan yangınlarda yaklaşık 400 bina ciddi hasar alınca bölge yeni imar planlarına göre yapılandırılmıştır. 19.yüzyılın sonlarına doğru, Moda ve Fenerbahçe çevresinde gayrimüslim ve Levantenlerin yerleşmeye başlaması, Göztepe, Erenköy, Bostancı çevresinde 1876-1909’lar arası II. Abdülhamit döneminin bazı devlet görevlilerinin geniş araziler içinde köşkler-konaklar yaptırdıkları görülmektedir. Bu dönemlerde Yeldeğirmeni’nde de değişim gözlemlenmektedir (Kavukçuoğlu, 2010: 18). Bu konak ve köşkler 1960’lı yıllardan sonra yıkılıp, yerine apartmanlar yapılmaya başlandı. Nüfus artışı ile arazi kullanımında değişiklikler başlamış ve arazi değerlenmişti. Günümüzde bu köşk ve konakların çok azı varlığını koruyabilmiş; bunların önemli bir kısmı kültür-sanat, eğitim ve ticari fonksiyonlar için kullanılmaktadır. Bu köşk ve konakların bazıları:

Esvapçıbaşı İlyas Bey Köşkü; Ziverbey’dedir. Müjdat Gezen Sanat Merkezi olarak hizmet vermektedir. İlyas Bey sarayın esvapçıbaşısıdır.

Avukat Halil Ethem Arda Köşkü; Kadıköy’de günümüze ulaşan köşklere dendir. Şifa Sokak, İlyas Bey Çıkmazı’ndaki köşk hala bakımlıdır.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa Köşkü; Feneryolu demiryolu hattı üzerindedir. Turing aracılığıyla Çelik Gülersoy tarafından aslına uygun olarak restore edilmiştir.

Cemil Topuzlu Paşa Köşkü; Büyük Kulüp bahçesine bitişiktir. Cemil Topuzlu Paşa köşkünün güzelliği, bahçe düzenlemesi kendisinin İstanbul Şehremini görevinin verilmesine neden olmuştur. (Ekdal, 1996: 392).

Hacı Bekir Köşkü; Çiftehavuzlar’da, Büyük Kulüp bahçesindeki köşktür.

Ragıp Sarıca Paşa Köşkü; Caddebostan’da sahil yolu üzerindedir. Köşkün yanındaki beyaz köşk, Ragıp Paşa’nın kızına ait olan Tevhide Hanım Köşkü’dür. Günümüzde bakımlı ve çok gösterişli olan köşkler deniz tarafından görülmektedirler.

Mehmet Küçükdeveci Köşkü; Suadiye Bağdat Caddesi üzerindedir. Bu köşk 1996 yılından beri ünlü bir giyim mağazası olarak hizmet vermektedir.

Fredrichi'lerin Evi; Moda'ya ilk yerleşen Levanten ailelerden Tubini'lerin kızına ait Moda'daki bakımlı köşk günümüzde konsolosluk binası olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 53: Fredrichi'lerin Evi

Andreas Antipa Köşkü; Moda Burnu Ferit Tek Sokak'tadır. Rum Doktor Antipa'dan satış yoluyla Dr. Ferit Tek ailesine geçmiştir. Köşk bakımlı olup, Moda'nın sembollerindendir.

Mahmut Muhtar Paşa Köşkü; Moda'da, Kadıköy Lisesi'nin bahçesindeki köşktür. 1945 yılında aile köşkün tüm eşyalarını müzayede yolu ile satışa çıkarmıştır. Öyle ki; ünlü sanatçı piyanist İlham Gencer piyanosunu bu köşkten satın aldığını gururla anlatmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın satın aldığı köşk, 1957 yılından itibaren Kadıköy Kız Lisesi, günümüzde Kadıköy Lisesi olarak kullanılmaktadır.

Doktor Mahmut Ata Bey Evi; Moda Şifa Sokak'tadır.

Cemil Cem Köşkü: Ünlü Karikatürist Cemil Cem Bey'e ait, Moda Cem Sokak'tadır. Fransız Kilisesi ile karşılıklı olan köşk restoran olarak hizmet vermektedir.

Reşit Paşa Köşkü; Bahariye Caddesi, Kuzu Kestanesi Sokak'ta yer almakta olup, günümüzde Kadıköy Kaymakamlık Binası'dır.

Doktor Arif Sarıca Paşa Köşkü; Moda Caddesi Moda Burnu yolu üzerinde yontma taştan yapılma görkemli köşktür. Ünlü piyanist Ayşegül Sarıca ailesine aittir. Köşkte yaşam hala sürmektedir.

Fotoğraf 54: Sarıca Köşkü

Doktor Salih Soysal Köşkü; Mühürdar Caddesi'nde, içinde ana okulu yer almaktadır.

Rıza Bey Köşkü; Moda Şair Latifi Sokak'ta, ince ahşap oymaları ile hala göz alıcıdır.

Agâh Bey Köşkü; Şair Latifi Sokak'ta gösterişli köşk kullanılmaktadır.

Cemal Kutay Evi; Gazeteci ,yazar Cemal Kutay'ın yaşadığı tarihi ev Moda'dadır.

Feneryolu, Fenerbahçe, Göztepe, Erenköy, Suadiye, Caddebostan, Bostancı mahallelerinde de günümüze kadar ulaşan köşk ve konaklar bulunmaktadır.

Köşkler ve Konaklar kentin mekânsal etkilerinden olup, mekânsal süsleridir. Aynı zamanda kültür ve tarih miraslarıdır. Korumacılık olgusunun iyi geliştirilemediği ülkelerde bu miraslar zamanın modasına uydurulup, artan nüfus karşısında başka alternatifler aramadan yok edilmektedir. Ancak yerini alan yenilikler ise onların görkemini ve zarafetini asla yansıtamamaktadırlar. Bu mekânların turistik kaynak olarak değerlendirilmeleri sosyal ve ekonomik etkiler yaratılmasına neden olmaktadır.

Fotoğraf 55: Reşit Paşa Köşkü

4.2.2. Tarihi, Kültürel ve Turizm Değeri Açısından Kadıköy'ün Kentsel Simgeleri

Kadıköy'de kültür-sanat etkinliklerinin gerçekleştirildiği hem rekreasyonel hem de turizm ölçeğinde değerlendirilen birçok faaliyet alanı olduğu gibi, bu faaliyetlerin birçoğunun gerçekleştirildiği tarihi yapılar ve tek anıt olarak da adlandırılan eserler bulunmaktadır. Bu mekânlar yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmekte, sürekli ziyaretçi almakta olup aynı zamanda konumlandıkları bölgenin simge mekânlarını oluştururken, bölgelerinin turizm coğrafyasının da turistik ürünleri ve tanıtıcı birimleri olmuşlardır.

4.2.2.1. Haydarpaşa Gar Binası

Denizden ve kıyından bakıldığında olağanüstü görkemiyle çok etkileyici bir yapı olan Haydarpaşa Garı, İstanbul'un silüeti ve kültürel dokusu üzerinde iz bırakmış kentsel simgedir. Anadolu'nun İstanbul ile buluştuğu, Anadolu ve Avrupa'nın demiryolu ile birbirine bağlandığı nokta olan gar binası, sadece İstanbullular'ın değil, tüm Anadolu halkı üzerinde etki yaratmış, konumu ve mekânsal etkisiyle dünyada birçok ülkede sözü edilen bir mekân olma özelliğini taşımaktadır. Etkileyici mimari yapısı kadar yapımından günümüz yıllarına değin yarattığı sosyal ve toplumsal enerjisi ile bir dönemin hiç uyumayan mekânı olmuştur.

Haydarpaşa Gar Binası, 1900'lerin başlarında, Almanlar'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun sağlamış olduğu imtiyazlardan yararlandıkları dönemlerde, Alman mimarlar Otto Ritter ve Helmuth Cuno tarafından, Alman mimarisi karakterinde Alman belediye saraylarına benzer şekilde planlanarak 1906 yılında inşasına başlanmış, 1908 yılında hizmet vermeye başlamıştır. Haydarpaşa Garı, inşa edildiği dönemin tüm ihtişamını ve biçimsel çeşitliliğini gösteren bir mimari eserdir. "Neo Rönesans stilin bir ifadesi olarak yapı; Osmanlı İmparatorluğu'nun simgelerine sahip, ama aynı oranda demiryolu inşaatının teslim edildiği yeni dost Almanların izini taşıyan bir yapı ortaya çıkmıştır. Yapının yolcu hizmetlerine açılışı 19 Ağustos 1908'de Sultan Reşat tarafından yapılmıştır. Ancak 1909 yılında yeni bir tören ile yapı bütünüyle hizmete girmiştir" (Kösebay Erkan, 2013: 104-108-109). Geçen süreç içerisinde bina simgesel anlamlar da kazanarak, İstanbul'a Anadolu'dan göçün başladığı yıllar olan 1950'lerden sonra filmlere, romanlara, resamlara, fotoğraflara konu olmuş, bir devrin sembolü olmuştur. Türkiye'deki gar binaları içinde farklı bir yere sahip, Anadolu-Bağdat-Hicaz demiryolunun başlangıç noktası olan Haydarpaşa Garı, Marmaray Projesinin hayata geçirilmesi sonucunda demiryolu ulaşım özelliğini ne yazık ki kaybetmiştir. Tarihi boyunca geçirdiği yangınlar, çevresinde meydana gelen patlamalarla tahribata uğramasına rağmen, geçmişte olduğu gibi her dönemde bulunduğu sahada mekânsal etkisi ile simge ve tarihi değere sahip kültür öznesi olmaya devam edecektir ve etmesi gerekmektedir. Kadıköy'de ulaşım sistemlerinde geliştirilen kent dokusuna ve halkın yararına uygun her türlü girişim destek görmüştür. Marmaray projesi de hayata geçirildiği andan itibaren sadece Kadıköy ulaşımında değil İstanbul'un ulaşımında zamansal ve sosyal konforu sağlayarak olumlu bir süreç yaratmıştır. Ancak, kent için geliştirilen ve uygulanan projeler olumlu dahi olsa, kendinden önceki hizmeti veren, tarihsel ve kültürel değere sahip dokulara zarar verilmemeli, bu birimler koruma altına alınarak orijinal özelliklerinin yansıtıldığı turistik kaynak haline getirilmelidir. Dünyanın birçok ülkesinde gar binaları özel bir konuma sahiptir. Gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde fark etmeksizin kente hizmet veren ya da vermiş olan gar binaları, turistlerin ilgisini çeken ve merak duydukları, mutlaka görmeyi arzu ettikleri, kentin kültürel geçmişini yansıtan turistik mekanlar olarak değerlendirilmektedir. Kadıköy'e gelenlerin de ziyaret etmek isteyecekleri ilk noktanın Haydarpaşa Garı olması kaçınılmazdır.

4.2.2.2. Kadıköy Tarihi Çarşısı

Kadıköy çarşısı kültürüne sahip bir yerleşmedir. Bu kültür ilk yerleşme dönemlerinden beri devam etmekte olup, sadece Kadıköylüler'i değil, İstanbul'un birçok semtinden gelenleri de etkilemektedir.

Fotoğraf 56: Haydarpaşa Garı

Turistik bir mekân olma özelliğine sahip Kadıköy Tarihi Çarşısı'na rehberler eşliğinde, özel Kadıköy Çarşısı Turları (bu tur örneklerine 4.4.4.Turistik Tur Olanakları başlığı altında değinilecektir) düzenlendiği görülmektedir. Çarşı Kültürü Kadıköy'de, AVM Kültürü'nün gelişmesine engel olmuştur. İstanbul ilçeleri içinde en az sayıda AVM'ye sahip ilçe Kadıköy'dür. Tarihi çarşının konumu, Yeldeğirmeni, Moda, Osmanağa, Rasimpaşa ve Caferağa mahallerinin merkezini oluşturmaktadır.

Çarşı kelimesinin kökeni Farsçadan gelmektedir. “Cahar” dört ve “Su” taraf, sokak sözcüklerinden oluşmakta, dört sokak anlamına gelmektedir. Çarşı; bir kentin belirli alanlarında dükkânların oluşmasıyla insanların alışveriş yapmasına yarayan işlek yerler ile uzun bir ana cadde boyunca insanların çok çeşitli günlük ihtiyaçlarını en elverişli bir şekilde karşılayabilecekleri ortamların varlığından meydana gelen kamusal alanlardır. Şehrin gün boyu hareketli dokusunun merkezini oluştururlar. Ayrıca bu alanlar çevresinde; çarşı, cami-kilise, çarşı hamamı, çarşı oteli, çarşı lokantası, çarşı kafe, çarşı fırını vb. gibi çarşı kimliğine sahip üniteler oluştururlar. Bu tür kentsel topluluklar her zaman turistik algıyı olumlu etkiler ve bölgeyi turistik çekicilik açısından değerli kılar. Bu durum Kadıköy'ün en belirgin turizm özelliği ve turistik kaynağıdır.

Çarşı sınırları içinde ve çevresinde gelişen ekonomik faaliyetler ile bu faaliyetleri üretenler zaman içerisinde kemikleşmiş bir yapıyı oluşturmuştur. Ancak bu yapı içinde zamana karşı direnemeyenler de olmuştur. Küreselleşme ve gelişen teknoloji, klasik anlamdaki çarşı dükkânlarının bazılarını yok etse de Kadıköy Tarihi Çarşı zamana karşı

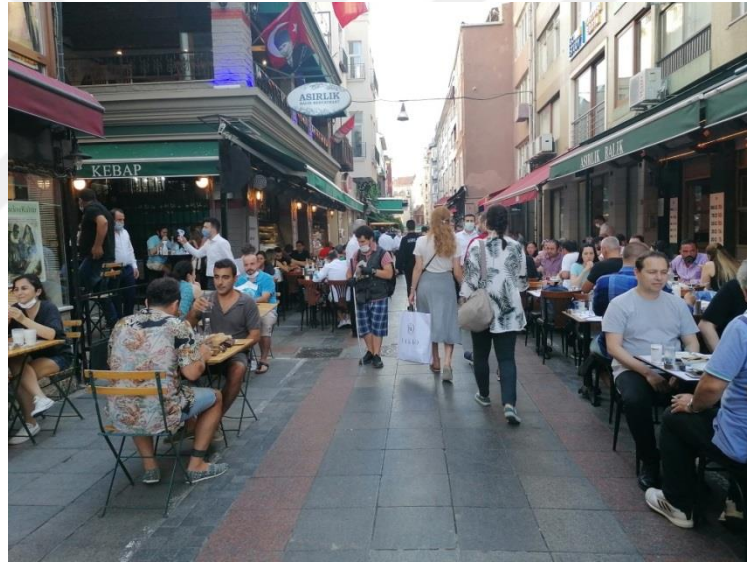
dirençli olduğunu göstermiştir. Yaklaşık, yüz yıllık pastane, çikolatacılar, şekerlemeciler başta olmak üzere, klasik Türk yemekleri lokantaları, baharatçılar ve dördüncü nesil sahipleri tarafından işletilen, hala varlığını sürdürmesinin yanı sıra, kuruluş tarihi çok yeni olmayan bir çok manav, balıkçı, tavukçu, kasap, ciğerci, sürekli müşterilerinin güven duyarak alışveriş yaptıkları günümüzde şarküteri adını verdiğimiz dükkânlar, ekmek ve pasta fırınları, turşucu dükkânları, kuru yemişçiler, çeşitli yeme-içme yerleri, meyhaneler ve daha bir çok özgün kültüre ait olmuş mekânlar çarşıda yerlerini korumaktadırlar ve korumalıdırlar.

Kadıköy Çarşısı ayrıca züccaciye den giysiye, ayakkabıdan gözlükçü-saatçiye, markete, kuzeyindeki birinci ve ikinci sokağında beyaz eşyadan 2. el eşyalara, güney kesiminde ise yabancı dil eğitim kurslarının da bulunduğu daha birçok ekonomik faaliyetin merkezi konumundadır. Ancak son dönemlerde Kadıköy Çarşısı'nın tek tipleşme sorunu ile karşı karşıya kaldığı gözlemlenmektedir. Yaklaşık 18. yüzyıldan beri bölgede yaşayan Türk, Ermeni, Yahudi, Rum hatta İngiliz kökenli çarşı esnafının ortak kültürleriyle harmanlanmış çarşının tarihi dokusu yüksek kiralar nedeniyle bozulma tehlikesi altında olduğu yetkililer tarafından açıklanmaktadır. Kadıköy Tarihi Çarşı Kültür Derneği Başkanı Ali Geçgel; 10 yıldan fazla süredir kiracı olanların sözleşmelerinin tek taraflı olarak iptal edilmesiyle yüksek kira bedelleri istenmeye başlandığını, birkaç manav, şarküteri ve kasabı saymazsak tarihi dokunun tamamen yok olmaya yüz tuttuğunu söylemekte, anıları ve işlevleriyle şehir ve kültür belleğinde ulusal yeri olan işletmelerin yerini içkili lokantalar ve restoran zincirlerinin aldığını söyleyip, medya aracılığıyla halkı bilgilendirmiştir (www.milliyet.com.tr; 2016). Tarihi Çarşılar; tarihsel ve kültürel geçmişi eskiye dayanan kentlerin, gelişen nüfuslarıyla beraber çevresinin de çekim merkezindedirler. Öyle ki bu merkezler çekim alanlarını kendi hinterlandlarının dışına, ülke sınırlarını da aşacak durumdadırlar. Yeninin çok kolay eskitildiği günümüzde, değerli eskiyi korumak ve korunmasını sağlamak, beşeri ve ekonomik fonksiyonların da sürdürülmesini beraberinde getirecektir. Tarihi çarşılar son dönemlerde alışveriş merkezlerinin çoğalmasıyla birlikte onlara karşı büyük savaş vermektedir. Fakat tarihi bir geçmişi olması eski mekân dokularını yansıtmalarından dolayı turizm hareketlerini bitirmemektedir. Kadıköy Çarşısı dinamik bir mekândır. Değişmezlerinin yanında sürekli değişen yiyecek vitrinleri, her mevsime özgü sebze meyvelerin dizildiği rengârenk manav tezgâhları, mevsim balıklarının en tazelerinin sıralandığı balık tablaları ilk akla gelenlerdir. Gerçekten Kadıköy Çarşısı, Kadıköy'ün ticaret mekânı olmasının yanı sıra eşsiz bir vitrini, geçmişin agorası, bugünün tarihi çarşısıdır.

Fotoğraf 57: Kadıköy Tarihi Çarşısı

Fotoğraf 58: Kadıköy Tarihi Çarşısı

4.2.2.3. Tarihi Kadıköy Vapur İskelesi

Tarihi Kadıköy Vapur İskelesi tarihsel özelliği olan iskele binalarındandır. Yapımı, Haydarpaşa Garı inşası ile aynı dönemi kapsar. Gar binası inşaatının başlaması için denizel alanın doldurulması sırasında, dolgu işlemi iskele alanına da uygulandı. Rıhtımdaki sonradan inşa edilen yeni vapur iskelesi ile karşılaştırıldığında, eski iskele ya da Beşiktaş İskelesi olarak halk arasında tanınırlığı vardır. “Kadıköy’de ilk vapur, Fevaid-i Osmaniye İdaresi tarafından 1846’da çalıştırılmaya başlanmıştır. Günümüzde eski iskele olarak anılan ve neo-klasik Türk mimari üslubunda ve kâgir tarzda yapılmış iskelelerin en ünlülerinden biri olan

Kadıköy Vapur İskelesi, 1915 yılında yapılmıştır. Bazı kaynaklarca, onarım sırasında ortaya çıkarılan kitabesinden dolayı 1926 yılında yapıldığı belirtilmekte, yapının mimarı kesin olarak bilinmemektedir. Neo-Klasik üsluptaki iskele iki katlı olup, ön cephesi dikdörtgen şeklinde bir çıkıntı yapmakta, üzeri kırma çatı ile örtülü yapıdadır. İskelenin ikinci katı denize bakan, ancak birbirleri ile bağlantısı bulunmayan balkonlarla çevrelenmiş şekildedir. İskelenin ön cephesinde üçlü kemer dizisi bulunmaktadır. Bunların üzeri 20. yüzyıla ait Kütahya çini kaplamalı panolar ile süslenmiştir. İskele binası 1959 yılında onarılmıştır. 1984-1986 yılları arasında ikinci bir onarım ile orijinal biçimine dönüştürülmüştür. 1995 yılında tekrar onarımdan geçen iskele şimdiki haline ulaşmıştır” (Alişan, 2013: 61).

Günümüz itibarı ile Kadıköy Vapur İskelesi yeniden bir tadilat sürecine girmiş, halkın ihtiyaç duyacağı yeni teknolojik ve kentsel gereksinimlerinin karşılanması çerçevesinde çalışmaların hızla devam ettiği, hatta sonlandırıldığı görülmektedir. Kadıköy Vapur İskelesi; Kadıköy - Beşiktaş, Kadıköy - Adalar hattı seferlerini yapmakta, yaz aylarında bazı boğaz hattı seferlerini gerçekleştirmektedir. Yoğun dönemler genellikle yaz ayları olup, günlük iş yaşamının akışı nedeniyle hafta içi sabah 7:30 karşıya geçiş, akşam 18:00 dönüş yoğun saatlerdir. Kadıköy-Beşiktaş günlük vapur seferleri: 06:45-23:45 saatleri arasında her gün 30 Dakika aralıklıdır. Kadıköy-Adalar seferleri kış mevsiminde: 07:10- 23:55 saatleri arasında yaklaşık 60 Dakika aralıklı hafta içi hergün, Pazar ve tatil günleri:07:55-23:55 saatleri arasındadır. İskele, tarihi ve turistik değeri ile ulaşım açısından sahayı ziyaret eden yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çeken önemli turistik kaynaklardanır.

Fotoğraf 59: Tarihi Kadıköy İskelesi

Kaynak: (www.kadikoy.bel.tr.)

Fotoğraf 60: Günümüz Tarihi Kadıköy İskelesi

4.2.2.4. Kadıköy Postane Binası

2010 yılında yeni yapılarak hizmete giren, İstanbul Anadolu Yakası PTT Başmüdürlüğü ve Kadıköy Merkez Müdürlüğü Tarihi Kadıköy Postanesi'nin yerini almıştır. Postane Şefi'nin yardımcısı aracılığıyla 24.08.2020 tarihinde alınan bilgilere göre günlük kapasite;

- Postane; 150 kişi
- Kargo; 400 kişiye teslim edilen, 100 kişi teslim eden
- Mali işler; maaş zamanlarında günlük 2000 kişi, normal günlerde 1000 kişi

Bu kapasitenin yaklaşık % 5'i turist hizmetlerine aittir. Turistler posta pulu, posta kartı ve kargo ile döviz alma-satma hizmeti almaktadırlar.

4.2.2.5. Tarihi Moda Vapur İskelesi

İstanbul'un en eski iskelelerinden ve Kadıköy'ün simgelerindendir. Deniz üzerindeki konumu ile verdiği görüntü adeta kartpostal gibidir. Gerçekten başka vapur iskelelerinden ayrıcalıklı olduğunu anlayabilmek için, bir lodos anında, karşısına geçip, karadan güney cephesine bakarak, ihtişamlı iskele binasını seyretmek gerekmektedir. Her zaman ilgi odağı olan özellikle böylesi günlerde iskelenin çevresinde fotoğraf çekenler, ressamalar, şairler, film çekim ekipleri, bir mekânın çevresel etkisini ve bunun yansımalarının hikâyesine tanık olmuşlardır. “Binanın ön yani güney cephesinde bulunan, sivri kemerlerle birbirine bağlanmış ve iki ayak arasına oturtulmuş ana kapının kemer tablası üzerine, beyaz mermere oyulmuş, iki yanı bitkisel bezemelerle doldurulmuş Arap harfleri ile ‘Moda 1335’ yazısı bulunan kitabe bulunmaktadır. Bu kapının iki tarafında sivri kemerli ikişer kapı daha bulunmaktadır. Binaının inşası 1916-1917 yıllarında tamamlanmıştır. Mimarı Vedat Tek'dir. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarına ait Neo-Klasik üsluptaki iskelelerin en tanınmış örneklerinden birisidir. Kütahya çinileriyle süslü iskele iki katlı olarak inşa edilmiştir. Dikdörtgen planlı bu yapının üzeri teras çatı ile örtülmüştür. Daha sonra bu kat ahşap bir konstrüksiyonla kapatılmıştır.

1917 yılında Sovyet Devrimi'nden sonra İstanbul'a sığınan Ruslar tarafından üst katın gazino olarak işletildiği bilinmektedir. Gazinonun bulunduğu üst kat 15 Eylül 1937'de meydana gelen şiddetli lodos sonucu zarar görüp yıkılmıştır. Bir başka kaynakta yapının 1930'da tadilat gördüğü ve bu katın tadilat sırasında kaldırıldığı bildirilmektedir. 1937'deki hasardan sonra Moda Vapur İskelesi 1964 yılı Ekim ayından itibaren yeniden açılmış ve 1979 yılına kadar sahil gazinosu olarak kullanılmıştır. 1986 yılında vapur seferleri iptal edilmiş ve 1992 yılında ise iskele tamamen terkedilmiştir” (Alişan, 2013: 55). 1995 yılında belediye çatısı altında kurulan ‘Moda Gönüllüleri’nin etkin mahalle çalışmaları ve Kadıköy Belediyesi ile Türkiye Deniz Ticaret Odası Başkanlığı tarafından ortaklaşa çaba ve çalışmalar sonucu, 2000 yılında iskele binasında restorasyon başlatılmış ve yıkılan ikinci kat yeniden yapılarak bugünkü görünümüne kavuşturulmuştur. İskeleden düzenli olarak vapur seferleri başlatılmış ancak yeterli yolcu sayısına ulaşamayınca, seferler iptal edilmiştir. Bazı özel hatlarda özellikle yaz aylarında Moda İskelesi'nden hareket eden Barış Manço Vapuru ile “Mehtaplı Geceler” seferleri düzenlense de süreklilik kazanamamıştır. Tarihi Moda Vapur İskelesi hizmet sektörüne geçirilip, kafe-restoran olarak halkın hizmetine sunulmuş, konumu ile kısa

sürede İstanbulluların tercih ettiği bir mekân olmuş, üst katta düzenlenen sergi ve çeşitli sanatsal etkinliklere de ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde aktif halde değildir.

Kadıköy'ün gözbebeği simgelerinden bir tanesi olan ve sayısız fotoğraf karelerine girmiş, yüzlerce film ve televizyon dizilerine mekân olmuş, yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da tanınırlığı bilinen bu tarihi iskele ve turistik kaynak değerinin bilineceği günleri beklemektedir. 100 yılı aşan tarihin tanığı olan Moda Vapur İskelesi, Kadıköy'de sürdürülebilir bir turizm mekânı olmayı hak etmektedir.

4.2.2.6. Moda Çay Bahçeleri

“Moda Burnu'nun Sarayburnu'na bakan sırtında çay bahçesi düşüncesi ilk kez, Modalı apartman görevlilerinin serbest oldukları, Pazar günlerinde, özellikle uzun yaz akşamlarında, kendilerine diğer semtlerden konuk gelen köylülerini nerede ağırlayacakları sorusuna yanıt ararken doğmuştu. İlk açılan çay bahçesine daha birinci gününde yüzlerce görevli ailesi akın edince, bu akıllı yatırımın hemen arkası gelmişti. Yoksa Modalılar için akşamları bir çay bahçesine gidip, rahatsız tahta sandalyeler ya da plastik koltuklarda çay, kahve, gazoz içmenin çekici bir yanı yoktu” (Kavukçuoğlu, 2010: 82).

Fotoğraf 61: Moda İskelesi

Fotoğraf 62: Lodos ve Moda İskelesi

Moda ay Bahçeleri, Moda Parkı karşısında, kıyıda l falezlerin üzerinde yer alan, bir çok Kadıköylü'ye göre belki de dünyanın ender olağanüstü coğrafi landscape özelliğine sahip mekânlardan biridir. Üstelik günümüzde bu tarz bir sınıf ayrımı yapılmaksızın, halkın her kesiminden insanın bu çay bahçelerinde ınar ağaçları altında, denizin serinliğinde, gazetesini-kitabını okuyup; dostlarıyla, sevdikleriyle çayını yudumlayıp, kahvesini içerken gördüğümüzde o insanların mutluluklarının da fotoğrafı çekilmiş olur. Moda ay Bahçesi, bölgede yaşayan ve bölgeye bu amaçla gelen nüfus için değerli bir rekreasyon alanıdır. Bu rekreasyon faaliyetine katılan yerli ve yabancı turistler ile Kadıkylller rahatlamamanın ve beyinlerini dinlendirmenin ayrıcalığını keşfederler.

Fotoğraf 63: Moda ay Bahçeleri

4.2.2.7. Şehremaneti

Şehremaneti; bugünkü belediyelerin Türkiye’de kurulan ilk biçimi anlamına gelen kelimedir. Osmanlılar döneminde ise; İstanbul’un temizliğiyle, güzelleştirilmesiyle, korunmasıyla ilgili işleri yürüten kuruma verilen isimdir.

1908’den itibaren Kadıköy’e şekil ve özellik kazandıran yapılar gerçekte bugünkü Kadıköy’ün hem tarihsel hem de kentsel sürecinin başlangıcıdır denilebilir. Bu dönemde kıyı kesiminde üretilen yapılar ile Kadıköy Meydanı şekillenmeye başlamıştır. 1930’lardan itibaren kamusal bir alana dönüştürülmeye başlanan Kadıköy Meydanı; Şehremaneti Binası, Kadıköy İskele Binası, Eski Hal Binası (bugünkü Haldun Taner Sahnesi) bölgeye konumlanmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, Türk tarihinde bir dönüm noktasını oluşturan, 1900 ila 1930’lu yılların başlangıcı arasında sürmüş bir mimari dönem olup, o dönemde yapılan yapıların görüntü estetiği, iç mekân uygulamaları ve fonksiyonları ile günümüzde de tarihsel ayrıcalıklı olmalarını sağlamaktadır. Kadıköy Şehremaneti Binası bu dönemin kamu binalarından olup, Mimar Yervant Terziyan tarafından 1913 yılında denizin doldurulmasıyla kazanılmış arazi üzerinde Neo-Klasik tarzda yapılmıştır. Yevant Terziyan bu binanın tıpatıp benzeri olan Fatih Şehremaneti Dairesi’nin de mimarıdır ve her iki yapı aynı dönemin simgelerindendir. Cumhuriyet Yönetimine geçiş aşamasında, Kurtuluş Savaşı döneminde 1919 yılında Yunanlıların İzmir’i işgalini protesto etmek amacıyla mitingler düzenlenmiş ve bu binanın balkonundan Kurtuluş Savaşı kahramanı Halide Edip Adıvar’ın halka hitabı bilinmektedir ve bu da tarihi binanın önemini daha da fazla belirginleştirmektedir. Eski Kadıköy Vapur İskelesi karşısında yer alan bu tarihi bina 1995’de restorasyon geçirmiş, Kadıköy Kaymakamlığı, Belediye Başkanlığı ve Belediye Meclisi görev mekanı olmuştur. Günümüzde ise Kaymakamlık ve Belediye Binaları buradan taşınmış, Kadıköy Şehremaneti tarihi binası Kadıköy Belediyesi tarafından düzenlenerek kütüphaneye dönüştürülmüştür. Türkiye Tarih Edebiyat ve Sanat Kütüphanesi olarak, Kadıköylülere son derece önemli bir sosyal hizmet sağlamaktadır. Kütüphane ziyaretçileri arasında, seyahat ettikleri mekânların kütüphanelerini merak eden yerli ve yabancı turistleri sıklıkla görmek mümkündür.

Fotoğraf 64: Şehremaneti Binası

“1869 yılında İstanbul Belediye Nizamnamesi yapılırken kent 14 daireye (yönetmel bölgeye) taksim edilmiş, Kadıköy’de 13.Daire olarak Şehremaneti (Belediye) statüsüyle Üsküdar Sancağı’na bağlanmıştır. Sultan Aziz dönemine rastlayan 1875 yılında 13. Daire Şehremaneti Başkanlığına ilk olarak Osman Hamdi Bey getirilmiş, İstanbul Belediye Teşkilatı 1877’den sonra gelişmiş, bu çerçevede 1875’de 13. Daire olarak kabul edilen Kadıköy 18. Daire olmuştur” (Kavukçuoğlu, 2010: 23-30). 1930 yılında Kadıköy ilçe statüsüne kavuşmuştur. 1984 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı ilçe belediyesi olmuş, Kadıköylüler belediye başkanlarını ilk kez seçmişlerdir.

4.2.2.8. Haldun Taner Sahnesi

Asıl giriş kapısı Haydarpaşa Koyu’na bakan bina, 1925-1927 yılları arasında, İtalyan Mimar U.Ferrari’ye inşa ettirildiği söylenmektedir. Birincil Ulusal Mimarlık üslubunun özelliklerini taşımakta olan bu yapı meyve ve sebzelerin depolanıp satıldığı hal binası olarak tasarlanmıştı. Bu özelliğiyle İstanbul’un ilk modern binasıdır (Gazete Kadıköy, 2020).

Ancak yapıldıktan sonraki on yıl boyunca pazarcılar hal binasına taşınmadıkları için bina boş kalmıştır. Binanın bazı bölümleri belediye tarafından itfaiye garajına dönüştürülmüş, bazı bölümleri de hurda araç deposu olarak kullanılmıştır. 1950’li yıllarda Kadıköy Meydan Projesi kapsamında bina otogar olarak planlansa da uygulanmamıştır. 1940’lı yıllarda hal binası iken, 1973’de Kadıköy Hali Küçükbakkalköy’e taşınınca, 1984’de kültür merkezine dönüştürülmek üzere restore edilen yapı, 1986’da İstanbul Üniversitesi’ne tahsis edilip,

Devlet Konservatuvarı olarak kullanılmaya başlanmış, 1989 yılında da binanın alt katı İstanbul Şehir Tiyatroları Haldun Taner Sahnesi olarak hizmet vermeye başlamıştır.

İstanbul Şehir Tiyatroları, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'ne bağlı bir kurumdur. 1986 yılında hayata veda eden gazeteci, öykü ve tiyatro yazarı Haldun Taner'in adı verilen tiyatro sahnesi, Şehir Tiyatroları'nın en işlevsel ve seyircisi fazla salonlarından biri olup, 286 koltuk kapasitelidir. Haldun Taner Tiyatro Binası, meydanın tarihi yapısı olarak, çevresindeki kalabalık insan gruplarıyla, konservatuardan yükselen müzikler eşliğinde Kadıköy vapurundan inenlerin ilk karşılayıcı, Kadıköylüler'in en önemli randevu ve buluşma mekânıdır. Tarihi binanın kültürel etkisinin yanı sıra mekânsal etkisi oldukça fazladır. Bir kamusal alan olmasının dışında, Kadıköy'ün bir işareti, turistik değeri ve yaklaşık bir asırlık geçmişe tanık olan bir turizm kaynağıdır.

Fotoğraf 65: Haldun Taner Sahnesi

4.2.2.9. Süreyya Operası

Kadıköy-Bahariye Caddesi üzerinde konumlandırılmış görkemli bina, gerek mimari gerek tarihi ve kültürel etkisi açısından sahanın en önemli yapılarından. 1927 yılında binayı yaptırarak, Kadıköy'ün sanat ve kültürel zenginliğini başlatacak olan Süreyya İlmen Paşa aynı zamanda havacılık ile de yakından ilgili olup, ülkemizde havacılığın kuruluşunda önemli katkıları olan 'Türkiye'de Tayyarecilik ve Balonculuk Tarihi' adlı kitabın da yazarı, vizyoner ve değerli bir kişiliktir. "Binanın estetik olmasını, tüm tiyatro opera ihtiyacını karşılaması ve örnek olarak gösterilmesi için Avrupa Ülkeleri'nde bulunan ünlü tiyatro opera binalarını gezen Süreyya İlmen Paşa, fuayesini Paris'in Şanzelize (Champs Elysee) Tiyatrosu'nun fuayesinden, iç bölümlerini ise Alman tiyatrolarından örnek olarak tasarlar ve adını verdiği Süreyya Sineması ve Operası'nı yaptırır. Süreyya Operası'nın sahne bölümü

yapılamadığı, gerekli teknik donanım, kulis, sanatçı odaları ve benzer mekânlar tamamlanamadığı için hiç opera oynamaz. Süreyya’da hiç opera sahnelenmemesinin bir başka sebebi de o dönemde opera oynayacak yetişkin sanatçıların bulunmaması da söylenmektedir.. Bu nedenle 2005 yılına kadar Süreyya Sineması olarak işletilmiştir.

“Binanın bütünü, devrinin Avrupa’daki mimarlık ve dekorasyon anlayışını yansıtır. Cephesi ve iç mekânlar figürlü rölyeflerle, tavan ise fresklerle ve yaldızlı kartonpiyerlerle bezenmiştir. 1927 yılından 1950 yılına kadar sinema olarak kullanılan bina, 1950 yılında Süreyya İlmen Paşa’nın ölümüyle, kültür hizmetlerinde kullanılmak şartıyla Darüşşafaka Cemiyeti’ne verilmiştir” (Kadıköy Kaymakamlığı; www.kadikoy.gov.tr). Süreç içerisinde, Darüşşafaka Cemiyeti binayı farklı ticari işletmelere kiraladığından freskleri ve bazı bölümleri hasar almıştır. Kadıköy Belediyesi binayı 49 yıllığına kiralarak, restorasyon başlatılıp, opera temsilleri için olması gereken tüm ilaveler ve bakım büyük bir özenle yapılarak, Süreyya İlmen Paşa’nın hayali gerçekleştirilmiş, Süreyya Operası Binası 27 Ekim 2007 yılında Kadıköylüler’e, İstanbullular’la birlikte tüm Türkiye’nin ve dünyanın sanatseverlerine kapılarını açmıştır. Süreyya Operası Sahnesi açıldığından bu yana İstanbul Devlet Opera ve Balesi (İDOB) işbirliği ile gerçekleştirilen opera, bale ve konserleriyle İstanbul sanat hayatında odak noktası olmuştur. Süreyya Operası, 2018 yılında 140 etkinlikte 70.049 kişiyi ağırlamıştır (Kadıköy Belediyesi Faaliyet Raporu, 2018: 190). Atatürk Kültür Merkezi (AKM) yenilenmek için yıkıldıktan sonra, İstanbul’daki tek opera Süreyya Operası’dır.

Fotoğraf 66: Süreyya Operası

Gelişmiş bir kentin kültürel çeşitliliğinde Opera Binaları ve temsillerinin varlığı, o kentin dünya kenti olduğunun bir kanıtıdır. Turistik seyahatlerde ziyaret edilen kentlerde bir çok sanatsever turistin varlığı, bu mekânların sıklıkla ziyaret edilmesine, bu mekanlar da kente gelen turistin tatmin olmasına neden olur. Milletler öz kültürlerinin yanında, dünya kültürlerini de yakından takip edip, ülkelerinde sergilemeleri ile önemli bir turistik kaynağın oluşmasına yol açarlar.

4.2.2.10. Boğa Heykeli

Kadıköy Altıyol Meydanı'nda yer alan Boğa Heykeli, 1864 yılında Paris'te, Fransız heykeltıraş olan Isidore Jules Bonheur tarafından yapılmış, Fransız-Alman savaşında Almanlar'ın Fransızları yenmesiyle heykel Almanya'ya getirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonlarında Almanlar'la birlikte, İngiliz ve Fransızlar'a karşı savaşan Türkler'e, Almanlar Türkler'le güçlendikleri için güç simgesi olan boğa heykelini Başkomutan Enver Paşa'ya hediye etmişlerdir. 1917'de Alman Kralı II. Wilhelm tarafından hediye edilen Boğa Heykeli Beylerbeyi Sarayının bahçesine yerleştirilmiştir. Kadıköy ilçe olunca güç simgesi Kadıköy'e getirilmiş, 1953'de yeni yapılan Hilton otelin bahçesine götürülen heykel, 1969'da Kadıköy'ün tanımlayıcısı olarak getirilip, kaymakamlık binası önüne yerleştirilmiştir (Teoman, 1974: 65).

1987 yılında bulunduğu konumdan kaldırılıp, Kadıköy Altıyol Meydanı'na yerleştirilen Boğa Heykeli gelen turistlerin ilgisini çeken önemli bir anıt olup aynı zamanda Kadıköylüler'in buluşma ve toplanma mekânıdır. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen, Kadıköy'deki kazılarda çıkarılan ve o dönemin ticaretinde kullanıldığı belirlenen Khalkedon sikkelerinin bazılarının üzerinde boğa kabartması bulunmaktadır. Bu da Kadıköy'ün sembolünün boğa olduğu fikrini güçlendirmekte, Boğa Heykelinin niçin İstanbul'un herhangi bir ilçesine değil de en sonunda Kadıköy İlçesi'ne kalıcı olarak yerleştirildiğinin gerekçesi olduğunu düşündürmektedir.

Boğa Heykeli Kadıköy'ün tam merkezinde diyebileceğimiz konumuyla güçlü bir simgedir. Kadıköylüler için buluşma yeri, yol tarifi ve adres tanımlama noktası olma özelliği turistleri de kapsamakta, Fenerbahçe Futbol Kulübü taraftarlarının ise toplanma yeri, sevinç ve coşkularını marşlarıyla, sloganlarıyla ifade ettikleri özel mekândır. Dolayısıyla turistleri de etkilemektedir. Kadıköy'e gelen turistler Boğa Heykeli önünde çoğunlukla fotoğraf çekmektedirler. Bunların yanında demokratik özgürlüklerin, bazı bildiri okuma veya protest toplantıların da başlangıç noktasıdır. Bir heykelin kent merkezindeki turistik gücü ve etkisi

Kadıköy Boğa Heykeli'nde ayrıcalıklı ve çarpıcı bir konum kazanmıştır. Heykeller Türk Kültürü'nde çok fazla yer almasalar da, bazı heykeller mekânsal etkilerini çok geniş kitle ve fonksiyonlara ulaştırmaktadır. Bu eserler gerek etkileri gerekse tarihsel özellikleri nedeniyle koruma altına alınarak, mekânsal etkilerini gelecekte de sürdürebilmeleri gerekmektedir.

Boğa Heykeli Kadıköy'ün tescil edilmiş tarihi değere sahip eserlerindendir. Ancak bu sanat eseri ve turistik değeri çok yüksek olan kaynağa bazı kamu zararlıları zarar vermekte, birçok kez spreya boyayla boyandığı görülmektedir. Bölge sakinlerinin özellikle bir grup fanatiğin maç sonrası bu eylemlere katıldıklarına tanık oldukları bilinmektedir. Korumacılığın sonradan öğrenilen bir olgu olması, turistik algıyla birlikte geliştirilmesini gerektirmektedir.

Fotoğraf 67: Boğa Heykeli

4.2.2.11. Bağdat Caddesi

Kadıköy'ün Kızıltoprak-Bostancı arasında neredeyse düz bir çizgi şeklinde uzanan, az eğimli ve çok çeşitli fonksiyonların yer aldığı, yaya ve taşıt birlikteliği ile konut ve ticari faaliyetlerin bir arada yer aldığı işlevsel, modern ve çok hareketli bir kamusal alanıdır. Geniş kaldırımlar, caddenin genellikle başlangıcından sonuna karşılıklı yılanmış ağaçları, dünya markalarının da yer aldığı mağazalar, modern kafeler ve restoranlar, kültür-sanat ve eğlence merkezleri ile çok fazla çeşitliliğin olduğu Bağdat Caddesi yayalar için bir zenginliktir. Bağdat Caddesi'nin Bizans döneminde varlığından söz edilse de Osmanlı döneminde önem kazanmıştır. 'Bağdat Yolu' adını alışı ise, Padişah IV. Murat'ın Osmanlıların zaferiyle sonlanan Bağdat Seferi ile ilişkilidir. "Bağdat'ı almak için yola çıkan Osmanlı ordusu zaferle döner ve ordunun İstanbul'dan sefere çıkarken izlediği yol artık 'Bağdat Yolu' olarak anılır. O dönemde yolun güzergâhı Üsküdar Meydanı'ndan başlar, Karacaahmet Mezarlığı'nın

arkasından, Haydarpaşa Çayırı'ndan geçerek Bostancı Köprüsü'ne ulaşır. Sırasıyla 'Eski Bizans İzi', 'İzmit Yolu' ve 'Bağdat Yolu' adlarını alan Bağdat Caddesi, 19. yüzyıldan başlayan bir süreç göstermiştir. 1910'larda iki araba genişliğinde toprak yol halinde iken, 1930'lardan sonra asfaltlanmış, 1935'ten sonra caddenin iki tarafından gidiş-geliş farklı yönlerde olmak üzere tramvay hatları geçirilmiştir. 1940'lara gelindiğinde cadde genişletilmiş, 1950'lerin sonunda tramvay hatları tamamen kaldırılmış, aksın iki yanındaki bahçeler daraltılarak yola ikinci bir genişleme işlemi yapılmıştır. 1985 sonrasında sahilin doldurulması ile caddenin paraleline sahil yolunun yapılması, Bağdat Caddesi gidiş-geliş yönlü iken bu yol batıya doğru dönmüştür. Bağdat Caddesi'nde son değişiklik 2004 yılında gerçekleşmiş, caddenin taşıt yolu daraltılmış, araç yolu 5 şeritten 3 şerite indirilmiş, her iki taraftan kaldırımlara eklenerek yaya yolları genişlemiştir" (Cemali, 2011: 46-48).

Bağdat Caddesi'nin en önemli özelliği yayaların yürüyüş güzergâhı olmasıdır. Yürüyüşler sabah erkenden başlar, gün ve gece boyunca devam eder. Ancak gece trafiğin azalmasından sonra caddede bazen araba hız yarışları yapılması, tehlike yaratması adına önlemlerin artırılmasını gerektirmektedir. Caddenin mekansal değişimi; 1910'lardaki ahşap köşkerlerin yerini, 1930-1950'lilerde kâğır villalar, 1950'lerden sonra villaların yerini bahçeli az katlı apartmanlar alır. Sonrasında çok katlı olanları inşa edilmiş, bugün de binalarda çok katlılık sürmektedir. Kadıköy'ün en önemli simgelerinden olan Bağdat Caddesi bir rekreasyon sahası olmasının yanı sıra bir cazibe merkezidir. 2005 yılında kentsel dönüşüm politikalarının uygulanmaya başlamasının ardından, bölgedeki yapıların yaklaşık % 80'i gibi bir oranda deprem riski olduğu belirtilince, hızla yenilenme çalışmalarının başlamasıyla ilerleyen süreçte, arazinin çok değerli olduğu Bağdat Caddesi'nin adeta inşaat alanına döndürülmesinde rant faktörünün ön planda olduğunu hemen hemen her Kadıköylü bilmektedir. Yenilenen binalar genellikle koyu renkli dış cephe ve yüksek katlıdır. Ekonomik krizlerin etkisiyle kapanan dükkânların yerine, yeme-içme yerleri ve kafeler açılmakta, çok lüks markaların mağazaları Suadiye ve Bostancı girişinde kümelenmektedir. Bağdat Caddesi aynı zamanda Kadıköy'ün en çok rağbet gören bir alış-veriş ve ticaret caddesidir. Açık havada, yürüme mesafesinde caddede alış-veriş tercih nedenidir. Yayaların çekiciliğini kazanan cadde, oturma, dinlenme ve diğer kentsel üniteler ile de fark yaratmaktadır. Özellikle yılın belirli günlerindeki cadde süslemelerini görmek için gelen insanların birçoğunu Kadıköy dışındaki ilçelerden ve İstanbul dışından katılan ziyaretçiler oluşturur.

Bağdat Caddesi rehberli gezi ve alış-veriş turları turistlerin ilgisini çekmektedir. Bağdat Caddesi'nde her yıl büyük bir coşku içinde kutlanan '29 Ekim Cumhuriyet Bayramı' törenleri

bölgeye ziyaretçi toplamaktadır. Suadiye’den başlayıp, 60. yıl Parkı önünde son bulan yürüyüşe binlerce Kadıköylü katılmakta, Cumhuriyet coşkusu 7’den 70’e herkes yaşamaktadır. Bu gibi milli törenlerimizin yabancı turistler için oluşturduğu turistik çekiciliğe, mekânın kendine özgü diğer fonksiyonlarının da eklenmesiyle, Bağdat Caddesi arazi değerinden daha fazla mekânsal etkileri olan bir turizm kaynağıdır. Bu kaynağın hem turizm hem de kamusal alan olma özelliği ile konut-ticaret, rekreasyon ve ulaşım alanı olması korunmasını da gerektirmektedir. Kadıköylüler’in eşsiz bir mekân olarak kabul ettikleri bu turistik kaynak koruma altına alınmayı hak etmektedir.

Fotoğraf 68: Bağdat Caddesi

Fotoğraf 69: Bağdat Caddesi

4.2.2.12. Fenerbahçe Spor Kulübü

19. yüzyılın sonlarında Moda’da oturan İngiliz aileler, 20. yüzyılda da bölgedeki yaşamı, kültürlerini yansıtarak yönlendirmişlerdir. Whithall’ler, Tubini’ler, Lorando’lar, Frederichi’ler Moda’da yaşayan Levanten aileler başta futbol olmak üzere tenis, yelken sporu ile ilgilenmekte, köşkler, konaklar da yaptırarak, Moda ve çevresinde etki alanlarını genişletmişlerdir. 19. yüzyılın sonlarında bölgede oturan İngiliz aileler ilk kez modern futbol oyununu Papazın Çayırı denen bölgede oynamaya başlamaları ile bu oyunlara Türk gençlerinin de zaman içinde katılmaları, bugün büyük Fenerbahçe Spor Kulübü’nün kuruluşunun çekirdeğini oluşturduğu söylenebilir. 1900’ler başında İstanbul ve Kadıköy’de ilk futbol Kuşdili Çayırı’nda oynanmıştır. “ Düyun-u Umumiye memuru Ziya (Songülen), bir su şirketinde memur olan Ayetullah, Hintli bir annenin oğlu olan “Hintli” lakaplı Asaf (Beşpınar), bahriye öğrencisi Necip (Okaner) ve Galip (Kulaksızoğlu) Kuşdili Çayırında sık sık buluşuyorlardı. Ziya, Ayetullah ve Necip, 1907 ilkbaharında kendi kulüplerini kurmaya karar verdiler. Toplantı, Necip’in Moda, Başpınar Sokak’taki evinde yapıldı” (Kavukçuoğlu,

2010: 64). Böylece Fenerbahçe Spor Kulübü 1907 yılında kurulmuş oldu, kulübün ilk başkanı da Ziya Songülen olmuştur. 1910-1911’de kadro yetersizliği nedeniyle Üsküdar Kulübü ile birleşme düşünceleri gündeme gelmiş, ancak birleşme gerçekleşmemiştir. Kuruluş sürecinde bazı zorluklar yaşadığı anlaşılan Fenerbahçe Spor Kulübü ilk yıllarda sarı-beyaz renklerle oynarken, 1909 yılında sarı-lacivert renkleri kabul görmüştür. Fenerbahçe Spor Kulübü, Anadolu’nun düşman işgaliyle mücadele yıllarında futbolcuları cepheye gitmiş, kurtuluş savaşında Anadolu’ya silah kaçırma gibi önemli görevleri üstlenmişlerdir.

Kuruluşundan itibaren sürekli gelişim göstererek, dünyanın sayılı prestijli kulüplerinden biri olan Fenerbahçe Spor Kulübü, Türk Sporu’nun 3 büyük kulübünden biridir. Yüzyılı aşmış bir tarihe sahip olmasının yanında başarıları ve faaliyetleriyle dünya kulüpleri arasına girmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, Fenerbahçe Spor Kulübü’nü kazandığı başarılar nedeniyle 1918 yılında ziyaret etmiş, kulüp şeref defterine tebriklerini yazarak ifade etmiştir. Böylesine köklü bir geçmişe sahip olmasının etkileri; sosyal, psikolojik, ekonomik ve turizm açısından da aynı büyüklükte olması sürpriz değildir. Kendi bünyesinde kurulan Fenerbahçe Müzesi ile 2000’li yılların başlarından itibaren spor faaliyetleri dışında yarattığı bir marka olan ‘Fenerium’, Fenerbahçe Televizyonu, Fenerbahçe Gazetesi, Fenerbahçe Dergisi olan süreli yayınları ve sosyal projeleri ile ülke halkına dokunması Fenerbahçe Spor Kulübü’nün önemini ve Kadıköy için simgesel etkisini göstermektedir.

Futbol bir halk oyunu olarak ortaya çıkmış, süreç içerisinde salt sportif bir oyun değil, ekonomik ve turistik kaynaklı bir alana yayılmıştır. Turistik kaynak özelliği, bu faaliyeti taraftarlarına rekreasyon deneyimi sunmakta olup, sosyal ve psikolojik etki ile motivasyon sağlamaktadır. Fenerbahçe Spor Kulübü, Kadıköy’ün dünyaya açılan penceresi, önemli turistik kaynağıdır. Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadı’nın batısında, Yoğurtçu Park önünde konumlandırılan, futbolcularından Lefter ve Alex de Souza heykellerini görmek ve fotoğraf çektiirmek için İstanbul dışından gelen binlerce taraftarın turistik etkileri önemlidir.

Fotoğraf 70: Fenerbahçe Müzesi Girişi/Stad

4.2.2.13. Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadyumu

Stad, Kadıköy Yoğurtçu Parkı ve Kurbağalıdere'nin Kalamış Koyu'na karıştığı yerin doğusundaki sahada yer almaktadır. Bu bölge Kadıköy'de Kuşdili Çayırı yanında Papazın Çayırı olarak bilinmekteydi. Şükrü Saraçoğlu Stadyumu adını, stadın arazisini kulübe kazandıran, 1934-1950 yıllarında Fenerbahçe Spor Kulübü Başkanlığı yapmış Şükrü Saraçoğlu'ndan almıştır (www.kadikoy.gov.tr/Fenerbahçe). Bugün kullanılan resmi adı, Ülker Stadyumu Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Spor Kompleksi'dir. 50.530 kişi kapasiteli stad dünya standartlarındadır. Fenerbahçe Stadyumu olarak tanınan stad, Şükrü Saraçoğlu adını aldığı anda çağdaşlaşma çalışmaları kapsamında, 1999-2000 futbol sezonunda Yeni Açık denilen Kurbağalıdere'ye bakan 2000 kişilik tribün yıkılarak, kapasitesi 30.000 kişiye çıkarılmıştır. 2000-2001 sezonunda da Eski Açık tribünün kapasitesi 42.500 kişiye çıkarılır, sezonun 6 Mayıs 2001 tarihinde Galatasaray'la olan maçı büyük ölçüde yenilenmiş statta oynanır. 2002-2003 sezonunda Lise-Maraton tribününün üstü kapatılarak, bu tribünde 56 adet loca, alt katta büyük bir Fenerium mağazası ve otopark yerini alır. Yenilenmeden önce 7000 seyirci alırken, yapım tamamlandıktan sonra 12.500 seyirci kapasitesine çıkan tribün ile stadın kapasitesi 50.530'e ulaşır. Şükrü Saraçoğlu Stadyumu son şekli ile dünyanın görkemli stadları arasında yerini alır (Kömür, 2009: 103). Stadın yapımında her şey dikkate alınmış, kışın taraftarların soğuk, yağmur ve diğer iklim şartlarından fazla etkilenmemeleri konusunda ısıtma sistemleri düşünülmüştür. Maç günleri stada gelen taraftarların uzun süre boyunca vakit geçirecekleri gelişmiş bir kompleks yaratılmıştır. "Oluşturduğu kriterler içerisinde tesisleşme konusuna da

önem veren UEFA, her yıl kupa finalini farklı ülkelerde oynatmaktadır. 2009 yılı finalini, tesisleşme konusuna büyük önem veren Fenerbahçe Spor Kulübü Stadyumu'na veren UEFA bir açıdan Sarı-Lacivertli kulübü ödüllendirmiştir” (Kömür, 2009: 105-106). UEFA Kupası final maçı 20 Mayıs 2009'da Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadyumu'nda yapılmış, SV Werder Bremen'i yenen Shaktar kazanmış, kupayı alan takım olmuştur. Stadyum deprem riski barındırma durumunu ülkemizin teknik üniversitelerinden rapor olarak belirlemiştir. Stadın yapımındaki giderlerin kulüp tarafından karşılandığını yetkililerin açıkladığı bilinmektedir.

Son derece modern bir stada sahip olan Fenerbahçe Spor Kulübü yarattığı olanaklarla spor turizminin gelişimini hızlandırırken aynı zamanda Fenerium markası içinde yer alan spor aktiviteleri malzemelerinden kozmetiğe ve bebek-çocuk malzemelerine uzanan çeşitlilikte ürünlerin pazarlamasını sağlayarak kulüp gelirlerini arttırırken, Kadıköy ekonomik faaliyetlerine de canlılık getirmektedir. Maçların olduğu haftalarda, Kadıköy'ün tüm ticari faaliyetlerinde olağanüstü yoğunluk gözlemlenmekte, turizm faaliyeti olumlu etkisini belirgin bir şekilde hissettirmektedir.

Fotoğraf 71: Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadyumu

4.2.2.14. Akmar Pasajı

Caferağa Mahallesi, Mühürdar Caddesi üzerinde yer almaktadır. İstanbul'da ya da Kadıköy'de yaşamayanların bile adını bildiği belki de birçoğunun gezip dolaştığı, alışveriş yaptığı bir mekândır. Akmar Pasajı sahaflar, ders kitapları, müzik kaset ve CD'lerinin satıldığı hatta bir zamanlar kaset doldurmak isteyenlerin sıkça uğradıkları bir kitap çarşısı idi. 2000'li yılların başlarında bazı olumsuzlukların özellikle bu mekâna gelen gençleri hedef alması gibi

sorunlar, pasajın etkisini bir dönem azaltmıştır. Dönem dönem bandrolsüz kitapların satıldığı ve baskın haberleri alınmakta olması, kitapla özdeşleşmiş bu mekâna uygun düşmemektedir. Ancak mekân üzerinde zamanın etkisi kolay yok olmadığından önemli olan o mekânların gerçek amacına hizmet etmesini sağlamaktır.

Günümüzde eski havası olmasa da Akmar Pasajı nitelikli ve ciddiyetle çalışan sahaf dükkânlarının yanı sıra, çeşitli ders kitapları, yabancı dil ders kitapları, ikinci el ders kitapları, roman ve diğer edebi eserler, süreli yayınlar ve özellikle sınavlara hazırlık kitaplarının satıldığı bir mekândır. Baskısı tükenmiş yayınları takip edenlerin, kitapseverlerin ve öğrencilerin sıklıkla ziyaret ettikleri bu mekân, Kadıköy'ün görülmesi gereken turistik mekânları içinde yer almaktadır. Turistik Kadıköy ve Anadolu Yakası rehberli turların rotasındadır (bu turların içeriği 4.4.4.Turistik Tur Olanakları başlık altında tanımlanacaktır). Kitaplar ve kitap mekânları bir kentin kültürel yüzünün yansımasıdır. Uzun geçmişe sahip bu tür alanların mekânsal etkisinin yanında turistik etkilerinin uzun süreli olduğu görülmektedir. Turizme kazandırılan bu mekânların kültür alanları olduğu unutulmadan, korumacı yöntemlerle etkilerini çok daha uzun süre sürdürmeleri sağlanmalıdır.

Kadıköy'ün simgelerinden olup ancak günümüzde etkisini yitiren, kültür izlerinden olan “Salı Pazarı” alışveriş kültürüdür. Her hafta Salı günü, yüzlerce insanın dönüşümlü olarak (Salı ve Cuma günleri) Salı Pazarı'nın kurulduğu Kuşdili Çayırı'na akın akın gitmeleri ve farklı yakın şehirlerden otobüslerle Kadıköy'e akın etmeleri hala belleklerde. Bu durum değişen zaman içinde geleneklerin ve kültürlerin değişim göstermesinin örneği kabul edilebilir. Salı Pazarı yine varlığını korumaktadır, ancak farklı bir sahada ve farklı düzenleme şeklindedir.

Bir kentin varlığının hiç silinmeyen imzaları olan ‘simge yapıları’ özenle korunmalı, geleceğe ve gelecek nesillere teslimi örnek olacak şekilde gerçekleşmelidir.

Fotoğraf 72: Akmar Pasajı

4.3. Kadıköy’de Turizm Çeşitleri

Dünyanın en hızlı gelişen olgularından biri olan turizm günümüzde önemli bir sektör haline gelmiştir. “Modern toplumun genel bir özelliği olan hareketlilik, turistik hareketleri de arttırıcı bir etki yapmaktadır” (Doğan, 2004: 38; Doğan, 2020: 22). Bu özelliğinden dolayı dünya genelindeki ülkelerin tümü uluslararası alanda turizmin sağlamış olduğu olanaklardan yararlanmak, ekonomik paydan daha fazla pay almak, turizm gelirlerini artırabilmek için mevcut turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin yanında alternatif olabilecek turizm türleri geliştirmeye başlamışlardır. Kadıköy’de gelişme gösteren turizm türleri aşağıdaki gibidir:

4.3.1. Kadıköy’de Kültür ve Tarih Turizmi

“Kültür turizmi, insanların yeni bilgi, deneyim kazanarak kültür seviyesini arttırmak ve kültürel farklılıkları öğrenmek amacıyla kültürel mekânları görmek ve kültürel olaylara katılmak için yer değiştirmesidir. Kültür turizminin ayırıcı özelliği, hareket amacının kültürü öğrenmek olmasıdır. Böylece ‘kültür turisti’ terimi ortaya çıkmaktadır” (Doğaner, 2013: 13). Kültür turizminde temel amaç farklı kültür öğelerinin görülmesi ve tanınmasıdır. Kültürün her ögesi çevreden etkilenirken çevreyi de etkilemektedir. Bu kapsamda kültür ve turizm ayrılmaz bir parça ve coğrafyanın vazgeçilmez çalışma alanları içinde yer almaktadır. “ Aslında kültür turisti, diğer turistlerden farklı olarak kültürlü turisttir” (Doğaner, 2013: 13). İnsanların merak

ve ilgileri, kültürlerarası farklılıkları ve etkileşimleri ortaya çıkarmakta, bu tutum da kültür turizmi gibi alternatif bir turizm türünü oluşturmaktadır.

Kültür turizmi, farklı coğrafi alanlarda gelişen farklı kültürler arasında yer alan; tarihi yapıları, tarihi çeşmeleri, kutsal ve dini mekânları, müzeleri, festivalleri, yöresel el sanatlarını yemekleri, manzaraları, park ve bahçeleri, giyim-kuşamı, örf ve adetleri, gelenekleri, inançları, bayramları, görsel sanatları, sergi ve galerileri, arkeolojik-kentsel ve tarihi sit alanları gibi mekâna bağlı çekicilikler ile kültürel olayları etkisi altına alır. Bu özellikleri merak edip yerinde görmek için yapılan kültür turizmi ülkelere büyük miktarda gelir sağlarken farklı sektörlerin de ortaya çıkmasına imkân tanımaktadır. Böylece kültür turizmi gelişirken ulusal, bölgesel hatta yerel ticaret de gelişmektedir. Bir ülkedeki kültür varlıklarıyla turist sayısı arasında doğru orantı bulunmaktadır düşünce biçimi ise her zaman doğru olmayabilir. Kültür varlıklarının çeşitli veya fazla olması turist sayısının artmasına imkân tanımaktadır. Tarihi geçmişi uzun yıllara dayanan uluslarda kültürel çeşitlilik unsurları daha fazladır. Bunun nedeni ise ülkenin geçirdiği evreler ve içinde bulunduğu tarihsel ve kültürel süreçtir. Kültür turizmi, ülkelere gelir sağlamanın yanı sıra kültürel unsurlarının korunması, yaşatılması ve sürdürülebilir bir şekilde gelecek nesillere aktarılması konusunda etkili olmaktadır. “Turizm faaliyetleri hem doğal kaynaklara hem de beşeri (tarih, kültür, inanç, insan eliyle oluşturulan alanlar) ortamlarda gelişmektedir. Böylece turizm, bunlara bağlı olarak gelişirken temeli olan ve kaynağını aldığı doğayı korumak aynı zamanda sürdürülebilir turizmi yaşamak demektir” (Doğan, 2020: 30). Turistik çekicilikler kapsamında kıyı turizminden sonra önemli bir sırada yer alan kültür turizmi, kültürel değerlerin korunması, bu yönde bilinç kazanılması yöntemleriyle sürdürülebilirliği sağlanmış olur. Tarihsel turizm, kültür turizmi kapsamında değerlendirilmektedir. “Tarihsel turizm, tarihsel olaylarla değil onların mekânı ile ilgilidir” (Doğaner, 2013: 145). Kadıköy İlçesi yerleşme tarihine bakıldığında farklı kültürlerin etkisi altında gelişim gösterdiği görülmektedir. Bu durum sahip olduğu kültürel ve tarihsel zenginliğin kaynağını oluşturmaktadır.

Kadıköy, Doğu Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu’na başkentlik yapmış İstanbul’un en önemli ilçelerindendir. Kadıköy İlçesi’nin (Khalkedon) üç büyük imparatorluk döneminde varlığını sürdürmesi, her dönemin kültür ve tarihi özelliklerinin izlerini kısmen günümüze kadar taşımıştır. Yapılan arkeolojik kazılar bu izleri yansıtmaktadır. Ayrıca Fikirtepe bölgesi Neolitik Döneme tarihlenen ilk yerleşim olması bu konuda ilçeyi daha da değerli kılmaktadır. Ulaşım kolaylığı, denizin varlığı ve Avrupa’ya yakın olması nedeniyle hep gözde mekânlardan olmayı başarmıştır. Doğu Roma döneminde

Kadıköy, bakır diyarı olarak adlandırılmış, Bizans döneminde Khalkedon'un surlarının taşları ile Valens Su Kemer (Bozdoğan Kemer) yapılmıştır. Bu fikri doğrulamak adına bu alıntı kabul edilebilir. “ Kalkhadon (Khalkedon), bir kent devleti olarak kurulduktan sonra, kuzeyde Hieron (Anadolu Kavağı ve Yoros Kalesi) Khalkedon'a sınır kabul edilebilir. Hieron için Eskiçağ boyunca sürekli egemenlik altına alma mücadelesi verilmiştir. Adalar'ın da bu egemenlik sahasında olduğu söylenebilir, çünkü kentin kuruluşunda Heybeliada'daki bakır yataklarının rolü olduğu genel kabul görmektedir. MS 374 civarında Kalkhadonlular asi Prokopios'u destekleyince Valens surlarını yıktırması ve taşlarını Konstantinopolis'te hamam ve sukemer (Valens/Bozdoğan Sukemer) inşaatında kullanmıştır” (Karul, Türkoğlu, Tekin, Baran Çelik, Dobrovits, 2018:24,30). İlerleyen süreçte ise, demiryolunun yapılması bölgeyi daha da önemli kılarak padişaha yakın devlet adamlarının ve yakınlarının yaşadıkları köşk ve yalıların bulunduğu cazip bir merkezi bölge olmuştur. Kadıköy İlçesi; 1 adet kentsel ve tarihi sit alanı (Haydarpaşa Garı ve Liman Alanı, Rasimpaşa Mahallesi'nde konumlanmıştır), 4 adet kentsel sit alanı (Rasimpaşa, Rasimpaşa-Osmanağa, Caferağa, İbrahimağa ve Geleneksel Çarşı Bölgesi), 1 adet kentsel ve doğal sit alanı (Hasanpaşa-Kurbağalıdere bölgesi olup, Hasanpaşa Mahallesi'nin güneydoğu sınırında konumlanmıştır) olmak üzere altı kategoride sit alanı bölgesine sahiptir. Turizm sahaları içerisinde sit alanı bölgeleri, turizm sahasının önemli turistik işaretleridir. Kadıköy İlçesi'nin kültür ve tarih turizmi kapsamında değerlendirilmesi, İstanbul'un Avrupa Yakası'na göre biraz daha geç gerçekleşmiştir. Oysa dünyanın her yerinden İstanbul'u görmek için gelen turistler Kadıköy'ü de tarihi ve kültürel geçmişinden ötürü görmek isteyebilirler.

4.3.2. Kadıköy'de İnanç Turizmi

“Kültür turizmi içinde ‘dini turizm’ ve ‘inanç turizmi’ olarak iki kavram yer alır. Bunlar turizmde aynı uygulamayı içermekle beraber kavram olarak farklıdır. Her dinin bir inanç özelliği vardır fakat her inanç dine dönüşmemiştir. İncanın kapsamı daha geniş olup turizmde ‘inanç turizmi’ kavramını kullanmak daha doğru olacaktır. Dini mekânlar turizmde bütün dinlere açıktır ve bu turizm şekli kültür iletişimi olarak kabul edilmelidir” (Doğaner, 2013: 291). İnsanın varoluşundan bu yana çeşitli inanç biçimleri ve bu inanca bağlı dini ritüeller gelişmiştir. Dini inançların mekânsal etkisi oldukça geniş olup; kaya, kaynak, atmosferik objeler, ağaçlara kadar erişir. “İnanç turizmi dünyada var olan veya yaşamayan bütün din ve inançları, bunların yapılarını, mekânlarını, ayinlerini kapsar. İnanç turizmi dini yapılar, dinlerin doğduğu kutsal topraklar, hac yerleri, aziz ve peygamberlerin yaşadığı topraklar, izlediği kutsal yollar vb. mekâna bağlıdır. İnanç turizmi işletmeciliğine giren ayin, festival vb.

olaysal çekicilikler de bu mekânlarda düzenlenir” (Doğaner, 2013: 291). Sözü edilen inanç turizmi işletmeciliği kanalı ile bir tür ekonomik hareket doğmuştur. Bu ekonomik hareket inanç turizminin gelişmesine ve büyümesine imkân tanımıştır. Farklı inanışa sahip olan insanların farklı dinlere merakı her zaman var olmuştur. İnsanlarda dini inanışlar, gerek kutsal algı gerekse de ibadet şekilleri merak uyandırmıştır. Bu açıdan bakıldığında da ortaya turizm sektörünün içerisinde yer alan inanç turizmi doğmuş, küresel anlamda gelişerek turist profilini de değiştirmiştir. “İnancın ilk yapısal izleri mezar stellerinden (dikilitaş) başlayarak, kaya resimleri, kült yapıları daha sonra tapınak, kilise, cami vb.ye dönüşmüştür. Dini yapılar (tapınak, sinagog, kilise, manastır, cami gibi ibadet yerleri), dini mekânlar (hac mekânı, kutsal topraklar olarak kabul edilen yerler, dini kişiliklerin doğduğu, yaşadığı veya vefat ettiği yerler, izledikleri yollar), kutsal eşyalar (dini kişiliklere veya dinlere ait), dini festivaller, dini karakterli kutlama ve ayinler inanç turizminin ilgi alanı içine girer” (Doğaner, 2013: 292).

İstanbul’un Doğu Roma İmparatorluğuna ev sahipliği yaptığı dönemlerde Hristiyanlar için üç büyük mezhepten biri olan Ortodoks Kilisesi İstanbul’da kurulmuştur. Bundan dolayı İstanbul Hristiyanların ziyaret edip dini inançlarını tazelediklerine inandıkları bir şehirdir. Günümüzde İstanbul ve birçok ilçesinde kiliseler ve patrikhaneler bulunmaktadır. Fetih’ten sonra, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yer alan İstanbul şehrinde İslamiyet yayılmış, camiler inşa edilmiş, şehrin mimarisi genellikle İslami motiflere göre yapılmıştır. Bazı farklı dine ait olan ibadethanelerin camiye dönüştürülmesi de söz konusu olmuştur. İstanbul’un birçok ilçesinde farklı dinlere ait ibadethanelerin bulunması yerli ve yabancı turistlerin ilgisini sürekli çekmiş ve İstanbul’un popüler bir şehir olmasını sağlamıştır. Dünyaca bilinen, özellikle Hristiyan dünyasının kutsal mekânı Ayasofya Cami (24.Temmuz.2020 tarihinde müze statüsünden cami (ibadethane)ye çevrildi) inanç turizminin İstanbul’daki hedef noktası olmuştur. Ayasofya Cami, (Ayasofya Müzesi statüsünde iken) 1985 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne girmiştir. Ayasofya Cami olarak inanç turizmi odağında, sadece Hristiyan Ortadoks inancına sahip kitleleri değil, farklı inançlardan da milyonlarca kişiyi her yıl turizm yolu ile kendisine çekeceği umulmaktadır. İstanbul şehrine inanç turizmine katılarak gelen ziyaretçilerin ziyaret edebilecekleri yerler arasında Kadıköy İlçesi’ndeki dini mekânlar bulunmaktadır. İlçenin yerleşme tarihinin eski olması, birçok topluluğa ev sahipliği yapması inanç turizmi açısından zengin bir bölge olmasını sağlamıştır. İnanç turizmi ziyaretçileri, İstanbul ziyaretlerinden sonra büyük olasılıkla Kadıköy’e gelmekte, bölgede bulunan dini mekânları ziyaret etmekte, ayin ve diğer ritüellerine katılarak inançlarını tazelemektedirler. Kadıköy İlçesi’nde dini ritüellerin gerçekleştirildiği hac mekânı bulunmamaktadır. Noel

Yortusu döneminde, Fransız L'Assomption Kilisesi bünyesinde ziyarete açılan “Azize Euphemia'nın Kanı”nı görmek için gelen Hristiyan turistler aynı zamanda bölgedeki diğer dini mekânları da ziyaret etmekte, böylece bölgede konaklama, alışveriş, diğer hizmetleri de satın alarak ekonomik etki yaratmaktadırlar. Benzer durum, Florence Nightingale Müzesi ve Mezarlığı ziyaretçileri için de söz konusudur. Bazı kaynaklara göre Kadıköy, Cumhuriyet dönemine kadar Türk-Müslüman nüfusun yaklaşık % 30 civarında olduğu bir bölgedir. İlçe; cami, namazgâh, tekke, dergâh, türbe, tarihi mezarlık, kilise ve Sinagog ile zengin inanç turizmi öğelerini barındırmaktadır. Bu dini yapıların birçoğu koruma altına alınarak, görünümünü korumuş ve turistik bir değer olarak önem kazanmıştır. Kadıköy'ün farklı kültür ve dinlere ait bir yaşam alanı olması, inanç turizmi potansiyelini arttırmakta, Müslümanlar, Museviler ve Hristiyanlar için bölgeyi önemli kılmaktadır. Müslüman nüfusun dini açıdan kutsal günlerde Kadıköy'de cami, dergâh, türbe ziyaretleri önem kazanmaktadır. Kuşdili Çayırı denilen bölgedeki ‘Mahmut Baba Türbesi’ farklı inanç gruplarınca ziyaret edildiği görülmektedir. “ 2017 yılı itibarı ile Kadıköy İlçesi'nde bulunan dini tesislerin dağılımı incelendiğinde; ilçe sınırları içerisinde 62 adet cami, 1 adet cemevi, 6 adet mescit, 2 adet sinagog ve 11 adet kilise bulunduğu görülmektedir” (Kadıköy Şehir Profili, 2019: 90). Kadıköy'de tarihi ve kültürel önemi olan camiler ve önemlileri Camiler başlığı altında anlatılmıştır. Tarihi mescitlerin bazıları; Yeldeğirmeni Mescidi, Faikbey Mescidi, Haydarpaşa Mescidi, İbrahimağa Mescidi sayılabilir. Bu dini unsurlar, tarihi önemi ve mimarisi açısından yerli-yabancı turistlerin ilgisini çeken inanç turizmi öğelerindendir. Bölge halkı tüm dini mekânlar ile her dini görüşe-inanışa saygıyla yaklaşmaktadır.

4.3.3. Kadıköy'de Müze Turizmi

Müze sözcük olarak Latince ‘museum’ ve Yunanca ‘mouseion’ kökenlidir. “Müze tanımlaması, Uluslararası Müzecilik Konseyi'ne (İnternational Council of Museums-ICOM) göre şu şekildedir: Sürekli bir kuruluş olarak, kazanç amacı gütmeyen, toplumun gelişmesine hizmet eden, topluma açık, insanın ve çevresinin görgü tanıkları olan malzemeler üzerinde araştırma yapan, bunları toplayan, saklayan, işleten, aynı zamanda eğitim ve inceleme amacıyla sergileyen bir kuruluştur” (ICOM, 2004: 222). Müzeler İç Hizmet Yönetmeliği'nde müze; “Kültür varlıklarını tespit eden, ilmi metotlarla açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sürekli ve geçici olarak sergileyen, halkın kültür ve tabiat varlıkları konusundaki eğitimini, bedii zevkini yükselten, dünya görüşünü geliştirmede tesirli olan daimi kuruluştur” şeklinde tanımlanmaktadır (Sezer, 2010: 45).

Ülkemizde ve dünyanın birçok ülkesinde müzeler kültürel değerleri ve çeşitlilikleri açısından önemli bir görev üstlenmekte olup, mekânsal etkileri çok geniştir. “Bugünümüzün müzeleri; çevreyi gezme, görme ve turizm, eğitim, tarihi mekân ziyaretlerinde, eğlence, hediye satın alma, yeme-içme, akademik ve amatör araştırma, derleme ve kaydetme, sosyal ve toplumsal çalışma, kişisel, politik ve sosyal amaçların gerçekleştirilmesi, materyal ödünç verme, istihdamın yaratılması, gönüllülerin istihdam edilmesi, yerel, bölgesel ve ulusal imaj oluşturma, televizyon, radyo, film gibi kullanımlarda alan çalışması, ürün tanıtımı, beceri ve sanat eğitimi, eğlence ve özel etkinlikler için bir mekân oluşturmaktadırlar. Başka bir deyişle, müzeler sahip oldukları mekânsal özellikleri işlevleri ile yukarıda sayılan birçok etkinlik için gerekli mekânsal gereksinimi karşılayabilmektedirler” (Boyar, 2006: 8-9; Sezer, 2010: 46).

Müzeler bir ülkenin veya bölgenin önemli unsurlarını mekân kapsamında barındırırken, ülkelerin kendi insanlarının yanı sıra ülkeye-bölgeye turizme katılarak gelen turistlerin ziyaret ettikleri mekânlardır. Turizm kapsamında özellikle müze gezmek amacıyla çıkılan seyahatlerin sayısı fazla olup, bu insan kitlesi kültürlü-eğitimli ve öğrenme-merak güdülerini baskındır. Bazı seyahat turlarının müze gezme-görmeye ayrılan süresi oldukça fazladır. Kültür turizminin önemli öğelerinden olan ‘Müze Turizmi’ geliştirilmeli, dünyadaki örnekleri incelenip, coğrafi ve beşeri koşullarımız göz önüne alınarak atılımlar gerçekleştirilmelidir. Ülkemizde ve İstanbul’da nitelikli müze örnekleri vardır. Kadıköy İlçesi müzeler açısından çeşitlilik gösteren bir bölgedir, ancak yeterli değildir. Gelişmişlik seviyesi yüksek olan ilçenin, kültür-sanat faaliyetleri ile ön sıralarda yer alması nedeniyle, müzecilik kapsamında geliştirilecek olan faaliyetler ile İstanbul İli çapında örnek bir lokasyon olabilir. Kurtuluş Savaşı kahramanlarından olan ve yaşamını sürdürdüğü köşkte, kendi adıyla kurulan ‘Kazım Karabekir Müzesi’, dünyaca ünlü unutulmaz müzik sanatçısı ve bestecisi Barış Manço’nun yaşamını sürdürdüğü köşkünde kurulan (şu anda Kadıköy Belediyesi’ne ait) ‘Barış Manço Müze Evi’, Haldun Taner Müze Evi, değerli yazar-şair Sunay Akın tarafından tarihi bir köşkte kurulan, dünya çapında ödüle layık görülen ‘Oyuncak Müzesi’, Kadıköy’ün simgelerinden olan Fenerbahçe Futbol Kulübü’nün, kendi stadında kurulan ‘Fenerbahçe Spor Kulübü Müzesi’ Kadıköy’de bulunan önemli müzelerdir.

4.3.4. Kadıköy’de Kültür-Sanat ve Eğlence Turizmi

Kadıköy İlçesi, Anadolu Yakası’nın kültürel, sanatsal ve eğlence fonksiyonlarının yoğunlaştığı alandır. “Kadıköy genelinde 2017 yılı verilerine göre, 1 adet opera binası, 15 adet tiyatro salonu, 1 adet amfi tiyatro, 1 adet İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları

sahnesi ve 2.978 koltuk kapasiteli 5 adet kültür merkezi bulunmaktadır. 2017 yılında Kadıköy’de düzenlenen kültürel etkinlikler incelendiğinde etkinliklerin; 256.777 seyirciye ulaşan 993 tiyatro gösterimi, 71.654 dinleyiciye ulaşan 455 konser, 51.837 katılımcıya ulaşan 156 sergi ve 19.274 izleyiciye ulaşan 85 bale-opera gösterisi olduğu görülmektedir” (Kadıköy Belediyesi Şehir Profili, 2017: 112-115). Yaklaşık 400 bin izleyiciye ulaşılması olumludur.

Kadıköy İlçesi yılın her döneminde sanatsal ve kültürel etkinlikler yeridir. Yaz akşamları bazı parklarda yazlık sinema günleri talep görmektedir. Yıl içinde plak günleri, kitap günleri 1 kez, 3 kez de tiyatro festivali yapılmaktadır. “2017 yılında tiyatro festivallerine toplam 37.068 kişi, Kadıköy Kitap Günlerine yaklaşık 320.000 kişi, Kadıköy Plak Günlerine yaklaşık 25.000 kişi, Kadıköy Sinema Günlerine yaklaşık 2.600 kişi katılım sağlamıştır” (Kadıköy Belediyesi Şehir Profili, 2017: 113). Bu verilere göre yaklaşık 380 bin katılımcı ile Kadıköy Kültür ve Sanat Faaliyetlerine toplamda yaklaşık 800 bin kişilik katılım gerçekleşmektedir. Katılımcılar arasında Kadıköy dışından da gelen çok fazla ziyaretçi vardır, zira ilçenin entegre ulaşım sistemleri bu tür katılımlar için elverişlidir.

Rıhtım Meydanı ana arterden her bölgeye ulaşım sorunsuz olarak devam etmektedir. Kadıköy’e kütüphaneleri için ilçe dışından gelen ziyaretçilerde oldukça fazladır. Özellikle Kadıköy Şehremaneti’deki Tarih Edebiyat Sanat Kütüphanesi (TESAK) önemli bir kültür birimi olma yanında turistik kaynak özelliği çok yüksektir. İlçedeki farklı kütüphane ve kültür birimleri turizm açısından da çekici merkezlerdir. Yaz akşamları Moda Sahili, Caddebostan Sahili, Suadiye ve Bostancı Sahili çok fazla aktivitelerin gerçekleştirildiği ve özellikle gençlerin sosyalleştiği, aralarında gitar vb. müzik aletleri ile müzik yapıp eğlence oluşturdıkları manzaralı mekânlardır. Bu mekânlarda daha çok kendi mahallelerinde bu tür sosyalleşme olanağı bulamayan gençlerin sayıları oldukça fazladır. İlçede suç oranının düşük olması bu toplanmanın en belirgin nedenlerindendir. Kadıköy’ün cadde ve sokakları da sosyalleşme-eğlence mekânı gibidir. Çeşitli özellikteki kafeler genellikle sokak ve caddelere yayılmıştır. Bu kafeler gelip geçici müşterilere hitap etse de çoğunluğu müdavimlerle doludur.

Caddebostan eğlence birimlerinin en yoğun olduğu bölge olup, ilçenin diğer mahallelerinde de hareketlilik fazladır. Kadıköy’ün merkezindeki Barlar Sokağı eğlence merkezi olarak tanımlanabilir. Bir zamanlar Taksim’in, Kadıköy’e taşınmış halidir şeklinde tanımlamak mümkündür. Yurt dışından özellikle bu sokaktaki eğlence mekânlarında bulunmak için gelen turist varlığını mekân sahipleri belirtmektedirler. Bu durum turizm açısından önemli bir gelişmedir. Ayrıca ilçede yükseköğretim birimlerinin varlığı,

üniversiteler arası öğrenci değişimi nedeniyle gelen önemli sayıda yabancı uyruklu öğrenciler bu faaliyetlere katılmaktadırlar.

4.3.5. Kadıköy’de Film Turizmi

Kadıköy’de son yıllarda belediye tarafından yürütülen mahalle alt yapısının yenilenmesi, tarihi eserlerin koruma altına alınarak restore edilmesi, sokak ve caddelerin kamusal niteliklerinin arttırılması vb. çabalar, bölgede etkisini göstermiş, Kadıköy’ü İstanbul’un özellikle Anadolu Yakası’nın turizm merkezi olma yolunda hız kazanmasına neden olmuştur. Yine son yıllarda açılan yeni tüketim mekânlarının çeşitliliği göz doldurmaktadır. Özellikle kafeler, oluşturdıkları pozitif etkilerle insan psikolojisi üzerinde olumluluk yaratmaktadır. Neredeyse her sokak ve caddede dinlendirici özellikleriyle en önemli çekim merkezleridir. Birçoğunun müdavimleri oluşmuş, film turizmine katılanlar ile film ve dizi sektöründe çalışanların da mekânları haline gelmiştir. Senarist senaryosunu kafelerde değerlendirirken, birçok dizi ve sinema oyuncusu kafelerde çalışmalarını sürdürmekte, insanlar da ünlülerle aynı mekânda olmayı tercih etmektedirler. Kadıköy’ün birçok sokağı ve parkları film seti gibidir. “ Kalamış Parkı çevresi, Moda, Fenerbahçe, Göztepe yanısıra Fikirtepe gibi birçok mahallede son yıllarda sıkça dizi çekimleri yapılıyor. Kadıköy’ün sosyo-ekonomik yapısı ile birlikte coğrafi imkanları yapımcıların ilçeye yönelmesinde ilk nedenler arasında yer alıyor” (www.kadikoylife.com). Bölgeye gelenlerin önemli kısmı bu açık hava film setlerini ve ünlü sanatçıları görmek için olduğu söylenebilir.

“Kadıköy’ün ilçe dışından ziyaretçi alma sebeplerinden biri de çok sayıda dizi ve filme sahne olmasıdır. Her an her sokağında set ekibiyle karşılaşılabilen ilçeye hayranı oldukları dizinin çekildiği mekânı görmeye, orada fotoğraf çekirtmeye gelenlerle doludur” (Kaçmaz, 2019: 37). Bu duruma isim vermek gerekirse; film turizmi amaçlı geziler denilebilir. “Film turizmi insanların film ve televizyon programlarının çekildiği yerleri, film ile bağlantılı çeşitli turistik ürün ve faaliyetlerini merak etme ve yerinde görme isteği şeklinde tanımlanmıştır (Beeton, 2008: 11). Filmlerin çekildiği mekânlara, film stüdyolarına ve filmlerde kullanılan otellere ve evlere geziler düzenlenmesi gibi etkinlikler turistler açısından oldukça caziptir. Bu durum, film turistlerinin filmde gördükleri ikonları ve merkezlerini ziyaret etme ve görme arzularının artması ile sonuçlandırılmaktadır” (Hudson ve Ritchie, 2006b: 394; Yılmaz ve Yolal, 2008: 179; Güngör ve Uysal, 2019: 190). Kadıköy doğal güzellikleriyle, turizm ve kent insanı odaklı kıyı gelişimiyle, park, bahçe ve yeşil alanlarıyla, kentsel objeleri ve meydanlarıyla, çok çeşitli kültür-sanat ve eğlence merkezleriyle, özgürlükçü-demokratik-

eğitim seviyesi yüksek nüfus yapısıyla, ulaşım-erişim kolaylığı ve merkezi konumda olması nedeniyle birçok alanda cazibe merkezi olmuştur, olmaya da devam etmektedir. İlçe aslında 1950’li yıllarda, o zamanlar adı konulmayan film turizmine Haydarpaşa Garı ile geçiş yapmıştı. O dönemlerin Türk filmlerinin ana teması, Anadolu’dan İstanbul’a çalışmaya (sonraları yaşamaya) gelen bireylerin, ailelerin dolayısıyla İstanbul’u ilk gördükleri nokta olan Haydarpaşa Garı’nda trenden inerek ellerinde tahta bavulları ile Tarihi Yarımada’ya ve denize büyük bir şaşkınlık ve heyecan içinde bakmaları, sevinçleri, hüznüleri idi. Haydarpaşa filmlerde ayrılıkların, vedaların ve kavuşmaların merkeziydi. Sayısız filme mekân olan Haydarpaşa Garı ile çevresi Anadolu ve İstanbul’un bazı ilçelerinde yaşayan insanların yerinde görmeyi arzuladıkları mekândır. Bağdat Caddesi, Feneryolu-Erenköy köşklerindeki zengin kız; Suadiye-Caddebostan yalılarındaki zengin erkek, Fenerbahçe-Moda’daki zengin patronların filmlerde yaşadıkları mekânlardı. Bu durum günümüzde farklı obje ve algılarla sürdürülmektedir. Bu film ve dizilerden birkaç örnek vermek mümkündür: 1960’ların İstanbul’a göç olayını konu alan yönetmen Halit Refiğ’in ‘Gurbet Kuşları’ filmi (Haydarpaşa Garı, tren, tahta bavul vb. temalar), günümüzde; yönetmen Ali Bilgin’in ‘Bir Aşk İki Hayat’ (Kadıköy Sokaklarında çekilmiş) filmi, yönetmen Murat Uygur’un ‘Kaçış’ (Fikirtepe’de kentsel dönüşüm sahasında yıkıntıların arasında çekilmiş) filmi, Erenköy Reşat Paşa Konağı’nda ‘Çalıkuşu’ dizisi, Fenerbahçe-Dalyan’da ‘Evli ve Öfkeli’ dizisi sayılabilir.

Moda İskelesi ve çevresi, Moda ve Caddebostan sahil yolu, Fenerbahçe Parkı, Kalamış Koyu ve Kalamış-Fenerbahçe Marinaları ve birçok kafe-restaurantlar, apartmanlar, evler, sokaklar ilçe içinde film ve televizyon dizileri için film çekim alanlarıdır. “Popüler kültür, medya ve turizm ile bağlantılı olarak destinasyon imajları oluşturmakta, hedef kitlenin tutum ve davranışlarını etkilemekte, olumlu veya olumsuz algı geliştirmektedir” (Güngör ve Uysal, 2019: 190). Popüler kültürün etkisi ile çekiciliği olan bölgeye yığılmanın baskısı olmakla birlikte turizm getirisi fazladır. Gelenler tekrar gelmekte ve yanlarında o mekânları görmeleri için aile bireylerini ya da arkadaş çevresini bölgeye taşımaktadırlar. Yurt dışında da izlenen film ve dizilere yabancı turistlerin de film turizmine katılarak bölgeye geldikleri gözlemlenmektedir.

Kadıköy’de film turizmi bağlamında etkin olan **Foto Safari Turizmi**, manzaralı ya da manzarasız ancak anlam içeren sahalarda gelişim içindedir. Özellikle sahil yolu ve çevresi, gün batımı, gün doğumu, insanlı çekimler, sokak hayvanları, deniz fenerleri, anıt ağaçlar, köşkler, iskeleler boğa heykeli ve ünlü kişiliklerin heykelleri, duvar resimleri ve graffitiler ilgi çeken mekanlardır.

4.3.6. Kadıköy’de Alışveriş Turizmi

“Tüketim, insanla birlikte var olan bir olgudur. İnsanlar ilk zamanlarda sadece temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve hayatta kalabilmek için tüketim faaliyetinde bulunurken, zamanla bu durum değişmiş ve insan artık sadece hayatını devam ettirebilmek için tüketmenin dışında, toplumda bir statü kazanmak, bir gruba dâhil olmak ve psikolojik tatmin sağlamak gibi amaçlarla da tüketmeye başlamıştır” (Cihangir ve Karakaya, 2016: 112).

Üretimin arz, tüketimin talep olduğu ihtiyaçlar zincirinde, taleplerin çeşitlilik göstermesi olağandır. “Tüketimin her geçen gün hızlanmasına paralel olarak alım gücündeki artış ve boş zaman kavramı alışveriş kültürünü geliştirmiş, insanları farklı ürün ve konseptleri keşfederek satın almaya teşvik etmiştir. Bu kapsamda özellikle şehirler, hem iş hem de eğlence amaçlı seyahat eden turistler için ideal destinasyonlar olarak çok sayıda fonksiyona hizmet etmektedir (Suh ve Gartner, 2004: 39). Bu gelişmelerde alışveriş imkânlarının turistik çekicilik olarak kullanılmasını ve dünyada alternatif turistik alışveriş destinasyonlarının oluşmasını sağlamaktır. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren alışveriş turizmine olan ilgi tüm dünyada ve ülkemizde de artış göstermeye başlamış ve büyük ekonomik gelirlerin elde edilmesine imkân tanımıştır” (Cihangir ve Karakaya, 2016: 114). Turist için turizme katıldığı sahalarda alışveriş yapma isteği seyahatin planlanması aşamasından beri gündemdedir. Seyahat ettiği bölgenin geleneksel ürünleri, yiyecekleri, hediyelik eşyaları satın alınmak için hedefindedir. Bu güdü turist ve seyahat edilen turistik mekân açısından önemlidir. Turist için psikolojik haz- sosyal statü duygusunu sağlarken, mekana olan katkıları ekonomik ve motivasyon ağırlıklıdır. İlçenin modern kent koşullarında olması, kültürel dokusu, gelişmiş beşeri fonksiyonları ve topografik yapısı ile alışveriş turizmi için elverişli bir bölgedir.

Kent merkezindeki tarihi çarşı ve çevresinde gelişmiş alışveriş sahaları içerisinde büyük bir çeşitlilik hâkimdir. Çok kültürlü bir yerleşim merkezi olan Kadıköy’de Türk, Ermeni, Rum ve Musevi kültür özelliklerini taşıyan ürünlerin satıldığı geleneksel dükkânların yanında, moda dünyasının en lüks markalarının ürünlerinin satıldığı mağazaları ile genel ihtiyaçlar ve popüler kültürün yarattığı alışveriş ortamları kentin bu yöndeki zenginliğinin ifadesidir. İstanbul ve özellikle Kadıköy’e gelen turistlerin yoğun ilgi gösterdikleri çarşılar, kültürel ve tarihi önemi olan alanlardır. Bağdat Caddesi önemli bir alışveriş sahasıdır. Her türlü lüks tüketimin yanında herkese hitap eden ortamların varlığı da gözlemlenmektedir. Bu durum alışveriş eylemini çeşitli kılarken, ekonomik getirisini de aynı oranda arttıracaktır.

Günümüzün popüler kültür ögesi olan Alış Veriş Merkezleri (AVM), İstanbul'un diğer ilçelerine göre en az (2 adet) sayıda yer aldığı Kadıköy İlçesi'dir diyebiliriz. Çarşı kültürüne sahip Kadıköy'ün alışveriş birimleri anlamında en fazla yoğun olduğu mahallesi Kozyatağı'dır (Tablo 20). Yoğunluk bakımından Kozyatağı Mahallesi'ni Göztepe ve Merdivenköy Mahalleleri takip etmektedir. İlçedeki AVM'lerden biri Kozyatağı bir diğeri ise Acıbadem Mahallesi'nde bulunmaktadır. Kadıköy İlçesi'nin 7 mahallesinde her gün kurulan pazar yeri bulunmaktadır. Geleneksel semt pazarları turistik kaynak olarak cazibe merkezleri turist çekme özelliği yoğun olan birimlerdir. Yerli ve yabancı turistlerin tercihlerine göre çeşitlilik sunan Kadıköy'deki alışveriş turizminin sürdürülebilir olması gerekmektedir.

Tablo 20: Kadıköy İlçesi'nin Alışveriş Merkezlerinin Mahallere Göre Dağılımı (2017)

MAHALLE ADI	AVM Sayısı	Mini market Sayısı	Süpermarket Sayısı	Market Yoğunluk Endeksi	Pazar Yeri Sayısı
Acıbadem Mahallesi	1	5	5	46	1
Bostancı Mahallesi	0	7	4	45	0
Caddebostan Mahallesi	0	3	4	31	0
Caferağa Mahallesi	0	7	4	40,5	0
Dumlupınar Mahallesi	0	2	1	10	1
Eğitim Mahallesi	0	3	0	7,5	0
Erenköy Mahallesi	0	4	4	31	1
Fenerbahçe Mahallesi	0	1	7	40,5	0
Feneryolu Mahallesi	0	4	4	10	0
Fikirtepe Mahallesi	0	5	1	7,5	0
Göztepe Mahallesi	0	8	5	31	2
Hasanpaşa Mahallesi	0	4	1	60,5	0
Koşuyolu Mahallesi	0	3	1	32,5	1
Kozyatağı Mahallesi	1	13	11	17,5	1
Merdivenköy Mahallesi	0	13	5	47	0
Osmanağa Mahallesi	0	5	1	12,5	0
Rasimpaşa Mahallesi	0	6	4	92,5	0
Sahrayıcedit Mahallesi	0	6	6	58,5	1
Suadiye Mahallesi	0	3	4	15	0
Zühtüpaşa Mahallesi	0	3	2	17,5	0
19 Mayıs Mahallesi	0	5	2	35	0

Kaynak: (Kadıköy Belediyesi, Mayıs 2019)

4.3.7. Kadıköy'de Kongre Turizmi

“Gelişen ekonomi, uluslararası ticaret ve küreselleşme olgusu, kongre ve toplantı sektörünün büyümesini ve yaygınlaşmasını hızlandırmaktadır. Aynı zamanda ulaşım imkanlarının kolaylaşması ve ucuzlaması da kongre turizmini dünyanın en hızlı gelişen

sektörlerinden biri haline getirmiştir” (Ersun ve Arslan, 2009: 23). Kongre Turizmi; ekonomi ve ticari sektörlerin temsilcilerinin, çeşitli meslek dallarının yetkililerinin belirli bir konuda görüş bildirme-bilgi alışverişinde bulunma, bilimsel alanlardaki yetkili kişilerin belirlenmiş sunum ve tanımlamalarını gerçekleştirebilmeleri için, yaşadıkları-çalıştıkları yerlerin dışında, seyahat yoluyla katıldıkları organizasyonlarda bir araya geldikleri, konaklama ve diğer turistik hizmetlerden yararlandıkları bir turizm olayıdır.

“Türkiye’de kongre turizminin önemi yakın zamanda anlaşılmış ve Türkiye’nin sahip olduğu doğal ve kültürel çekiciliklerin zenginliğine rağmen kongre turizminden yeteri kadar pay alamadığı saptanmıştır. Toplam turizm gelirleri içinde kongre turizmi payının % 25-30 civarında olması gerekirken halen bu potansiyelin onda birinden bile azı elde edilebilmektedir. Türkiye’de uluslararası toplantıların %80’ni İstanbul’da düzenlenmektedir” (Ersun ve Arslan, 2009: 2,36). Dünya ülkeleri arasında daha yaygın bir şekilde gerçekleştirilen kongre turizmi hareketleri, Türkiye turizm faaliyetleri içinde de önemi her geçen gün artmaktadır. Kongre turizmi ülkelerin ekonomisinde etkili olurken, turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin verimlilikleri üzerinde artırıcı özellik göstermektedir. Türkiye’de özellikle kongre turizmi denilince akla ilk gelen saha İstanbul’dur, birçok ilçesinde elverişli mekânlarda kongre turizmi faaliyetleri genellikle eğitim, tıp, sanayi, ticaret, teknoloji, bilim, ulaşım, vb. konularda gerçekleştirilmektedir.

Kadıköy İlçesi’nde Kongre Turizmi, turistik mekân çeşitlendirilmesi etkisi ile yıl boyu aktif, ancak düşük potansiyelli bir turizm çeşididir. Kongre turizminin en önemli özelliği, diğer turizm çeşitlerinden farklı olarak yılın her ayında yapılabilmesidir. Mevsimsel değişikliklerden fazla etkilenmemekle birlikte özellikle turizm sezonu dışında tercih edilir. Ülke içi ve küresel ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar belirleyici unsurdur. Bu durum zaten turizmin genel belirleyicisidir. Bu turizme katılan turistler konaklama ve ulaşım sektörü başta olmak üzere diğer sektörlerle büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. İstanbul bir dünya kenti olarak etkisinin yanı sıra coğrafi konumu nedeniyle küresel ulaşım ağlarının merkezinde önemli bir aktarma noktasıdır. Havayolu ulaşımında bu etkisi daha fazla hissedilmektedir. Kıtalararası aktarmanın merkezi olması, birçok ülkeye İstanbul üzerinden erişim sağlanması, tarihsel-kültürel değerleri, denizle ilişkisi ve doğal güzellikleri, şehirselleşen olanakları kongre turizmi açısından İstanbul’u ayrıcalıklı kılmakta, bu özellikleriyle kongre turizmi artıştırmaktadır..

Kongre turizmine katılanlar yılın tüm aylarında gelişmiş imkânlarla sahip ülkeleri, şehirleri seçmektedirler. İstanbul kongre turizminde önemli bir konumda olması ve tercih edilmesi, Kadıköy’ün de kongre turizmi üzerinde olumlu etkiye neden olması doğaldır.

Tablo 21: Kadıköy İlçesinde Bulunan Konferans Merkezleri

KADIKÖY İLÇESİ'NDE BULUNAN KONFERANS MERKEZLERİ
By Otel Kongre Merkezi
15 Temmuz Şehitleri Konferans ve Spor Salonu
Pera Konferans Merkezi
Caddebostan Kültür Merkezi

Kaynak: (TURSAB, 2017)

Kadıköy sahil şeridinin merkezinde 2015 yılında faaliyete başlayan, Double Tree By Hilton Otelі ön büro yekilisiyle 21.04.2020’de yapılan görüşme sonucu, bu otelin kongre turizmi kapsamında özellikle kış aylarında Avrupalı ve Asyalı turistlerce tercih edilerek katılımların gerçekleştiği bildirilmiştir.

4.3.8. Kadıköy’de Sağlık Turizmi

İnsanların seyahat ederek, yaşadıkları yerin dışında, konaklama ve hizmet alarak tedavi olmayı amaçlamaları ile sağlık turizmi ortaya çıkmıştır. “Sağlık Turizmi; kısaca tedavi amacıyla yapılan seyahatlerdir” (Aydın, 2012: 92). Bireyler katıldıkları sağlık turizmi faaliyetlerinde, sorunlarına çözüm odaklı yaklaşımlı tıp merkezlerinde karar kılıp, konaklama faaliyetlerini de turistik bir tesis seçimi ile gerçekleştirebilirler.

Türkiye’nin sağlık sektörü bakımından en gelişmiş ili İstanbul’dur. Bu kapsamda sağlık turizmi bakımından da gelişmiş olduğu bilinmektedir. Kadıköy İlçesi sağlık hizmetleri konusunda ileri seviyededir. Merkezi konumu, ulaşım fonksiyonlarının çeşitliliği, kentsel gelişmişliği ile nüfus yapısının sosyo-ekonomik seviyesinin yüksek olması, ilçeyi özellikle özel hastanelerin ilk tercih ettikleri saha haline getirmiştir. Ayrıca çok çeşitli sağlık birimleri, klinikler ve devlet hastaneleri ile sağlık hizmetleri açısından güvenli bir kent özelliği taşımaktadır. “İlçede özel hastaneler, devlet hastanelerine neredeyse denk bir yatak kapasitesi sunmakta ve devlet hastanelerinden daha fazla sağlık personeli ile hizmet vermektedir. Hastaneler dışındaki birinci basamak sağlık hizmeti sunan diğer sağlık tesisleri ile Kadıköy Belediyesi’nin sağlık tesisleri, Kadıköy İlçesi’nde koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerini giderek geliştirmekte ve halk sağlığının korunmasında öncü rol oynamaktadır. Kadıköy Belediyesi Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) liderliğinde ‘Herkes İçin Sağlık’ felsefesiyle küresel ölçekte sürdürülen ve 30 yılı aşkın geçmişi olan ‘Sağlıklı Kentler Hareketi’nin 2005 yılından

itibaren parçası olmuş, bu hareket içinde edindiği kazanımlarını çok sayıda proje ve faaliyetine yansıtarak Kadıköy'ün 'sağlıklı kent' kavramını tanımlayan ilkeler etrafında gelişmesi için önemli adımlar atmıştır. Kadıköy'deki toplam hastane sayısı 33 adet ile İstanbul genelinin (236 adet) % 13,9'una denk gelmektedir. 33 hastanenin sunduğu yatak kapasitesi toplamı 1.944 adet olup, bu değer kent genelinin (34.089 adet) % 5'dir. İlçede 10.000 kişiye düşen yatak sayısı 42,9'dur. Kent genelinde ise bu değer 23,3'tür" (www.kadikoy.bel.tr/Kadıköy_Şehir Sağlık, 2019: 152-13).

"Literatürde sağlık turizminin 'Medikal (Tıp) Turizm' olarak adlandırıldığı görülmektedir. Buna göre sağlık turizm çeşitlerini üç ana başlık altında şöyle ifade edebiliriz (Ceylan, 2010). Termal Turizm, Güzellik ve zindelik (SPA, Wellness) turizmi, Medikal turizm ya da tedavi amaçlı sağlık turizmi" (Aydın, 2012: 93). Kadıköy'de medikal turizm en sık yapılanıdır. Bu bağlamda Kadıköy'de bulunan hastanelerin 5'i devlet hastanesi, 28'i özel hastanedir. Kadıköy'de hamamlar halkının yanı sıra, yerli ve yabancı turistlerce sık kullanılmakta, sağlık turizminin bir parçası olmaktadır. Özel hastanelerin, otellerin bazılarında güzellik ve zindelik (SPA) hizmeti verilmektedir.

Tablo 22: Kadıköy İlçesinde Bulunan Hastaneler, Yatak Kapasitesi ve Personel Sayısı (2017)

Sağlık Tesisi Tipi	Adet	Yatak Kapasitesi	Toplam Personel Sayısı
Aile Sağlığı Merkezi	36	0	210
Poliklinik/Sağlık Merkezi	41	26	168
Hastaneler (özel)	28	948	4,273
Hastaneler (devlet)	5	996	3,101
Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi	32	0	210

Kaynak: (Kadıköy Belediyesi, 2019)

Medikal turizm kapsamında değerlendirilen Kadıköy ilçesi İstanbul'un diğer ilçelerine göre avantajlı olduğu görülmektedir. Özellikle ülke içi hastaların tercih etmelerindeki nedenler arasında kendi bulunduğu şehirde yeterli sağlık ekipmanlarının bulunmaması veya yapılacak işlemler hakkında yeterli düzeyde bilgiye ve beceriye sahip sağlık personellerinin bulunmaması gelmektedir. Bölge hastanelerinde hayati cerrahi ameliyatların yanı sıra, özellikle Kadıköy'de bulunan özel hastanelerde ve hizmet veren diğer sağlık kuruluşlarında uygulanan saç ektirme operasyonu, mide küçültme ameliyatı, yüz ve vücut estetiği gibi cerrahi işlemler yapılması, 3. yaş turizmi adı verilen, 65 yaş üstü kişilerin sağlık gereksinimleri için insanlar özellikle İstanbul'u ve Kadıköy'ü de tercih edebilmektedirler. Hastaların tedavi amacıyla bir yerden başka bir yere gitmeleri sonucunda turistik bir faaliyet

ortaya çıkmakta, tedavi olmak ve sağlık kazanmak için yapılan seyahat faaliyetleri, ekonomik canlanmaya neden olmaktadır.

4.3.9. Kadıköy’de Gastronomi Turizmi

Sözcük anlamı olarak ‘Gastronomi’ iyi yemek seçme, pişirme ve yeme sanatı veya pratiği olarak tanımlanmaktadır. Kelimenin kökeni, 19. yüzyıl başında, Fransızca’da ‘gastronomie’, Yunanca’da ise ‘gastrologia’dan türetilen ‘gastronomia’ya dayanmaktadır (Url-5, 2012; Çağlı, 2012: 23). Gastronomi Turizmi çeşitli farklı terimlerle de ifade edilmektedir; ‘gastro-tourism’, ‘food tourism’, ‘gourmet tourism’, ‘gastronomy tourism’, ‘wine tourism’, ‘culinary tourism’ gibi. “Sadece veya başta bir bölgenin yemek ve şarabını deneyimlemek amacıyla yapılan eğlence gezilerine ‘gastronomi turizmi’, bu turizme katılan kişilere de ‘gastronom’ denir. Gastronomi turizmi endüstrisi, yemek rehberlerinden ve restoranlardan ibaret olmayıp, her türlü mutfak deneyimini içerir. Bu sektörün içinde; aşçılık okulları, yemek kitapları satan dükkânlar, gastronomi tur operatörleri ve bu turların rehberlerini, gastronomi ile ilgili medya, televizyon programları ve dergiler, gastronomi ile ilgili aktiviteler, şarapçılar ve şarap bağları, bira fabrikaları, içki damıtım yerleri, tarla sahipleri ve üreticiler bulunmaktadır” (Çağlı, 2012: 23-24). Mekânsal çeşitliliği çok fazla olan gastronomi turizmi son dönemlerde yoğun ilgi görmektedir. Süreç içerisinde turist davranışları değişikliğe uğramakta, her geçen gün daha bağımsız olmaktadır. Yemek bir bölgenin ya da ülkenin kültürel sembolüdür. Besin değeri önemli olmakla birlikte, tat-lezzet, sunum, peyzaj, sunulan ortam birbirini desteklemektedir. Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB) 2019 Gastronomi Turizmi Raporuna göre; Turistlerin % 88.2’ si seyahat için destinasyon seçme kararında ‘yemek çok önemli’ dedikleri belirtilmektedir. Çoğunluğun öncelikle dikkat ettikleri husus gastronomi alanı olması ve belirledikleri turizm noktalarına gitmeden önce o noktalardaki yeme-içme sektörünü incelediklerini ifade etmeleri, bu bağlamda turist çekmek isteyen ülkelerin gastronomi turizmi üzerinde durmalarına neden olmaktadır. TÜRSAB 2019 Gastronomi Turizmi Raporuna göre; Gastronomi turizmiyle ilgili faaliyetlerin başında yemek etkinlikleri geliyor. Dünyada bu alanda faaliyette bulunan kuruluşların % 80’e yakını yemek etkinliklerine yönelik ürün ürettiklerini söylemektedirler. “2014 yılında Türkiye’ye gelen 41 milyon 415 bin turistin yaptığı toplam harcama 34,3 milyar dolar. Türkiye’ye gelen turistlerin kişi başı harcaması 826 dolar düzeyinde. Turistler 34,3 milyar doların 6 milyar 5623 milyon dolarını yeme-içmeye harcıyor. Bu da toplam harcamalar içinde yüzde 19’luk pay demek. Yani gelen turistin cebinden çıkan paranın beşte biri yemeğe gidiyor. Bu da turist başına 157,5 dolarlık restoran faturası anlamına geliyor. Türkiye’de turizm gelirleri içinde en büyük

pay yeme-içmenin” (TÜRSAB, 2019: 1-5). Bu rapora göre yeme-içme harcamaları konaklamanın da önünde gelmektedir. UNESCO tarafından İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesi’ne 2013 yılında ‘Türk Kahvesi ve Geleneği’ alınmıştır. Coğrafi işaret bu turizm türünde önemli bir aşamadır.

Gastronomi Turizmi içerisinde birçok yeme-içme sektörünü barındırmaktadır. Restoranlar, kafeler, barlar, oteller ve küçük esnafların yaptıkları ev yemekleri lokantaları Kadıköy İlçesi’nde mekânsal ve ekonomik etkilerini oluşturmaktadır. Kadıköy’de Anadolu’nun yöresel yemeklerini tanıtan, tattıran ve iyi temsil eden birçok restoran özellikle Tarihi Kadıköy Çarşısı içinde bulunmaktadır. Kadıköy barlar sokağında ise çok sayıda bar aynı zamanda restoran hizmeti vermekte olup, şarap tadımı, farklı damak tadına sahip bira vd. içecek çeşidi ile gelen turistlerde olumlu etki bırakmaktadırlar. Barlar Sokağı, Kadıköy’ün en önemli yeme-içme merkezlerindendir. Her tür gelir grubuna hitap edebilen mekânların da varlığı, Barlar Sokağı’nı her daim canlı ve hareketli kılmakta, insanlar tarafından sıklıkla tercih edilen, yabancı turistlerin özellikle tercih ettikleri mekânlar arasında yerini almaktadır. Özel şarap tatlarını deneyimlemek için ‘Şarap Evi’ konseptleri ilgi çekmektedir. Gastronomi turizminin en canlı yaşandığı saha Bağdat Caddesi mekânlarıdır. Birbirinden şık aynı zamanda lezzetli ve kaliteli hizmet sunan mekânlar Caddebostan aksında daha da yoğunlaşmaktadır. Ayrıca yılın bazı dönemlerinde belirlenmiş alanlarda yöresel yemek (Gaziantep, Antakya, Karadeniz Mutfağı) festivalleri yapılmaktadır. Bu alanlar genellikle; Rıhtım veya Özgürlük Parkı olmaktadır. Moda Caddesi ve Yeldeğirmeni akslarında da gastronomi turizmi baskın olup, özellikle bu faaliyete katılmak için gelen çok sayıda yerli ve yabancı turist bu alanlarda olumlu deneyimler yaşamaktadır. Kadıköy’de pastacılık sektörü gelişmiştir. Pasta ve çikolata yapımında tartışmasız tercih edilen mekânların yanı sıra, yüzyıllık geçmişe sahip tarihi çikolatacı-pastacılar da bulunmaktadır. Genellikle kafelerde lezzetli kahve ve kek-pasta çeşitleri çekiciliği arttırmaktadır. Moda semti, dondurması ve Belçika kökenli, Kadıköy’e özgü olmayan waffel adı verilen bir çeşit taze meyve ile tüketilen bir çörek çeşidi ile ünlüdür. Bu mekânlar İstanbul dışından da yıl boyu çok fazla sayıda ziyaretçi alan mekânlardır. Kadıköy coğrafi işaretli bir ürüne sahip değildir. Kadıköy’e has yöresel bir yemek çeşidi bilinmemektedir. Bölgedeki Ermeni nüfusa özgü bazı meze çeşitleri artık satışı olmadığı için turizme katkısızdır, fakat kendi içlerinde geleneği sürdürmektedirler.

4.3.10. Kadıköy’de Sokak Sanatı Turizmi

“Sokak sanatı yakın zamana kadar ilgili olduğu altkültürler dışındaki kesim tarafından vandalizm ya da en iyi niyetli yaklaşımla ‘haylazlık’ olarak nitelendirilmekteyken, zamanla birçok kişi ve kurum tarafından kabul görmüş, o kadar ki sanatseverlerin takip ettikleri favori sokak sanatçıları oluşmuştur. Geline aşamada sokak sanatçıları bu kimlikleriyle müzelerde dahi boy göstermiş, galeriler tarafından takip görmeye başlamıştır” (Kaçmaz, 2019: 1). Sokak sanatı, sokak sanatçıları tarafından uygulanan, duvar, kapı, metro, alt geçit girişleri, işyerleri güvenlik kepenkleri vb. alanlarda görülen eğlenceli-renkli ancak tümü olmasa da genellikle protest temalı, büyük ve orta ölçülü görsellerdir. Malzemeleri; açık havaya elverişli kaliteli spreyci boyalar, kalemler ve diğer materyallerdir. Sokak sanatı çeşitleri olarak daha çok karşımıza çıkan; Mural, Graffiti ve bazı heykel türleridir. Dünyada 1960’larda görülmeye başlanan sokak sanatı, ülkemizde 1990’larda görülmeye başlanmıştır. Önceleri yasa dışı olarak devam etmiş, günümüzde toplum ve yöneticilerce kabul görmüş hatta galerilerde, sergi salonlarında eser sahipleri eserleri ile yerlerini almıştır. Kadıköy cadde ve sokaklarında sokak sanatı gelişimine hızla devam etmektedir.

MURAL: Latince bir kelime ‘murus’ kökeninden olup, ‘duvar’ anlamına gelmektedir. Bu sanatın ilk çağlardaki mağara resimleri ile bağı olabileceği düşünülmektedir. “Günümüz mural sanatının en yakın dayanağını ve mural sanatçılarının ilham kaynaklarını Meksika duvar resimlerinin oluşturduğu söylenmektedir. Meksika muralleri politik araç olarak ardıllarını da etkilediği gibi Porfirio Diaz diktatörlüğünü devirmek için 1910’da başlayan ve 10 yıl süren Meksika Devrimi ardından yeniden inşa edilmekte olan ülkede, siyasi ve sosyal mesaj içeren iletişim araçları olarak kullanılmıştır” (Kaçmaz, 2019: 62). Dünya üzerinde birçok ülkede uygulanmakta olup; Şili, İrlanda, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya örnek verilebilir. Türkiye’deki ilk örneği ise dünyaca ünlü Türk sanatçı Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun Göcek’teki bir koyda geniş bir kayanın üzerine 1974 yılında yaptığı ‘balık’ figürlü resimdir. İlk günkü gibi etkileyici olan bu eserin bulunduğu koya” Bedri Rahmi Koyu ‘’adı verilmiştir. “Yakın zamana kadar murallerin neredeyse hepsinin politik imgeler içeren, propaganda amaçlı duvar resimleri olduğu gözlenirken, artık daha çok sanatsal, estetik ya da popülist kaygılar taşıyan eserler üretildiği söylenebilir” (Kaçmaz, 2019: 71).

Kadıköy Belediyesi tarafından, 2012 yılından beri her yıl düzenlenen ‘Mural Festivali’ süresince Kadıköy’ün değişik bölgelerindeki hala var olan geniş ve boş apartman yan cephelerine duvar resimleri gerçekleştirilmektedir. Kadıköy Belediyesi Binası’nda da

muhteşem duvar resimlerini görmek mümkündür. Yıllardır uygulanan festival, Kadıköy Halkı'nın duvar resimlerine ve sokak sanatına ilgi duymasını, hoşlanmalarını hatta talep etmelerini sağlamıştır. Özellikle Yeldeğirmeni, Moda sokak ve caddelerinde gözlemlenen duvar resimleri; renkleri, temaları çekicilikleri ile mekânlara ayrıcalık katmakta, bölgeye büyük oranda turist çekmektedirler.

GRAFFİTİ: “Graffiti kelimesinin kökeni Latince ‘çizmek’ anlamına gelen ‘graffito’ kelimesinden gelir. Şüphesiz bugün graffiti olarak nitelendirdiğimiz sokak sanatı çalışmalarının kaynağını büyük oranda 1960’larda New York’ta doğan akım oluşturmaktadır” (Kaçmaz, 2019: 86). Graffiti daha çok çizmek ile eşleştirilir, graffiti uygulayanlar kendilerini çizer olarak görürler. “Gettolarda yaşayan ve düşük gelirli ailelerin çocukları olan graffitiler kullandıkları sprey boyaları daha çok çalarak edinirler. Tren garları ve sokaklarda ise polisler ve graffitiler arasındaki sadece graffiti yapılmasını önlemek amacıyla özel ekipler oluşturulur, güvenlik önlemleri artar ve buralara giriş çok zor bir hal almaya başlar. Tren boyamak zor olsa da imkansız değildir; zira artık bu gelenek vazgeçilmez bir fenomen olmuştur. Öyle ki burası dünyadaki graffitiler için ‘graffiti Mekke’si’ olmuştur. New York’a sırf trene graffiti yapmaya giden graffitiler bulunmaktadır” (Kaçmaz, 2019: 90). Ancak Kadıköy için bu tanımlama uygunluk göstermemektedir.

Alt kültüre ait protest uygulamalar da diyebileceğimiz graffiti bugün her yerde görebileceğimiz akım haline dönüşmüş, üstelik yasallaşmış ve kabul görmüştür. Öyle ki sadece bu sanatçıların kullandıkları malzeme ve boya çeşitlerinin satıldığı dükkânlar bulunmaktadır. 1990’lı yılların sonlarına doğru Kadıköy’de gelişmeye başlayan graffiti çizimleri-sanatı özellikle gecenin geç saatlerinde, izinsiz olarak işyerlerinin kapı-panjur kepenklerine uygulanması büyük tepkilere neden oluyordu. Ancak bu durumun gerçekten önlenemez seviyelere geldiği dönemler de olmasına rağmen, süreç içerisinde yapılan işler beğenilmeye başlandı, çizilen desen ve resimlerin karşısında insanlar seyrederek, fikir yürütme aşamasına geldiler. Bugün birçok işyeri, banka, okulların bahçe duvarları ve bazı kamusal alanlarda görülmekte, özellikle bu sanatı bölgede yerinde görmek için gelen ziyaretçilerin sayısı ve rehberli tur düzenlemeleri artış göstermektedir. Ziyaretçiler bu sanatın uygulandığı mekânların önünde bolca fotoğraf çekmekte ve çekmektedirler.

Kadıköy’de, sokak sanatında bir diğer çeşitlilik ise, metal malzemeden oluşan, çok yüksek boyda olmayan ancak yüksek ifadeler içeren heykeller Moda’da ve farklı mekânlarda büyük ilgi görmektedir. Moda Caddesi üzerinde, kesilen bir ağacın dibine yapılan ‘ağlayan

kız çocuğu heykeli’ (bir süre sonra hurdacılar tarafından çalındı) çok ilgi görmüştür. Ağacın büyümesi ve canlanmasıyla ‘sevinen kız çocuğu heykeli’ ile yer değiştirmiştir. Bu ifadelerin tümü toplumsal açıdan anlam yüklüdür. Toplumun sanat yoluyla bilinç, düşünce ve davranışlarına olumlu anlamda yön verilmesinde kullanılan objeler, çekicilikleri ile turizmin bölgedeki ana unsurlarının parçası olmakta, uzak mekânlardan bölgeye turist çekmektedir.

Sokak sanatının Kadıköy’de sık görülen bir uygulama olmasının en önemli nedeni, Kadıköy Belediyesi tarafından 2012’den beri gerçekleştirilen, tema belirlenip çeşitli ülkelerden dünyaca ünlü sanatçıların davet edilerek katılımlarının sağlandığı ‘Kadıköy Mural Festivali’dir. “Geleneksel hale gelen festival kapsamında yurt dışından gelen ünlü muralistlerin de katılımıyla 7 yılda 36 mural yapılmış, ilçe sakinleri devasa duvar resimleriyle tanışmıştır. Bu sanata aşina haline gelen halkın gözünde sokakta sanat üreten gençlerin konumu önemli ölçüde değişmiş ve oldukça hareketli bir mekan olan Kadıköy, İstanbul’un en rahat sokak sanatı üretilen bir noktası haline gelmiştir” (Kaçmaz, 2019. 151).

Fotoğraf 73: Grafiti Örneği

Fotoğraf 74: Sevinen Kız Çocuğu Heykeli

Fotoğraf 75: Yel Değirmeni Mahallesi Duvarlarında Yer Alan Görseller

Kaynak: (www.ahmetrustem.blogspot.com)

Fotoğraf 76: Yel Değirmeni'nin de Yer Alan Bir Duvar “Şili’li Mural sanatçısı Intı’nin ‘Memoria Resistancia’ adlı çalışması” (Kadıköy Mural Festivali Kapsamında)

Kaynak: (Kaçmaz, 2013: 38)

Kadıköy’de Sokak Sanatçıları grubuna ‘Sokak Şarkıcıları’ ve ‘Sokak Müzisyenleri’ de dâhil edilmelidir. Her yaştan ve her gruptan onlarca nitelikli müzisyenler, Kadıköy Vapuru dâhil cadde ve sokaklarda yaptıkları müzikler ile Kadıköy Halkını ve ziyaretçileri etkilemekte, yardımlaşmaya dayalı gerçekleştirilen bu etkinlikler Kadıköy’ün mutlu yüzüdür.

Bölgelerin turizm kaynakları kendilerine özgü çekiciliklerden ve olanaklardan oluşmuştur. Dolayısıyla her bir unsur bölgenin dinamiklerini oluşturur. Sokak müzisyenleri de faaliyetleri nedeniyle Kadıköy İlçesi turizm kaynaklarını oluşturan etmenlerdendir. Gösterdikleri performanslar ilçe halkı ve ziyaretçiler açısından son derece önemsenmekte ve dikkat çekici olmaktadır. Kadıköy vapurunda başlayan, gençlerin sundukları müzik keyfi, Kadıköy’ün meydanlarında, caddelerinde diğer müzisyenler tarafından devam eder. Çarşı bölgesindeki yeme-içme yerlerini mesken tutan bir kısım sokak müzisyenleri ki bu bölge ‘Alt Kadıköy Bölgesi’ olarak değerlendirilirken bu sahanın heterojen ve karmaşık nüfus özelliğinde olduğu, ‘Üst Kadıköy Bölgesi’ olarak adlandırılan saha ise çarşının kalabalığının kısmen dışında kalan, daha homojen ve seçkin nüfus özellikli olarak tanımlanan Moda, Bahariye aksıdır. Özellikle Süreyya Operası Binası çevresinde muhteşem dünya müziklerinden örnekler sunan müzik grupları, etraflarını saran dinleyicileri etkilemekte çok başarılıdırlar. Kadıköy sokaklarında sokak müzisyenlerine sıklıkla rastlamak olağan bir durumdur. Bölgede müzik yapan birkaç tip sokak müzisyeni gözlemlenmektedir.

“Üst Kadıköy’ün müzisyenlerinin İstanbul’un eğitim ve gelir seviyesi yüksek Şişli, Kadıköy, Taksim gibi kent merkezlerinde ikamet etmeleri dikkate değerdir. Ayrıca hemen hepsinin ya ayrıca bir mesleği vardır veya gelecekte öğrencisi oldukları mesleklerini yapmayı planlamaktadırlar ya da profesyonel olarak müzik yapmaktadırlar. Üst Kadıköy müzisyenlerinin icra etmeyi seçtikleri veya bildikleri müzik türleri veya kültürel sermayeleri de, kültürel arka planlarından ve ekonomik sınıflarından ileri gelmektedir. Alt Kadıköy müzisyenlerinin aksine, yerel değil; küresel ve batılı, ‘herkesin’ değil yalnızca sevenlerin takdir edebileceği, görece pahalı enstrümanlar ile icra edilebilecek müzik türlerini beslemiştir” (Malkoç, 2018: 25-26).

Bu gruba dâhil edilebilen müzisyenlerin genellikle müzik yaparken kullandıkları enstrümanlar; gitar, keman, obua, flüt, viyolonsel olarak göze çarpmaktadır. Alt Kadıköy müzisyenlerini çoğunlukla Roman vatandaşlar oluşturmakta, müzik yaparken genellikle; keman, klarnet, darbuka, cümbüş gibi enstrümanları ile genelde çoğunluğun-herkesin duyduğu ve sevdiği parçaları-melodileri icra ettikleri görülmektedir. Tarihi Çarşı bölgesinde

ve o çevreye yakın alanlarda özellikle restoranların yoğunlaştığı sahalarda faaliyet gösterirler. Bu iki farklı sokak müziği yapan grupların dışında; etnik müzik yapan gruplar, âşık-ozan tipi Anadolu müziği yapan grup ve bireyler, az da olsa rastlanan engelli vatandaşların yaptıkları müzik faaliyetlerine rastlanmaktadır. “Müzisyenlerin amaçları ise; basitçe ‘Gelir elde etme’, ‘Görünür olma’ ve ‘Takdir görme’ kategorileri altında irdelenmiştir” (Malkoç, 2018: 27).

Fotoğraf 77: Sokak Müzisyenleri

Bu müzisyenler kentin renkleri olup, çevrelerine dinleyici ve izleyici ziyaretçileri çekebilen, gönüllülük odağında kazanç sağlayan hizmet sektörü uygulayıcılarıdır. İlçeye turizm amaçlı gelen yabancı turistler için de önemli çekicilik unsurudurlar.

4.3.11. Kadıköy’de Spor Turizmi

“Spor insanlık tarihi kadar eski bir faaliyet olup, hem fiziksel ve psikolojik haz vermesi hem de toplumsal dayanışma ve bütünleşmeyi sağlaması açısından önem arz etmektedir. Spor insanların ve farklı kültürlerin birbirlerini daha iyi tanımalarına olanak sağlayan önemli bir alandır. Spor Turizmi; kişilerin eğlence amaçlı devamlı yaşadıkları yerden ayrılarak spor faaliyetlerini izlemek ya da bu faaliyetlere katılmak için seyahat etmeleri şeklinde tanımlanabilir. Spor Turizmine yönelik faaliyetler üç şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi aktif olarak faaliyetlere katılacak kişilere yönelik turizm faaliyetleri, ikincisi doğrudan faaliyetlere katılmayıp seyirci olarak katılacak olanlara yönelik turizm faaliyetleri, üçüncüsü aktif sporcu olmayıp faaliyetlerde bulunmak isteyenlere yönelik faaliyetlerdir” (Gibson, 1998; Öztürk ve Yazıcıoğlu: 2002; Tomay ve Değirmencioğlu, 2017: 1-13).

Kadıköy İlçesi spor turizmi faaliyetlerinde elverişli olanaklara sahiptir. Kıyı şeridi boyunca birçok sportif faaliyetler gerçekleştirilmekte olup, yelken sporu ve yüzme sporu dikkat çekicidir. Ancak Kadıköy, Fenerbahçe Spor Kulübü'nün çok çeşitli spor dallarına ait faaliyetleri ile birlikte özellikle Fenerbahçe Futbol Kulübü ile özdeşleşmiştir. Fenerbahçe Futbol Kulübü, dünya ülkeleri arasında, özellikle Avrupa Ülkeleri'nde tanınırlığı çok fazladır. Uluslararası futbol karşılaşmalarında Fenerbahçe Futbol Kulübü'nün kendi stadındaki maçları ülke içi lig maçları karşılaşmalarını aratmayacak yoğunluktadır. Taraftarlar ve uluslararası maçı takımının yanında izlemek için, Türkiye'nin birçok bölgesinden, Kadıköy'e gelen çok sayıda futbol sever, spor turizmine katıldığı gibi, yurt dışından takımları için gelen ziyaretçiler-futbol severler Kadıköy'de spor turizmine katılmaktadırlar.

Fotoğraf 78: Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadı

Kaynak: (Fotomaç Gazetesi)

Bu durumun sportif etkisi kadar sosyal ve ekonomik etkisi de fazladır. Bu etki özellikle karşılaşmaların yapılacağı gün daha yoğun hissedilir. Taraftarlar genellikle, Rıhtım'dan başlayarak Altıyol Meydanı Boğa Heykeli önünde toplanırlar ve oradan Kadıköy Çarşısı'na yöneldiklerinde, yeme-içme mekânları ve alış-veriş mağazalarının talepleri karşılayamadıkları bilinmekte, geceleme- konaklamayı da bu durum olumlu etkilemektedir. Bu hareketlenme, Kadıköy İlçesi ekonomik faaliyetlerinde olumlu canlanmayı gerçekleştirmektedir. Rasimpaşa İskele Sok.No:46/ Hush Hostel Lounge tesis yetkilisi ile 06.06.2020 günü gerçekleşen görüşmede, maç günleri tesiste tüm odaların satıldığı bilgisi verilmiştir.

Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadı bünyesinde konumlanmış Fenerium Mağazası'nda futbol severlere çeşitli aksesuarlar, hediyeelik eşya satışı yapılmaktadır. Sportif hediyeeliklerin turizme katılanların ilgisini çekmesi durumunu klasik turist davranışları olarak tanımlamak

mümkündür. Stad çevresindeki maç günü hareketliliğinin ekonomik getirisi, her bütçeden futbol severin her bütçeye uygun mekânlara ulaşabilmesi ve harcama yapabilmesidir.

Fenerbahçe Futbol Kulübü'nde 2004-2012 yılları arasında oynayan ve kaptanlık ta yapan Brezilyalı futbolcu Alex De Souza etkisi günümüzde hala devam etmektedir. Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadı'nın batısında, Kurbağalıdere kıyısındaki Alex heykeli önünde fotoğraf çekirmek bile, Fenerbahçe Futbol Kulübü taraftarı ve Alex severler için Kadıköy'e gelmenin bir nedenidir. Fenerbahçe Futbol Kulübü'nde oynamış futbolculardan Lefter Küçükandanyadis'in heykeli de aynı etkiye sahiptir. Taraftarların spor turizmi açısından davranış kalıpları, bölgeye ekonomik, bu faaliyete katılan bireylerin kendilerine de pozitif psikolojik kazanım sağlamaktadır.

Fotoğraf 79: Alex Heykeli İle Fotoğraf Çekenler

Futbol ile turizm arasında sıkı bir bağ vardır. Fenerbahçe Spor Kulübü Kadıköy için önemli bir spor markası olması yanında, çok önemli bir turistik ve ekonomik kaynaktır. Kulüp kamp çalışmaları dâhil olmak üzere turizm hareketliliğini arttırarak, ilçeye ekonomik katkılarını da fazlalaştırmaktadır. Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadı ise dünya standartlarına sahip özellikleriyle her dönemde ilgi çekmekte, özellikle maç sezonlarında güçlü taraftar kitlesi ve misafir kadrolarını mükemmel bir şekilde ağırlamakta, turistik etkisini yaymaktadır. İlçe diğer sportif faaliyetler çeşitliliği ile de spor alanında özel ve yerel spor mekânları, yelken ve yüzme kulüpleri ile turistik ve ekonomik bağlamda birleşmektedir. “Kadıköy Belediyesi”ne bağlı spor tesislerinde, 2 adet stüdyo dersleri için kapalı salon, 4 adet halı saha, 4 adet tenis

kortu sahası, 3 adet plaj voleybolu sahası, 5 adet basketbol sahası, 1 adet yarı olimpik yüzme havuzu bulunmaktadır” (www.kadikoy.bel.tr; Kadıköy Şehir Sağlık, 2019).

4.3.12. Kadıköy’de Kıyı Turizmi

“Turizm faaliyetleri su ve suyun oluşturduğu doğal güzellikler nedeniyle de gelişme gösterir” (Doğan, 2020: 23). Suyun rekreasyon faaliyetine katılım alanı olarak kullanılan kıyılar; güneş-kum-deniz üçgenindeki plaj turizmi, kıyıda gelişen turizm faaliyetlerinden ve turistik mekanlardan yararlanma şeklinde kıyı turizmini oluşturur. “Kıyılar çok çeşitli rekreasyon faaliyetleri için kullanılan mekanlardır –yüzme, dalma, yatçılık, balık tutma, güneş banyosu, su sporlarının hemen tümü, manzara seyretme vb. aktif ya da pasif rekreasyon faaliyetleri bunlardan birkaçıdır” (Özgüç, 2011: 113-114).

Kadıköy kıyı şeridi turizm alanlarıdır. Çeşitliğin fazla olması kıyının elverişli morfolojik özelliklerine bağlıdır. İlçe kıyılarında; yat turizmi gelişmiş, plaj turizmi de belli alanlarda etki yaratmaktadır. Yaklaşık 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren İstanbul’un sayfiye bölgesi olan Kadıköy’ün şehirselleşmesinde denizin etkisi çok fazladır. 19.yüzyılın sonlarına doğru, Kadıköy- Moda’da yerleşmiş varlıklı Levanten aileleri hibe yoluyla sahibi oldukları Moda İskelesi’nin sol tarafındaki sahil ve Küçük Moda adı verilen araziye (Kurbağalıdere’nin sağ yönünde kalan sahil kesimi) ait temiz deniz-kum olan kıyıda yaz mevsimi boyunca deniz banyosu yaptıkları kıyılar, ilerleyen süreçte Moda Plajı adını alacaktır. Moda Koyu’ndaki ilk deniz hamamı ise (mayoların kiralanarak kullanıldığı) 1923’te açılmıştır. Çok çeşitli faaliyetlerin gerçekleştirildiği Moda Plajı bölgeye yüksek boyutta psikolojik, sosyolojik ve ekonomik canlılık getirmiştir. Levanten ailenin kiracısı olarak işletilen plaj, 1980’lerde sahil yolu dolgu projesi nedeniyle kapatılmıştır. 20.yüzyılın yaklaşık ilk çeyreğine denk gelen yıllarda, Fenerbahçe Plajı, Caddebostan Plajı, Suadiye Plajı açılmış, sahil yolu geçişi bu plajlarında kapanmasına neden olmuştur.

Artan nüfus ve kentleşmenin deniz kirliliği oluşturması nedeniyle insanlar plaj faaliyetlerinden uzak kalmışlar, ancak 2005 yılında Caddebostan Plajları 3 farklı kategoride hizmet vermeye başlamıştır. Kadıköy-Bostancı sahilinde deniz-güneş-kum turizmi günümüzde halkın ilgisini çekerek devam etmektedir. Kadıköy Belediyesi ve Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenli olarak deniz suyu analizleri yapıp halk sağlığına gereken özen gösterilmektedir.

Fotoğraf 80: 1950’lerde Moda Plajı

Kaynak: (Kadıköy Belediyesi Arşivi)

Fotoğraf 81: Eski Moda Plajı Yeri, Moda Sahil

“2017 yılında yüzme suyu kalitesi ile ilgili 7 numune noktasından 51 analiz yapılmıştır. İlçe genelinde belirlenen 7 ölçüm noktasından belirli aralıklarla toplanan numuneler üzerinden yapılan ölçümler incelendiğinde, Şifa Çıkmaşı Sokak-Yoğurtçu Parkı bitimi noktasında (Kurbağalıdere’nin Kalamış koyunda denize karıştığı saha) Haziran ayında yapılan ölçüm haricindeki tüm ölçümlerde deniz suyunun 10.000 değerinin altında (bu sayının birimi

cfu/ml toplam bakteri sayısı birim ifadesidir) yani çok temiz ve yüzülebilir niteliğe sahip olduğu görülmektedir” (Kadıköy Belediyesi Şehir Sağlık Profili, 2019: 134).

Tablo 23: Numune Alınan Yüzme Alanlarındaki cfu/100ml Toplam Koliform Bakteri Sayısı

Birim	Numune Tarihi	Numune Alım Noktası						
		Moda Deniz Kulübü Önü	Şifa Çıkma Sokak - Yoğurtçu Park Bitimi	Kalamış Marina İçi	Fenerbahçe Burnu GS Tesisleri	Caddebostan Plajı	Irmak Okulları Arkası Plajı	Suadiye Plajı
Toplam Koliform Bakteri Sayısı cfu/100mL	31.05.2017	165	505	369	121	1.010	225	950
	16.06.2017	740	30.000	380	3.400	3.300	730	790
	03.07.2017	31	960	63	35	850	62	55
	21.07.2017	280	2.000	580	48	3.000	3.100	264
	07.08.2017	107	17	86	67	150	336	266
	21.08.2017	85	40	50	150	500	250	700
	11.09.2017	131	148	125	120	770	90	470

Kaynak: Kadıköy Şehir Sağlık Profili, 2019

Tabloya 23’e göre; numune alınan yüzme alanlarındaki cfu/100ml toplam koliform bakteri sayısı miktarı yüzmeye elverişli, temiz deniz durumundadır. Bu deniz alanları-plajlar; Moda Deniz Kulübü önü (sadece kulüp üyeleri içindir), Kalamış Marina içi, Fenerbahçe Burnu GS Tesisleri, Caddebostan Plajı, Irmak Okulları arkası plaj ve Suadiye Plajıdır. “Turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir şekilde yapılması ancak çevre ekseninde değerlendirilmesiyle gerçekleşir. Turizm alanlarının planlanmasında çevresel duyarlılıkları bütüncül ekolojik yapıda ele almak değerlendirmek gerekir” (Doğan, 2020: 25). İstanbul’un önemli yat limanlarından Kalamış ve Fenerbahçe Yat Limanları kıyının en önemli turistik çekiciliğini oluşturan bölgenin turizmde cazibe merkezidir. Kıyı boyunca gelişen su sporları merkezlerinde yelken, yüzme, dalış, sörf profesyonel ve amatör boyutlarda yapılmaktadır. Ayrıca dünya çapında tanınırlığı olan Moda Deniz Kulübü ve Büyük Kulüp Kadıköy’ün kıyı turizmine katkı sağlamaktadır. Seçkin konukların ağırlandığı, gastronomi ve kültür-sanat-eğlence fonksiyonlarıyla her iki sosyal kulüp ilçe turizminin cazibe merkezidir. Yine kıyı boyunca seçkin yeme-içme mekânlarında gastronomi turizminin etkileri gözlemlenmektedir. Lezzeti ve bazı insanlarda alışkanlık yaratan yemek çeşitleri ile sokak satıcıları da bölgedeki turizm faaliyetinin bir koludurlar. Kıyının önemli diğer turizm fonksiyonu ise sahil yolu yeşil alan ve parklarıdır. Kadıköylüler’in ve İstanbullular’ın, İstanbul dışından gelen ziyaretçilerin

denizi, gün batımını, birçoğunun gün doğumunu da seyrettiği Moda Sahili ve Caddebostan Sahili dünya çapında ünlü dergilere makale olacak kadar tanınırlık kazanmıştır. Bu durum Kadıköy ve İstanbul Turizmi için önemli bir kazanımdır. Belki de bundan sonra bazı turist grupları ‘Kadıköy’ü Görmek’ için İstanbul’a geleceklerdir.

4.3.13.Kadıköy’de Yat Turizmi

Yat turizmi, kıyıda gelişen kıyı turizmi türlerindendir. “Yat Turizmi, yat adı verilen deniz aracıyla, spor ve gezi amaçlı olarak koy, körfez, barınaklar ve yat limanları arasında yapılan konaklama ve ağırlama hizmetlerini ulaşım aracı olan yat içinde sunan bir turizm çeşididir. 150 gros ton’dan az, 33 m’den kısa ve yolcu sayısı 12’yi aşmayan deniz araçları yat olarak tanımlanmakla beraber, yat turizminde 17-19 m’lik orta boy yatlarla (medyan yat) birlikte, isteğe göre 55m’lik mega yatların (lüks yatlar) hizmete girmesiyle yat tanımında tonaj ve boydan çok spor ve gezi amaçlı deniz araçları esas alınmaktadır” (Doğaner, 2001: 63). Yat turizmi nedeniyle gelişen mekânlarda; yat yapımı, yat limanı inşası, yat limanı ve yat işletmeciliği ile hizmetlerde kullanılan malların üreticilerine kadar uzanan geniş çaplı istihdam yaratılmaktadır. Yat Limanı, kıyıda arazi kullanımı yoluyla inşa edilmiş, çevresinde yüksek değerde mekânsal etki oluşturan, yatçılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü mekândır. Yat limanları, yat turizminin alt yapı hizmetlerini belirlerken, yat işletmeciliği ile ticari, sosyal ve diğer tüm gereksinimlerini tamamlar. Yat limanları deniz turizmi açısından önemli tesisler olup, yatların bağlanmasıyla yatçıların yatlarından yürüyerek çıkabilecekleri iskeleler, alışveriş alanları, konaklama, restoran-kafe, akaryakıt istasyonu ve yatlara bakım-onarım, kışlama vd. hizmetleri sunan mekânlardır. Türkiye’de yat turizminin genel anlamda faaliyet göstermesi, 1980 yılında Turizmi Teşvik Çerçeve Kararı uygulamasıyla, yat turizmi ve yat limanı işletmeciliği geliştirilmesi yönetmeliğinin çıkarılması ile bağlantılıdır. 1986 ve 1991 yıllarında bu yönetmelik iki kez değiştirilerek, Yat Turizmi Yönetmeliği adı altında uygulamaya geçilmiştir. Bu yıllarda Kadıköy İlçesi iki yat limanı kazanmıştır. 1987 yılında Kalamış’ta önce Kalamış Yat Limanı (yaklaşık 600 yat kapasiteli) açılmış, ardından yanına Fenerbahçe yönünde 1992 yılında Fenerbahçe Yat Limanı (yaklaşık 750 yat kapasiteli) hizmet vermeye başlamıştır. Yat limanı, marina olarak da adlandırılmaktadır. Birbirine çok yakın olmalarından ötürü, genellikle Kalamış ve Fenerbahçe Yat Limanı olarak değerlendirilmektedir. Her iki yat limanının işletmeciliğini Setur şirketi yürütmekte olup, olanakları dünyadaki örneklerine eşdeğer seviyededir.

“Setur Kalamış & Fenerbahçe Marina’nın denizde bağlama kapasitesi 1.197, kara kapasitesi ise 220 teknedir. Marinanın Kalamış bölümünde dokuz tane sabit, bir tane T şeklinde yüzer olmak üzere toplam 10; Fenerbahçe bölümünde ise yedi adet sabit, iki adet yüzer olmak üzere toplam 9 iskele bulunmaktadır. Ayrıca marina, her iki bölümde de üçer tane olmak üzere toplam altı rıhtıma sahiptir. Marina içi tonoz döşeli olduğu için A3 uzatma iskelesi hariç diğer iskelelere tekneler kıçtan bağlanır. Marinaya maksimum 70 metre boyunda tekne alınırken, maksimum su kesiminin de 6,5 metre olması gerekmektedir, kara parkı için lift kullanılır. Marina içinde atölyeler her türlü bakım ve onarım işlerini yapabilir. Aynı zamanda isteyen tekne sahibi dışarıdan usta getirebilir” (Arat, 2006: 63). Yat Limanı büro yetkilisi ile konuyla ilgili yapılan telefon görüşmesinde (25.Kasım.2020), Kalamış-Fenerbahçe Marinaları toplam bağlama kapasitesi 1291 olup, Kalamış Marina 573, Fenerbahçe Marina 718 olarak bildirilmiştir. Avrupa standartlarında olan Kalamış & Fenerbahçe Marinaları’na gelen teknelerin % 25’i 8 m altındadır, % 20’sini ise 14-20 m arasındaki tekneler oluşturduğu bilinmektedir. “Anket verilerine göre; Setur Kalamış ve Fenerbahçe Marinaları, Setur Çeşme ve Setur Antalya Marinaları’na 1 yıl içinde gelen yabancı müşterilerin dağılımı incelendiğinde % 70’den fazlası Avrupa Birliği ülkelerindendir. Ataköy Marina ve Setur Kalamış ve Fenerbahçe Marinaları’na gelen yatçıların anket verilerine göre % 70’de fazlası Türk’tür. Setur Kalamış ve Fenerbahçe Marinaları’na gelen müşterilerin % 60’ının yıllık geliri ortalama USD 40.000 ve altı, % 30’unun yıllık ortalama USD 40.000-100.000 ve % 10’unun ise yıllık ortalama geliri USD 100.000 ve üstüdür. Gelen müşterilerin % 45’i 40 yaş altında, % 50’si 40-55 yaş arasında, % 5’i ise 55 yaş ve üstündeki yatçılardır” (Arat, 2006: 94-95). Türkiye’nin Ege ve Akdeniz turistik kıyı kesiminde yer alan marinalara gelen yabancı turist oranı yüksek iken, İstanbul marinalarında bu oran azalmakta, Türk müşterilerinin oranı artmaktadır. Kalamış & Fenerbahçe Marinaları daha çok Ege ve Akdeniz kıyılarına açılmanın başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bölgede ve yakın çevrede yaşayan tekne sahiplerinin teknelerini bağladıkları, hafta sonu ve tatillerde denize açılarak çok uzun süreli olmayan ayrılış gerçekleştirmektedirler. “Kışlama dönemi doluluk oranları 1999-2000 dönemindeki marinaların kışlama istatistikleri incelendiğinde Ataköy, Setur Kalamış, Setur Çeşme, Setur Kuşadası, Karada Bodrum, Martı Marina’nın doluluk oranları % 70-80 arasındadır. Amerikalılar kışlama döneminde yatlarını Türkiye’de bırakmayı tercih etmemektedirler” (Arat, 2006: 77). Kalamış ve Fenerbahçe Marinaları kışlama döneminde de daha çok Türk müşterilere hizmet vermektedir. Yabancı turistlerin her zaman güvenli ortamları tercih etmesi bugün de etkisini göstermektedir. Marina müşterileri gelir düzeyleri

yüksek olmasından dolayı bulundukları ortamlarda ve alanlarda ekonomik olumluluk sağlamaktadırlar.

İlçedeki turistik kaynakların bir diğer yönü ise; Kadıköy'ün dünyaca ünlü ressamalara, yazarlara, şairlere ve birçok değerli sanatçıya mekân olmasıdır. Nazım Hikmet, Fikret Mualla, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Ahmet Haşım, Yahya Kemal Beyatlı, Cemal Süreya, Fazıl Hüsni Dağlarca, Münir Nurettin Selçuk, Haldun Taner, Barış Manço ve daha sayabileceğimiz birçok değerli sanatçıların yaşadığı alandır. Bu sanatçıların yaşadığı mekânı, evlerini, sokaklarını görmeye gelen çok sayıda ziyaretçi her gün Kadıköy'ün sokaklarında yerlerini almaktadır. Bu alanlara olan talep göz önüne alınarak, bölge daha iyi korunmalı, gelecekte de bu faaliyetlerin devamı planlanarak sorunlar çözülüp, yarınlar sorunsuz devredilmelidir. Bu durum sürdürülebilirliği gerektirmektedir.

4.3.14. Kadıköy'ün Turizm Çeşitleri İle İlgili Öneriler

Öneriler Kadıköy İlçesi'nin turizm açısından gelişimine mikro ve makro düzeyde katkılar sağlayacaktır.

Kültür ve Tarih Turizmi

- İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü bünyesinde, merkezde, Kadıköy İlçe Turizm Müdürlüğü açılmalıdır. Ayrıca, Kadıköy merkez, Bağdat Caddesi ve Acıbadem Caddesi olmak üzere 3 ayrı lokasyonda 'Turizm Bürosu' hizmet vermelidir.
- Kadıköy İlçesi Kültür Envanteri ivedilikle çıkartılmalıdır.
- Altyapıda iyileştirmeler yaparak, altyapıya bağlı olarak kültür ve tarih turizm alanlarının daha efektif kullanımı sağlanmalı, ilçedeki sit alanları vurgulanmalıdır.
- Tarihi çeşmelerin atıl durumda olanları önce merkezden başlayarak, onarılıp, fonksiyonel hale getirilmelidir.
- Başta yurt dışı ve yurt içinde reklam, tanıtım kampanyaları geliştirilmelidir.
- Bölgeyi ziyaret eden turistlerin rahat, konforlu ve hijyenik koşullar altında ziyaretlerini gerçekleştirmeleri sağlanmalıdır.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde belirlenmiş turistik noktalarda en az bir yabancı dil bilen, güler yüzlü ve Türk misafirperverliğini yansıtacak, donanımlı personel bulundurmalı mevcut donanımlı personel sayısı arttırılmalıdır.
- Turizm olgusu açısından bölgenin çekiciliğini azaltacak, turistlerde güven ve güvenlik unsurunu zedeleyecek uygulamalardan ve yaptırımlardan kaçınılmalıdır.

- Turistlerin bölgeyi daha iyi gezebilmeleri ve detaylı bilgi alabilmeleri için ulaşım ağlarını düzenlemek ve tecrübeli rehberlerin eşlik etmesini sağlamak önemlidir.
- Kadıköy’e turist genellikle İstanbul üzerinden gelmektedir. “Tarihi Yarımada’dan Körler Ülkesi Khalkedon’a” adlı turistik rota ile bir gezi turu planlanmalıdır. Gidiş-dönüş olmakla birlikte tercih turiste bırakılmalıdır.
- Kadıköy ve çevresinde tüm turistik noktaların belirlendiği rota üzerinde, ring turistik seferi yapacak üstü açık otobüsler ile turistlere hem görsel hem de kulaklıklar verilerek merkezi sistemden kentin tanıtımı sağlanmalıdır. Bu otobüslerin Kadıköy halkının önereceği renklerde olması, kente özel olduğunun kanıtı olabilir.
- Turistlerin alacakları hizmet ve ürünlerin fiyatlandırılması denetlenebilir olmalıdır.
- Restorasyonlarda ve düzenlemelerde tarihe ve kültüre uygun biçimde malzeme kullanmak konusunda uzman kişilerle iş birliği içinde olmalıdır.
- Tarihi Moda İskelesi’ne “Özel Turistik Mekân” statüsü kazandırılması yolu ile mekânın turistlerin oturma alanı olarak düzenlenmesi, deniz üzerinde kurulan platformlarda etkileyici ışık efektleri ve yardımcı enstrümanlar ile konser, tiyatro, opera ve tüm bu sanatsal çeşitliliğin yanı sıra “Khalkedon Tarihsel Kenti’nin” hikâyesinin tarihsel objelerle canlandırılması ve bu programın sürdürülebilir olması için, yaz ve kış ayrı düzenlemeleri olmalıdır. Bu projenin yerel yönetim bünyesinde ve denetlemesinde olması Kadıköy Turizmi için daha anlamlı ve verimli olacaktır.
- Konaklama konusunda da otel şartlarının daha da iyileştirilmesi, çeşitlendirilmesi, turistik ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendirilmesi gerekmektedir.

İnanç Turizmi

- Bölgedeki tüm dini mekânlar, ibadet edilen yerler olmakla birlikte, turizm etkileri de düşünülerek, turistik kaynaklar açısından da ele alınmalıdır.
- Bu mekanları kullanan halkın bu konuda daha fazla bilinçlendirilmesi sağlanmalı, turizm ve turist algısı ve saygısı oluşturulmalıdır.
- Dini mekânların bağlı olduğu kurumlar ile Turizm İl Müdürlüğü arasında diyalog sağlanarak farklılık oluşturacak alternatif ziyaret günleri ve rotası belirlenmeli, ulusal ve uluslararası platformlarda tanıtım yapılmalıdır.
- Dinlere karşı hoşgörünün, samimiyetin ve saygının esas alınması fikri her zaman dikkate alınmalı, bu durum ziyaretçilere özellikle yabancı turistlere kanıtlanmalıdır.

- Dini mekanlarda temizlik ve hijyen konusunda gerekli özenin gösterilmesi gerekmektedir. Bu mekânların ilçe sağlık müdürlükleri tarafından sıklıkla denetlenmesi ve bu kurumun kurallarının geçerliliği sağlanmalıdır.
- Dini mekanlara ziyarete gelen turistler için bazı dini kılık-kıyafet konusunda hijyenik destek masası/dolabı oluşturulmalıdır.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Kadıköy Belediyesi iş birliği ile, tarihi önemi olan dini alanlar aslına uygun olarak restore edilmelidir.
- Dini merkezlerin özel güvenlik sistemi ile turist ziyaretlerinde güvenlik unsurları açısından sorunsuzluğu belirginleştirilmelidir.
- Dini mekânların deprem yönetmeliğine uygun olarak güçlendirme vs. işlemleri ivedilikle tamamlanmalı, yapıların ayırt etmeksizin deprem güvenliği sağlanmalıdır.

Müze Turizmi

- Kadıköy Belediyesi tarafından iyi bir planlama yapılarak müzeciliğin alt yapı çalışmaları başlatılmalı, arazi kullanımına önem verilmelidir.
- Kadıköy İlçesi sahip olduğu tarihsel ve kültürel geçmişi ile günümüzdeki modern kent özelliklerinin sentezi olacak şekilde ilçe sınırları içinde donanımlı bir müze merkezi kurulmalıdır. Bu merkezin içerisinde;
Khalkedon ve Fikirtepe Kazıları ile günümüzde Haydarpaşa Gar Bölgesi kazılarında açığa çıkarılmış olan bulgular ‘Kadıköy Arkeoloji Müzesi’ adı altında sergilenmesi bölgenin turizm açısından değerini yükseltecektir.
- Çağdaş sanat eserleri, resim, heykel vb. yapıtlar, kurulacak olan müze merkezi içinde ‘‘Çağdaş Sanat Müzesi’ adı altında sergilenmelidir. Bu eserlerde öncelik ilçenin kendi bünyesinden doğan sanatçılara ait olmalıdır.
- Kurulması önerilen müze merkezi içinde, Kadıköy’ün kültürel mozaik unsurlarından dinler arası uyumun simgesi olarak; İslami, Ermeni, Rum ve Musevi motiflerin örnekleri uyum içinde sergilenmeli, öncelik bölge sanatçılarına verilmelidir.
- Kurulması önerilen ‘Müze Merkezi’nde; hediyelik eşya satış bölümü, modern kafe, geleneksel Türk Kahvesi ve ürünleri satış reyonu, kitap satış bölümü ve genel insani ihtiyaçlar bölümü planlanmalıdır. Bu alanda görev yapacak olanlar yabancı dil, genel kültür ve kendi branşlarında başarılı olanların arasından Kadıköy’ü temsil edecek şekilde görevlendirilmelidir.

- Tüm faaliyetlerde hijyen-temizlik kurallarına gereken özen gösterilmeli, servis ve uygulamalar turist üzerinde güven unsuru oluşturmalıdır.

Kültür-Sanat ve Eğlence Turizmi

- Bir kentin kültürel ve sanatsal etkinlikleri ile öne çıkması, o kentin gelişmişlik örneğidir. Kadıköy'ün bu özelliği ile tanınırlığının daha da arttırılması gerekmektedir. Hasanpaşa'daki Gazhane Binalarının kültür-sanat merkezi olarak dönüşümünün çok isabetli olduğu, ancak planlamanın bu doğrultuda sürdürülebilir özellikli olması gerekmektedir. Gazhane Binaları olan eski havagazı binalarının orijinal eski yapılar olması, dönüştürülmesinde Avrupa kentleri örnek alınmalıdır.
- Kadıköy Sokak ve caddelerinde yenilenme gerektiğinde, asfalt vb. türevleri yerine, kültür-sanata önem veren kente yakışır malzeme kullanılmalı, opera binası, tiyatrolar, kültür merkezlerinin konumlandığı caddeler özellikli olarak tasarlanmalıdır. Ortaya çıkacak görüntü kentin kültürel değerini yansıtırken, turizm değerini de arttıracaktır.
- Kültür-Sanat ve Eğlence faaliyetleri ve bu faaliyetlere katılım oranının yüksek olması, çoğu kez nüfusunun çok üzerinde bir nüfus kitlesi oluşturmaktadır. Bu duruma olumlu açıdan bakılsa da farklı sorunlar oluşabilmektedir. İlçe merkezi yoğunluklu konut ve yaşam alanı olması, bu sorunların teşhisine neden olmaktadır. Gerekli denetim ve kontrollerin yapıldığı bilinmekte olup, kontrol mekanizmalarının kesinlikle daha sıkı tutulması zorunludur. Aksi halde bölgede ikamet eden sakinler rahatsızlık duyup, istemeseler de bölgeyi ve evlerini terk etmek durumunda kalmaktadırlar.

Film Turizmi

- Kadıköy'ün film ve televizyon dizilerine mekân olan kentsel yapısı film turizmi gelişiminde bir avantaj olarak kullanılırken, sürdürülebilir turizm ilkeleri ile hareket edilmesi zorunludur.
- Kadıköy'de gelişim gösteren bu faaliyete destek olmak, bazı sorunların oluşmasına engel olmak adına kent konseyi tarafından detaylı ele alınması yararlı olacaktır.
- Kadıköy'de film turizminin gelişmesinde etkili olan genç entellektüellerin bölgeye yerleşmeleriyle, senaryo yazarları, oyuncular, reklam sanatçıları, film çekim ekibi ve stüdyolarında çalışanlar gibi sektöre ait alt yapının varlığı, sektöre ait tüketim unsurlarını da bölgede etkinleştirmiştir. Bu kitlenin gerek çevresel gerek toplumsal unsurlarda sorumluluklarının yüksek seviyede olması gerekmektedir.

- Kadıköy bu kültürün merkezi olabilir. Bölgede büyük oranda kendiliğinden gelişen film sektörünün ve fotoğraf safarisi etkinliklerinin turizmde olumluluk yarattığı gözlemlenmektedir.

Alışveriş Turizmi

- Turistik kaynak olarak değerlendirilen tarihi çarşı ve çevresi, tarihsel dokuya uygun mimari ile yeniden düzenlenmelidir.
- İlçenin kültürü ve tarihini yansıtacak ürünlerin; üretilmesi, tanıtılması, sergilenmesi ve satışa sunulması sağlanmalıdır.
- Alışveriş turu paketleri çeşitlendirilip, Türk Kahvesi- Türk Lokumu vb. ikramlar ile daha cazip hale getirilerek, ziyaretçi turistler geleneksel deneyimi yaşarken, çarşı esnaflarına da ekonomik getiri sağlanmalıdır.
- Mevcut ürünler çeşitlendirilerek, özellikle organik gıda türünde ürünlerin piyasaya sürülmesinde öncü olunmalıdır.
- İlçede dünya markası ürünlerin satışını yapan bazı mağazaların olması, turistin yabancılaşma duygusunu önleyebilir, ancak bu mağazalar sayıca arttırılmamalıdır.
- Eğitimli saha elemanları yetiştirilmeli, reklam ve tanıtımlar turistlere ulaştırılmalıdır.
- Alışveriş alanlarında halk sağlığı, temizlik, hijyen ve paketlemede gereken uygulamalara uyulmalı ve ekolojik değerlere öncelik tanınmalıdır.
- Estetik unsurlar ile davranışlara daha fazla önem verilmelidir.

Kongre Turizmi

Kongre Turizminin alternatif turizm çeşidi olarak geliştirilmesi için yoğun çalışma ve planlamaların öncelik kazanması zorunludur.

Ekolojik etkilerin önemsendiği mimari tarz ile doğaya dönük yapı özelliğine sahip kongre merkezinin faaliyete geçirilmesi çekicilik yaratması açısından önemlidir. Bu sistem var olanın dönüştürülmesi yöntemiyle de sağlanabilir.

- Hijyenik ve sağlık koşullarına uygun bir ortamın oluşturulması zorunludur.
- Dış ve iç pazarlara nitelikli tanıtım ve reklam çalışması yapılmalıdır.
- Kadıköy’de elverişli ulaşım seçeneklerinin varlığı, kongre turizmine katılacak grupları arttırması olağandır. Bu avantajı değerlendirme çalışmaları yaparak, bu amaçla ilçeye

gelen katılımcılara Kadıköy İlçesi'nin turistik fonksiyonlarını tanıtmaya ve deneyimleme eyleminin oluşturulması sağlanmalıdır.

- Konaklama merkezleri ve otellerin kongre merkezlerine yakın olması önemlidir.
- Organizasyonu sağlayan acenteler ile şirketlerin, entegre ve iş birliği içinde hareket etmesi gerekmektedir.
- Yerel yönetim Kadıköy Belediyesi'nin, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB) ile iş birliği içinde olup düzenlemelerin yapılmasında bölge halkının fikirlerinin aktif rol oynaması sağlanmalıdır.
- Kongre turizminin gelişmesi yeni iş alanları oluşturarak istihdamı arttıracığından, tüm sektörlerde zincirleme olarak ekonomik canlılık yaratması açısından önemlidir.

Sağlık Turizmi

- Nitelikli sağlık personellerinin yeterli sayıda hem devlet hastanelerinde hem de özel hastanelerde bulundurulması turist sağlık güvenliği açısından gereklidir.
- Hastanelerin mevcut yatak kapasitesinin artırılması, salgın hastalık bölümlerinin çoğaltılması zorunluluk haline gelmiştir.
- Modern ve konforlu sağlık hizmeti veren kurumlar artırılmalıdır.
- Sterilizasyon ve hijyenik koşullar daha da iyileştirilmelidir.
- Modern sağlık ekipmanları ve üst düzey medikal cihazların bulundurulması gerekmektedir.
- Reklam ve tanıtımların küresel ölçekte yapılabilmesi gereklidir.
- Kadıköy belediyesinin ve Sağlık Bakanlığı ile entegre çalışması olumlu sonuçlar yaratacaktır.
- Sağlık turizmine katılacakların konaklama konusunda yardım almalarını sağlayacak 'turizm sağlık bürosu' kurulması gerekmektedir.

Gastronomi Turizmi

- Daha fazla yöresel ve kültürel lezzetlerin sunulduğu mekânlar açılmalıdır.
- Yerel yönetimin öncülüğünde aşçılık pastacılık okulları açılmalı ve Kadıköy'e özel bir yemek ve pasta türü belirlenip, tescillenmeli, turistik tanınırlık kazandırılmalıdır.
- Yabancı yayınlarda daha fazla yer alabilmek için tanınırlık çalışmaları bilinçli ve özgün planlama dâhilinde yapılmalıdır.

- Mekanlarda çoğunlukla yabancı dil bilen ve gerekli eğitimlerin verildiği donanımlı personellerin görevlendirilmesi daha etkili olacaktır.
- Yetenekli aşçıların seçiminde popüler kültür içermeyen yarışmalar düzenlemelidir.
- Temizlik ve hijyen koşullarına çok daha fazla özen gösterilmesi zorunluluktur.
- Planlanan gastronomi turları ile ilçeye özgü tescillenmiş yeme-içme çeşitleri sunan mekanlar yanısıra, farklı mekanlara da katılım arttırılarak gerçekleştirilmelidir.

Sokak Sanatı Turizmi

- Sokak sanatı, herkesin eşit şartlarda (sokağın olağan koşullarında) sanatla tanışmasını ve sanata ulaşımına neden olmaktadır. Bu durumun insanlarda rekreasyonel etki ve motivasyon sağlaması, bu sanatın desteklenmesini gerektirmektedir.
- Sokak sanatı özgürlük ifadesi olsa da toplum normlarının dışına çıkılmadan, etkileyici unsurları ifade etmeli, insanları düşündürmelidir. Sanatçılara toplumu psikolojik olarak rahatlatacak figür ve tema seçimi önerileri sunacak bir toplum bilimi komisyonunun olması yararlı olabilir.
- Ticari kaygıdan uzak olarak üretilen sokak sanatı eserleri bulundukları bölgede yarattıkları etki ve cazibe ile turizm fonksiyonu oluşturup, ekonomik kazanç kaynağı olmaktadır. Bu resimleri görmek için gelen ziyaretçiler sahada çeşitli hizmetler satın alarak ekonomik etki yaratmaları önemlidir.
- Bu sanatın yaratıcılarına olanak tanınması ve halkın sokak sanatını benimsemesi, modern kent yaşamında sokak ve caddelerin rengârenk açık hava müzeleri izlenimi oluşturması olağandır. Bu da yaratıcı turizm etkisi meydana getirir, merak ve çekiciliği arttırıp, bölgenin turizm olanaklarının gelişmesine katkı sunar.
- Sanat toplumlar için olmazsa olmazdır. Sanatçı uygular, seyirci değerlendirir. Sanata değer veren ve değerlendiren toplumlar gelişmiş toplumlardır. Görsellik açısından, beton yüzeylerin hikâyesi olan resimlerle donatılması hem manzarayı güzelleştirecek hem de insanlarda rekreasyonel canlanmayı oluşturacaktır. Bu yüzden sokakta sanat yapılmalı ve daha da geliştirilmelidir.

Spor Turizmi

- Fenerbahçe Spor Kulübü'ne yapılması gereken her türlü destek arttırılmalı, Kadıköy'ün spor yüzünün daha da güçlenmesine olanak tanınmalıdır.

- Fenerbahçe Futbol Kulübü'nün kendi stadındaki maç günlerinde Kadıköy trafiği özellikle üzerinde çalışılması gereken bir unsurdur.
- Kadıköy bir spor kenti olabilir. Bu konuda devlet, spor faaliyetleri ve mekânları açısından, Fenerbahçe Spor Kulübü gibi güçlü bir markaya sahip Kadıköy İlçesi'ne destek vermeli, fon ayırmalıdır. Fenerbahçe Spor Kulübü'nün dünyaca tanınırlığına, 'Kadıköy Spor Kenti' etiketi kesinlikle ilave edilmelidir.
- Kadıköy İlçesi'nde sadece sporcuların konaklayacağı tesis-otel yapılması, ya da 'Spor Kent Konaklama Alanları' kurulması bölgenin spor turizminin gelişimi açısından olumlu olabilir. Gazhane Binaları kompleksinde bu tesis için yer ayrılabilir.
- Kadıköy sahip olduğu olanaklarıyla mutlaka 'Olimpiyat Sporcusu' çıkartmalıdır. Bu yönde çalışmaların yoğunlaştırılması kentin sportif yönünü belirginleştirecek, turizm alanında kazanımlarını çoğaltacaktır.
- Kalamış Koyu su sporları için son derece elverişlidir. Bu avantaj çok daha yüksek performanslar elde etmek için kullanılmalıdır. Seyircili yarışlar düzenlenebilir.
- Kadıköy'de bisiklet sporu geliştirilmelidir. Bu faaliyet için ilçe bazında kurulacak bisiklet sporu takımları ile Anadolu Yakası'nda ve hatta tüm İstanbul'da özel belirlenen kent içi ve köy yollarında bisiklet parkurlarında seyircili tur-yarış düzenlenmesi, ilçe ve çevresinde turizm etkisini arttıracaktır.
- Kent içinde turizm faaliyetleri kapsamında kullanılması gerekli olan üstü açık Turist Otobüsü hizmete girmesi, bölgenin turistik algısını geliştirir. Bu konuda Kadıköy Belediyesi öncülüğünde halkın fikri alınarak, uygun görülürse, otobüsün Fenerbahçe Spor Kulübü tarafından finanse edilmesi ve Sarı-Lacivert renklerini taşıması, gün boyu, Rıhtım Meydanı başlangıç-son durak olarak, belirlenmiş Kadıköy Şehir Turu ring seferi yapılması yararlı olacaktır.
- Belirtilen maddelerin kabul görüp, öncelik sırasına göre planlanması ve uygulamaya sokulması, spor turizminde ve genel olarak turizm kapsamında Kadıköy'ü çok farklı bir basamağa yükseltebilir.

Kıyı Turizmi

- Kıyı üzerinde gelişen fonksiyonlar çekiciliğe sahip turistik kaynaklardır. Bu kaynakların iyi korunması, koruma altına alınması, planlı ve sürdürülebilir ilkelerle kullanılması, bu ilkelerin kullanıcılar üzerinde etki oluşturmaları bir zorunluluktur.

- Kıyılar değerli morfolojik unsurlardır. Su kenarları halkın rahatlamasını, psikolojik açıdan kendilerini mutlu hissetmelerini sağlayan alanlardır. Ancak bu alanların yoğun baskı altında bırakılmamaları gerekmektedir. Gerekirse çevre duyarlılığı adına bazı yaptırımlar uygulanabilir. Örneğin: Milli Parklar uygulamaları gibi bir sistem olabilir.
- Kadıköy'ün simgeleri bölümünde Tarihi Moda İskelesi denizalanı için bir platform kurulması ,bu platformda kültür-sanat etkinlikleri yapılması önerisi gibi Kurbağalıdere de kıyı turizmine dâhil edilebilir. Kurbağalıdere'nin Kalamış Koyu'na kavuştuğu alanda su üzerine kurulacak platformlarda çocuklar için 'kukla tiyatroları' fikri geliştirilebilir. Kukla tiyatrosunun ana teması 'çocuk-deniz-yelken-balık ve çevre' olabilir. Çocuklarda çevre bilincinin oluşturulması açısından olumluluk yaratabilir. Kadıköy Belediyesi'nin sosyal belediyecilik görüşüyle, çocuklar için oldukça değerli ve eğitici çalışmaları bilinmektedir.
- Kurbağalıdere coğrafi açıdan fiziki önemi olduğu kadar, tarihsel öneme de sahiptir. Arıtma işlemlerinin büyük ölçüde son bulduğu, temiz suyun şimdiden görülmeye başladığı Kurbağalıdere önemli bir 'turizm suyu' olabilir. Tıpkı Avrupa kentlerinde görülen su kanalları gibi planlanabilir. Akarsuyun iki yakasında geliştirilecek turistik fonksiyonlar ve konutların turistik görsellik kazandırılmasıyla, suyu olarak kullanılmasını sağlayacak tekneler, kayıklar ile 'Fikirtepe – Khalkedon Yolu' adında düzenlenecek turlar, rehberler eşliğinde yapılacak yeni bir turizm aksı oluşturulabilir. Bu aksın etap etap geliştirilmesinde bir sorun yoktur. Burada önemli olan yapılacak bu rekreasyonel hareketliliğin sürdürülebilir turizm koşullarında gerçekleştirilmesidir.
- Kadıköy turizm faaliyetlerinde 'tüketmeden – yok etmeden var olalım' sloganı benimsenmelidir. Çünkü bir bölge için kıyı şeridinin varlığı, o bölgenin can suyudur. Plajların temiz, yüzmeye elverişli deniz suyu içermesi önemlidir. Ancak bu durum sürdürülebilir olmalı, halk ve yöneticiler birlik içinde bu ekosisteme sahip çıkmalıdır.

Yat Turizmi

- Marinaların turizm işletmeleri olması nedeniyle gelişmiş pazarlama yöntemleri ile belirlenen hedef kitlesi sayı olarak arttırılmalıdır. Gelir düzeyi yüksek olan bu kitlenin yabancı ve Türk müşteri ayrımı yapmaksızın ekonomik etkilerinden yararlanılmalıdır
- Yurt dışı ve yurt içinde açılan yat turizmi ve yatçılık fuarlarının açılmasında marina bazı dönemlerde mekân olarak kullanılabilir. Bu durum marina bünyesinde ekonomik kazanım sağlarken, Kadıköy için de ekonomik kazanca dönüşebilir.

- Marinanın Akdeniz'in önemli yat güzergahlarıyla entegre edilmesi düşünülebilir. Böylece yerel kimliği uluslararası kimliğe dönüştürmek mümkün olur.
- Marina içerisindeki alışveriş mağazaları, restoran-kafelerin çeşitliliğinin baskı oluşturmayacak şekilde arttırılması, yat ve deniz severlerin, marina mekanlarını daha çok tercih etmelerine neden olacaktır.
- Marina içinde turistler için özel hazırlanmış 'Khalkedon- Kadıköy Turistik Rotası' kapalı devre televizyon ile tanıtım ve reklam çalışmaları olumlu sonuç verebilir. Söz konusu tur ve reklam çalışmaları Marina işletmeciliği ile Kadıköy Belediyesi arasında bir protokole bağlı olması daha iyi sonuç verebilir.

4.4. Kadıköy'de Turizmin Gelişim Olanakları

Turizm faaliyetlerinin çeşitlilik gösterdiği ilçe; ilgi çeken sokakları, tarihi yapıları, geniş kitlelerce tanınırlık kazanmış simgeleri, alış-veriş olanakları ve çarşı özelliği, cami ve kiliseleri, park ve bahçeleri, sahil yolu kullanım etkinlikleri, çeşitli sanat faaliyetleri ve birçok eğlence mekânları, kafeleri, yeme-içme yerleri, butik dükkânları ile yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı olmaktadır. Kadıköy İlçesi sadece kültürel ve tarihi yapısıyla değil aynı zamanda coğrafi konumu, doğal yapısı, iklim özellikleri, ulaşım fonksiyonlarının çeşitliliği ve ulaşım ve erişim kolaylığı, merkezi konumda olması cazibe merkezi olmasını sağlamaktadır. Merkezi konumu, deniz ulaşımının aktif kullanılması, tüm ulaşım ana birimlerinin kent merkezine açılması ve bu merkezden Anadolu Yakası çevre ulaşımının sağlanması ilçeyi ulaşım ana merkezi konumuna taşımaktadır. Ulaşım faaliyetlerinin sorunsuzluğu ve güvenli birimler olması aynı zamanda ulaşım fiyatlarının uygunluğu turistin ilgisini çekmesi açısından önemlidir. Havayolu ulaşımı için Uluslararası Sabiha Gökçen Havalimanı ve İstanbul Havalimanı ulaşımı toplu taşıma sistemi ile 24 saat aralıksız yapılmakta olması çok önemlidir. Beşeri üstünlüklerinin yanı sıra Neolitik Dönem'den bu yana tarihi ve kültürel olaylara da tanıklık etmesi turistik mekân olma özelliğini daha da arttırmaktadır.

Kadıköy İlçesi yaya kullanımına müsait alanlarının varlığı açısından önem taşır. Bu özelliği ilçe dışından daha fazla ziyaretçi almasına neden olmakta aynı zamanda turistler için de konforu sağlamaktadır. Çünkü bir kenti keşfetmenin en iyi yöntemi, o kenti yürüyerek tanımaktır. 1993 yılında Bahariye Caddesi, 2000'li yılların başında Halitağa Caddesi yayalaştırıldı. Bu her iki cadde kültürel fonksiyonların yoğun olduğu akslardır.

Moda, Mühürdar Caddeleri ve Yeldeğirmeni kafelerin, restoranların, butik çikolataçı ve butik dükkânların, sanat atölyelerinin yer aldığı akslardır. Yeldeğirmeni geleneksel özellikleri

ile de tanınmaktadır. Bölgenin cazibe merkezi konumunda olan bu alanların, tarihi çarşısı merkez konumuna almaları bölgeyi daha da çekici kılmaktadır. Bağdat Caddesi, Kadıköy-Bostancı sahil şeridi, Fenerbahçe, Caddebostan, Erenköy, Suadiye Mahalleleri turistik çekiciliği fazla olan alanlardır.

İlçe nüfusunun eğitim açısından da yüksek seviyelerde olması dikkat çekicidir. “Pamukkale Üniversitesi’nin 2015’te yaptığı 25 yaş üzeri kişilerin kaç yıl eğitim aldığını gösteren ‘ortalama okullaşma yılı’ araştırmasına göre, Kadıköy’ün Türkiye’deki eğitim seviyesi en yüksek ilçe olduğu sonucuna varılmıştır” (www.gazetekadikoy.com.tr). Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2017 yılında yaptığı araştırmaya göreyse Kadıköy, en çok üniversite mezununun yaşadığı Türkiye’deki 2. İlçedir” (www.cnnturk.com./eğitim; Kaçmaz, 2019: 34).

Kadıköy sanatçıların yoğun yaşadığı bir bölgedir. “Avrupa yakasına göre daha sakin bir bölge olması, rekreasyon alanlarının İstanbul ortalamasına göre genişliği, sahil şeridine sahip olması, kapalı bir mahalle kültürü barındırmadığı için daha özgürlükçü bir yapısı olması sanatçı ve entellektüelleri yıllar boyunca çeken unsurlar olmuştur” (Kaçmaz, 2019: 37). Sanatın olduğu her yer tarih boyunca çekiciliği olan mekânlardır, üstelik bu mekânlar ülke içi ve uluslararası platformlarda tanınırlık kazanmışlardır.

Dünyaca ünlü The New York Times’ın internet sitesinde ‘İstanbul’un Öbür Tarafı’ (The Other Side Of Istanbul) başlığı ile 2018’de yer almış, yine aynı yıl Ajans Press’in Britanya merkezli İngiltere seyahat dergisi Time Out’un ‘en havalı 50 semt’ listesine Kadıköy 43. sıradan girmeyi başarmıştır. Bu liste hazırlanırken, ziyaretçilerin gittikleri yerde kendilerini turist gibi hissetmeden, orada yaşıyorlarmış hissine kapılarak keyif almaları durumunun daha çok dikkate alındığı bilgisi verilmiştir.

“Araştırmaya toplam 15 bin kişi anketle katılım sağlarken, katılımcılar Kadıköy için son bir kaç senedir popüler oldu demiştir. Bunun yanı sıra; burada açılan kafeler ve dükkânlar tercih edilmelerindeki en önemli sebep olarak gösterilirken, Avrupa yakasından daha sakin olması listeye girmesinde büyük etken olarak görüldü. The New York Times’da ‘İstanbul’un Öbür Tarafı’ başlığı altında detaylı bir yol haritası sunan yazar; alışveriş, mükemmel yiyecek, renkli sokakları keşif için yarım milyondan fazla insanın akın ettiği Kadıköy’ü keşfetmek için haftalar harcayabileceğini belirtti” (www.turizmgunlugu.com/2018.24.09). Haydarpaşa Garı’ndan Kadife Sokak’a kadar yeme-içme yerleri ile yapılması gereken aktiviteleri belirtilen Time Out seyahat dergisinde ise 43. sırada yer alan Kadıköy; İspanya’dan Arjantin’e, Almanya’dan Güney Kore gibi birçok ülkenin sıralamaya giren kentleri ile dünya

apında n kazanmış, turist çekme olanağını yaratmıştır. Aynı derginin 2019 listesinde Moda semtinin aynı tema ile 37.sırada yerini alması bölgenin ülke dışı tanınırlığını pekiştirmektedir.

“Dönemin Kadıköy Belediye Başkanı bu konuda görüşlerini şu ifadelerle belirtmiştir. ‘Kadıköy kültür, sanat ve spor gibi alanlarda güçlü bir kenttir’. Bu durum insanların sokakta birbirlerine karşı olan tavır ve davranışlarını da etkiliyor. Sanat, insanları daha naif ve güler yüzlü hale getiriyor. Sokakta yüksek sesle konuşan bile göremiyorsun dedi. Başkan, yabancılardan burada kendilerini evlerinde gibi hissetmelerinin temel nedeni insanlardan aldıkları pozitif enerjidir. Bu bizi çok mutlu etti. Kadıköy sadece Türkiye’nin değil dünyanın önemli kentlerinden biri. Kadıköy yeni keşfedilen bir yer değil, geçmişle bağlantıları kuvvetli bir kent. Ama bu kadar ne çıkışının sebebinin son 5 yıl içerisinde özellikle kültürel alanlarda yaşanan artış olduğunu düşünüyorum. Merkezi kurumların yanı sıra yeni açılan tiyatrolar, kültür- sanat merkezleri insanları Kadıköy’e çekiyor. Eskiden de Kadıköy bir kültür sanat ve yaşam kentiydi, şimdi tüm bunların merkezi haline geldi. Kadıköy’n örnek alınmasını istiyorum. Bu birikimi dünyaya yansıtabiliyorsanız bu ciddi bir değerdir. Kadıköy’de bir gününüzü geçirmek isterseniz yeme-içme dışında tarihi yerlerden kşklerine, Haydarpaşa’dan Süreyya Operası’na yürüyerek gezip keyif alabileceğiniz bir şehir. Sadece sokaklarında yrseniz bile geçmişle bağlantısını görmek sizi mutlu eder (turizmgunlugu.com.2018.24.09). Kadıköy’n ifade edilen bu özellikleri-olanakları ve turistik çekiciliği yönü ile bu yöndeki mevcut durumunun ilgililerce daha da geliştirilmesi durumunda İştambul’un turizm alanında nc ve lider ilçesi olması kaçınılmazdır.

4.4.1. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde evre Olanağı

Bir turizm bölgesinin çekiciliğinin uzun süre devam etmesi, çevresel sürdürülebilirlik ile ilgilidir. Günümüz de turizm, küresel boyutta yapılan ve gün getike potansiyeli artan bir olgudur. Teknolojinin gelişmesi, yaşam standartlarında görülen iyileşmeler, eğitimi insan sayısındaki artışlar sonucu insanlar artık boş vakitlerinde dinlenmek, şehir hayatından kaçmak gibi birçok sebeplerden dolayı turistik faaliyetlere katılmaktadır. Turizmde görülen bu artıştan dolayı hem olumlu hem de olumsuz etkiler ortaya kmıştır. Olumsuz etkilerin başında ise çevresel sorunlar ön plana kmıştır. Kıyı alanlarına yığılmalar ve kontrolsüz yapılaşma doğayı tahrip etme, vegetasyon ve fauna üzerinde baskılar, artan nüfusun etkileri ilk akla gelenlerdir. İnsanlar gelişen ulaşım teknolojileri sayesinde sıklıkla kıtalar arası seyahat etme imkânı bulmakta, kitleler halinde turistik bölgelere gitmekte ve bu alanlarda yaptıkları faaliyetler sonucu çevresel baskı oluşturmaktadır. Çevresel baskılar sonucu turizmin yapıldığı

alanlarda fiziki ve beşeri unsurlar zarar görmektedir. Bu durum çevre ile arasında karşılıklı çok sıkı ilişkilerin olduğu turizme olumsuz yansımaktadır. Bu baskıların çevreye yansımaları genel olarak; çevre, su, hava kirliliği, gürültü kirliliği, doğal alanların ve ekolojik dengenin bozulması, tarihi yapılara zarar verilmesi şeklindedir. Zaman içerisinde ekonomik katkıların yanı sıra çevresel baskıların ve problemlerin önlemi alınmazsa, turistik bölgelere verilen zararlar kontrol edilemez düzeye ulaşacak, ekonomik kayıplara da neden olacaktır.

Diğer yandan turizmin koruyucu etkisi de bulunmaktadır. Turizmin olumlu etkilerinin en önemlileri arasında turistik bölgelerin korunması, alt yapı hizmetlerinin gelişmesi ve daha fazla yatırımların yapılması, en önemlisi turizmin sürdürülebilir olarak yapılabilmesidir. Bu kapsamda turizm başta olmak üzere her alanda sürdürülebilir kullanımlar tercih edilmeli ve sev-koru-yaşat üçlemesi göz önünde bulundurulmalıdır. Sürdürülebilir turizm, gerçekleştiği bölge içinde bulunan doğal ve beşerî kaynakların bozulmadan-yok edilmeden geleceğe taşıyarak bir yandan da çekiciliğini kaybetmeden kullanımını sağlarken, turistlere iyi deneyimler yaşatmayı amaçlar. “Çevresel hassasiyetlerin toplumsal düzlemde olgunlaşmaya başladığı 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişen sürdürülebilirlik paradigmasının, tüm ekonomiye sirayet etmesi ile birlikte turizmin neden olduğu maliyetler ve olumsuz etkiler daha fazla dikkate alınmaya başlanmıştır. Turizmin her şeye rağmen büyümesi ve geliştirilmesine yönelik bakış açısı yerini, koruma-kullanma dengesi içinde özellikle çevresel ve sosyo-kültürel faktörlerle ele alınıp takip edilmesine bırakmaya başlamıştır. Sadece doğal çevre değil, toplumsal, sosyo-kültürel ve ekonomik çevrenin turizmle etkileşimi, fırsatlar, olanaklar, yararlar yanında maliyetler, tehditler, zararlar ile birlikte değerlendirilmektedir” (Doğan, 2020: 262). Kadıköy nitelikli çevresel değerlere sahiptir ve bu değerlere sahip çıkılarak, koruyarak ve korunmasını sağlayarak sahada turizmin gelişmesinin çevresel olanaklarının artırılması mümkündür. Bu konuda yapılması gerekenler:

- Çevre konusu her zaman gündemde olan, planlamalarda ilk başvurulacak madde olmalıdır.
- Çevreyi korumada, her kesim nüfus grubuna çevre hassasiyeti yoğun hissettirilmeli, çevre temizliğine önem verilmelidir.
- Bitkiler, yeşil ve ağaçlıklı alanlar, anıt ağaçlar, hayvanlar, sit alanları, kültürel ve tarihi değerler, ulaşım araçları ve kent içinde insan kullanımına sunulan her birim ve materyaller hakkında koruma olgusu ısrarla vurgulanmalı, çevreci çalışmalar artırılmalıdır.

- Çevresel riskler; deprem, iklimatik olaylar (kuraklık, aşırı yağışlar, sellenme, heyelan vb.), kirlilik (su-hava-toprak-deniz), salgın hastalıklar, biyolojik etkiler (böcek istilaları, bitki zararlıları) karşısında hazırlıklı olacak çalışmalar hızlandırılmalıdır.
- Turizm Faaliyetlerinin verimliliğinin artması sürdürülebilir olması için bölgenin; güvenli, temiz, etik ve estetik, korunmuş, sahip olduğu değerleri sunabilecek ve dünya vatandaşlarını her yönden ağırlayabilecek konumda olmalıdır. Çünkü turistler gideceği ülkede bu unsurların varlığını aramaktadır.
- Çevresel faktörlerin yani doğal ve kültürel değerlerin kesinlikle amaç dışı kullanımına olanak verilmemelidir. Denetim ve kontroller ile önlemlerin alınması ve sahadaki insanlarda turizm olgusunun oluşturulması gerekmektedir.

Fotoğraf 82: Kadıköy’de Tarihi Turizm Kapsamındaki Alanların Amaç Dışı Kullanımı

Kaynak: (<https://kadikoygazetesi.com>)

4.4.2. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde Airbnb Olanakları

Airbnb; kent merkezlerinde konaklama taleplerinin artması sonucunda, son yıllarda hızla gelişim gösteren, istenilen süre ile (özellikle kısa süreli) ev-konut kiralama yöntemi şeklinde gerçekleştirilen bir konaklama sistemidir. Açılımı; ‘Airbed&Breakfast’ olup, yeni nesil ev otelciliği olarak da tanımlanabilmektedir. Yaşamsal olanakları son derece uygun olarak hazırlanmış konutunu kiralamak isteyen şirket-şahıs uluslararası platformdaki sisteme kayıtlı olması gerekmektedir. İlçedeki kültürel yoğunluk ve hızla artan hizmet sektörü birimleri yanı sıra aynı zamanda yaşamak ya da ikamet etmek için elverişli bir bölge olması bazı turist kitlelerinin daha fazla ilgisini çekmektedir. Yurt dışında turizm faaliyetlerine katılanların son yıllarda özellikle tercih ettikleri bu konaklama sistemi gündemdedir.

Airbnb denilen bu sistem turistlerin konaklama tercihlerinden biri olup, çok ilgi görmektedir. “Airbnb’nin yatırımcılar, turizm şirketleri ve evini kiraya veren ev sahipleri için yeni bir iş ve birikim fırsatı sunduğu; ancak Airbnb kullanımındaki büyümenin, uzun vadeli aşamada sakinlerin dolaylı olarak yerinden edilmesine ve kentlerin soylulaşmasına yol açtığı

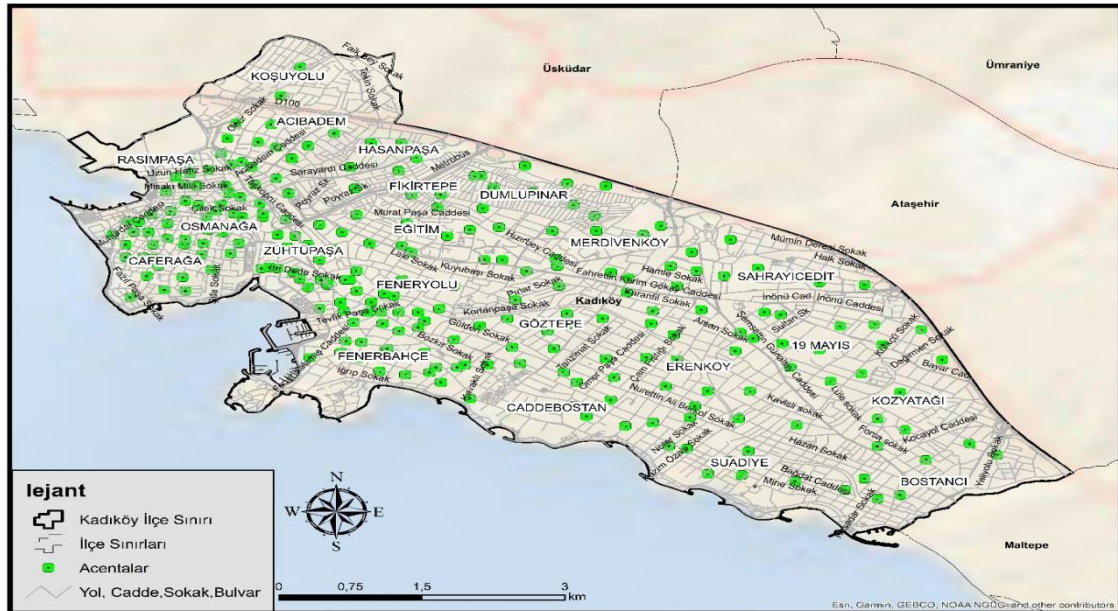
iddia edilmektedir. Öte yandan sayıları gittikçe artan kafe ve restoranlar, yerel halkın gündelik ihtiyaçlarını karşıladıkları dükkânların sayısının her geçen gün azalmasına ve mahallenin turistler ve kısa dönem kiracılar için düzenlenen bir alan haline gelmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak, uzun vadeli kiracılar ve yerel halk dolaylı olarak yerinden edilmekte ve bir soylulaşma süreci başlamaktadır” (Uzgören ve Türkün, 2018: 1).

Yerel halk zorla yerinden edilmemekte ancak, metrekare fiyatlarının kiralamada yarattığı cazibe dayanılmaz olmakta, mahallenin temel unsurlarını oluşturan bakkal, döşemeci, terzi, tesisatçı vb. birimler işyerlerini kafe ve restoranlara yüksek fiyatlara kiralamakta, kendileri ya daha ucuz bir semtte işlerini sürdürmeyi ya da çalışmamayı tercih etmektedirler. Bölgede sıkça gözlemlenen bu durum kiralık evler için de geçerli olmaktadır. Dijital ortamlarda açılan platformlarda bu tür Airbnb mekânları tanıtılmakta, belirli süreli rezervasyon yapılmaktadır. Fiyatlama konusu turist için de cazip, evini kısa süreliğine kiralayan için de cazip gelmektedir. Ancak bu sistem günümüzde, İstanbul İl Kültür Turizm Müdürlüğü ve Kadıköy Belediyesi yetkililerinin ifadelerine göre resmi olarak uygulanmamaktadır. Gerekçesi ise güvenlik endişesi sorunu ve fuhuş olaylarının arttırmasına neden olabileceğidir. Bu durum toplum ve bölge güvenliği için çok önemlidir. Fakat dünya turizm hareketlerinde çok tercih edilmeye başlanan bu sistem birçok ülkede uygulanmaktadır. Aslında bu sistem Türkiye’de uygulanmakta ancak kayıt dışı olarak yapıldığı belirtilmektedir. Günümüz gezginlerinin önemli bir kısmının konaklama tercihlerinin bu yönde olduğu turizm sektörü içinde bilinmektedir.

Türkiye turizm kaynakları açısından bu sistem için güvenlik yöntemleri bulunabilir. Konaklama için rezervasyon yapılması esnasında güvenlik birimleri (emniyet teşkilatı, jandarma birimleri gibi) ile sistemsel ilişki kurularak, güvenlik sorgulaması yapılabilir. Bu yöntemin resmi olarak uygulanmaya başlamasıyla Kadıköy turizm faaliyetlerinde daha fazla hareketlenme olması kaçınılmazdır. Diğer ülkelerle birlikte rekabet ortamı yaratılacaktır. Kadıköy, merkezi bir saha, her yere erişilebilir olması, canlı-hareketli yaşam tarzı ve çok çeşitliliğin etkin olması turist için çekici olmakta ve konaklama eylemini otel dışında daha uygun ve özgür olabileceği üstelik artık tüm dünyada yaygınlık kazanmış Airbnb yöntemini tercih etmeleri çok doğaldır. Bu durumu bölge turizminin gelişiminde olanak olarak görüp ivedilikle değerlendirmeye almak gerekmektedir. Ayrıca günümüzde sosyal medya kullanımı turizmde; yer seçimi, konaklama- ulaşım türü, hatta evlerinden gidecekleri ülkedeki restorana rezervasyona kadar etkili olmaktadır.

4.4.3. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde Turizm Acentaları Olanakları

Turist-turizm mekânı bağlantısını sağlayan turizm acentalarıdır. Turizme katılanların işlerini kolaylaştıran seyahat acentaları, sundukları paket turlarla turizm tüketicisine tatil satarken, tüm tatil organizasyonunu-programını hazırlamış olurlar. “...’paket turların’ bireysel seyahatlerden yüzde 40-60 arasında daha ucuza mal olduğu hesaplanmıştır. Bununla birlikte avantajlarına rağmen, kişinin hareket ve seçim özgürlüğü de kısıtlanmış olduğundan, seçenekler artırılarak bu sorun giderilmeye çalışılmaktadır” (Özgüç, 2011: 112). Turizm acentaları özellikle uzak destinasyonlarda çok tercih edilmekle birlikte, günümüzde günlük turlar dâhil uzak-yakın fark etmeksizin turizme katılmada sık başvurulmuş hizmet sektörleridir. İstanbul’da turizm acentaları sayısı oldukça fazladır. Kadıköy’de sayıca önemli miktarda turizm acentaları bulunmaktadır. Güvenli turizm birçok turist açısından güvenilir acenta ile sürdürülür. yatirimisletmeleruygulama.kultur.gov.tr/acentasorgulama web sitesi (Kültür ve Turizm Bakanlığı) 10.12.2020 verilerine göre İstanbul sınırları içinde 4.278 adet seyahat acentası olduğu ifade edilmektedir. Tam olarak kesinlik içermemekle birlikte yaklaşık 305 adet seyahat acentasının Kadıköy sınırları içinde olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Teyit etmek adına iletişim bilgilerini kullanarak ulaşılan bazı acentaların faaliyetlerine ara verdikleri, bazılarının kapalı oldukları için görüşülemediği sonucuna ulaşılmıştır. İlçe sınırları içinde olan acentalar verilere uygun şekilde yeri ve konumları Şekil 14’de gösterilmiştir.

Şekil 14: Kadıköy İlçesi’ndeki Seyahat Acentaları Haritası

4.4.4. Kadıköy’de Turzmin Gelişiminde Turistik Tur Olanğı

Kadıköy İlçesi tarihi ve kültürel değeri ile yüksek turizm potansiyeline sahip olması, doğal ve beşeri yapısının olarak verdiği koşullarda yapılabilecek alternatif turizm türlerine olarak sağlamaktadır. İstanbul’da veya Kadıköy’de çevreyi ve önemli lokasyonları bilmeyen yerli ve yabancı turistler için turistik geziler ve turlar düzenlenmekte, turistlerin gezip görmek istediğı lokasyonları belirleyen tur şirketleri aktif bir şekilde hizmet verebilmektedir.

Tur şirketleri özel şirket olabileceğı gibi Kültür ve Turizm Bakanlığı ve belediye kanalıyla da yapılabilir. Dünyanın sayılı turistik ve doğal güzelliğı sahip şehirleri arasında yer alan İstanbul’un tüm turistik sahalarının gezilmesi-görülmesi hem zaman açısından hem de ekonomik açıdan turistleri aşırı yorabilmektedir. Bu nedenle Kadıköy başta olmak üzere diğer alanların gezilebilmesi için güzergâhların ve zamanlamanın doğru planlanması gerekmektedir. Ayrıca turların deneyimleri, güvenilirliğı, konu ve bölgeye hâkim olabilen mesleki eğitimleri gereğı katılımcılarına turistik kaynakların tanıtımını yaparken, bölgeye tekrar ziyaret etme arzusu da uyandırmaktadırlar.

Günlük Rehberli Turistik Turlar: Kadıköy’de son yıllarda cadde ve sokaklarda sıklıkla görülen rehberli turist grupları, düzenlenen günlük turlarla kentin tarihi- kültürel ve doğal çekiciliklerini gezerek görmekte ve kentin hayatının içine girerek güzelliklerini keşfetmektedirler. Bu turlar güvenilir turizm acenteleri tarafından yapıldığı gibi, bireysel gezginlere de rastlanmaktadır. Bu turlara bir örnek vermek gerekirse:

Levantenlerin İzinde Kadıköy Moda (Tur adı)

Önceden programın günü belirtilerek, rehber eşliğinde gün boyu süren tur özellikleri şöyledir:

‘‘Buluşma Yeri: Kadıköy’deki Beşiktaş İskelesi Önü, Buluşma saati: 10:00, Ücreti: 80 TL (Ücrete sadece rehberlik ve 15 kişiyi aşan gruplarda kulaklık hizmeti dahildir. Geri kalan tüm harcamalar katılımcılara aittir.)

Gönlümüzdeki Program:

Kadıköy (Tubini) rıhtımı, Şehremaneti Binası, Haldun Taner Sahnesi (Eski Sebze Meyve Hali), III. Mustafa İskele Cami, Aya Euphemie Rum Kilisesi, Surp Takavor Ermeni Kilisesi, Kadıköy’ün sembolü timsah, 7.Gün Protestan Kilisesi, Kadıköy Çarşı; manavlar, balıkçılar, kasaplar, restoranlar, Pastaneler, Kadıköy Çarşı’da mola, Eskiciler/Antikacılar-antika değeri olan herşeyin adresi, Barlar Sokağı, Altıyol Boğa Heykeli, Ermeni Katolik Surp Leon

Kilisesi, Nazım Hikmet Kültür Merkezi, Sanatçılar Sokağı; kitapçıları, rengarenk sokak sergileriyle...,Bahariye Caddesi, Süreyya Operası, Köçeoğlu Hamam Kalıntısı,  air Latifi Sokağı ve meşhur K  kleri, Kadıköy Maarif Lisesi, ve Saint Joseph Lisesi, Bahariye Havuz Meydanında mola,  air Nefii Sokak (Lorando Sokağı girişi), Karikatürist Cemil Cem Evi, Moda Caddesi, Eski Rum Okulu, Cemal Süreya ve Melih Cevdet Anday Evleri, Mahmut Muhtar Paşa K  k , Vitol Sokağı ( nl  Levanten ailesi Withall'lerin eski k  klerinin bulunduğu sokak), Arif Paşa K  k , Yusuf Kamil Paşa Sokağı ve  yk s , Dawson K  k , Barış Manço Evi, Anglikan Kilisesi, Lorando Malikanesi yıkıntıları, Moda  ayırı ve F rstenbeck'ler, K  k  Moda Bomonti, Moda Mektebi Sokağı, Moda  ay Bahçeleri ve Antipa K  k , Moda Burnu, Nazım Hikmet'in İstanbul'u terketmeden önce el salladığı nokta, Frederchi K  k , Moda Deniz Kulübü, Kayıkhanesi, Koço ve Ayazma – En iyi dileklerimizle...’’ (1001istanbul.com./etkinlikler).(TURSAB  yesi, Lisans No:3000

Kadıköy Kültür Turları olarak adlandırılan turlar ile çok sayıda ziyaretçi Kadıköy ve Kadıköy kültürü ile bulu turulmu tur. İlçenin turizm fonksiyonlarını ve turistik kaynaklarını bu tür profesyonel tur şirketleri aracılığı ile tanımak ve tanıtmak Kadıköy' n lehinedir.

4.4.5. Kadıköy'de Turizmin Gelişiminde Fiyatlandırma Olanadı

Turizm bölgelerinde tüketim olgusu önemli olup; seyahatin çıkış noktasından varış noktasına ve tekrar çıkış noktasına dönünceye kadar; acenta-tur hizmetleri, ulaşım hizmetleri, konaklama, yeme-içme ve diğer hizmetlerden yararlanılır. Tüketim seyahat süresince devam ederek; hediyelik eşya, yerel kültüre özgü objeler, ana kıtaya has geleneksel tıbbi- kozmetik ürünler, yerel kültür gezi-eğence birimleri vb.gibi birçok konuda harcamaların yapılması, turistin psikolojik memnuniyetine neden olurken, ekonomik olarak katkısı turizm bölgesine yansıyacaktır. Tüm bu aktiviteler gerçekleşirken turistin kendini rahat ve güvende hissetmesi, satın aldığı hizmetlerin değerinde olduğunu takdir etmesi kadar, turistik bölgenin pazarladığı turistik ürünlerin gerçek fiyatlarını yansıtmaması çok önemlidir. Bu olgu gelen turistin aynı bölgeyi tekrar deneyimleme isteğine neden olabilmektedir. Ancak turizm bölgelerinde yerel fiyatlarda yükselmeler sıkça görülmektedir. “Turizm, geliştiği destinasyonlarda yerel toplum için gündelik yaşam maliyetlerini arttırmaktadır (Liu ve Var, 1986). Turistik popülaritenin artmasına paralel olarak artan yereldeki fiyatlar, özellikle arazi, konut gibi gayrimenkullerin aşırı değerlenmesi ve rayiçlerinin üzerine çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum özellikle bölgede yaşayan yerel halkın satın alma gücü yetersiz olan kesimleri için ciddi sorun doğurmaktadır’’ (Doğan, 2020: 263). Bazı turistik bölgelerde yerel halk ile turist fiyatları ayrı

belirlenmiş olsa da bu durum henüz dünya çapında yaygınlık kazanmamıştır, fakat turiste uygulanan pahalı fiyatlar etik olmamaktadır.

Kadıköy genel anlamda kentsel özellikleri, halkının tüketimdeki arz-talepleri ve alışkanlıkları, yaşam biçimi, nüfus ve ekonomik durumu özellikleri ile yerel halk ile turistik fiyatlarda farklılığın yaşanmadığı, hatta İstanbul'un bazı ilçelerine göre arazi, konut, kira ve temel gıda, yiyecek-içecek fiyatlarının daha pahalı seyrettiği bir ilçedir. Yani genel anlamda turistik fiyat-yerel fiyat ayrımı yoktur, hatta turistler döviz kuru farkı nedeniyle birçok hizmeti ülkelerinden çok daha ucuza satın alabilmektedirler. Ancak bu durumun ilçe sakinleri üzerinde baskı oluşturduğu görülmektedir. Özellikle alkol tüketiminde, kalabalık oluşturmada, gürültü, geç saatlere kadar cadde ve sokaklarda dolaşmalar, bazı taşkınlıklar nedeniyle güvenlik sorunları da meydana gelmektedir. Turizmin bu dalında fiyatlandırmadaki belirli oranda arttırım, faaliyetin ve katılanların niteliğini de arttıracaktır. Genel anlamda turistlerin mal ve hizmeti değerinde satın alması, bölgenin turizm faaliyetlerinin geliştirilmesinde önemli unsur güven ve turist güvenliği kavramı etkili olacaktır. Kadıköy'de bu açıdan sorun olduğu pek görülmemekte, bu durum bölgenin turist çekme çekiciliğini arttırmaktadır.

4.4.6. Kadıköy'de Turizmin Gelişiminde Gelir Yaratıcılık Olanakları

Turizm faaliyeti çok yönlü etki yaratma özelliğine sahiptir. Turizm sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik bir faaliyet alanı yaratırken, temelinde tüketim olgusu yatmaktadır. Turistik tüketim turizme katılmaya karar verilmesi ile başlar. Ekonomik ve boş zaman durumu, tercihler satın almayı belirleyen, çıkış noktası ile varış noktası arasında unsurlardır. Varış noktasındaki ekonomik koşullar ve psikolojik etkiler turistin tüketim miktarını belirler. Ekonomik faktörler, varış noktasındaki mal ve hizmetlerin yüksekliği-tutarsızlığı ile birlikte bazı nedenlerden dolayı seyahatin uzaması turistin ekonomik önlem almasına ve tüketim azlığına neden olacaktır. Ancak harcanabilir geliri fazla olan turistler için varış noktasındaki mal ve hizmetlerin çeşitliliği ve orijinalliği cazibe yaratıp, tüketimi arttıracaktır.

Turistin psikolojik durumu turistik tüketim üzerinde etkilidir. Turistlerin tüketiminde ülkelerin siyasi yaklaşımları, siyasi kargaşa veya olasılığı, uluslararası anlaşmazlıklar, dış ticaret-vergi politikaları tüketim miktarını etkilemektedir. Gidilen ülkenin, deprem, heyelan, sellenme, hortumlar vb. çevresel riskler turistin tüketimini etkilerken bu riskler ülkeye turist girişlerinde de sınırlamalar meydana getirmektedir. Turist güvenli ortamlarda tüketim yapar.

Turistik tüketime, turizmde ekonomik açıdan daha etkili bir hale gelebilmesinde gelir yaratıcılığına önem vermek gerekmektedir. Turistik sahalarda yapılacak harcamaların oranının artırılabilmesi için, var olan fonksiyonlara yeni fonksiyonlar eklenmelidir. Yaratıcı ve sürdürülebilir olanaklar gözden geçirilmeli, turist çekmede gündemi oluşturan konularda yeni akslar yaratılmalıdır. Bu konudaki yaratıcılık bölgenin ekonomik açıdan gelişmesine olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda bölge halkına da çeşitli iş sahaları sunmaktadır.

Kadıköy İlçesi'nde turizmin gelişmeye başlaması ile birlikte gelir sağlayabilecek çeşitli turizm faaliyetlerine yatırımlar artmıştır. Kongre turizmi, ilçe içi gezi turları, Fenerbahçe ve Kalamış'taki yat turizmi ve tekne turları bu tür yatırımlara örnektir. Kıyıda çeşitli su sporları ve eğitim merkezleri aktiviteleri, çeşitli sanatsal festivallerin çoğalması turizm açısından gelir sağlamaktadır. Örneğin Yeldeğirmeni'nde yapılan duvar sanatı festivali gezilmeye değer turizm çekiciliklerinden biridir ve gezi turu çalışmalarına dahil olmuştur. İlçede turistlerin yoğun olarak bulundukları alanlarda kültürel fonksiyonlar, çeşitli alışveriş sahaları, kadın girişimciliği el işi turistik ürün imalatı ve satışı, farklı konseptlere sahip kafe ve barlar, restoranlar, çay bahçeleri hatta bu alanlarda bulunan seyyar satıcılar turizmde gelir-yaratıcılık ilişkisine örnek verilebilir. Bu örneklerin artırılması, yenilikçi hareketlerin çoğaltılması, yaratıcılığı olan bir faaliyetin gerektiğinde uygulamaya geçirilebilir olması gerekmektedir.

4.4.7. Kadıköy'de Turizmin Gelişiminde İstihdam Olanakları

İstihdam; bir ülkedeki çalışma isteği ve arzusu içinde bulunan mevcut iş gücünün her türlü ekonomik faaliyetler içerisinde sürekli olarak çalıştırılması olayıdır. Diğer birçok sektörle ilişki içerisinde bulunan ve emek yoğun bir sektör olan turizm sektöründe iş gücü ihtiyacı oldukça fazladır. Dolayısıyla bir bölgede turizmin gelişmesini etkileyen tek şey sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel zenginlikleri değildir. “Artan nüfusun istihdam sorununu çözebilmek, önemli yatırımları gerektirir. Türkiye nüfus artışından dolayı istihdam problemi içindeyken, bir yandan da sanayi sektöründe modern teknolojinin uygulanmasıyla işe ihtiyaç duyulan çalışan sayısı gittikçe azalmaktadır” (Akova, 1998: 78). Teknolojinin istihdam üzerindeki etkisinin bilinmesine rağmen sektörde nitelikli personel istihdamına ihtiyaç vardır.

“Turizm sektöründe çalışmaların % 75'inin konaklama tesislerinde, geri kalan oranının da turistlerin beslenme, ulaşım, eğlence, hediyelik eşya üretimi ve satımı gibi sektörün dolaylı olarak ilişkide bulunduğu branşlarda istihdam edilir. Bütün bu iş gücü yaratma imkânı bulunan üniteler birlikte değerlendirildiğinde turizm sektörünün bu geniş yelpaze üzerinde yarattığı istihdamın önemi daha iyi anlaşılır” (Akova, 1998: 85). İnsanların her türlü

ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlayacak sistem ve sahip olunan zenginlikleri bütüncül olarak değerlendirecek bir organizasyon gücü son derece önemlidir. “Bu nedenle istihdamı arttırmaya ya da işsizliği azaltmaya yönelik ekonomi politikalarının bir fonksiyonu turizm sektörünü güçlendirmek bu sektördeki istihdamı teşvik etmek olması normaldir. Dünyadaki toplam istihdamın %9.94’ü turizm sektöründe istihdam edilenler oluşturmaktadır (Şit,20). Turizm sektöründe doğrudan istihdam edilenlerin sayısı 1993 yılında 662 bin kişiyken 2016 yılında bu sayı 914 bin kişidir” (Doğan, 2020: 260).

Turizm sektöründe istihdamı sağlanan işgücü sürekliliğinde sık değişiklikler yaşanmaktadır. Çalışma koşulları ve saatleri diğer sektörlere göre daha değişken ve koşullarının daha ağır olması bu durumu tetiklemektedir. Kayıt dışı çalışma ve iş güvenliği sorunları da bu döngüyü hızlandırmaktadır. “% 40 ile kayıt dışı istihdam oranının, konaklama, yiyecek hizmetleri sektörünün izlediği görülmektedir” (TÜİK, 2018). “Turizm sektöründeki kayıt dışılığın Türkiye ortalamasının üzerinde ve en yoğun üçüncü iş kolu olması sorunun boyutunu kanıtlamaktadır” (Doğan, 2020: 260-261). Kayıt dışı personel genel anlamda istikrarsızlık ve nitelsiz hizmete yol açmaktadır. Turizm rekreasyon kaynaklı bir faaliyet olması nedeniyle beklentileri de rahatlatma–canlanma teması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle en üst kademedeki yöneticilerden en alt kademedeki çalışanlara kadar nitelikli iş gücüne sahip olunması turizm sektörünün vazgeçilmezlerindendir. Bu durum turizm sektöründe doğrudan ya da dolaylı olarak bulunan bütün kurumlar ve bireyler için geçerlidir. Turizm sektörünün bölgedeki bütün işletmeleri etkilemesi ve bütünüyle insan gücüne dayanması özelliği yeni iş sahaları oluşturarak istihdam üzerinde önemli bir rol oynamaktadır.

“Turizm sektörünün geliştiği bölgede ekonomide bir canlanma gözlenirken, turizm talebinin karşılanması amacıyla yapılan yatırımlarda ve çalışanların sayısında artış kaydedilmesi, turizm faaliyetlerine dayalı olarak kalkınmanın sağlandığının bir işareti olarak kabul edilebilir” (Akova, 1998: 86). İlçede gelişim gösteren turizm çeşitleri turizm çekiciliklerini artırmıştır. Bu çeşitliliğin artması her türlü faaliyette gerekli olan istihdam sayısını arttıracaktır. İlçenin ulaşım olanakları, kentsel özellikleri, kıyıya sahip olmanın avantajları, alışveriş olanakları, çok çeşitli restoran ve kafeleri, konaklama birimleri, sahanın turizm destinasyonun tüm birimlerinde gelişim arttıkça, yeni oluşturulacak istihdamın miktarı da artacaktır. Bu bağlamda, Fenerbahçe Spor Kulübü iyi bir örnek olabilir. Yurt içinden ve yurt dışından taraftarların veya sporseverlerin maç günleri ya da diğer günlerde Kadıköy’e spor amaçlı gelip daha sonra çevresinde bulunan diğer sektörlerle girdiği ilişki (ulaşım, hediyelik eşya, otel ve konaklama, yeme-içme, eğlence, kültür-sanat faaliyetlerine katılım

gibi) bölgede turizmin sağlamış olduğu istihdamı destekleyici olanaklarındandır. Bu günlerde hizmet sektörü içinde personel yetersizliği bile yaşanmaktadır. Kadıköy’de nitelikli ve etki gücü geniş turizm faaliyetlerinin artması genel anlamda istihdam sorunun azalmasına neden olacaktır. İlçedeki genel istihdam veri talebi için İstanbul Ticaret Odası Yetkilisi ile yapılan yüz yüze görüşmede, Kadıköy’de turizm faaliyeti içinde yer alan işletmelerin gerçek istihdam rakamlarına ulaşmanın mümkün olmadığı bildirilmiş, kayıt dışı işlemlerin fazlalığının bilindiği ve verilerin korunması yasasının gereği resmi bilgi verilemeyeceği açıklanmıştır. İlçenin bu konuda somut durumu bilinmemekle birlikte, turizm faaliyeti gerçekleştiren mekânların çalışanlarından, kamu çalışanlarına, seyyar satıcılarından, belli noktalardaki seyyar çiçek satıcılarına kadar turizmin istihdam üzerindeki etkisini görmek mümkündür.

4.4.8. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde Turizmin Diğer Sektörlere Etkisi Olanığı

Turizm diğer sektörleri doğrudan veya dolaylı yolla etkilemektedir. Ekonomik bir döngü içerisinde bulunan sektörler daima kazancı daha yüksek sektör için hizmet sektörü haline gelmektedir. Zincirleme bir reaksiyon gösteren bütün sektörler, ekonomiyi etkilemekte ve birbirlerine bağımlı hale getirmektedir.

Zincirin bir halkasında meydana gelen aksaklık, hepsinde domino etkisi yaratacak, sorunlar baş gösterecektir. Sektörü etkileyen büyük dinamikler, genelde alt sektörleri ve tedarikçileri de aynı oranda etkileyecektir. Gelen turist sayısı arttıkça buna bağlı olarak yatak kapasitesi, oda sayısı, konaklama merkezleri, oteller, yiyecek ve içecek sektörlerinde de artış meydana gelmektedir. Turizm sektörünün içinde yer alan kuruluşların ve turistlerin yaptığı tüketimin sonucunda, turizm sektörüyle ilişkili diğer sektörlerin de ekonomik getirisi artmakta, yeni istihdam alanları oluşturmaktadır.

Kadıköy ilçesindeki turistik faaliyetlerin diğer sektörlerle olan ilişkisi incelendiğinde oteller başta olmak üzere, kafe ve restoranlar, barlar, ulaşım, giyim mağazaları, tur ve seyahat acentaları, spor kulüpleri ve eğitim merkezleri, kültür ve sanat etkinlikleri gelişen diğer sektörleri teşkil etmektedir. Bu güçlü ilişkiyi sağlayan dinamiklerin her biri birbirine bağımlı olduğundan, gelişim ve büyüme birlikte gerçekleştirildiğinde iş hacmi artacaktır.

Tablo 24: Turizm Sektöründe Yapılan Harcamalardan Etkilenen

Diğer Sektörler ve İş Grupları

Turistlerin Harcama Yaptığı Yerler	Turizm Sektörünün Yaptığı Harcamalar	Harcamalardan En Son Yararlananlar
Konaklama	Maaşlar ve Ücretler	Muhasebeciler
Yiyecek	Faiz, Geri Ödeme	Reklamcılar
İçecek	Yerel Vergiler	Nalburiye
Uluslararası Ulaşım	Komisyon	Mimarlar
Gezi ve Turlar	Müzik ve Eğlence	Esnaf ve Zanaatkârlar
Eğlence	Yönetimsel ve Genel Harcamalar	Otomobil Acenteleri
Hatıra ve Hediye Eşya	Yasal ve Mesleki Hizmet	Fırıncılar, Bakkallar
Fotoğraf ve Bant	Yiyecek, İçecek vb. Satın Alınması	Plaj Yardımcıları
Kişisel Bakım, İlaç ve Kozmetik	Malzeme ve Üretim Maddeleri Alımı	Kasaplar
Giyim	Tamir, Bakım, Onarım, Koruma	Kasiyerler, Veznedarlar
Bahşisler	Reklamcılık	Hayır Kurumları
Diğer	Toplu Hizmetleri, Su, Elektrik	Eczaneler, Baharatçılar
	Ulaştırma	Giyim Mağazaları
	Lisanslar, İzin Belgeleri	Kulüpler
	Sigorta Primleri	Konfeksiyonlar
	Gayrimenkul ve Araç-Gereç Kiralama	Müteahhitler
	Mobilya ve Demirbaş Eşyalar	Yemekçiler
	Yabancı Sermaye	Rehberler
	Gelir Kurumları ve Vergiler	Mandıracılar
	Amortisman	Doktor, Dişçiler
		Büyük Mağazalar
		Kuru Temizlikçiler
		Elektrikçiler
		Çiftçiler
		Ressamlar
		Kapıcılar
		Danışmanlar

Kaynak: (Mcintosh, R. ve Gupta, S., Tourism : Principles, Practices, Philosophies, s.222-223)

4.4.9. Kadıköy’de Turizmin Gelişiminde Fırsat Maliyeti Olanğı

‘Fırsat Maliyeti’ terimi coğrafi bir terim değil, iktisadi-ekonomik bir terimdir. Turizm sektörü coğrafi mekân üzerinde gelişen iktisadi yatırım işletmeleri olması nedeniyle bu ifadeyi kullanarak yaratılabilecek fırsatların varlığı gündeme getirilmelidir. “Bir mal veya hizmetin üretilmesinde bir giderin yapılması bazı fedakârlıkların ortaya çıkması demektir. Buna en basit örnek olarak, tasarruf sahiplerinin, tasarruflarını yaz tatili yerine hisse senetleri satın alması nedeniyle tatilden fedakârlık etmesi gösterilebilir. Bu tür fedakârlıklar, özellikle alternatif yatırımlarda, ekonomik anlamda, diğer mümkün olan alternatifleri ortaya çıkardığında, direkt olarak fırsat maliyeti kavramı ile ilişkilendirilir” (Güneş, 1997: 80).

Turizmi geliştirmek üzere bazı ÷lkelerde elde olan sınırlı doğal ve beşerî kaynaklardan elde edilen kazanç, diğer sektörlere de ilişkilendirilmektedir. Örneęin; turizm sektörü kaynağından elde edilen ekonomik gelirin önemli bir kısmı tekstil sektörü gibi başka bir alternatif kaynağa aktarılmakta, böylece turizmden fedakârlık ederek bir başka sektörde fırsat yaratılmaktadır. Bu çeşit ilişkilendirilmeler fırsat maliyeti olarak adlandırılmaktadır. Ancak ÷lkelerin turizm planlamalarında belirtilen turizm teşviklerini bir başka kaynakta kullanmak etik değildir. “Fırsat maliyetindeki ‘fedakârlık’ çoęu kez parasal değerler ačíısından dikkate alınmaktadır. Örneęin, kaynakların kullanım ačíısından fırsat maliyeti, mevcut kaynakların en iyi bir şekilde kullanılmasını öngörmektedir” (Güneř, 1997: 84). Özellikle gelişmekte olan ÷lkeler turizm sektörünü geliştirebilmek için var olan doğal ve beşeri kaynakları bilinçsizce tüketmekte ve yok etmektedir. Bu durum sürdürülebilir fırsatlar yaratılmasını engellemektedir. Fırsat maliyeti konusunda, üzerinde özellikle durulmak istenen konu, turistin ilgisini bölgeye çekerek fedakârlılığını bölge (Kadıköy) turizmi yönünde kullanmasını sağlamak ve bu yöndeki talepleri arttırıp pazarın gelişmesini sağlamaktır. Aynı şekilde ilçe içinde turizm faaliyeti şirketleri, turizmden kazançlarını yine turizme yani iř geliştirme projelerine harcamaları, devletten aldıkları turizm desteklerini, kredilerini sektöre yöneltmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde gelirin farklı mecalara akması Kadıköy’deki turizm faaliyetlerinin gelişiminde olanak olmaktan çıkıp, engelleyici olacaktır.

Kadıköy İlçesi tatil yapmak, dinlenmek için tercih edilen özel bir destinasyon değildir. Kentsel özellikleri, tarihsel-kültürel-kıyı özellikleri, topografik ve iklim özellikleri, nitelikli kültür-sanat-eğlence mekânları, özgürlükçü sosyal ve toplumsal özelliği ve sosyal demokrat belediyeciliğinin donanımları ile temiz ve yaşanılır bir kent olması, en önemlisi İstanbul’un bu vasıfları taşıyan gelişmiş bir ilçesi olması turistik çekiciliğini yaratmaktadır. Öyle ki tüm bu vasıfları ile İstanbul’un diğer ilçelerine göre kısmen yaşam fonksiyonlarının daha pahalı olmasına rağmen, kira, temel ihtiyaçlar, gıda, yiyecek-içecek, konaklama vb. konularda ulaşılabilir seçenekler çok fazladır. Kadıköy, kalitenin ucuz olmayacağını bilenlerin turizm merkezi olmalıdır. Bu ayrıcalıklar, turistlerin seçeneklerinde fedakârlık yaptırabilecek değerde vurgulanır, gerekli mercilere ve sosyal medya-medya yolu ile ÷lkelerdeki turist kitlelerine duyurulur ve bu uğurda yoğunluklu çalışmalar yapılırsa, fırsat maliyeti reel olarak gerçekleştirilmiş olur. İstanbul’a gelen turistlerde Kadıköy’ü görme isteği oluşturulmalı, turistler bu istekleri için seyahat programlarını 1 ya da 2 gün uzatmalıdırlar. Bu konuda, genelde her yaşta turistin katılabileceği; Kadıköy’ün kültür-sanat-eğlence-gastronomi yönü ile tarihsel ve kültürel mekânları rehberli Kadıköy şehir turları üzerinde yoğunlaşabilir.

Turistler için Türkiye doğal ve beşeri kaynaklarının zenginliği açısından cazibe merkezidir. Son yıllarda birçok yabancı ülke para biriminin Türk Lirası karşısında aşırı değer kazanması sonucunda Türkiye, dolayısıyla İstanbul ve Kadıköy ucuz, turist tatil mekanlarıdır. Bu durum ülkemiz adına genel anlamda istenilmeyen bir durum olup, turizm açısından da olumsuzluk içermektedir. Ancak fiyatlandırmalar karlılık göstergesinde olduğu sürece, durdurulamaz yaşam akışı içinde turizm devam edecek, turistlerden döviz girdisi sağlanacaktır.

Kadıköy’de 2010’lu yılların başlarında gözlemlenen değişim işaretleri, özellikle 2013 yılı itibarıyla hız kazanmış ve bu hız artarak devam etmektedir. Bu değişim ilçenin kültürel, ekonomik ve sosyal yapısında etkili olmuş, özellikle hizmet sektörünün çeşitlilik kazanarak artış göstermesi turizm hareketlerinin de gelişmesine neden olmuştur. Kadıköy’ün sahip olduğu olanaklar her dönem geliştirilmeye elverişlidir. Turizmde gelişmiş dünya kentlerinin uygulanabilir yöntemleri izlenmeli, bu yöntemlerin ilçede uygulanmasına fırsat tanınmalıdır.

4.5. Turizmin Gelişimini Engelleyici Unsurlar

4.5.1. Turizm ve Güvenlik

Turizm güvenli bölgelerde gelişim gösteren bir faaliyettir. Her türlü doğal-kültürel çekiciliklerle gelişmiş turizm olanaklarına ve ekonomilere sahip ülkelerde terör ve güvenlik olayları baş gösterdiğinde her olanak önemsizleşir, tüm sektörler gibi turizm sektörü de olumsuz yönde etkilenir. Çünkü turizme katılan insanların her şeyden önce can güvenliği ve huzuru daha önemlidir. Bu anlamda turizme konu olan ülkelerin ve bölgelerin hem yerli hem de yabancı turistlerin can güvenliğini korumada önceliğinin olması gerekmektedir. “İstihdam ve döviz gelirleri açısından, Türkiye’nin uluslararası rekabet üstünlüğü olan tek sektörü turizmdir. Turizm Türkiye için direk, dolaylı ve uyarılmış sektörel etkisi ile ekonomik anlamda çok stratejik bir sektördür. Bu anlamda yaratılmış olan olumsuz algının hızlı bir şekilde olumluya çevrilmesi önemlidir” (Cihangir ve Şeremet, 2020: 355). Aslında turizm sektörü için tüm sektörler içinde en kırılgan, olaylardan ilk etkilenen sektör denilebilir.

Ülkeye gelen turistlerin kendilerini güvende hissetmelerini sağlayacak unsurların çoğaltılması ve anlatılması gerekmektedir. Tanıtımlarda kullanılan imaj ve imgelerin çekicilik değerleri yüksek olanları kullanılmalı ve turizm dilinden oluşturulmalıdır.

Turizmin yapıldığı ülkelerin en büyük problemlerinden biri de ülkeye gelen turistlerin kendilerini güvende hissetmemeleri ve terör saldırılarıdır. Bu saldırılar sonucu turizm gelirleri

düşmekte, ülke ekonomisi ve toplum psikolojisi olumsuz etkilenmektedir. Terör saldırısı sonucu daha önceden yapılan seyahat planları iptal edilmekte veya ertelenmektedir. Ayrıca turizm ile ilişkili olan diğer sektörler de olumsuz etkilenmektedir. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı turizm bölgelerinin çekiciliği azalmakta ve turizm faaliyetleri gerçekleşmemektedir.

4.5.2. Turizm ve Sağlık

Turizm kapsamında turist sağlığı çok önemlidir. Turist, turizm amacıyla ulaştığı yerde sağlığı konusunda endişelerinin olmaması zorunluluktur. Turistlerin herhangi bir sağlık sorunu ile karşılaşması halinde uygulanan hizmetlere en kısa sürede ulaşmasını ve tedavisinin olması gereken koşullarda yapılması gerekmektedir. Turist sağlığı; turistin yaşadığı sağlık sorunları ile ilgili olarak, ilk yardım, acil ve yoğun bakım gibi tedavi hizmetlerini kapsamakta olup, ayrıca bulaşıcı hastalıklar, çeşitli kazalar sonucu oluşan durumlarda tanı ve teşhis koyularak yapılan tedavi hizmetleridir. Bu değişmez koşuldur, alt yapısı hazırlanmalıdır.

Turizmi terör eylemleri kadar etkileyen bir diğer unsur da sağlıkla ilişkili olan salgın hastalıklardır. Salgın hastalıklar ve bu hastalıkların doğurduğu sonuçlar turizm sektörü ve birçok sektörü olumsuz etkilemektedir. Turizm sektöründe gelirlerde ve turist sayısında büyük düşüşler yaşanırken, turizm ile bağlantılı sektörlerde bu düşüşlerden aynı oranda etkilenir. Bu konuda en önemli salgın hastalıklardan biri SARS hastalığıdır. SARS (Severe Acute Respiratory Syndrom- Ağır Solunum Yetersizliği) 2002 yılında Uzakdoğu'da ortaya çıkıp pandemik seviyeye ulaşmıştır. Tüm dünyada etkili olan hastalık ülkelerin ekonomisini büyük oranda etkilemiştir. Mers-COV (Middle East Respiratory Syndrome-Coronavirus) Orta Doğu Solunum Sendromu Koronavirüsü; ilk kez 2012 yılında Suudi Arabistan'da tanımlanan, yeni bir coronavirüsün neden olduğu bulaşıcı solunum yolu hastalığıdır. Bu salgın belli bir sahayı etkilemiş ancak pandemi özelliği kazanmamıştır. Günümüzde tüm dünyayı etkileyen, SARS virüsüne benzeyen yeni bir salgın hastalık ortaya çıkmıştır. Bu yeni hastalık başlangıcı ile hızla yayılım göstererek, ülke ekonomilerini oldukça fazla etkilemiş, ülkeler sınırlarını karşılıklı kapatmış ve turizm ve tüm faaliyetler durma noktasına gelmiş, Covid-19 adı verilen hastalık pandemik olarak kabul edilmiştir. Pandemik hastalıklar, birden fazla ülkeyi veya kıtayı hatta tüm dünyayı aynı anda etkisi altına almış geniş çaplı salgın hastalıklar için kullanılan bir nitelemedir.

Bu tür durumlarda bölgesel düşünmek olanaksızdır. Tüm dünyayı ve ülkemizi etkileyen salgın, Kadıköy İlçesi'nde de gerek sağlık gerekse faaliyetler açısından yıkıcı sonuçlar yaratmış, yaratmaya da devam edecekmiş gibi görülmektedir.

COVID-19 Durum Raporu, Türkiye'ye Göre Özet (28.06.2020 İtibarıyla)

- Türkiye'deki ilk COVID-19 vakasının görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinden itibaren toplam 3.297.509 test yapılmıştır. 1-28 Haziran tarihleri arasındaki test sayısı 1.253.088'dir.
- Türkiye'de toplam 198.284 laboratuvar onaylı COVID-19 vakası bulunmakta olup COVID-19 nedeniyle 5.261 ölüm bildirilmiş ve Sağlık Bakanlığı tarafından onaylanmıştır.
- COVID-19 nedeniyle toplam hastaneye yatış sayısı 105.416 olup 22-28 Haziran tarihleri arasında toplam 5.773 kişi hastaneye yatırılmıştır.
- COVID-19 vakalarının % 86,4'ü iyileşmiş olup Sağlık Bakanlığı tarafından onaylanan ölümlere ilişkin ölüm hızı % 2.57'dir, şeklinde kamuoyuna bildirilmiştir.

“COVID-19 artık küresel bir sağlık krizi, bilgi krizi ve giderek daha genişleyen bir sosyo-ekonomik krizdir. Bu yüzden toplum üzerindeki benzeri görülmemiş etkiler, birlikte çalışan çok çeşitli insan ve halk sağlığı ortaklıklarını gerektirmektedir” (DSÖ'nün 30.06.2020 Covid-19 Durum Raporu: www.seyahatsagligi.gov.tr). “2 Temmuz verileri itibarıyla dünyada koronavirüs vaka sayısı 10 milyon 843 bini, Covid-19 kaynaklı can kaybı ise 521 bini aştı” (www.bbc.com/turkce/haber, 3 Temmuz 2020). Bu haber ajansının aynı tarihli Koronavirüs veri detayı Dünya Geneli Tablosundan alınan bazı ülke verileri aşağıdaki gibidir.

Tablo 25: Dünya Geneli Bazı Ülkelerin Ölüm ve Ölüm Oranları

Ülke	Ölüm	Ölüm Oranı (%)
ABD	131.480	40,2
Brezilya	66.741	31,9
Büyük Britanya	44.391	66,1
İtalya	34.899	57,6
Meksika	32.014	25,4
Fransa	29.993	46,1
İspanya	28.392	60,8
Hindistan	20.642	1,5
İran	1.931	14,6
Peru	10.650	34,2
Rusya	10.650	7,3
Belçika	9.776	85,1
Almanya	9.040	10,9
Kanada	8.765	23,6
Şili	6.434	34,4
Türkiye	5.260	6,4

Şeklinde devam eden tabloya bakıldığında yaşlı nüfusun yoğun olduğu Avrupa ülkelerinde nüfus miktarlarına göre ölüm ve ölüm oranı oldukça yüksektir. Türkiye'nin genç nüfusa sahip olması ölüm oranı üzerinde etkili olduğu yetkililerce ifade edilmektedir. Örneğin; Almanya (yaklaşık 82.293.457) yaklaşık Türkiye nüfus miktarına sahip olup, ölüm miktarı ve ölüm oranı yaklaşık 2 katı gibidir. Gelişmiş ülke Almanya, diğer Avrupa ülkeleri gibi yaşlı nüfusu fazladır. ABD nüfus miktarı (yaklaşık 328,2 milyon) yüksek, ölüm miktarı ve ölüm oranı da yüksek seviyelerdedir. Bu bilgiler gösteriyor ki, Coronavirüs Pandemisi tüm dünya ülkelerini olumsuz etkileyerek, geniş ölçekli ekonomik sorunlar yaratmıştır, yaratmaya devam etmekte olup, peşinden de sosyal sorunların artması kaçınılmazdır.

Dünyada bu virüsün yayılmasını engellemek için çeşitli önlemler alınmıştır. Bu önlemler ilk başta zaten çok kırılgan olan turizm sektörünü yoğun şekilde etkilerken bağlantılı olduğu tüm sektörlerin faaliyetleri durma noktasında seyretmiştir. Her ülkenin kendi normlarında belirlediği önlemlerin en belirginleri ise; sınır kapılarının kapatılması, yurt dışı uçak seferlerinin karşılıklı olarak durdurulması, ülke içi ulaşım ve ziyaretlerin sınırlandırılması, ev karantinaları gibi insan hareketliliğini kısıtlayan ve maske-mesafe-hijyen gibi korunma önlemleridir. Ülkelerde hayat durmuş, genellikle gıda ve zorunlu temel ihtiyaçların sağlayıcıları ile sağlık faaliyetleri yoğunluklu olarak çalışmışlardır. Kentler hayalet şehirlere dönüşmüştür. Tüm hizmet sektörü, kültür-sanat faaliyet mekanları zorunlu olarak kapatılmış, konaklama birimleri de bu zorunluluğa dahil olmuştur. Ülkemiz bazında işsizlik artmış, gelir azalması ve korku, insanlardaki turizme katılma arzularını engellemiştir. Yukarıda verileri paylaşılan birçok ülke normalleşme sürecinde Türkiye'ye ülkelerinden turist göndermeme kararı almışlardır; gerekçe olarak Türkiye'nin riskli ülke olduğunu ileri sürmüşlerdir. Turizm gelirleri özellikle 2020 yılında çok büyük ölçüde azalmıştır. Turizm ve sağlık arasında hem çekici hem de itici güçlerin yan yana olduğu gözlemlenen bu pandemi sürecinde anlaşılmıştır. Sağlık olgusu turizm faaliyetlerini arttırırken, aynı zamanda hızla azaltabilmektedir.

Kadıköy İlçesi turist sağlığı açısından önemli bir sorunla karşılaşılmayacak bir bölgedir. Kent merkezinde ve mahallelerinde her açıdan donanımlı devlet hastaneleri, özel hastaneler, sağlık ocakları, belediyeye ait sağlık kurumları, çeşitli sağlık merkezleri bu kapsamda hizmet açısından yeterince donanıma sahiptir. Ancak turizmin geliştirilmesi kapsamında sadece yabancı turistlerin yararlanabileceği bir sağlık hizmeti verilmesi isabetli olup, işlemlerin ve sağlık hizmetinin daha seri bir şekilde yürütülmesini sağlayacaktır.

Turizm Planlamaları yapılırken riskler üzerinde daha fazla çalışılması gerektiği salgın sürecinde anlaşılmıştır. Hiç hesapta yokken geniş kapsamlı salgın hastalık ülkemizi ve diğer ülkeleri olumsuz etkilemiştir. Ekonomik kayıpların boyutu artmıştır. Başta turizm sektörü ve diğer sektörlerdeki bu kayıpların telafisi uzun yılları alacakmış gibi görünüyor.

Türkiye deprem ülkesi olması nedeniyle de risk altındadır. Bu olayın öğretisi ile deprem ve salgın hastalıklar risk çalışmaları birlikte yapılabilir. Sadece salgın hastaları için hastaneleri, gıda ve temel ihtiyaçların stoklarını, salt bu risk durumlarında halka destek için planlanmış ve ayrılmış ekonomik değerlerini siyasi otoritenin çok önceden belirlemiş olması gerekmektedir. Bu gibi ani karşılaşılan ve çok ağır sonuçlara neden olan salgın hastalıklar vb. durumlarda, turizm sektörünün daha kısa sürede toparlanabilmesi için’’ Turizm Acil Dönem Önlemleri’’ adı altında devletin kuracağı nakit fondan, küçük ve büyük ölçekte tüm hizmet sektörleri birimlerinin eşit ölçüde yararlandırılması sağlanmalıdır.

Halkın sağlık ve sağlıklı yaşam konularında bilinçlendirilmesi, sağlıklı beslenmeye özendirilmesi ve bu konuda çok verimli tektonik-volkanik ve aluvyal topraklara sahip ülkemizin her santimetre kare ekilebilir toprakları öz tarımsal faaliyetlerimizin uygulama alanı olmalıdır. Sağlığı bozucu genetiği değiştirilmiş ürünler yerine, öz Anadolu ürünlerine yönelmek zorunluluktur, ülke politikalarının da bu yönde geliştirilmesi zorunlu gerekliliktir.

4.5.3. Turizm ve Turizme Aşırı Bağlılık

Turizm sektörü gelişen ve gelişmeye meyilli olan, gelecek beklentilerinin umut verici olması nedeniyle yatırımcıların tercih ettiği sektördür. Ancak turizm sektörü için yapılan planlar her zaman beklenen sonucu vermeyebilir. Ülke içerisinde terör, salgın hastalıklar, savaş ve savaş olasılıkları, siyasi ve ekonomik sorunlar, doğal afetler turizmi doğrudan etkilemektedir. Hatta ilk önce turizm etkilenmektedir. Kadıköy İlçesi’nde turistik mekânlar ve bu mekânların çevresinde gelişen kafe, bar, eğlence merkezleri, yeme-içme yerleri, kültür-sanat mekânları, alışveriş alanları, hediyelik eşya mağazaları ve buna benzer turizme bağlı sektörler turizmin durağanlaştığı dönemlerde ekonomik olarak zorlanmakta, sürecin uzaması ile zarar edip işyerlerini kapamakta, personeli işten çıkarmak zorunda kalmakta, turizme bağımlı hale gelen sektörler zarar ettiği için ekonomik anlamda karşılıklı kayıplar yaşanmaktadır. Bu nedenle bu yönde daima alternatif faktörlerin hazır olması gerekmektedir.

4.5.4. Turizm ve Mevsimsellik

“Turizm sektörünün dikkat çeken bir özelliği olarak mevsimsellik kısaca, “boş zaman etkinliği olan turizm talebinin mevsimsel (her yıl benzer zamanda ve yoğunlukta) dalgalanması” olarak tanımlanabilmektedir (Kuşluvan ve Kuşluvan, 1998: 18). Kennedy (1999: 26) ise turizm sektöründe mevsimselliği “yılın belli dönemlerinde turizm talebi miktarındaki sivri alçalma ve yükselmeler” olarak tanımlamaktadır (Günel, 2009: 17). Turizm sektörü faaliyetlerinin mevsimlere göre orantısız dalgalanması negatif sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Turizm sektörü ile ilişkili olan diğer sektörler de bu negatif gelişmeden paylarını almaktadırlar. “Dünyanın birçok bölgesinde, insan hareketlerinin (seyahatlerinin) bazı dönemlerde geçici yoğunlaşmalara sebep olması, turizm faaliyetlerinin en ayırt edici özelliği olarak görülmektedir (Goulding, 2006: 100). Ancak, mevsimselliğin yalnızca iklim koşullarındaki değişimlerle açıklanamayacağı kabul edilmiştir. İklim koşulları; elbette, mevsimselliğe neden olan unsurlardan birisidir ancak, kişilerin seyahat ya da tatil dönemlerini belirlemesinde kurumsal koşullar daha büyük bir etkiye sahiptir” (Lundtorp et.al., 1999: 50; Günel, 2009: 23). Çalışan insanların izin dönemleri, okulların tatil dönemleri, bayramlar, festivaller, Noel dönemi, tur fiyatlarında indirim ve promosyonlar, tercihler ve elbette iklim koşulları mevsimsel dalgalanmanın belirleyicileridir. Böylesi dönemlerde konaklama birimlerinin dışında, alışveriş mekânları, hediyeelik eşya satan dükkanlar, kafeler vb. diğer hizmet sektörlerinde istihdam sorunu ortaya çıkmaktadır. Turizm faaliyetlerinin genellikle yaz aylarında talebin artmasına paralel olarak konaklama sektörü olumlu yönde etkilenmekte, kış aylarında durağanlaşma sonucu konaklama sektörü başta olmak üzere turizme bağlı diğer sektörlerde ekonomik anlamda zarar söz konusu olmakta, kış aylarında birçok iş yeri ve sektör istihdamı sağlayamayacak duruma gelmektedir. Mevsimsel dalgalanmadan oluşabilecek olumsuz sonuçları en aza indirmek için, turistlerin genel profiline ve tercihlerine bakılarak hangi mevsimde hangi turizm türünün istendiğini belirlemek, buna göre kalkınma yaratmak gerekmektedir.

Kadıköy İlçesi yaz mevsiminde özellikle temmuz ve ağustos aylarında yerli ve yabancı turistlerin ziyaretine geldiği aylar olarak bilinmektedir. Bu aylarda Kadıköy İlçesi’nde yat turizmi, su sporları-deniz turizmi, eğlence turizmi yapılmakta olup bu sektörlerde yaz ayları için yeni istihdam alanı oluşmakta, kültür-sanat turizmi kısmen gerilemektedir. Kadıköy İlçesi mevsimsel dalgalanmadan fazla etkilenen bir alan değildir. Genellikle dört mevsim turizm yapılabilen bölge olup, ağırlıklı olarak, ilkbahar- yaz ve sonbahar yoğunluğun olduğu mevsimlerdir. Kış mevsimi kültür-sanat faaliyetlerinin oldukça yoğun geçtiği bir sezondur.

4.5.5. Turizm ve Dış Alım Eğilimindeki Artış

Turizm sektöründe ülkeye yabancı turist girişi ile sağlanan döviz girdisi ekonomiye canlılık katmaktadır. Fakat turizm sektörü bazı farklılıkları ve özentiye beraberinde getirdiği için yerel halkta bundan etkilenmektedir. Böylelikle döviz girdisi kadar farklılıkları ve özenti kapsamındaki unsurları ithal ederek döviz çıktısı gerçekleşmekte, ekonomik anlamda döviz kaybına karşılık gelmektedir. Yurt dışından gelen turistler genellikle geldikleri ülkede kendi markalarını ve alışık oldukları giyim, yeme-içme gibi yurtdışı kaynaklı markaları görmek istemektedir. Küreselleşme ile birlikte ülkemizde başta İstanbul olmak üzere küresel markalar çok yaygınlaşsa da, yabancı turistlere öncelikle ülkede üretilen yerli malların satılması gerekmekte ve turistlerin algıları ve ilgileri yerli üretim-tüketime yönlendirilmelidir. Bilinçli hizmet sektörü yöntemleri için işletmelerin her basamağındaki personel eğitime alınmalıdır. Yerli üretim-tüketim mallarının satışının daima öncelikli olması, teşvik edilmesi, dış alımdaki eğilimi kısmen azaltmış olacaktır. Küreselleşme çağında bu durumun zor olacağı bilinse de, siyasi otoritenin ülkede üretim odaklı tarım ve sanayi politikalarını yaygınlaştırması ile gerçekleştirilebilir. Bu uygulamalar ülke ve bölge turizminin planlamalarında yer almalıdır. Dış alım eğilimindeki artış faktörü tespit ve önerileri Kadıköy için de geçerlidir ancak, yerli üretim-tüketim mallarına öncelik verilmesi koşuluyla belirtilmelidir ki Kadıköy, gelişmiş kent özelliklerine sahip bir bölge olması nedeniyle klasik yöresel turizm mekanı değil, uluslararası normlara uygunluk göstermesi gereken dünya şehri İstanbul'un gelişmiş bir ilçesidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TURİZM PLANLAMASI

Turizm gelişim sürecinin verimli ve sürdürülebilir olması için planlama yapılması bir zorunluluktur. “En basit tanımıyla planlama; ulaşılmak istenilen hedefe giden/ulaştıran alternatifler arasından en uygun tercihin yapılmasını (dolayısıyla bu alternatiflerin belirlenmesi için gerekli araştırma ve analizlerin gerçekleştirilmesi) ve oluşabilecek risklere karşı tedbirlerin alınmasını içermektedir” (Murphy, 1983; Çalışkan, 2003; Çalışkan ve Özer, 2020: 319). Turizmin geniş anlamli ve çok kırılğan bir sektör olması planlamayı zorlaştırdığı gibi, çevresel, toplumsal ve siyasi riskler umulmadık sonuçlar doğurabilmektedir. “Planlama ile ilgili yapılan tanımlar dikkate alınarak, planlama işlevinin özellikleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Koçel, 2003; Bolat vd. 2009).

- Planlama geleceğe yönelik bir seçim ve karar verme sürecidir: Planlama geçmişin verilerini kullanarak geleceğe dönük bir düşünme, değerlendirme, araştırma ve inceleme faaliyetidir.
- Planlama esnek ve dinamik bir süreçtir: “Planlama süreci, gerektiğinde değişen koşullara kolaylıkla uyulanabilecek bir esnekliğe sahip olmalıdır” (Çalışkan ve Özer, 2020: 319-320). Ayrıca turizm bölgelerinin farklı özelliklere sahip olmaları genel planlamaların dışında çevresel avantajlar ve riskler dikkate alınmalıdır.

“Kapsamlı yaklaşım, çalışma planlarını;

- Turizm gelişiminin sonucunda ulaşılmak istenilen hedeflerin belirlenmesi, dolayısıyla hangi tür turizm çeşidinin ve kapasitesinin belirlenmesi yoluyla amaç ve hedeflerin oluşturulması,
- Bölgenin sahip olduğu kaynaklara uygun turizm çeşidinin geliştirilmesi için gereken alt yapı yatırımları ile hitap edilecek müşteri kitlesine nasıl ulaşılabacağı gibi konular üzerine eğilerek turizm sisteminin belirlenmesi,
- Amaçlara ulaştıracak alternatiflerin belirlenmesi,
- Alternatiflerin değerlendirilmesi ve tercihlerin yapılması,
- Uygulamanın gerçekleştirilmesi,

- Sonuçların değerlendirilmesi ve yapılması gereken değişikliklere karar verilmesi şeklinde birbirini takip eden süreçler üzerine temellendirilmektedir” (Getz, 1986; UNWTO, 1994; Çalışkan ve Özer, 2020: 324).

Turizmde planlama yapılırken, bölgenin belirgin turistik yapısının yanında geliştirilebilecek turizm fonksiyonları birlikte değerlendirilmelidir. Temel fonksiyonların işlevselliğinin artırılması sonucunda yeni doğacak fonksiyon ya da turizm faaliyetlerine hazırlıklı olunmalı hatta ilk adımlarının işaretleri başta belirlenmelidir. “2014 – 2018 yılları arasını kapsayan 10. Kalkınma planında ise ana hedef olarak (Kalkınma Bakanlığı, 2013);

- Uluslararası bir marka haline gelinmesi,
- Turizmde, üst gelir grubunu da cezbedecek şekilde çeşitlilik ve kalite artışı sağlanması,
- Turizm sistemindeki her bir unsur ve bileşenlerde kaliteye önem verilmesi,
- Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde bölgesel kalkınmada öncü bir sektör haline gelinmesi,

Belirlenmiş ve hem çevresel hem de ekinsel değerlerden koruma-kullanma dengesi gözetilerek yararlanılması amaçlanmıştır” (Çalışkan ve Özer, 2020: 328).

Planlama unsurunun Kadıköy için ele alınması durumunda:

İstanbul İli tarihi ve kültürel zenginliğinin yanı sıra arkeolojik zenginliği ile de turizmin yoğun yaşandığı önemli bir dünya şehridir. Dolayısıyla İstanbul’un mekânsal ve şehrsel etkisi ve turizm sektörünün İstanbul’daki etkisinin yoğunluğu bilinmektedir. Kadıköy İlçesi de bu yoğunluğun bir parçasını oluşturmaktadır. Çünkü Kadıköy’de turizm faaliyetleri kendi iç dinamiğinde olumlu gelişimler sergilese de asıl gelişim rotasını İstanbul oluşturmaktadır. İstanbul’un ilçesi olması, Kadıköy’de turizm sektörünün gelişme göstermesinde etkilidir. İstanbul Metropolü turizm planlamalarına ek olarak, Kadıköy İlçesi turizm planlamalarına da önem verilmelidir. Gerekli parametreleri belirlemek gerekirse;

- Kadıköy İlçe Turizm Geliştirme Kurulu kurulmalı, bu kurul, gerektiğinde yerel yönetim ile birlikte çalışmalı, yine gerektiğinde halkın desteği alınmalıdır.
- Bölgenin turizm alanları ve yapısal özellikleri belirlenmeli, bu alanlardaki gelişmiş ve geliştirilecek turizm faaliyetleri değerlendirilip, öncelik sırası yapılmalıdır.

- Kadıköy ilçesi turizm envanteri hazırlanmalıdır. Buna bağlı olarak hedef turist kitlesi belirlenirse planlama ve çalışmalar o yönde gerçekleştirilebilir..
- Kadıköy İlçesi’ni bir markaya dönüştürecek turizm faaliyetinin ya da turizm türünün belirlenmesi gereklidir. Belirlenen turizm türü bölgeye her açıdan uyumlu, katkı payı ve tanınırlığı yüksek, kendi içinde farklı çalışmalar ile yeni fonksiyonlar oluşturabilecek, gerçekleştirilebilecek amaç ve hedefler yaratılabilir. Bu çizgide gidildiğinde verilen destekler çerçevesinde marka olma hedefine ulaşılabilir.
- İlçenin doğal ve beşeri özellikleri, turizm çekicilikleri, kentsel gelişimindeki ilerici unsurları, yerel yönetim yapısı ve davranışları ile halkın davranış biçimleri birlikte değerlendirmeye alındığında markalaşma süreci hız kazanır.
- İlçe sınırları içinde ve ilçenin en yoğun turistik çekiciliğinin gözlemlendiği alanlarda gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin her aşamasında ve her adımında daima; kalite, nitelik, görsellik ve estetik, koruma ve koruyuculuk, çevrecilik ve en önemlisi vatanseverlik olguları ile hareket edilmelidir. Çevre, güvenlik, İstihdam, fiyatlandırma ilkeleri, hedefler ve riskler planlamanın maddelerini oluşturmalıdır.
- Tüm birimlerde sürdürülebilirlik ilkesi tartışmasız uygulanmalıdır.

5.1. Kadıköy’de Arazi Kullanımındaki Değişim

Arazinin kullanımı, bölgeye ilk yerleşenlerden günümüze çeşitlilik göstererek her dönemde farklı özellikler kazanarak gelişim içinde olmuştur. Özellikle 19.yy’dan itibaren gerçekleşen gelişim hız kazanmış, günümüzde de devam etmektedir. “1872’de Kuzguncuk’ta çıkan yangın sonrası göç eden Museviler ilk apartmanları Yeldeğirmeni’ne inşa ederler” (Kaçmaz, 2019: 30). 19. yüzyılın sonlarına doğru Moda ve çevresine yerleşen Rum ve Levanten ailelere ait gösterişli evler, konaklar, köşkler özellikle Bahariye, Altıyol, Moda ‘da çok dikkat çekiciydi. Moda Burnu ve Küçük Moda ‘da yerleşmiş Levanten ailelerden, Tubini’ler, Lorando’lar, Whittall’ler, Lafontaine’ler, Friedrich’ler çok varlıklı olup, bankerlik ve saray kuyumculuğu yapıyorlardı ve dönemin Osmanlı Sultanlarından Abdülaziz’e borç para verdikleri bilinmekteydi. 20.yüzyıl başlarında Moda Çayırı, Kuşdili Çayırı ve Haydarpaşa Çayırı varlıklarını korurken bu aileler bölgede futbol takımı kurup, futbol sahası, tenis kortu gibi spor sahaları oluşturup, arazide farklılıklar yaratmış, kültürel etki de oluşturmuşlardı. 19. yüzyılın sonlarına doğru demiryolu hattının açılması ile yeni bir yerleşim aksı gelişmişti. II. Abdülhamit döneminin önemli saray görevlileri, yaverler tren yolu

boyunca; Feneryolu, Göztepe, Erenköy, Bostancı semtlerinde geniş araziler içinde köşkler, konaklar yaptırmışlar, böylece mahalleler de kurulmuştu.

“İstanbul’da 1860’larda ilk ilk imar operasyonlarından herhangi bir pay elde edemeyen Kadıköy, 1912-1914 arasındaki Cemil Topuzlu’nun şehreminliği sırasındaki ikinci imar operasyonlarına sahne olur. Bazı yol yapımı ve altyapı uygulamalarının yanı sıra Şehremini Cemil Paşa’nın şehir ve semt parkları oluşturma projesi kapsamında Kadıköy’de Kuşdili Deresi’nin kıyısında Yoğurtçu Parkı yapılır. Ayrıca İskele Meydanı’nda bulunan belediye binası bu dönemde inşa edilir” (www.kadikoy.gov.tr-Kadıköy Kaymakamlığı). Kadıköy’de bu dönemi takiben üçüncü bir imar projeleri oluşturularak Bağdat Caddesi şekillendirilir, Bahariye’de Kadıköy Halkevi inşa edilir, Haydarpaşa Limanı ve bu alana bağlı depolar (1953’te), E-5 çift şeritli yol yapılır. 1950’li yıllarda ilçede genellikle müstakil ve bahçeli evlerden ibaret az yoğun yapılaşma görülmektedir. “Kadıköy’ün özgün karakterini oluşturan bu mekânsal yapının dönüşümü ağırlıklı olarak 1960’larda gerçekleşir. 1960’lar sonrası Kadıköy’de ticaret ve hizmet sektörlerinin yoğunlaşma göstermesiyle, bu tarihten itibaren Kadıköy, Sirkeci-Eminönü-Karaköy-Beyoğlu gibi birinci kademe merkezlerin ardından ikinci kademedeki metropoliten alt merkeze dönüşmüş ve eski semt merkezi özelliğini yitirmiştir” (www.kadikoy.gov.tr-Kadıköy Kaymakamlığı).

1980’li yıllar daha çok deniz dolgu çalışmalarının yoğunlaştığı dönem olup; Haydarpaşa Koyu doldurularak kara arazisi kazanılmış, Dalyan-Bostancı sahil şeridi deniz dolguları yapılarak 1984-87 yılları arasında sahil yolu açılmış, 1987-1992 yılları arasında Kalamış ve Fenerbahçe Yat Limanları hizmete girmiş, Moda sahil yolu dolgu alanları da 1993 yılında tamamlanarak yeni yeşil alan ve rekreasyon sahaları kazanılmıştır. “Bu dolgu çalışmalarıyla denizden 900.000 metrekareden fazla alan kazanılır ve 5 kilometreden uzun bir sahil yolu elde edilir” (www.kadikoy.gov.tr-Kadıköy Kaymakamlığı). Bu süreç içerisinde rıhtım meydanı değişiklikleri yapılır, eski hal binası İstanbul Üniversitesi Konservatuarı ve Haldun Taner Şehir Tiyatrosu Sahnesi olarak hizmete girmiş ve rıhtım meydanının Haydarpaşa yönü otobüs durakları alanına dönüştürülmüştür. Bu arada, meydana yeni park ve yeşil alanlar oluşturulmuştur. 1990’lı yıllarda Kozyatağı çevresi, II. Çevre yolu bağlantıları yapılarak Kozyatağı bölgesinde düzenli ve yüksek yapılaşmalar artmıştır. 1993 yılında Bahariye Caddesi yayalaştırma projesi gerçekleştirilmiş, ardından Halitağa Caddesi yayalaştırılmıştır. Kadıköy yayalar açısından önemli bir kenttir.

Yaklaşık 2005-2006 yıllarından itibaren kentsel dönüşüm çalışmalarının başlaması 2011 yılı ile birlikte hız kazanır. Bu süreç içerisinde Fikirtepe kentsel dönüşümü ile ilçenin birçok bölgesinde özellikle Bağdat Caddesi ve çevresi ile Bağdat Caddesi'ne paralel caddelerde riskli binalar ile rant üretecek binalar dönüşüm çalışmalarına dahil edilir.

5.1.1. Kadıköy'de Kentsel Dönüşüm

Kadıköy'de kentsel dönüşüm faaliyetleri başta Fikirtepe Bölgesi olmak üzere kentin farklı bölgelerinde uygulanmaya başlanmıştır. Kentsel dönüşüm mekânda arazi kullanımının bir başka yöntemidir ve Kadıköy'de çok etkili bir faaliyet olmasından dolayı, ana hatları ile konu değerlendirilmelidir.

Kentsel dönüşüm uygulamaları, hızlı kentleşmeyle birlikte artan nüfus sonucunda niteliğini ve işlevselliğini kaybeden, aynı zamanda halk ve kent sağlığı açısından olumsuzluk yaratan alanların yeniden yapılandırılması çalışmalarıdır. Kentsel dönüşüm ile kentlerin sorunlu bölgelerini yenileyerek, orada yaşayan insanların yaşam standartlarını yükseltmek mümkündür. Bu yaklaşım içinde sadece mekânsal değil, sosyal, kültürel, estetik ve ekonomik bir gelişim de gerçekleşmektedir.

Türkiye'de, Avrupa Birliği'ne giriş için yapılan müktesebat sonucunda çıkarılan kentsel dönüşüm yasası 2005 yılında mevzuata bağlanmıştır. "Hazırlanan plan ve programlara uygun bir şekilde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm faaliyetleri toplumun çeşitli kesimlerinden gelen eleştirilerin önüne geçememiştir. Uygulayıcıları tarafından bir ihtiyaca binaen gerçekleştirildiği ifade edilse de başta çevre örgütleri ile kent konseyleri olmak üzere pek çok STK kentsel dönüşüm faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan durum gelecek için kaygı yaratıcı sonuçlar doğurabileceğini ifade etmiştir" (Kebapçı, 2019: 132).

Kentsel dönüşümün sorunlu ve yoksul bölgelerde (ilçenin ilk gecekondu yerleşme bölgesi) öncelik kazanması gerekmektedir. Bu bölgeler özellikle kent yoksulluğunun yaşandığı alanlardır. Kentin niteliksiz daha çok gecekonduarda yaşayan ve ekonomik anlamda zayıf maddi koşullara sahip alt sınıf kesimin yaşadığı alanlardır. Bu sınıf halkın, toplumun diğer kesiminin faydalandıkları hizmetlerden eşit şekilde faydalanamaması, belirli ölçüde toplumsal dışlanmışlık ve bunun neden olduğu mutsuzluk-hoşnutsuzluk kent yoksulluğu olarak tanımlanır. Kentsel dönüşüm uygulamaları için kentlerde oluşması gereken bazı sorunlar şunlardır: Eski binalar, kaçak yapılar, afet durumları ve riskleri, rant.

Kentsel dönüşüm temel yöntemleri aşağıdaki gibidir:

Kadıköy İlçesi, kentsel dönüşüm politikalarının uygulanmaya başlamasıyla adeta bir şantiyeye dönüştürülmüştür. Deprem gerçeği halkı iyileştirme değil, yenilemeye yöneltmiştir. Bu çalışmalar rant etkisiyle birlikte daha çok gelir düzeyi yüksek ve bitişik yapılaşmanın olmadığı mahallelerinde gerçekleşmiştir. Her sokaktaki birden fazla yenilemeler insan sağlığını olumsuz etkilemiş, inşaat araçları bazı sokak ve caddelerde ölümlü kazalara neden olmuştur. Bu durum, baskıya dirençsiz kalan insanların daha sakin yaşam alanlarını tercih edip evlerini satmalarına, buralara parası olan ancak alt kültürden insanların yerleşmelerine fırsat tanımış, soylulaştırma ilkesi ters işlemiştir. Kadıköy merkezde yapılaşmanın genelde bitişik olması ve yoğun araç trafiği dönüşümün yüksek boyutlara erişmesini kısmen engellemiştir. Ancak birçok sokak ve caddede çalışmalar devam etmektedir.

Fotoğraf 83: Bağdat Caddesi/Yenileme/CKM Kültür Merkezi

Fikirtepe Kentsel Dönüşümü

Fikirtepe, D100 karayolu Göztepe kavşağı üzerinde, Kadıköy merkeze yakınlığı ve her bölgeye ulaşım kolaylığı ile Anadolu Yakası'nın merkezindedir. 1950'lere kadar boş olan arazi, yoğun göç nedeniyle 1950'lerden sonra hızla gecekondulaşmaya başlamış, çarpık fiziki gelişimi sosyal gelişimini de etkilemiştir. 1965'de muhtarlık seviyesine ulaşarak gecekondulaşma hız kazanmış, artan nüfus 1970'lerde çeperlerini oluşturmaya başlamıştır. "Fikirtepe ve Dumlupınar Mahalleleri Kadıköy sınırları içindeki tek gecekondulu yerleşimdir (Kebapçı, 2019: 86). 1980'lerde imar aflarıyla gecekondular apartmanlara dönüşmeye başladığında, hızla artan nüfusu ve sanayi faaliyetlerinin yaygınlaştığı bölge artık güvenlik

sorunlarının yaşandığı riskli bir saha haline gelmiş, ancak coğrafi konumu her zaman iştah kabartmıştır. Bilgilere göre, imar affı ile arsa tapusu verilmiş konut tapuları verilmediği için projeler malikler ile sorun oluşturmuştur. Fikirtepe kentsel dönüşüm projeleri 2011’de uygulamaya koyulmuş fakat bu süreç sancılı devam etmiş, henüz tamamlanamamıştır. Tamamlanan bölümlerinde ise kentin dokusuna uyumlu olmayan cam görünümlü devasa binalar olumsuz görüntü yarattıkları gibi mekânsal etkileri açısından deniz esintisini engellemekte ve görüntü kirliliği oluşturmaktadır. Mağdur halktan tepkiler oluşmaktadır. “Kadıköy Fikirtepe Mahallesi’nde yaklaşık 9 yıl önce kentsel dönüşüm projesi kapsamında evlerini müteahhit firmalara veren Fikirtepe’li vatandaşlar, yıkılan evlerinin yerine yenisinin yapılmaması, yarım kalan projeler, yıllardır kira yardımı alamadıkları ve anlaşma yapılmasına rağmen bir türlü başlamayan ve deprem riski gerekçesiyle Kadıköy Meydanı’nda toplandı” (www.fikirtepehaber.com). Bu tarz eylemlere Kadıköylüler sıklıkla tanık olmaktadır.

Kadıköy ve Fikirtepe kentsel dönüşüm uygulamaları ve turizm ilişkisi değerlendirildiğinde, dönüşümü fırsata çevirip, tarihi ve kültürel dokuların korunarak, hem yerleşme hem de turistik çekicilik kazandırılacak yöntemler etkili olmalıdır. Bu gibi durumlarda dünyanın turist çeken önemli şehirlerinin kentsel dönüşüm uygulamalarının izlenmesi olumluluk yaratır. Yapılar sürdürülebilir, kent çekiciliğini arttıracak mimari ve renkte insan psikolojisine yatkın planlandığında yenilenme gerçek amacına ulaşacaktır. Projelendirmede, İstanbul dolayısıyla Kadıköy turizm faaliyetleri üzerinde baskın bir etki yaratacak şekilde, Fikirtepe Kültürü etkisinde yoğunlaşıp, kültür turizmine olanak tanıyan mimari planlar ile bölge şekillendirilip, konut ve iş yerleri yanında turistik donatılar serpiştirilerek, özel bir alan oluşturulabilirdi. Ayrıca bu gelişim ilerleyen süreçte “Fikirtepe’den Eskişehir’e Neolitik Yolu” gibi bir gezi rotası ile turizme açılması, İstanbul ve Kadıköy için turistik kaynak, özellikle kültür turistleri ve araştırmacıları açısından önemli bir seyahat seçeneği olacaktır. Fikirtepe-Eskişehir bağı için Fikirtepe Kültürü’nden bahsedecek olursak; 20. yüzyılın başlarında Bağdat Demiryolu inşaatı sırasında görevli mühendis Miliopulos, İstanbul’un ilk tarih öncesi yerleşimi olan Pendik, peşinden Fikirtepe’yi belirler. Fikirtepe kazılarında çıkarılan-tanımlanan bulguların, İstanbul’dan Eskişehir’e kadar olan bölgedeki bulgularla benzerlik göstermesi nedeniyle Fikirtepe Kültürü olarak tanımlandığı görülmektedir. Neolitik Dönem’e ait bu kültür; yerleşik köy yaşantısı, avcı-toplayıcı ve tarım yapan toplulukları ifade etmektedir (Karul, Türkoğlu, Tekin, Baran Çelik, Dobrovits, 2018: 14). Turizm faaliyetlerinde mekânsal etkiler daima ön planda tutulmalıdır.

5.2. Kadıköy’de Turizm Planlamasında Arz Analizi

“Herhangi bir yerin (ya da ülkenin) turist çekebilme potansiyeli üç şeye bağlıdır: Turizmin temel unsurları ya da turizmin arz kaynakları denilen bu üç şey; çekicilikler, erişim ve konaklamadır. Bunların yeterliliği ve de organizasyon turizmde gelişmenin temellerini oluştururlar” (Özgüç, 2011: 44). Arz unsurlarının üçü de önemli olmakla birlikte çekicilikler ilk sırayı alır. Turistin turizme katılmaya karar vermesi ilk aşamada çekiciliklerdeki tercihlerle başlar. Turizmin yer seçiminde coğrafi kaynaklar etkili olur. “Çekicilikler bir yörenin kendine özgü niteliklerini, turistin yöreyi tercih etme nedenini, diğer bir ifadeyle turistik potansiyelini oluşturmaktadır” (Emekli, 2006: 1; Güngör, 2020: 501). Turizmin yer seçiminde coğrafi kaynaklar olan doğal ve beşeri kaynaklar turistin yönünü belirler. Turist seçmiş olduğu bölgeye ulaşım-erişim olanaklarından yararlanarak varıp, varış yerinde konaklama hizmeti ve turizmin diğer gereksinimleri yeme-içme ve tur hizmetlerini satın alır.

Kadıköy İlçesi’nin turizm planlamasında arz analizini yaparken, çalışmada ele alınan ‘Arazi Kullanımı’, ‘Kadıköy Kıyılarında Doğal ve Beşeri Turistik Çekicilikler’, ‘Ulaşım Faaliyetleri’ başlıkları altında yapılan tanımlamalardan kısaltılarak yararlanılmıştır.

5.2.1. Doğal Çekicilikler

5.2.1.1. Kıyılar

İlçede Haydarpaşa’dan Bostancı’ya kadar kıyı şeridi boyunca kıyı morfolojisine ait çekicilikler yer almaktadır. Kıyı alanı boyunca daha önce “Arazi Kullanımı ve Turizm İlişkisi” bölümünde de ifade edildiği gibi doğal morfolojik unsurlar yanısıra antropolojik etkilerle kıyıda dolgu sahaları da oluşturulmuştur. Bu alanlar bazı aralıklarla kesintiye uğrayarak Moda’dan Bostancı’ya kadar uzanmaktadır. Sahada dolguları nedeniyle denizden kazanılan karalar ile denizin de karadan alan kazandığı sahalar yer alır. Örneğin, Fenerbahçe Burnu’ndaki tombolonun etkisizleştirilmesi ile yat limanlarının su sirkülasyonunu sağlamak için kanal açılmış ve üzerine karayolu geçişi sağlayacak köprü yapılarak Fenerbahçe Adası oluşturulmuştu. Bu sahanın kıyılarının bazı bölümleri doğal kıyı özelliği taşımaktadır. Caddebostan sahili kıyılarında dolgu alanı önü doğal plaj durumundadır. Bu tür doğal kıyı kesimlerine Suadiye ve Bostancı sahilinde de rastlanmaktadır. Tüm bu unsurlar Kadıköy’ün doğal çekiciliğini oluştururken, ilçe turizmi için çok büyük potansiyel de oluşturmaktadır.

5.2.1.2. Deniz

İlçenin Marmara Denizi'ne kıyısı olması turizm kaynaklarının çeşitlenmesini sağlamıştır. Denizin varlığı iklimsel olumluluk yanında yarattığı olanaklarla ilçede turizm kenti olabilirliği ile kısmen bir tatil kenti-yazlık kent şekline de dönüştürmüştür. Denizin varlığı en üst düzeyde deniz ulaşımı ve sahil konseptini yaratmış, manzara turizmi adı verilebilecek olan manzara seyri, fotoğraflama, deniz kenarında tual üzerinde resim yapma gibi faaliyetleri desteklemiştir. Deniz kıyısında bazı alanlarda amatör balıkçılık yapanlara da rastlanmaktadır. Karadeniz'den gelerek Ege, Akdeniz ve Okyanuslara açılacak gemi trafiği İstanbul Boğazı çıkışı sonrasında, Kadıköy sahili boyunca Marmara'ya açılır. Ayrıca deniz sporları, yüzme ve doğal plajlar da denize bağlı olarak gelişen unsurlardır. 20. yüzyılın ilk çeyreğinden beri denizin; deniz hamamları olarak belirli sahalarının kullanılmaya başlaması daha sonra plaj adını alması, ilçede kıyı turizminin de başlaması olarak değerlendirilebilir.

5.2.1.3. Dereler

İlçe sınırları içinde, 'Hidrografya' bölümünde ifade edildiği gibi, denize ulaşabilen Kurbağalıdere, Bostancı Çamaşır Deresi ve Haydarpaşa Deresi'dir. Kurbağalıdere ve yüzey akışı olmayan Haydarpaşa Deresi ıslah çalışmalarının tamamlanması önemlidir. Kurbağalıdere-Hasanpaşa bölgesi Kadıköy'ün tek kentsel ve doğal sit alanıdır.

5.2.2. Beşeri Çekicilikler

Kıyı kullanımı faaliyetleri Kadıköy İlçesi açısından büyük önem taşımaktadır. Kıyı, kentin yaşamsal fonksiyonları ve turizm faaliyetleri yönünden nitelikli amaçlara hizmet ederek, bilinçli ve insan kaynaklı kullanılmaktadır. Rekreasyon alanları yoğunlukla kıyıda gelişmiş, bu durum da rekreatif turizm faaliyetlerinin çoğalmasına ve turist çekme özelliğinin artmasına neden olmuştur. Coğrafi sırayla batıdan doğuya bu alanlar:

5.2.2.1. Haydarpaşa Garı

Haydarpaşa Garı ve Liman alanı kentsel ve tarihi sit alanıdır. Rasimpaşa Mahallesinde konumlanmıştır. Haydarpaşa Garı yüzyılı aşan geçmişi ve etkisiyle çekicilik oranı yüksektir.

5.2.2.2. Haydarpaşa Limanı

Kıyıda konumlanmış, ulaşım ve stratejik etkisi ile önemli bir mekan ve çekici unsurdur. Dalgakıran ve İnciburnu Feneri , gar binası gibi liman Haydarpaşa Koyu içinde yer alır.

5.2.2.3. Vapur İskeleleri

Konumları, fonksiyonları ve mimari yapı özellikleri ile kıyıdaki çekici unsurlardır. Haydarpaşa İskelesi, Yeni Kadıköy İskelesi, Tarihi Kadıköy Eski İskelesi, Tarihi Moda İskelesi, Tarihi Bostancı İskelesi bilgileri Kıyı Kullanımı bölümünde açıklanmıştır.

5.2.2.4. Şehremaneti Binası

Tarihi ve mimari özelliği olan bina Kadıköy'ün ilk belediye binasıdır. Kıyı dolgu alanında konumlanmış, günümüzde kütüphane olarak hizmet veren çekiciliklerdendir.

5.2.2.5. Haldun Taner Sahnesi

Görkemli mimarisi ve tarihsel özelliği ile eski hal binası-günümüzde Şehir Tiyatroları Haldun Taner Sahnesi ve İ.Ü Konservatuvarı olarak hizmet veren çekici unsurdur.

5.2.2.6. Moda Sahili

İki bölüm olarak dolgu üzerinde yapılandırılan Moda Sahili, Kadıköylüler'in olduğu kadar İstanbullular'ın ve tüm çevre ilçe ve bazı illerden sürekli ziyaretçi alan bir sahadır. Kıyı Kullanımı bölümünde de bahsedildiği gibi, sahil parkı özelliği, geniş yeşil ve ağaçlıklı-renkli çiçekli alanları, yürüyüş ve bisiklet yolu, spor alanları ve tenis kortları, falezlerin gölgesinde dinlenme ve oturma alanları, deniz, Tarihi Yarımada ve muhteşem gün batımı manzarası seyir özelliği ile fotoğraf çekme faaliyetinin gerçekleştirildiği, gerçekten insanın canlanıp-dirildiği, rekreasyon sahasıdır. Günün her saati yoğun insan kalabalığına tanık olunan mekan, son dönemde aşırı baskı görmektedir.

5.2.2.7. Moda Deniz Kulübü

Atatürk'ün “Denizlere inmek medeniyetin şiarıdır” sözlerinden esinlenerek kurulduğu bilinen, geçmişi ilk 1910 yılına uzanan, 1935 yılında kurulan Moda Deniz Kulübü, Moda Burnu'nda, falezlerin alt kesiminde, Moda Sahil Yolu üzerinde konumlanmış manzaralı mekândır. Üyelik sistemi ile hizmet veren kulüp, restoran, yüzme havuzu, güneşlenme alanları, sergi salonları, toplantı salonları ile hizmet veren turistik mekandır.

5.2.2.8. Moda Çay Bahçeleri

Moda Burnu'nda, Sarayburnu'na bakan ölü falezlerin üzerinde kurulmuş sosyal ve toplumsal bir kültürün devamının sürdürüldüğü çay bahçeleri Moda'nın simgesidir. “Kıyı Kullanımı” kapsamında anlatılan çay bahçeleri turistik çekiciliği çok fazla olup, her kesimden

insanı (genç-yaşlı-çocuk) kendine çeker. Turistlerin görmeyi arzu ettikleri, klasik Türk Kahvesi ve Türk Demleme Çayı'nı deneyimlemek istedikleri, dönüşte de Moda'nın Meşhur Dondurmacısına uğrayıp keyif almalarına neden olan bir duraktır.

5.2.2.9. Kalamış Koyu ve Yat Limanları

İstanbul'un ilk hizmete giren yat limanlarının ikisi Kalamış Yat Limanı ve hemen yanındaki Fenerbahçe Yat Limanı'dır. "Kıyı Kullanımı" bölümünde ifade edildiği gibi, 1984-1990 dönemi Türkiye'de yat turizminin en büyük gelişim dönemidir. Kalamış Yat Limanı 1987'de, Fenerbahçe Yat Limanı 1992'de hizmete girmiştir.

Sahanın coğrafi konumunun arazi kullanımına elverişli olması Kalamış ve Fenerbahçe Yat Limanlarının kuruluşunda etkili olmuştur. "Kadıköy'de Turizm Faaliyetleri, Yat Turizmi" bölümünde açıklandığı gibi, Kalamış ve Fenerbahçe Yat Limanları Avrupa ve dünya standartlarına uygunluk gösteren niteliklere sahiptir. Deniz ve kara kapasitelerinin elverişliliği, mavi bayrak özellikleri, yatlara verilen hizmetler ve bölgeye kattıkları turistik kaynak olma değerleri ile bölgenin en önemli turizm merkezidir. Marinalar, yat turizmine katılanlar ve yatçılar tarafından Kadıköy'den güney denizlerine ve okyanuslara açılmanın başlangıç noktasıdır. Bölgedeki yat turizmi etkileri; Marmara Denizi koyları, Adalar, İstanbul Boğazı ve Karadeniz rotası ile daha çok Ege ve Akdeniz'e inişin, bulunduğu alandaki hizmet sektörü faaliyetleri ve ekonomik etki ile teknelerin kışlak yeri olması şeklinde ifade edilebilir.

5.2.2.10. Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadyumu ve Fenerbahçe Spor Kulübü Tesisleri

Kadıköy'ün en önemli turistik kaynaklarından biri olan Fenerbahçe Spor Kulübü Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadı ve stada bağlı birimler, antrenman sahaları Kalamış Kurbağalıdere alanında yer almaktadır. Tesislerin yer aldığı sosyal ve sportif alanlar ise Fenerbahçe Adası üzerindedir. Kadıköy Turizm faaliyetleri içinde "Fenerbahçe" bir markadır ve gelecekte Kadıköy'ün bir "markalaşmış kent" olmasında önemli katkı gücüne sahiptir.

5.2.2.11. Büyük Kulüp

Caddebostan Sahil Yolu üzerinde konumlanmıştır. "Cercle d'Orient" ya da Büyük Kulüp" adıyla anılmaktadır. "Kıyı Kullanımı" bölümünde ifade edildiği gibi ilk kez 1882 yılında İngiliz elçisi tarafından Pera'da kurulmuş, süreç içerisinde bugünkü yerinde, Çiftelavuzlar semtinde içinde tarihi köşkü de bulunan arazide 1983 yılında yapılmıştır. Üyelik sistemi ile hizmet veren kulüp, üst düzey üyelere genellikle oluşturulmuştur.

Restoran, bar, yüzme havuzları, sahil alanı, güneşlenme alanları, spor alanları, sergi ve toplantı salonları gibi birçok donanımına sahiptir.

5.2.2.12. Caddebostan Sahili

Denizin doldurulması yolu ile kazanılan arazi üzerinde gelişmiş rekreasyon sahasıdır. “Kıyı Kullanımı” bölümünde de tanımlandığı gibi, sahada geliştirilmiş Sahil Yolu projesi ile barındırdığı donanımlar ve konumuyla bölgenin en çok turist çeken mekanlarından. Geniş alana yayılan yeşil ve ağaçlıklı alanlar, yürüyüş ve bisiklet yolu, spor alanları, yeme-içme alanları, kafeler, dinlenme ve adalar manzaralı seyir alanları, sahil parkları ve Kadıköy’ün simgelerinden olan en ünlü alışveriş-eğlence mekânı Bağdat Caddesi’ne yakınlığı ile bir turizm mekânıdır. Dış basında, övgüyle tanıtılan neredeyse dünya mekânı olmuş bir sahadır. Caddebostan Plajları da ölçümlü, temiz deniz suyu özelliği ile doğal alanda yer almaktadır.

5.2.2.13. Suadiye ve Bostancı Sahili

Kıyı Kullanımı bölümünde ifade edildiği gibi, Kadıköy-Bostancı Sahil Yolu kapsamındaki yeşil alan, bisiklet yolu, yürüyüş yolu, spor alanları, oturma ve dinlenme alanları ile kafe- restoranların, tekne çekek yeri ve balıkçı barınağı gibi unsurların yer aldığı, çeşitli festival ve organizasyonların yapıldığı rekreasyon sahaları olan hareketli ve turistik çekiciliği yüksek önemli turistik sahalardır.

5.2.2.14. Parklar

Kıyı boyunca yeşil alan-park-bahçe ve spor alanları yanısıra; Moda Parkı, Yoğurtçu Parkı, Kalamış Parkı, Fenerbahçe Parkı, 60.Yıl Parkı, Özgürlük Parkı, Kriton Parkı gibi önemli rekreasyon sahaları yanında iç kesimlerde düzenlenmiş yeşil alanlar, çocuk oyun alanları, spor alanlarının varlığı Kadıköylüler’e nefes aldırان, canlılık katan sahalardır.

5.2.2.15. Tarihi Çarşı

İlçenin merkezi bölgesini oluşturan, çekici yönüyle önemli bir turistik kaynaktır. İlçenin alışveriş karakteri üzerinde etkili olup, çevresinde çarşı ile bağlantılı hinterlandı yaratmıştır.

5.2.2.16. Camiler

Kadıköy İlçesi’ndeki camiler minare, minber, mihrap, çini işlemleri taş ve ahşap yapıları ile İslam kültürünü yansıtmaktadır. Bu camilerin bazıları Anadolu’nun en eski dini yapılarından. Bu konu, Camiler bölümünde çalışılmıştır.

5.2.2.17. Dergâhlar

Tarikattan olanların ibadet ettikleri mekânlar olan dergâhlar; Merdivenköy’de Şahkulu Dergâhı, Kızıltoprak’ta Mecidiye Dergâhı olarak iki ayrı mekan bulunmaktadır.

5.2.2.18. Kiliseler

Surp Takavor Ermeni Kilisesi, Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi, Ayia Euphemie Rum Kilisesi, Ayia Triada Rum Ortadoks Kilisesi, Yeldeğirmeni’ndeki Ayia Yorgi Rum Ortadoks Kilisesi, Ayia Yani (Sohanis) Kilisesi, All Saint Moda Kilisesi (İngiliz Kilisesi), Fransız Katolik Kilisesi (Assomption Kilisesi), Kadıköy Protestan Kilisesi, Yaşam Kilisesi, Rahipler Manastırı gibi ilçede yer alan ibadete açık kiliseler sayılabilir.

5.2.2.19. Sinagoglar

Hemdat İsrail Sinagogu (Yeldeğirmeni), Bet El Sinagogu (Caddebostan) olarak iki sinagog bulunmaktadır.

5.2.2.20. Çeşmeler

Kadıköy’e şehir suyunun 1869 yılında getirilmesi önce ve sonrasında da su ihtiyacı genellikle çeşmelerden karşılanıyordu. Çok beğenilen Kayışdağı suyu 2000’li yılların başında, kentin merkezinde kullanımda olan birkaç çeşmeden halkın içmesi için akıtılıyordu. Günümüzde de birkaçı dışında suyu akan çeşme pek yoktur. Çeşmeler başlığında çalışılmıştır.

5.2.2.21. Ayazmalar

Moda Ayazması; Moda Burnu’nda İskele kayıkhanesinde yer alır, her inanç grubundan, şifalı sudan içmeye gelen insanları görmek mümkündür.

5.2.2.22. Su Terazisi/ Tek Anıt

Acıbadem-Dört Yol’da, iki evin arasında bulunan, eski Khalkedonya Surları’nın günümüzdeki kalıntısıdır. Bu sur kalıntısı da tek anıt olarak değerlendirilmektedir.

5.2.2.23. Hamamlar

Türk kültürünün önemli göstergelerinden olan hamamlar Kadıköy’de günümüzde olduğu gibi, geçmişte de rağbet görmüştür. Köçeoğlu Hamam Kalıntısı; Bahariye Caddesi’nde, kemerli bir tuğla yapı olarak bulunan kalıntının, yapının avlu kapısı olduğu ve bir kısım da duvar yapısı içerdiği tespit edilmiştir. İnşa ettiren ailenin adıyla anılan hamam

kalıntısının bulunduğu yerin hemen ardında bir alışveriş mağazası yer almaktadır. Ancak sahada çok dikkat çekicidir. İlçede Söğütlüçeşme istasyon-Kurbağalıdere civarında da ismi meçhul hamam kalıntıları olduğu söylenmektedir. Ancak bu konuda kayda değer bir çalışma olduğu gözlenmemektedir.

Günümüz Hamamları; Aziziye Hamamı, Çarşı Hamamı, Sefa Hamamı hem kent halkının hem de özellikle yabancı turistlerin çok tercih ettikleri mekânlardır. Bu mekânların sürekliliğinin sağlanması İlçe turizmi kadar Türkiye turizmi açısından da önemlidir.

5.2.2.24. Müzeler

Bir kentin gelişmişliğini müzeleri ile değerlendirmek mümkündür. Müzeler kültür ve bilgi kaynaklarının stoklandığı, sergilendiği ve güncelleştirildiği mekânlardır. Kadıköy İlçesi Müzeleri; Oyuncak Müzesi, Kazım Karabekir Paşa Müzesi, Barış Manço Müze Evi, Haldun Taner Müze Evi, Fenerbahçe Spor Kulübü Müzesi, Florence Nightingale Müzesi'dir.

5.2.2.25. Kütüphaneler

İlçe kütüphaneler açısından zengindir denilebilir. Ancak ne kadar çok kitaba erişme olanağı yaratılırsa, o kentin ve insanının gelişmişlik ve bilgi seviyesi artacaktır. İlçede yerel yönetimin idaresinde çok nitelikli kütüphaneler yer almakta ve 1 adet Kültür Turizm Bakanlığı'na bağlı ve özel kuruluşların bünyesinde yer alan kütüphaneler hizmet vermektedir. Kütüphaneler başlığı altında tanımlanmışlardır.

5.2.2.26. Kültür-Sanat Merkezleri

Kültür-sanat faaliyetlerinin yoğun olduğu ilçede, farklı bölgelerde halkın sanat ve kültürel zenginliğini arttırmak için hizmet veren mekânlar, ilçe halkı kadar çevre il ve ilçelerden çok fazla ziyaretçi almakta, aynı zamanda turistik çekicilik kaynağı olarak ilçeye gelen turistlerin daima ilgisini çekmektedir. Bu merkezlerde tiyatro, konser, söyleşi, sergi, çeşitli toplantılar yapılmaktadır. Kültür-Sanat Merkezleri başlığı altında incelenmiştir. Hasanpaşa Gazhane Binaları'nın yakın zamanda tamamlanması planlanmaktadır.

5.2.2.27. Tiyatrolar

“Kadıköy’de toplam 72 tiyatro topluluğu yer almakta olup bunların 8 tanesi tiyatro sahnesine sahiptir. Bu özel tiyatro salonlarının kapasitesi toplam 523 koltuktur. 2017 yılı itibarıyla Kadıköy’de 2.317 koltuk kapasitesine sahip toplam 23 tiyatro salonu

bulunmaktadır” (Kadıköy Şehir Sağlık, 2017: 113). Kadıköy’de faaliyet gösteren tiyatroların bazıları “Kültür-Sanat Merkezleri” başlığı altında değinilmiştir.

5.2.2.28. Sinemalar

Kadıköy Belediyesi Şehir Sağlık Analizi verilerine göre; Kadıköy genelinde bulunan sinema sayısı (2017 itibariyle) 6, sinema salonu sayısı 30, sinema salonu koltuk sayısı 3968 olarak tanımlanmıştır.

5.2.2.29. Festivaller

Kadıköy genelinde yer alan dış mekân etkinlikleri katılımcı sayısı (2017):

- Tiyatro Festivalleri: 37.067
- Kadıköy Kitap Günleri: 320.000
- Kadıköy Plak Günleri: 25.000
- Kadıköy Sinema Günleri: 2.600 olarak bildirilmiştir (Kadıköy Şehir Sağlık, 2017: 113).

5.2.2.30. Heykeller

Kadıköy İlçesi genelinde iz bırakan sanatçı, sporcu, devlet adamı, yazar kişilikler ile Atatürk Heykeli, konumlarıyla Heykeller bölümünde seçilmiş örneklerle tanıtılmıştır.

5.2.2.31. Köşkler

Kadıköy 19.yüzyıl sonlarına doğru Moda ve Fenerbahçe semtlerine yerleşen Levanten aileler ile gayrimüslimlerin yanı sıra II. Abdülhamit’in saray görevlileri daha çok Erenköy, Suadiye, Feneryolu, Göztepe ve çevrelerinde geniş araziler içinde köşkler, konaklar yaptırmışlardır. Bu konak ve köşkların birçoğu 1960’lı yıllardan sonra nüfusun artmaya başlaması sonucu arazi kullanımında da değişiklikler oluşmuş, yıkılarak yerlerine alçak apartmanlar yapılmaya başlanmıştır. Günümüzde bu köşkların çok azı varlıklarını korumuşlar, genellikle okul, resmi kamu binası, sanat merkezi, müze, sosyal kulüp olarak kullanılmaktadırlar. Bölgedeki köşkların önemlileri Köşkler başlığı altında bahsedilmiştir.

5.2.2.32. Simgeler

Bir kentin işaretleri kabul edilen simge yapıları kentle özdeşleşir, o kenti temsil ederler. “Kadıköy’ün Kentsel Simgeleri” başlığı altında konu incelenmiştir. Ayrıca daha önce

incelenen Kadıköy'ün özellikli bazı Cadde ve Sokakları da önemli turistik çekici unsurları oluşturmaktadır.

5.2.3. Ulaşım ve Konaklama

Bir sahanın arz kaynakları olan unsurlar; çekicilikler, ulaşım-erişim ve konaklamadır. Bu 3 faktör turizmin temel unsurlarıdır. Turizmin yer seçiminde coğrafi kaynaklar olan doğal ve beşeri çekicilikler turistin yönünü belirler. Turist seçmiş olduğu bölgeye ulaşım-erişim olanaklarından yararlanarak vardığında yani varış yerinde konaklama, yeme-içme ve tur hizmetlerini satın alır. Bir bölgenin arz belirleyicilerinden olan çekiciliklere ve konaklamaya erişebilmek için ulaşım faaliyetlerinin varlığı gereklidir.

İstanbul'a gelen turistler havayolu, deniz yolu, karayolu seçeneklerini kullanırlar. Kadıköy'e geliş ise turistler için rahat ve çeşitlilik içermektedir. Denizyolu alternatifleri vapur, deniz motoru, deniz otobüsü (günümüzde fonksiyonları azaltıldı), deniz taksi, özel yat ve teknelerdir. Karayolu ulaşımında toplu taşıma sistemleri; İETT otobüsleri, metrobüs, halk otobüsleri, minibüs, dolmuş, taksi ve raylı sistem metro ile gerçekleştirilmektedir. Bu sistemler ile İstanbul'un iki yakası arasında güvenli ve deniz ulaşımı hariç yaklaşık 24 saat hizmet verilmektedir. Kadıköy ulaşım faaliyetlerinde oldukça gelişmiş ana arterdir.

Konaklama, Turizm faaliyetlerinin önemli bir basamağıdır. Konaklama birimleri çeşitli yapılardan oluşan turizm hizmet sektörü içerisinde olup, turist memnuniyetini belirleyen unsurlardır. Turistler profillerine göre seçtikleri konaklama birimlerinde beklentilerinin gerçekleşmesini arzu ederler. Konaklama, geceleme hizmeti yanı sıra, yeme-içme, turistik turlar ve eğlence açısından da turisti etkisi altına alan hizmet türüdür ve arzı oluşturan, arzın talebe dönüşümünü sağlayan en önemli faktörler arasındadır. Konaklama birimleri; otel (butik, apart), pansiyon ve hostel olarak sıralanmakta olup, ilçede bu çeşitlilikteki konaklama tesisleri Kültür ve Turizm Bakanlığı İşletmeli ve belediye ruhsatlı birimlerle hizmet verilmektedir. Son yıllarda eski binaların restore edilerek konaklama birimlerine dönüştürüldüğü görülmektedir. Konaklama hizmeti alan turistler genellikle ilçe içindeki yeme-içme yerlerini tercih etmekte ve alışveriş ve şehir turlarına da katılmaktadırlar.

Tablo 26'ya göre; Kadıköy Belediyesi'nden alınan veriler doğrultusunda, ilçede belediye ruhsatlı konaklama birimlerinin dağılımında en yoğun bölge Kadıköy merkezde yer alan Osmanağa, Rasimpaşa, ve Caferağa mahalleleridir. Bu bölge aynı zamanda Kadıköy'e gelişin ve Avrupa Yakası'na geçişin odak noktasıdır.

Tablo 26: Kadıköy İlçe Sınırları İçerisindeki Belediye Ruhsatlı Konaklama Tesisleri

Mahalle	Otel	Pansiyon	Apart	Hostel
Caferağa	5	9	-	-
Rasimpaşa	15	23	-	2
Osmanağa	25	19	-	-
Caddebostan	-	-	1	-
Suadiye	1	-	1	-
Fenerbahçe	1	2	-	-
Bostancı	-	2	-	-
Eğitim Mah.	1	-	-	-
Göztepe	1	2	1	-
Sahrayıcedid	2	-	-	-
Hasanpaşa	-	1	-	-

Kaynak: (Kadıköy Belediyesi, 2020)

Osmanağa Mahallesi'nde; 25 adet otel, 19 adet pansiyon, Rasimpaşa Mahallesi'nde; 15 adet otel, 23 adet pansiyon, 2 adet hostel ile peşinden gelen Caferağa Mahallesi'nde ise 5 adet otel, 9 adet pansiyon bulunmaktadır. Bölgede bulunan apart otellerden 2 adedi Caddebostan ve Suadiye de olup, 1 adet otel Suadiye'de yer almaktadır. Fenerbahçe Mahallesi 1 adet otel ile 2 adet pansiyon barındırmakta olup, Bostancı Mahallesi'nde 2 adet pansiyon bulunmaktadır. Eğitim Mahallesi'nde 1 adet otel bulunurken, Göztepe'de 1 adet otel, 2 pansiyon, 1 apart otel yer almaktadır. Sahrayıcedid Mahallesi'nde 2 adet otel, Hasanpaşa'da 1 adet pansiyon bulunmaktadır. Kadıköy'e gelen ziyaretçilerin daha çok merkezde konaklamayı tercih etmeleri bölgenin turizm özelliklerinden ve ulaşım kaynaklarının gelişmişliği ve çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Avrupa Yakası'na göre Anadolu Yakası'nda daha az sayıda tesisin varlığı gözlemlenmektedir.

Tablo 27: Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinin Dağılım Şeması

Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinin Dağılım Şeması			
Konaklama	İstanbul	A. Yakası	Kadıköy
5 Yıldızlı Otel	137	18	4
4 Yıldızlı Otel	169	17	3
3 Yıldızlı Otel	157	20	7
2 Yıldızlı Otel	48	5	1
1 Yıldızlı Otel	11	2	1
Apart Otel	7	2	1
Butik Otel	33	5	2

Kaynak: İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2020

Yukarıdaki tablo 28’de görüldüğü gibi Kadıköy’de İstanbul’da bulunan turizm belgeli konaklama tesislerinin her türü bulunmaktadır. Kadıköy’ü ziyaret etmek isteyen turistler her seviyede konaklama türüne erişebilmektedirler. Anadolu Yakası’ndaki tesislerin yaklaşık % 33,5’i ilçede bulunmaktadır. Anadolu Yakası’ndaki 14 ilçe içerisinde Kadıköy’ün tesis sayısı oranının fazla olmasını merkezi konumuna, ulaşım olanaklarının gelişmişliğine, kültür ve turizm faaliyet olanaklarının ortalamanın üstünde oluşu sebeplerine bağlayabiliriz.

Türkiye Otelciler Birliği, İstanbul Otel & Kapasite 2016 Raporu’na göre Kadıköy’de Yıldızlı Tesis sayıları: Tablolardan alınan Kadıköy verileri; (www.turob.org).

Tablo 28: Kadıköy’de Yıldızlı Tesis Sayıları

Otel	Adet	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
5 Yıldızlı Otel	5	1.163	2.360
4 Yıldızlı Otel	3	315	622
3 Yıldızlı Otel	6	279	524
2 Yıldızlı Otel	1	24	47
Diğer Otel Sayısı	59	1.020	2.025

Rapordaki verilere göre, 3 yıldızlı otel sayısının diğer yıldızlı otellere göre fazla olduğu (Tablo 29), 1 adet de yatırımda olduğu (Tablo 30) görülmektedir. Son 5 yıl içinde Anadolu Yakası’ndaki 3 yıldızlı otel sayısı artışı % 14 olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Burada etkili olan orta düzey konforda fiyat politikası ve kısa süreli konaklama olabilir. Bu rapora göre Kadıköy’de Yatırımda Olan Otel Sayıları:

Tablo 29: Kadıköy’de Yatırımda Olan Otel Sayıları

Otel	Adet	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
5 Yıldızlı Otel	1	248	496
4 Yıldızlı Otel	1	166	249
3 Yıldızlı Otel	1	42	84

TUROB İstanbul Otel & Kapasite 2016 Raporu’na göre; Anadolu Yakası’nda en fazla 5 yıldızlı otel Kadıköy’de yer alıyor. Kadıköy’ü 4 otel ile Ataşehir ve Pendik takip ediyor. 5 yıldızlı otellerin % 80’i Avrupa Yakası’nda, % 20’si ise Anadolu Yakası’nda yer alıyor. Yatırımdaki 5 yıldızlı otellerin % 21’i Anadolu Yakası’ndadır. İstanbul’da 4 yıldızlı otellerin % 10’nu % 8,5 yatak kapasitesi ile Anadolu Yakası’nda yer almaktadır. İstanbul İl Turizm

Müdürlüğü 2020 verileri ile Turizm Otelciler Birliği (TUROB) 2016 verileri arasında bazı farklılıkların olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumun nedeni süreç olabilir. “İstanbul’a gelen turist ve otellerde yapılan konaklama sayıları karşılaştırıldığında, kayıt dışı konaklamadaki artışın devam ettiği görülüyor. İstanbul’a gelen turistin neredeyse yarıya yakını belgeli otellerde konaklamıyor. Son yıllarda sayısı 20 bini aşan kayıt dışı günlük kiralık evler, sektörümüz açısından birçok riski beraberinde getirdiği gibi önemli miktarda vergi kaybına da neden olmaktadır” (Bayındır, 2016: 3/ TUROB İstanbul Otel & Kapasite 2016 Raporu). Kayıt dışı bilgisi önemlidir, bu durumun denetim mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Tablo 30: Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesisleri Sayısı (İst.)

Konaklama Tesisleri	Avrupa Yakası	Anadolu Yakası
Tesis Sayısı	526	75
Oda Sayısı	51.792	8.654
Yatak Sayısı	105.973	17.298

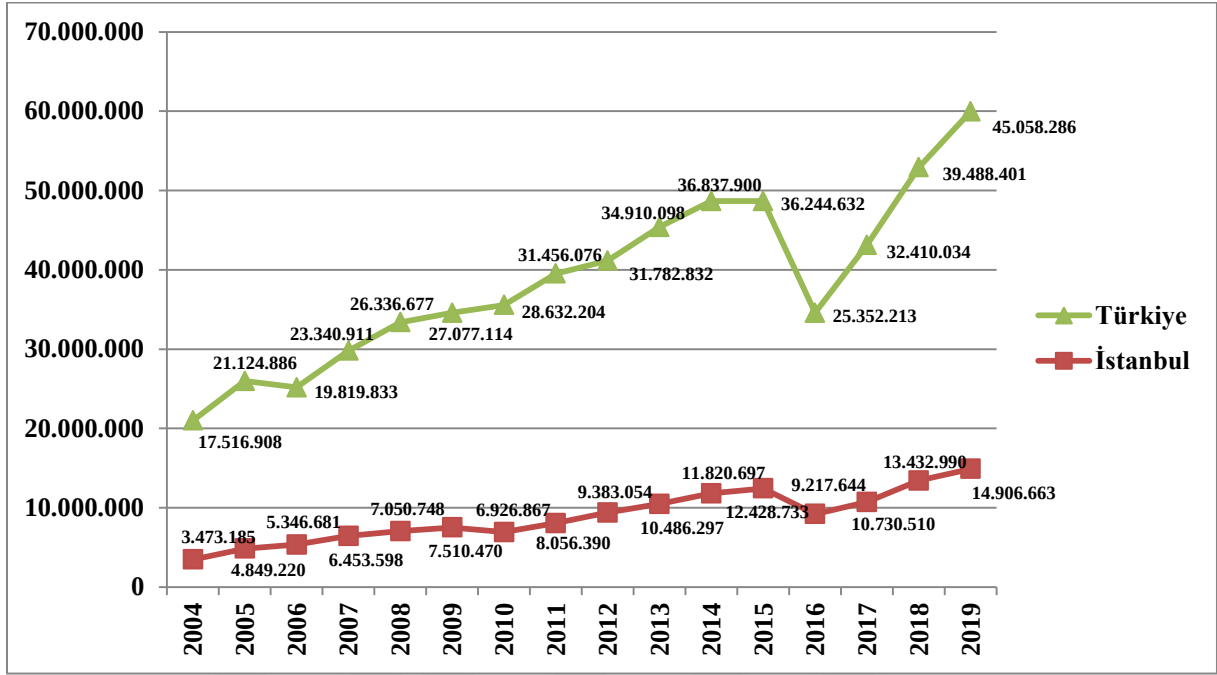
Tablo 30’da Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesisleri verilerine göre İstanbul’da Anadolu Yakası’nda; 78 tesis, 8.654 oda sayısı, 17.298 yatak sayısı bulunmaktadır. Bu sayı Avrupa Yakası rakamları olan; 526 tesis, 51.792 oda sayısı, 105.973 yatak sayısının oldukça gerisindedir. Bu rakamları yakalamak amaç değil, turizmde rekabetin sayıdan çok, nitelikli nicelik olacağını düşünerek uygulamak daha sürdürülebilir olacaktır.

5.3. Kadıköy İlçesi’nin Turizm Planlamasında Talep Analizi

İstanbul’a olan turist talebi, çok yüksek değerde olmamakla birlikte her dönem artış eğilimindedir. Ancak risk ortamlarında dramatik düşüşler görülmektedir. 2004-2019 yılları arası İstanbul’a gelen turist sayısında en belirgin düşüş, 2016 yılında sık yaşanan terör olayları ve darbe olayının gerçekleştiği dönemdir.

Grafik 8’e göre, Türkiye ortalamasında da benzer durum gözlemlenmektedir. İstanbul’da yabancı ziyaretçi sayısı artışı daha ağır seyrederken, ülke genelinde daha belirgindir. İstanbul ve elbette ki ülkemiz sahip olduğu olanakları ile çok daha fazla sayıda ziyaretçi ağırlayabilecek düzeydedir. Kadıköy İlçesi’nin bu tablodaki payı; İstanbul’a gelen, ancak net olarak sayısı belli olmayan bir kesimin ilçeyi ziyaret etmeleri olarak tanımlanabilir.

Grafik 8: 2004-2019 Yılları Türkiye ve İstanbul'a Gelen Yabancı Ziyaretçi Sayıları

Kaynak: İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019.

Tablo 31: 2004-2019 Yılları Türkiye ve İstanbul'a Gelen Yabancı Ziyaretçi Sayıları

Yıl	İstanbul	Türkiye
2004	3.473.185	17.516.908
2005	4.849.220	21.124.886
2006	5.346.681	19.819.833
2007	6.453.598	23.340.911
2008	7.050.748	26.336.677
2009	7.510.470	27.077.114
2010	6.926.867	28.632.204
2011	8.056.390	31.456.076
2012	9.383.054	31.782.832
2013	10.486.297	34.910.098
2014	11.820.697	36.837.900
2015	12.428.733	36.244.632
2016	9.217.644	25.352.213
2017	10.730.510	32.410.034
2018	13.432.990	39.488.401
2019	14.906.663	45.058.286

Kaynak: İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019

İstanbul 2004 yılında 3.473,185 yabancı turist alırken aynı yıl Türkiye 17.516,908 yabancı turist sayısı ile belli oranda yükselme eğilimi içinde iken, 2005 yılında Türkiye 21.124,886 sayısına ulaşmış, ancak 2006 yılında 19.819,883 kişiye düşmüştür. Etkisi

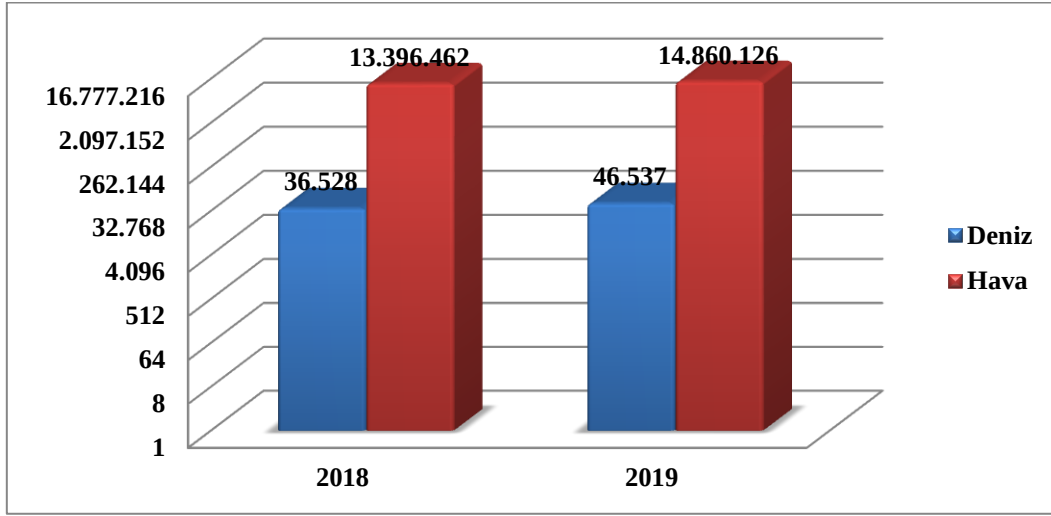
bilinmemekle birlikte 2006 Kuş Gribi salgının etkili olduğu ve bir takım terör olaylarının ülkede görüldüğü dönemdir Bu süreçte İstanbul yabancı turist sayısı 2005 yılında 4.849,220 iken 2006 yılında çok düşük bir artışla 5.346,681'e ulaşmıştır. 2014 yılında İstanbul'u, Türkiye'nin aldığı toplam yabancı turist sayısının yaklaşık üçte birine yakını ziyaret etmiş, 2015 yılı da benzer özellikler göstermiş, 2016'da bir yıl önceki Türkiye toplam yabancı turist sayısı 36.244,632'den 25.352,213'e düşmüştür.

Bu dramatik düşüş İstanbul verileriyle de uyumludur. 2015'de 12.428,733 turiste karşılık, 2016'da 9.217,644 turist sayısı belirtilmiştir. 2016'daki darbe ve terör olayları yaşanmış, ancak toparlanma kısmen beklenenden daha çabuk gerçekleşmiş, 2018'de İstanbul 13.432,990, 2019'da ise 14.906,663 yabancı turist olarak yükselme gerçekleştiği görülmüştür. Aynı şekilde Türkiye geneli 2018'de 39.488, 401 yabancı turist alırken, 2019'da 45.058,286, İstanbul ise 15 milyona yakın turist almıştır ki bu durumda İstanbul 2019'da yaklaşık nüfusu miktarında yabancı ziyaretçi aldığını göstermektedir. Bu yükselme ile birlikte Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin üçte birinin İstanbul'u ziyaret ettikleri görülmektedir. Bu rakamların içinde yurt dışında yaşayan, ancak yabancı pasaport taşıyan Türk vatandaşlarının da olduğu bilinmektedir.

İstanbul'a gelen yabancı ziyaretçilerin ulaşım sistemlerinde daha çok havayolu ulaşımını tercih ettikleri görülmektedir. Atatürk ve Sabiha Gökçen ve İstanbul Havalimanları ile Haydarpaşa, Pendik, Tuzla, Karaköy, Zeytinburnu, Ambarlı limanlarından alınan verilere göre denizyolu ulaşımı daha az tercih edilmiştir. Grafikten de anlaşıldığı gibi Havayolu ulaşımı turizmin temel unsurudur. Hızlı, güvenilir ve konfor özellikleri uzak ve yakın destinasyonlarda havayolu taşımacılığını ön planda tutmaktadır. Turistler yolculuk için tüketecekleri zamanlarını seyahat ederek geçirmeyi dilediklerinden, havayolu ulaşımı her zaman ilk sırada olacakmış gibi görünüyor.

2018-2019 yılları arasında Türkiye'ye gelen yabancı turist sayısı ile İstanbul'a gelen yabancı turist sayısı karşılaştırıldığında; Türkiye genelinde 2018 yılı 39.488.401 iken, 2019 yılı 45.058.286 sayısına ulaşarak yükselme gerçekleşmiş ve % 14.11 değişim oranı ile artış gerçekleşmiştir. Aynı yıllar İstanbul için değerlendirildiğinde; 2018 yılında 13.432,900 yabancı turist gelirken, 2019 yılı içinde ise 14.906.663 sayısına ulaşmıştır. 2018-2019 yılı değişim oranı ise % 10,97 oranında artış gerçekleşmiştir. Bu verilerden anlaşıldığı gibi, Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin yaklaşık üçte biri İstanbul'u ziyaret etmiştir.

Grafik 9: 2018-2019 Yılında Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Taşıt Araçlarına Göre Dağılımı

Burada, İstanbul'un ana ulaşım transfer merkezi olması bilinse de bu rakam İstanbul ve çevresinin turizm potansiyeli açısından önemli bir göstergedir. Bu ziyaretçilerin önemli bir kısmının Kadıköy İlçesi'ni de ziyaret etmeleri mümkündür. Ancak ilçeyi ziyaret eden turist sayısının belirlenemeyeceği İstanbul İl Kültür Müdürlüğü ve bölgedeki konaklama birimleri yetkililerince görüşmeler esnasında sözlü olarak bildirilmiştir. Konaklama birimlerinde geneli kapsamamakla birlikte, Moda Double Tree By Hilton Otelі ön büro yetkilisi Sn.Fatih Gürbüz ile covid-19 kısıtlamaları sırasında, 21.04.2020 tarihinde yapılan görüşmede şu bilgiler sözlü olarak aktarılmıştır: “ Otel 245 odalı bir meeting oteli olarak tanımlanmakta olup, genellikle iş toplantıları yapılmaktadır. Genelde Türk misafirler ağırlıklı, yabancı uyruklu misafirler de konaklama hizmeti almaktadırlar. Otelin doluluk oranı yıllık %80-90 ortalamasıdır. Kış mevsiminde daha çok şirketlere hizmet verilirken, yaz aylarında müşteri profili değişmektedir. Sezon içerisinde Avrupalı turist %30, Arap Turist %20, Türk müşteriler ise %50 oranındadır. Avrupalı turistin çoğunluğunu genel olarak (özellikle kış aylarında) Türkiye’de iş yapan şirketlerin çalışanları oluşturmaktadır”. Salgın döneminde bu konuda farklı konaklama birimlerine olan görüşme talepleri otel yetkililerince koşullar gereği reddedilmiştir. Kadıköy’e gelen turist sayısında belirsizlikler hakimdir. Bu da Kadıköy’ün turizm faaliyetlerinin yapısal eksikliğinin ifadesidir. Türkiye ve İstanbul yaz mevsiminde en yüksek ziyaretçi sayılarına ulaşmakta olup, Temmuz ayı Türkiye ve İstanbul için 2018-2019 yıllarında zirve yapmıştır. Ocak ve Şubat aylarında ise her iki yönde bir düşüş gözlemlenmekte, Mart ayı itibariyle sayıda artış görülmektedir. İstanbul dört mevsim turist çekebilien bir kent olması turizm açısından dikkat çekicidir.

Tablo 32: İstanbul’a Gelen Yabancı Ziyaretçi Sayıları

AYLAR	TÜRKİYE			İSTANBUL		
	Yıllar		Değişim Oranı 2019/2018 (%)	Yıllar		Değişim Oranı 2019/2018 (%)
	2018	2019		2018	2019	
Ocak	1.461.570	1.539.496	5,33	813.307	918.949	10,54
Şubat	1.527.070	1.670.238	9,38	848.510	984.689	16,05
Mart	2.139.766	2.232.358	4,33	1.073.002	1.165.591	8,63
Nisan	2.655.561	3.293.176	24,01	1.144.041	1.329.868	16,24
Mayıs	3.678.440	4.022.254	9,35	984.028	1.016.809	3,33
Haziran	4.505.594	4.318.984	18,05	1.100.389	1.361.302	23,71
Temmuz	5.671.801	6.617.380	16,67	1.502.397	1.666.319	10,91
Ağustos	5.383.332	6.307.508	17,17	1.391.036	1.540.120	10,72
Eylül	4.792.818	5.426.818	13,23	1.235.301	1.359.175	10,03
Ekim	3.755.467	4.291.574	14,28	1.230.070	1.347.554	9,55
Kasım	1.966.277	2.190.622	11,41	1.077.925	1.088.372	7,23
Aralık	1.950.705	2.147.878	10,11	1.077.925	1.127.915	4,64
TOPLAM	39.488.401	45.058.286	14,11	13.432.990	14.906.663	10,97

Kaynak: İstanbul İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Turizm İstatistikleri Raporu, 2019

5.3.1. Turist Profili

“Turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve uluslararası bir marka haline getirilmesinde izlenecek stratejilerden biri de turist profili odaklı turizm ürünü oluşturulmasıdır” (Doğan vd. 2010: 80; Güngör, 2020: 530). Turistin profili ziyaret ettiği bölgede; ürün çeşitliliği, ürün niteliği, konaklama süresi, turist başına yapılan ortalama harcama miktarı açısından etkili olur. Her turizm bölgesi yüksek gelirli ve ortalama harcama miktarı yüksek turiste hizmet etmeyi tercih eder, ancak bu durumun gerçekleşebilmesi hayal değildir. Planlamaların doğru yöntemlerce yapılması gerekmekte olup, en önemli kriter ülke içi ekonomik ve siyasi ortamın normal koşullarda olmasıdır.

İstanbul, gelen turist için genel olarak ya ilk ziyaret noktasını oluşturur, sonrasında Türkiye’nin farklı bölgelerinde turizme katılır ya da son dönüş noktasında sadece İstanbul ve çevresini gezip görmek için konaklayarak, sonrasında dönüşe geçer. Tablodan da anlaşıldığı gibi, ortalama kalış süresi 2 gün olarak görülmektedir. Bu iki gün sürenin uzatılması mümkündür. Turiste cazibe yaratacak çekici unsurların tanıtılması hem İstanbul hem de Kadıköy turizmi üzerinde olumlu etki yaratabilir. Kadıköy İlçesi, doğal olarak bölgenin genel yapısına uygunluk gösteren turist profili karakteri, daha çok genç turist kitleleridir. Bu kitlenin içinde öğrenci değişimi yoluyla gelen öğrenciler ve onların çevreleri olduğu düşünülebilir. Orta yaş grubu da sık gözlemlenmekte ancak üçüncü yaş grubu kitlesine sık

rastlanmamaktadır. İş amacıyla gelen turist gruplarının da Kadıköy’ü tercih ettikleri (Double Tree By Hilton Otel ön büro yetkilisi ile 21 04.2020 tarihinde covid-19 kısıtlamaları sırasında yapılan görüşme sonucunda) bilinmektedir.

Tablo 33: Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Tesis Tür ve Sınıflarına Göre Dağılımı İstanbul (2018)

Tür/Sınıf	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme	Ortalama Kalış Süresi	Doluluk Oranı (%)
5 Yıldızlı Otel	4.247.075	9.425.914	2	53
4 Yıldızlı Otel	2.487.958	6.141.104	1	66
3 Yıldızlı Otel	1.051.789	2.419.012	2	55
2 Yıldızlı Otel	220.826	479.501	2	57
1 Yıldızlı Otel	16.187	88.924	2	71
Pansiyon	5.111	13.941	1	18
Apart Otel	17.678	44.270	1	28
Özel Tesis	692.195	1.664.862	2	59
Turizm Kompleksi	161.657	559.452	2	55
Butik Otel	155.889	551.023	2	57
Hostel	9.105	16.281	4	61
GENEL TOPLAM	9.013.444	20.983.823	2	57

Kaynak: İstanbul İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Turizm İstatistikleri Raporu, 2019

5.4. Kadıköy İlçesi’nin Turizm Planlamasında Pazar Analizi

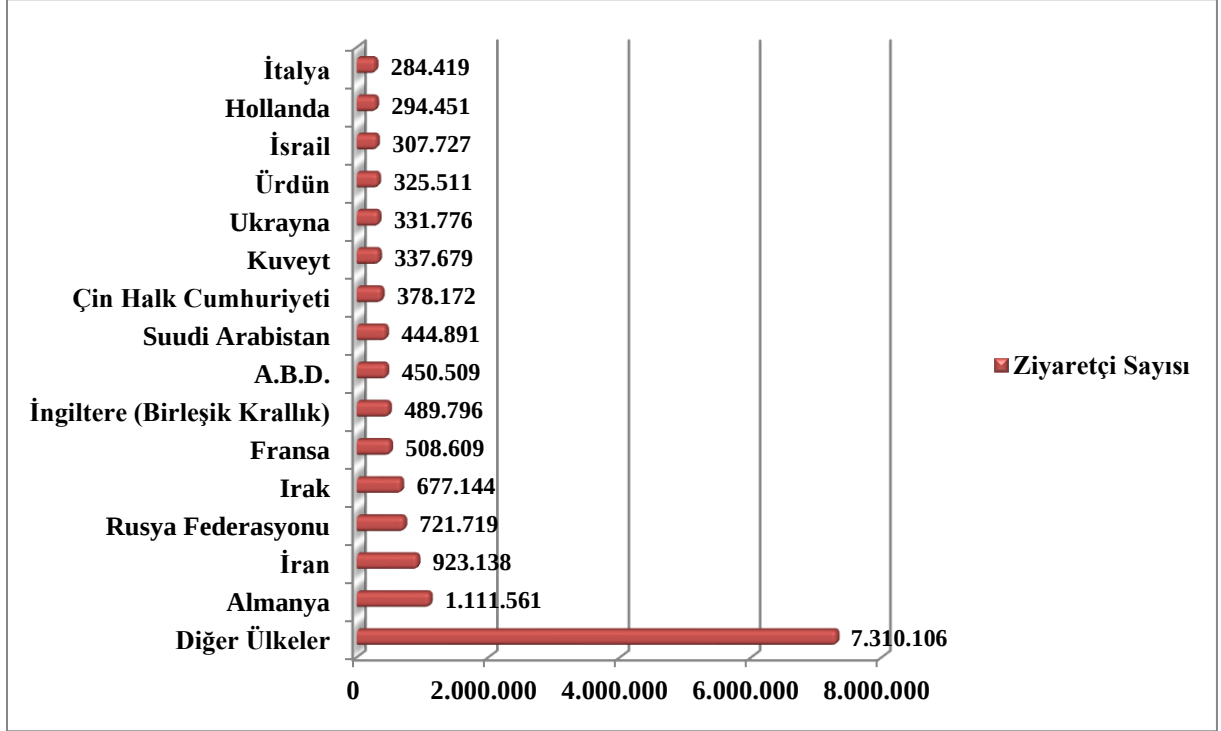
5.4.1. Mevcut Pazar Ülkeleri

Grafik 10’da görüldüğü gibi İstanbul çok çeşitli ülkelerden turist almakta olup, turizm pazarında çeşitlilik sağlamıştır. İklim özellikleri, kültürel ve tarihi değerleri, toplum yapısı, coğrafi konumu ve doğal güzellikleri çekicilik oluşturmuştur. Aynı zamanda ucuz tatil yapılabilen ülkeler arasında olması pazar payını arttırmaktadır. Turizmde yaratıcılık unsurları geliştirilerek mevcut pazar ülkelerinden giriş sayılarını arttırmak öncelikli hedef olmalıdır.

2019 yılında İstanbul’a gelen toplam ziyaretçi sayısını en yüksek % 7,45 oran ile Almanlar oluşturmakta olup, 1.111,561 kişidir. Bu durum Kadıköy’e gelen yabancı turist kimlikleri ile gözlemlendiği kadarıyla örtüşmektedir. Bu sayının içinde Alman vatandaşı Türkler de yer almaktadır. İranlılar 923.138 kişi ile ikinci sırada olup, Rusya Federasyonu ise 721.719 kişi ile üçüncü sırada yer almıştır. Sırasıyla; Irak, Fransız, İngiliz, Amerika Birleşik Devletleri, Suudi Arabistan, Çin, Kuveyt, Ukrayna, Ürdün ve İsrail gelmektedir. Türkiye gibi bir Akdeniz ülkesi olan İtalya, İstanbul’u 254,419 kişi ile en az ziyaret eden ülke durumundadır. Japonya ise kaynağa göre 91.317 kişi göndermiştir. Grafik 10’dan anlaşıldığı

üzere Almanya dışında İstanbul'u ziyaret eden Avrupalı turistin azaldığı gözlemlenmektedir. Bu durumun belirgin sebepler dışında nedenlerinin incelenmesi ve Avrupalı kaliteli turisti bölgeye çekme planları yapılmalıdır. Deniz-güneş-kum için ülkemizin güney sahillerine giden turistlerin ülkelerine dönmeden önce İstanbul, dolayısıyla Kadıköy turistik mekânlarına katılımlarını sağlamak gereklidir.

Grafik 10: Milliyetlerine Göre İstanbul'a Gelen Yabancı Ziyaretçiler

Kaynak: İst. İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Turizm İstatistikleri Raporu, 2019

5.4.2. Potansiyel Pazar Ülkeleri

Kadıköy İlçesi yabancı ziyaretçi-turist analizi yapılırken İstanbul verileri dikkate alınarak yapılmaktadır. Genellikle İstanbul'a gelen turist aynı zamanda İstanbul çevresinde gelişen ve dikkat çeken cazibe merkezlerini de ziyaret etmek isteyecektir. Dolayısıyla İstanbul verilerinin yanı sıra ilçenin kendi bünyesinde gelişen bir potansiyel yarattığı gözlemlenmekte, ancak veri olarak net açıklanamadığı belirtilmektedir. Yaratılan bu potansiyelin doğru yöntem ve hizmetlerle yapılan tanıtım çalışmaları yeni pazar ülkelerinin sayısını arttıracaktır. Ziyaretçi sayısı az olduğu gözlenen Çinli ve Japon turisti çekme çalışmaları ile Avrupalı ve Amerika- Kanada'lı turisti yeniden kazanmanın ülke bazında hazırlığı yapılmalıdır, zira bu durum bölgesel sorun değil, ülke çapında çözüm isteyen bir turizm meselesidir. Kadıköy bölgesinde özellikle Çinli ve Japon Turist sayısı yok denecek miktardadır. Bu kitleyi en çok ziyaret ettikleri Kapadokya bölgesinden bu aksa çekmenin çalışması yapılmalıdır.

Tablo 34: Milliyetlerine Göre İstanbul’a Gelen Yabancı Ziyaretçiler

Ülkeler	Ziyaretçi Sayısı
Almanya	1.111.561
İran	923.138
Rusya Federasyonu	721.719
Irak	677.144
Fransa	508.609
İngiltere (Birleşik Krallık)	489.796
A.B.D.	450.509
Suudi Arabistan	444.891
Çin Halk Cumhuriyeti	378.172
Kuveyt	337.679
Ukrayna	331.776
Ürdün	325.511
İsrail	307.727
Hollanda	294.451
İtalya	284.419
Diğer Ülkeler	7.310.106

Kaynak: İst. İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Turizm İstatistikleri Raporu, 2019

5.5. Kadıköy’ün Turizm Planlamasında Rekabet Analizi

Bu yönde rekabet, ülkelerarası, ülke içi ve şehrin bölgeleri ya da ilçeleri arasında sürdürülen turizm faaliyetlerini kapsar. Rekabet olumlu açıdan ele alındığında bölgelerarası kaliteyi arttırabilir. Tablo 35’te belirtildiği gibi Kadıköy, İstanbul’un diğer ilçeleri arasında ilk beş içinde olmadığı görülmektedir. Ancak bu durum olumsuz olarak kabul edilmekten ziyade, Kadıköy’ün 1,84 geceleme ortalaması dâhil, arttırılabilecek potansiyelin varlığını ifade etmeyi gerektirir. Bu oran ile sadece 9 ilçeden daha iyi ortalamada olmasının en önemli sebebi ise ilçenin ulaşım koşullarının elverişliliğidir. Bu elverişlilik sayesinde geliş ve dönüş kolaylığı ilçede geceleme oranlarını olumsuz etkilemektedir. İlçe turizm ponsiyeli olan bir sahadır, tesis sayısı ve çeşitliliği açısından konaklama cazip hale getirilmelidir.

Tablo 35: Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının İlçelere Göre Dağılımı (2018)

İstanbul İlçeler	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme	Ortalama Kalış Süresi	Doluluk Oranı (%)
Adalar	5.803	9.458	1,63	18,70
Ataşehir	201.311	372.151	1,85	47,42
Avcılar	69.123	123.853	1,79	58,11
Bağcılar	307.766	585.701	1,90	61,49
Bahçelievler	420.522	896.816	2,13	58,26
Bakırköy	515.459	1.025.958	1,99	51,97
Başakşehir	27.676	47.313	1,71	46,28
Bayrampaşa	193.380	381.819	1,97	60,09
Beşiktaş	543.239	1.437.583	2,65	53,59
Beykoz	34.714	65.141	1,88	31,04
Beylikdüzü	19.385	40.230	2,08	41,08
Beyoğlu	1.412.481	3.806.533	2,69	65,95
Büyükkçekmece	150.231	278.509	1,85	26,44
Esenler	119.703	231.634	1,94	64,09
Esenyurt	135.861	256.181	1,89	39,84
Eyüpsultan	20.935	41.979	2,01	36,38
Fatih	1.966.104	5.371.956	2,73	68,55
Güngören	101.791	198.792	1,95	68,51
Kadıköy	409.996	755.634	1,84	50,45
Kâğıthane	65.614	172.901	2,64	61,65
Kartal	10.733	19.763	1,84	23,77
Küçükçekemce	291.910	502.155	1,72	58,27
Maltepe	29.154	56.948	1,95	24,34
Pendik	290.947	440.817	1,52	32,71
Sarıyer	25.154	45.832	1,82	29,11
Silivri	60.299	105.886	1,76	30,47
Şile	16.514	26.273	1,59	20,44
Şişli	1.199.392	2.949.035	2,46	62,41
Tuzla	70.269	128.766	1,83	38,09
Ümraniye	100.722	222.848	2,05	37,74
Üsküdar	63.329	125.174	2,04	58,73
Zeytinburnu	127.840	260.184	2,04	49,23
TOPLAM	9.013.444	20.983.823	2,33	57,26

Kaynak: İstanbul İl Kültür Müdürlüğü, 2018.⁸

⁸ www.istanbul.ktb.gov.tr resmi sitesinde 32 ilçe değerlendirilmeye alınmıştır.

5.5.1. Kadıköy'ün İstanbul'un İlçelerine Göre Rekabet Gücü

Kadıköy İlçesi coğrafi konumu ve ulaşım faaliyetleri-olanakları açısından İstanbul'un diğer ilçelerine göre ilk sıralarda yer alır. Ayrıca turizm faaliyetlerinin çeşitlilik göstermesi de rekabet gücünü arttıran önemli yönüdür. İlçenin rekabet gücünü arttıran en önemli karakteri ise bölgede gelişen turizm ürünlerini diğer rakip bölgelerden daha ayrıcalıklı, daha çekici, daha nitelikli ve daha insana dokunan özgürlükçü unsurlarla sunabilmesi ve bu değerleri sürdürülebilir kılmasıdır. İlçenin sahip olduğu doğal ve kültürel çekici unsurları yerel yönetimi tarafından belirginleştirilmiş, halkın ve ziyaretçilerin ilgisini daha fazla çekecek yöntemler geliştirilmiştir. Saha, çevre ve güvenlik unsurlarının dikkate alındığı, çok çeşitli turizm türlerinin uygulandığı mekândır. Ancak bu tanım sahada turizm çeşitliliği ve olumluluğunu ifade etse de, bölge yeni turizm türleri ve mekanları ile gelişime açık olup, geleceğin turistinin hedefinde olan, çekici unsurları daha da çeşitlenmiş bir turistik alan olacaktır. İlçede yaşayan nüfusun genel özellikleri gelişimci bilinç ve ilkeleri benimsemiş ve benimsetme eğiliminde olan kitledir. Dolayısıyla bölgenin gerçek sahipleri olan ilçe nüfusu, Kadıköy'ü seven, turizm gelişimini destekleyen, yaşadıkları mekânın bir turizm markası olmasını arzu ederken bazı olumsuz baskılar karşısında direnç gösterip, hak ettiği sonuçları elde ederek ilçeler arası rekabette yerini sağlamlaştırmaktadır.

5.5.2. Kadıköy'ün İstanbul Turizmindeki Yeri ve Önemi

İstanbul Kadıköy'ün turizm hareketlerinin asıl kaynağıdır, ancak İstanbul'un turizm kaynaklarını oluşturan doğal ve kültürel çekiciliklerinin önemli bir kısmı Kadıköy'ü de içermektedir. Konumu ve ulaşım üstünlükleri ise önemlidir. Ayrıca ilçenin kendi bünyesinde gelişen farklı turizm faaliyetleri de İstanbul turizmindeki yerini belirleyeci unsurlarıdır. Bu faaliyetlerin türü, niteliği ve çeşitliliği Kadıköy'ün turizmini süreç içerisinde daha da geliştirecek, ileriye dönük potansiyelini arttıracaktır. Çarşı kültürü ve alışveriş turizmi, spor turizmi, kültür-sanat ve eğlence turizmi, sokak sanatı turizmi, film turizmi ve buna bağlı olarak gelişen foto safari, son yıllarda büyük gelişme gösteren yeni nesil adı verilen modern kafeler ile yeme-içme-gastronomi turizmi, sahil yolu rekreasyon alanları, yat turizmi gibi çok çeşitli faaliyetler ilçenin turistik çekiciliğini arttırırken, turizm gelişimini de hızlandırmaktadır. Sağlık turizmi yönünde de çekici unsurları bilinmektedir. İlçe, yerli ve yabancı turistlerin tercih edecekleri turizm çeşitliliğine ve niteliğine sahiptir.

5.6. Kadıköy Turizminin SWOT Analizi

Kadıköy İlçesi'nin turizm faaliyetleri ve ilçe turizmi çerçevesinde sahip olduğu güçlü yönleri ve fırsatları ile, zayıf yönleri ve tehdit unsurları bulunmaktadır. Kadıköy İlçesi'nin turizm açısından SWOT analizinin yapılması, ilçenin güncel durumunun belirlenmesine ve gelecek turizm stratejilerinin oluşturulmasına yardımcı olabilir.

Tablo 36: Kadıköy İlçesi'nin Turizm Açısından SWOT Analizi

A- Güçlü Yönler	B- Zayıf Yönler
Coğrafi konumu ve İstanbul gibi bir dünya şehrinin-metropolünün gelişmiş bir ilçesi olması,	Dünya çapında tanınan İstanbul metropolünün gölgesinde kalması, Anadolu Yakası'nda yer alması,
İlçenin İstanbul'un ve Anadolu Yakası'nın ilk yerleşme alanı olan Fikirtepe bölgesi ile Neolitik çağlardan bu yana tarihsel geçmişinin izlerinin hala var olması,	İlçede; turizm, turizmin gelişimi ve geleceği ile ilgili çalışmalar yapacak resmi bir kuruluşun olmaması,
Ulaşım Faaliyetleri, ulaşım çeşitliliği, ulaşım unsurlarının verimliliği açısından bölgede merkezi durumu ile tartışmasız önde olması,	Sahanın turizm geleceği ile ilgili akademik ve uygulamalı çalışmaların yetersiz olması,
Turizm çekiciliği açısından denizin varlığı, kıyı üzerinde geliştirilen beşeri faaliyetlerin işlevselliği ve nitelikleri, elverişli iklim ve topografik özelliğe sahip olması,	İlçe ile ilgili ve etkili, net olarak belirlenmiş ve benimsenmiş, tanıtıcı bir turizm festivali fonksiyonunun olmaması,
İlçenin tarihsel ve kültürel yapısını sergileyen, kitleler üzerinde turistik çekiciliği ve cazibesi oldukça fazla olan kentsel simgelerinin olması,	İlçe turizmi ile ilgili turizm planlamalarının büyük olasılıkla geciktirilmesi ya da yapılmamış olması,
Çok kültürlü toplumsal özellikli yerleşiminin sağladığı hoşgörü, farklı kültürlerle bir arada yaşama olgusunun gelişip, günümüze kadar aynı etkilerle sürdürülmesi,	Kadıköy'ün simgesi olmuş eserlerin turizme katılımında yaratıcılığın oluşturulamaması bu yönde somut fikirlerin geliştirilememesi.
Kültür-sanat-eğlence faaliyetlerinin gelişmişliği, çeşitli festivallere ev sahipliği yapması,	Kültürel ve tarihi değerlerin yeterince korunamaması,
İlçede spor alanlarının çeşitliliği ve erişilebilir olması,	Turizm sektörüne entegreli organizasyon ve komplekslerin olmaması.
Kadıköy'ün Fenerbahçe Spor Kulübü gibi dünya çapında tanınan büyük bir spor markasına, Fenerbahçe Futbol Kulübü'ne ve bu markanın getirilerine sahip olması,	İlçe genelinin az eğimli bir topografya özelliğine rağmen bisiklet kullanımının şehir içinde yaygınlaşmaması,

Sanatçı ve entelektüellerin yaşam alanı olarak tercih ettikleri mekân olması, dünyaca tanınmış birçok sanatçıya mekan olması,	Genellikle rekreasyon amaçlı kullanılan bisiklet yolları var olsa da, profesyonel bisiklet sporu gelişiminde pasif kalınması,
Son yılların gözde mekânları modern kafelerin sayıca artması, nitelikli yeme-içme yerlerinin çeşitlilik kazanması,	
İlçede yeşil alanlar, ağaçlıklı alanlar, sahil parkları, yürüyüş ve bisiklet yolları ve rekreasyon sahaları ile yaya alanlarının ziyaretçileri cezbedecek değerde var olması,	
İlçede kentsel ve tarihi sit alanı, kentsel sit alanı, kentsel ve doğal sit alanı, doğal sit alanı, doğal ve arkeolojik sit alanı olarak koruma altına alınmış alanların olması,	
İlçenin genel anlamda suç oranının düşük olduğu bir saha olması,	
İlçe nüfusunu oluşturan kitlenin eğitim ve bilinç düzeylerinin yüksek olması turizm bilinci dâhil ilçe gelişiminde etki yaratmasında olumlu olması,	
Dış basında çok okunan dergilerde, Kadıköy'den özellikle 2018 yılından beri turizm açısından olumlu söz ediliyor olması, kent sıralamalarında listelere dahil edilmesi,	
Gençlerin etkin olduğu bölgede, sahanın turizm yönünün gelişime daha açık olması,	
Sağlık birimlerinin çeşitliliği, ilçeye turizme katılarak gelen ziyaretçilerde sağlık güvenliği oluşturması,	
Etkin belediyeçilik yöntemleriyle halkın katılımı da sağlanarak yönetiliyor olması.	
C- Fırsatlar	D- Tehditler
Kadıköy'ün İstanbul'un ilçesi olması, İstanbul'un turizm potansiyelinden yararlanma olanaklarının fazla olması,	Stratejik coğrafi konum nedeniyle, ülke sınırlarına yakın bölgelerdeki olumsuzluklar, savaşlar, siyasi istikrarsızlıklardan etkilenme,
Ulaşım faaliyetleri açısından çok güçlü bir yapıya sahip olması, merkezi konumunun çekiciliğini ve cazibesini arttırması,	Başta Ortadoğu Ülkeleri olmak üzere olmak üzere, gelişmemiş ülkelere gelen mültecilerin varlığı,

Kadıköy'ün yeni keşfedilen güçlü bir turizm destinasyonu olması,	Dış basında yer alan olumsuz ifadeler ve yayınlar,
İlçedeki turizm faaliyetlerinin giderek çeşitlilik kazanıp, gelişim içinde olması sürdürülebilir planlamalarla marka kent olmasını hızlandırabilir,	Son yıllarda beyin göçünün artması,
İstanbul'un diğer ilçelerine göre avantajlarının görece fazla olması,	İstanbul'un diğer ilçelerinden genç nüfusun Kadıköy'e akın etmeleri, özellikle hafta sonları oluşan insan yoğunluğu baskısı,
Kurbağalıdere ıslah çalışmalarının son bulması ile akarsuyun turizm faaliyetleri alanında değerlendirilebilecek özellikte olması,	Kadıköy'e gelen (özellikle Moda Sahili'ne) kitlenin yoğunluğunda çevre bilinci ve çevre hassasiyetinin yeterince gelişmemiş olması,
Anadolu Yakası'nın turistik kaynaklar açısından bazı kitlelerce daha çekici bulunması, sahada yeni fonksiyonların gelişimini oluşturabilir,	Sahil şeridinde, yoğun insan kalabalığının oluşturduğu baskı,
İlçe sportif faaliyetlerinin çeşitliliği ve niteliği ile bölgesinde ve Avrupa 'da bir spor kenti olabilir.	Yaşanan ekonomik sıkıntılar tesislerin finansal durumunu tehlikeye atmakta, geleceğe yönelik yatırım planlarını engellemesi,
İlçede kültür-sanat-eğlence faaliyetleri ile sportif faaliyetlerin belirgin gelişmişliği, sahanın uluslararası arenalarda tanınırlığını arttıracak olması,	İstanbul ve çevresini etkileyecek olan deprem tehdidi ve bu konudaki iç ve dış basında medya haberleri, afet toplanma alanları yetersiz kalabilir algısı, merkezde afet toplanma alanı yetersizliği,
İlçenin turizm yatırımı ve potansiyelinin artırılması konusunda gerçekçi sebeplerin ortaya çıkması.	Kentsel dönüşüm sorunları, kentsel dönüşümün bir program dâhilinde yürütülememesi,
İlçenin tanıtımı konusunda etkili olan hizmet sektörünün ve turizme yönelik faaliyetlerin etik, nitelik ve kaliteye önem vermeleri,	Fikirtepe Mahallesi kentsel dönüşüm çalışmalarının sorunlarının tam olarak çözülememesi,
İlçe içi rehberli turlara ilginin artması, bazı acentelerin günlük Kadıköy Şehir İçi turları düzenlemelerinin artması,	Çok katlı ve çok yüksek binaların kentin dokusuna uyum gösterememesi,
Yabancı turistler için ucuz tatil fırsatı sunulan bölgeler içinde yer alması.	Yeni yapılan konut ve binaların aydınlık renkler yerine, özellikle koyu renk dış cephe ve koyu renk cam dış cephe seçeneklerinin tercih edilerek, kentin renginin karartılması.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma sahası olan Kadıköy, turizm faaliyetleri ve gelişim olanakları, turizm coğrafyası kapsamında coğrafi bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Sahanın doğal ve beşeri özellikleri incelenmiş, mekân üzerinde gelişmiş ve gelişecek turizm faaliyetlerine etkileri ayrı ayrı irdelenmiştir.

Kadıköy'ün, bu çalışmadan da anlaşıldığı gibi turizme ve turizmin gelişimine elverişli olanaklara sahip bir ilçedir tanımlaması doğru bir tanımlamadır. İlçedeki ekonomik faaliyetler genellikle hizmet sektörü ve ticarete dayalıdır. Sanayi faaliyetlerinin geri planda kaldığı, kentsel gelişimi nedeniyle tarımsal faaliyetlerin olmadığı görülmektedir. Ticaret alanlarının genel dağılımı, Rıhtım Caddesi'nden iç kısımlara uzanan, Söğütlüçeşme, Bahariye, Halitağa, Kuşdili, Koşuyolu, Acıbadem Caddeleri ve farklı içerikleriyle Bağdat Caddesi'dir. Kozyatağı-Sahrayıcedid Mahalleleri ticari ve ofis alanlarıdır. Khalkedon'un agorası, bugünün merkezdeki Tarihi Kadıköy Çarşısı önemli bir ticari faaliyet alanı ve aynı zamanda turistik kaynağın mekânıdır. Merkezi oluşturan Osmanağa, Rasimpaşa ve Caferağa Mahalleleri konaklama tesisleri ile hizmet sektörünün önemli dinamikleri olan kafe, restoran, butik turistik dükkânların yayıldığı akslardır. Kadıköy'ün en önemli turistik çekicilikleri olan kafeler, yeme-içme yerleri Turizm İşletme Belgeli ve Belediye Belgeli olmak üzere çeşitlilik kazanmış olup, sayı ve kapasite olarak artış içindedirler. Bu işletmelerin sağladığı istihdam hem bölgedeki hizmet sağlayanlara, hem de bölge ve ülke ekonomisine turizmin katkısıdır.

Kadıköy İlçesi'nde arazi kullanımı, turizm coğrafyası temelli incelendiğinde turistik faaliyetler için yapıcı koşullar sunmaktadır. Saha doğal ve beşeri çekicilikleriyle geçmişten beri cazibe merkezidir. Kıyı boyunca iç arterler dahil arazi üzerinde gelişen tarihi ve kültürel değere sahip yapılar, sahil alanları, yeşil alan-park-bahçeler, rekreasyon sahaları, yaya ve yürüyüş-bisiklet yolları, spor alanları turizme hizmet eden çekici unsurlardır. Bu unsurların önemli bir kısmı tarihsel nitelikte kültürel kaynaklar olan; çeşmeler, dini mekânlar, iskeleler, deniz fenerleri, cadde -sokaklar, hamamlar, heykeller, Haydarpaşa Garı gibi hem mimari hem de etkisi ile sosyal çıkır açan odak noktalarıdır. Beşeri turistik kaynaklardan kıyıda gelişen çekicilikler; yat limanları, sosyal kulüpler, spor kulüpleri, plajlar olup, kentsel gelişim unsurları olan ulaşım fonksiyonları, kültür izleri olan müzeler, kütüphaneler, kültür-sanat merkezleri, tiyatro ve sinemalar, kafeler, restoranlar, butik dükkânlardır.

Kadıköy'ün simgeleri aynı zamanda imzalarıdır. Bu simgeler kenti turiste hatırlatan, turistte iz bırakarak tekrar gelmesini sağlayacak, fotoğraf ve filmlere konu olan, korunması

gereken zamansal ürün, kıymetli değerler ve eşsiz turizm kaynaklarıdır. Kadıköy'ün İstanbul gibi bir dünya şehrinin ilçesi olması turizm faaliyetlerinin gelişiminde etkili olmuştur. Araştırmanın sonucunda ilçede faaliyet gösteren çeşitli türde turizm örneklerinin geliştiği gözlemlenmiştir. İlçenin tarihsel gelişimi, kültürel mirası, doğal ve beşeri özellikleri turizm türlerinin gelişmesinde, çeşitlilik kazanmasında ve sürdürülebilir olmasında önemli veriler sunmaktadır. Güncel turist algısının değişmesi, turizm türlerinin de gelişmesine neden olmaktadır. Kadıköy bu turistler için tercih edebilecek bir mekândır.

Mevcut koşullar içerisinde Kadıköy'de oluşan turizm faaliyetlerini geliştirme olanaklarını yaratmak ve gerçekleştirmek mümkündür. Bu durum, faaliyetin geleceğini, ilçenin coğrafi kazanımlarını ve tanınırlığını, ekonomik gelişmişliğini öne çıkaracaktır. Bu anlamda yaratıcılık ve çevre konusu en önemli madde olmalıdır ki, kültürel ve doğal unsurlar çevre bilinci ve yaratıcı unsurlarla rekabet ortamlarında dahi varlıklarını koruyabilsinler. Bu unsurlar mekâna uyumlu sürdürülebilir ilkelerle kullanıldığında üretkenliklerinin arttığı gözlemlenecektir. Ancak, gelişim olanaklarını tehdit eden engelleyici küresel ve ulusal unsurların olabileceği, turizmin çok kırılgan yapıya sahip olduğu unutulmamalıdır.

İlçede turizm faaliyetlerinin gelişim-gelecek ve nitelik özellikleri planlamalara bağlı olarak şekillendirilmelidir. Planlamalar arazinin ve sektörün yapısına uygun, genel gereksinimler bazında ancak küresel rekabet koşullarına göre yapılmalı, hedefe ulaşacak gerçekçi, çoğu kez alternatifi de olan modeller uygulanmalıdır.

Kadıköy'ün sorunlu alanlarından Fikirtepe ve çevresindeki kentsel dönüşüm süreçleri sadece mekânsal bir yenilik değil, sosyal, kültürel ve turizm gibi güncel değeri yüksek fonksiyonların gelişimini desteklemeli, tarihsel alt yapıyı turizm içinde sunabilmenin bir fırsatı olarak görülmelidir. İlçe içindeki yenileme çalışmaları sonuç olarak tek tip imajı vermektedir. Turistik algı yaratacak sıcak renkli dış cepheli mimari tarz daha çekici olacaktır.

Kadıköy turizm arzı sunma gücü yüksek olan bir ilçedir. Arzı yaratan etkenler; çekicilikler, ulaşım-erişim- konaklama ve hizmetler olması bu konuda cazibe yaratacak olanaklara sahip ilçeye olan talebi arttıracaktır. Konaklamada hem mekânsal hemde erişilebilir çeşitliliğe ve sayıya sahiptir, yeni yatırımlarda yapılmaktadır. Çalışmada ulaşılan veriler bu yöndedir. Ulaşım fonksiyonlarının çeşitliliği ve niteliği ilçenin en önemli özelliğidir. Doğal ve beşeri unsurları ile turist profilini nitelikli kılıp, rekabet ortamında söz sahibi olabilecek, İstanbul'a, dolayısıyla kendi sahasına gelen turist sayısını ve pazar

portföyünü arttırıp, bölgede, ülkemiz üzerinde pozitif ekonomik ve sosyal etki yaratacak bir İstanbul ilçesidir.

Bu çalışmada ulaşılan bilgiler doğrultusunda; Kadıköy’de turizm faaliyetleri ve gelişim olanakları açısından olumlu katkılarda bulunacağı düşünülen öneriler aşağıdaki gibidir:

- Çalışma aşamasında fark edildiği gibi Kadıköy ‘de turizm faaliyetleri ile ilgili genel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durum ilçe ve ilçe turizmi için bir kayıptır. Bu yöndeki çalışmalar bölgede turizmin yönünü belirlemesi açısından önemlidir.
- Kadıköy’de gelişmiş ve gelişecek olan turizm faaliyetlerine ilçe sınırları dâhilinde yön verecek herhangi bir turizm bürosu bulunmamaktadır. İhmal edilmiş varsayılan bu durum giderilmeli, Kadıköy İlçe Turizm Geliştirme Kurulu kurulmalıdır.
- Kadıköy İlçe Turizm Geliştirme Kurulu’nun yerel yönetim ile birlikte çalışması, halkın da fikirlerinin danışılacağı bir ortam yaratılması olumlu olacaktır.
- Kadıköy İlçesi turizm envanteri hazırlanmalı, sahanın turizm potansiyeli ve alanları belirlenmeli, bu alanlardaki gelişmiş ve geliştirileceği düşünülen turizm faaliyetleri değerlendirilip, öncelik çalışması yapılmalıdır. Örneğin, Kongre turizminin geliştirilmesi, konaklama birim çeşitliliği, turist sayısı ve profili, hizmet sektörü gibi.
- Çok kültürlülük ve çarşı kültürü geliştirilmeli, sürdürülmeli, AVM’lere yer verilmemelidir. AVM’lerin popüler kültür unsurlarının parçası olduğu bilinmelidir.
- Kadıköy’ün turizm faaliyetleri planlamalarında ilçeyi bir markaya dönüştürecek turizm türü belirlenmelidir. Belirlenen turizm türü, ilçe turizm faaliyetlerinde ilk sıralarda olan ve katkı payı her açıdan yüksek, kendi içindeki üretkenliği ve başarıları ispatlanmış, erişilebilirliği fiziki ve ekonomik yönden daha kolay, küresel anlamda kabul gören bir turizm türü olmalıdır.
- Kadıköy turizm faaliyetleri kapsamında markalaşma çalışmalarının Spor Turizmi türünde olması isabetli olur. İlçenin bu konuda dünya çapında tanınan Fenerbahçe Spor Kulübü’ne sahip olması, spor alanları ile sportif faaliyetlerin çeşitliliği, konumu, ulaşım üstünlüğü, doğal ve beşeri turistik kaynaklarının tümü ve nüfus özellikleri Kadıköy’ü markalaşmış bir spor kenti yapacak destekleyici unsurlardır.

- Kadıköy’de bisiklet sporu geliştirilmelidir. Bu faaliyet için kurulacak bisiklet sporu takımları ile Anadolu ve Avrupa Yakası’nda belirlenen kent içi ve daha çok köy yollarında parkurlarda seyircili tur-yarış düzenlenmesi İstanbul, Kadıköy ve çevresinde turistik etki oluşturacak, dünya çapında tanıtımın aracı olacaktır.
- Kıyı şeridi ve sahiller Kadıköy’ün en değerli çekici unsurları olup, cazibe merkezi alanlarıdır. Ancak bu alanların yoğun insan baskısı altında bırakılmamaları gerekmektedir. Sahil yolu rekreasyon alanları sürdürülebilirliği için, Milli Parklar korumacılığı yöntemi uygulanabilir. (Milli Parklar Yönetmeliği 1.Bölüm Madde 4: d - e bendleri kapsamında, 2. Bölüm Madde 7: Kullanma ve yararlanma şartları ve seviyesi idarece belirlenir ve taşıma kapasitesinin dışına çıkılmaz).
- Haydarpaşa Garı turizm alanında gar özelliğini sürdürmelidir. Gar binaları birçok turist için gittikleri ülkelerde görmek istedikleri öncelikli mekânlardandır.
- Turistlerin gittikleri ülkelerde en çok ziyaret etmek istedikleri mekanlardan biri de postahane binalarıdır. Haydarpaşa Gar özelliği yanında, içinde turistler için Post office kurulması, hediyelik kültürel turistik ürün reyonları turistik memnuniyeti arttıracaktır.
- Moda İskelesi tarihi özelliği, mimarisi ve konum üstünlüğü ile kullanım dışı olmamalı, yaratıcı ve korumacı fonksiyonlar kazandırılmalıdır. Denizel alan üzerinde kurulacak olan platformlarda, (mevsim özelliklerine göre) açık havada opera-bale, tiyatro ve konserlerin verilebileceği ortam yaratılmalıdır. Işık efektleri ve simülasyonlarla ilçenin tarihsel hikâyesi de gösterilerler arasına dâhil edilmelidir.
- Kurbağalıdere ıslah çalışmalarının sonuçlanmasıyla akarsu, coğrafi ve tarihi koruma unsurlarıyla Avrupa şehirlerindeki kanallar gibi su yolu rekreasyon hizmeti verebilir. Kalamış Koyu alanında denize kurulacak platformlarda çocuklarda çevre bilinci geliştirmek için parktan izlemeli “çocuk-deniz-yelken-balık ve çevre” temalı kukla vb.gösteriler çekiciliği yüksek turistik kaynak oluşturacaktır.
- Kentsel dönüşüm faaliyetlerinin uygulandığı Fikirtepe, konut-işyeri yanında turizm getirilerine de olanak tanıyacak şekilde düzenlenmelidir. Neolitik Dönem Fikirtepe Kültürü özelliği yaşatılmalı,“Fikirtepe’den Eskişehir’e Neolitik Yolu” turistik tur rotası çizilerek, kültür turistleri ve araştırmacıları bölgeye çekmek mümkündür.

- Arkeolojik bulguların çıkarıldıkları sahada sergilenmeleri önemlidir. Kadıköy’de Arkeoloji Müzesi açılmalı, Haydarpaşa, Fikirtepe ve bölgenin diğer bulguları bu müzede sergilenmelidir.
- Kadıköy’de günlük rehberli şehir turları ilgi görmektedir. Bu faaliyetlerin kontrollü arttırılması toplumda kültür bilinci oluşturup, ilçeye ekonomik kazanç sağlayacaktır.
- Kültür-Sanat-Eğlence-rekreasyon faaliyetlerine katılımın çok yüksek olduğu ilçede çoğu zaman nüfusunun üzerinde katılımcı kitlesine ulaşması sorunlar oluşturmaktadır. Bu konuda katılımcıların ve yöneticilerin mekâna- mekânda yaşayanlara daha duyarlı olması gerekmektedir. İlçenin kültürel ve sanatsal etkinlikleri gelişmişlik ifadesidir. Bu imaj korunmalı, insana saygı ve ekolojik unsurlar dahil sürdürülebilirlik önemlidir.
- Kadıköy Cadde ve sokaklarında, kültür-sanat kentine yakışır zemin döşeme materyalleri kullanılmalı, özellikle opera binası, tiyatro ve kültür merkezlerinin konumlandığı caddelerde tarihsel-sanatsal izlerle ilgili özel tasarımlar uygulanmalıdır.
- Üstü açık turist otobüsünün hizmete girmesi, ilçenin turistik algısını geliştirir. Kadıköy Belediyesi öncülüğünde (halkın fikri alınarak) otobüsün Fenerbahçe Spor Kulübü tarafından finanse edilip, sarı-lacivert renkleri taşıması, Rıhtım Meydanı başlangıç-son durak olarak Kadıköy Şehir Turu seferi yapılması ilçe turizmine katkı sağlayacaktır.
- Kadıköy İlçesi deprem riski olan bir yerleşme olması nedeniyle, konut ve turizm faaliyeti unsurlarının deprem güvenliği sağlanmalı, afet toplanma alanları yeterli seviyeye çıkarılmalı, bu konuda halk ve sektör bilgilendirilmelidir
- İstanbul, dolayısıyla Kadıköy turizmine düşük katılımlı ülkeler için pazar geliştirme çalışmaları yapılmalıdır. Ekonomik etkisi yüksek turist profili oluşturulmalıdır. Yüksek nüfuslu Çin’den gelen turistlerde memnuniyet sağlanması, o ülkeden gelecek turist sayısında sürekliliğe neden olacaktır. Japon turistler de kazanılmalıdır.
- İlçenin en yoğun turistik çekiciliğinin görüldüğü alanlardaki turizm faaliyetlerinin her aşamasında; nitelik, görsellik ve estetik, koruma ve koruyuculuk, çevrecilik ve en önemlisi vatanseverlik olguları ile hareket edilmelidir. Tüm turizm faaliyetlerinde ve birimlerinde sürdürülebilirlik ilkeleri tartışmasız uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKOVA, İ.: 1998
“Türkiye’de Turizm Sektörü’ nün Olanakları ve Ekonomik Fonksiyonları”, **Coğrafya Dergisi**, Sayı 6, Cilt 0.
- AKOVA, İ.: 2013
“Sürdürülebilir Turizm”, **Prof. Dr. Süha Göney’e Armağan Kitabı**, Editör: Mehmet Bayartan, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 5150, Edebiyat Fak. Yayın No: 3452, İstanbul.
- AKOVA, İ.: 2018
“Türkiye Turizm Coğrafyası”, **Coğrafya ve Turizm**, Paradigma Akademi, Editörler: Özlem Sertkaya Doğan, Erol Duran, Çanakkale.
- AKOVA, İ.: 2020
“Türkiye Turizm Coğrafyası”, **Coğrafya ve Turizm**, Paradigma Akademi 2. Baskı, Editörler: Özlem Sertkaya Doğan, Erol Duran, Çanakkale.
- ALİŞAN B.: 2013
İstanbul’daki Tarihi Vapur İskelelerinin Dış Cephe Aydınlatması Açısından Değerlendirilmesi ve Ortaköy Vapur İskelesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- ARAT, E. P.: 2006
Türkiye’deki Yat Turizmi Ve Marinaların Pazarlama Yönlü Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ASAL, R.: 2020
Aktüel Arkeoloji Dergisi, Mart/Nisan/73
Aktüel Arkeoloji Yayınları. WPC Matbaacılık: İstanbul.

ATALAY, İ., MORTAN, K.: 1995

Resimli Haritalı Türkiye Bölgesel Coğrafyası, İnkılap Yayınları, Genişletilmiş 4. Baskı, İstanbul.

ATALAY, İ.: 2011

Türkiye İklim Haritası, İnkılap Yayınları, İstanbul.

AYDIN, O.: 2012

“Türkiye’de Alternatif Bir Turizm: Sağlık Turizmi”, **Karamanoğlu Mehmet Bey Üni. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 2, Cilt 2012, sayfa 91-96.

BAKIRCI, M.: 2019

Ulaşım ve Coğrafya: Türkiye’de Ulaşım Coğrafyası Literatür Analizi, **TALİD**, Sayı 17(34), İstanbul.

BALCI AKOVA, S.: 2020

“Değişen Dünyada Kırsal Alanlar: Kırsal Turizm”, **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Paradigma Akademi, Editörler: Özlem Sertkaya Doğan, Erol Duran, 2. Baskı, Çanakkale.

CEMALİ, A. L.: 2011

Kentsel Kamusal Mekânda Yaya Hareketi: Bağdat Caddesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

CİHANGİR, E., ŞEREMET, M.: 2020

“Türkiye’de Turizmin Yapısal Sorunları”, **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Paradigma Akademi, Editörler: Özlem Sertkaya Doğan, Erol Duran, 2. Baskı, Çanakkale.

CİHANGİR, İ., KARAKAYA, K. 2016

“Ahilik Kültürü ve Alış-Veriş Turizmi: Konya Bedesten Çarşısını Ziyaret Eden Turistlerin Algısı Üzerine Bir Araştırma”, **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, SBE Dergisi**, Cilt 6, Sayı 2, Nevşehir.

ÇAĞLI, I. B.: 2012

Türkiye’de Yerel Kültürün Turizm Odaklı Kalkınmadaki Rolü: Gastronomi Turizmi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

ÇALIŞKAN, U., ÖZER, Ö.: 2020

“Türkiye Turizm Planlaması”, **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Paradigma Akademi, Editörler: Özlem Sertkaya Doğan, Erol Duran, 2. Baskı, Çanakkale.

DOĞAN, M.: 2020

“Turizm- Sürdürülebilirlik ve Çevre” **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Paradigma Akademi, Editörler: Özlem Sertkaya Doğan, Erol Duran, 2. Baskı, Çanakkale.

DOĞAN, M.: 2020

“Turizmde Fayda ve Maliyetler”, **Turizm Coğrafyası: Turizmin Yerel Ekonomik İzdüşümleri**, Paradigma Akademi, Editörler: Özlem Sertkaya Doğan, Erol Duran, 2. Baskı, Çanakkale.

DOĞANAY, H., Zaman, S.: 2013

“Türkiye Turizm Coğrafyası” Pegem Akademi, Güncellenmiş 4. Baskı, Erzurum

DOĞANER, S.: 2001

Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay. Yayınları, İstanbul.

DOĞANER, S.: 2013

Türkiye Kültür Turizmi, 1. Baskı, Doğu Kitabevi, İstanbul.

DURAN, E., ÖZKUL, E.: 2020

“Değişen Dünyada Turizmin Yeni Alternatifleri”, **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Paradigma Akademi, Editörler: Özlem Sertkaya Doğan ve Erol Duran, Çanakkale.

EKDAL, M.: 1996

Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü KADIKÖY, Kadıköy Belediye Başkanlığı

- Kültür Yayınları, Kültür ve Bilim Hizmetleri
Dizisi:1, Çeviri Vakfı Basımevi.: İstanbul.
- EKDAL, M.: 2014
Saklı Hikâyeleri ve Resimleriyle Kadıköy Sokakları, Tarihçi Kitabevi, İstanbul.
- EMEKLİ, G.: 2006
“Coğrafya, Kültür ve Turizm”, **Ege Coğrafya Dergisi**, Sayı 15, sayfa 57-85, İzmir.
- ERİNÇ, S.: 2010
Jeomorfoloji II. Güncelleştirenler: Ahmet Ertek ve Cem Güneysu, DER Yayınları, 4. Basım, İstanbul.
- ERSUN, N., ARSLAN, K.: 2009
“Kongre Turizminin Geliştirilmesinde Kongre ve Ziyaretçi Bürolarının Rolü ve Önemi”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 15, sayfa 89-114, İstanbul.
- ERTEK, T. A.: 2017
“Antropojenik Jeomorfoloji: Konusu, kökeni ve amacı”, **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı 69, sayfa 9-79, İstanbul.
- GARİPOĞLU, N., ÖZCAN, S., UZUN, M.: 2014
“Moda – Caddebostan (Kadıköy) Arası Kıyı Alanındaki Değişimin İncelenmesi”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı 29, sayfa 60-80.
- GÜNEL, Ö. D.: 2009
Turizm Sektöründe Mevsimsellik Sorunu ve Mevsimlik İstihdamın Sektör Çalışanlarının Örgütsel Bağlılıklarına Etkisi: Konaklama İşletmeleri Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma, Doktora Tezi, T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- GÜNEŞ, R.: 1997
“Fırsat Maliyeti ve Fırsat Maliyetinin İşletme Yönetimi Kararlarında Kullanılması”,

- GÜNGÖR, Ş., UYSAL, A.: 2019
- GÜNGÖR, Ş.:2020
- HGM.: 2016
- HGM.: 2019
- HOŞGÖREN, M.Y.: 2010
- KAÇMAZ, O.: 2019
- KADIKÖY BELEDİYESİ.: 2017
- KADIKÖY BELEDİYESİ.: 2018
- KADIKÖY BELEDİYESİ.: 2019
- KADIKÖY BELEDİYESİ.: 2019
- KARUL, N., TÜRKOĞLU, İ. TEKİN, O.,
BARAN ÇELİK, G., DOBROVİTS, M.:
2018
- Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve
İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 2,
Sayı 2.**
- Film Turizmi: Popüler Kültür Aracı Olarak
Film ve Dizilerin Nevşehir İli Turizm
Faaliyetlerine Etkisi, Internatinol Journal of
Geography and Geography Education
(IGGE), Sayı 39, sayfa 189-202.
- İç Anadolu Bölgesinin Turizm Coğrafyası,
Türkiye Turizm Coğrafyası, Paradigma
Akademi, Editörler: Özlem Sertkaya Doğan,
Erol Duran, 2. Baskı, Çanakkale.
- Harita Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Harita Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Jeomorfolojinin Ana Çizgileri 1**, Çantay
Yayınları, 7. Baskı, İstanbul.
- Kadıköy Özelinde Çağdaş Sokak Sanatı**,
Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Kadıköy Belediyesi Şehir Sağlık.**
- Kadıköy Belediyesi Faaliyet Raporu.**
- Kadıköy Belediyesi Şehir Sağlık.**
- Kadıköy Belediyesi Mekansal Stratejik
Plan Mevcut Durum Raporu, 2014-2019.**
- Tarih Öncesi Dönemden Ortaçağ'a
Kadıköy Arkeolojisi**, Kadıköy Belediyesi
Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

KAVUKÇUOĞLU, D.: 2010

Mühürdar'dan Moda'ya Geçmişe Doğru Bir Gezinti, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Heyamola, 1. Basım, İstanbul.

KEBABÇI, B.: 2019

Kentsel Dönüşüm Politikaları Bağlamında Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: İstanbul Fikirtepe Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KOCADAĞLI, Y. A.: 2018

“Değişen Dünyada Şehirler: Şehir Turizmi” **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Paradigma Akademi, Editörler: Özlem Sertkaya Doğan, Erol Duran, Çanakkale.

KÖMÜR, Ö.: 2009

Halkla İlişkiler Disiplini Açısından Spor Kulüplerinde Kurumsallaşma Süreci: Fenerbahçe Spor Kulübü Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KÖSEBAY ERKAN, Y.: 2013

Haydarpaşa Tren Garı: Bugün, Dün ve Yarın (1) Kentin Bedeninde Bir Yara (2), METU, 1,6- Departman Architecture, Kadir Has Universty, İstanbul.

KUTSAL GÖLLÜ, S., CANBAY
TÜRKYILMAZ Ç.: 2019

“Kent Meydanlarının Ergonomik Ölçütler Açısından Değerlendirilmesi: Kadıköy Rıhtım Örneği”, **Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fak. Ergonomi**, Sayı 2(1), sayfa 32-48, İstanbul.

MALKOÇ, İ. B.: 2018

“Sokak Müzisyenlerinin Müzik Yapma Amaçları Ve Mekan Seçimleri Arasındaki İlişki: İstanbul, Kadıköy Örneği”, **Journal of Music Sciences**, Sayı 1, Cilt 3, sayfa 6, İstanbul.

MCINTOSH, R., GUPTA, S.:

MGM.: 2019

MTA.: 1987-2002

ORTAYLI, İ.: 2019

OSMA, E.: 2003

ÖZGÜÇ, N.: 2011

ÖZGÜL, N.: 2011

ÖZOLCAY, Ö.: 2018

PETERSON, L.: 2018

SERTKAYA DOĞAN, Ö.: 2003

SERTKAYA DOĞAN, Ö.: 2013

Tourisim Principles, Practices, Philosophies.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Ankara.

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü,
Ankara.

**Bir Ömür Nasıl Yaşanır, Hayatta Doğru
Seçimler İçin Öneriler, Söyleşi: Yenal
Bilgici**, Kronik Kitap, 1. Baskı, İstanbul.

Kadıköy İlçesi (İstanbul) Kent Ekolojisi,
Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler,
Çantay Yayınları, İstanbul.

**İstanbul İl Alanının Jeolojisi Yönetici
Özeti**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi
Deprem ve Zemin İnceleme Müdürlüğü,
İstanbul.

**Tarihi Endüstriyel Yapılarda Yeniden
İşlevselleştirme ve Kuzguncuk Gazhanesi
Örneği**, Yüksel Lisans Tezi, Maltepe
Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.:
İstanbul.

“The Other Side Of Istanbul”, Frugal
Traveler, **The Newyork Times**.

“Datça Yarımadası Turizm Faaliyetleri ve
Gelişim Olanakları”, **Coğrafya Dergisi**, Sayı
11, sayfa 119-130.

“İstanbul’un Ulaşımında Deniz Yollarının
Yeri ve Önemi”, **Prof. Dr. Süha Göney’e
Armağan**, Editör: Mehmet Bayartan,
İstanbul Üniversitesi Yayın No: 5150-
Edebiyat Fakültesi Yayın No: 3452.

- SERTKAYA DOĞAN, Ö.: 2015 **Biga Yarımadası Nüfus Coğrafyası**, Yeni Anadolu Yayıncılık, İstanbul.
- SERTKAYA DOĞAN, Ö.: 2018 “Türkiye Turizminin Beşeri Kaynakları”, **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Paradigma Akademi, Editörler: Özlem Sertkaya Doğan, Erol Duran, Çanakkale.
- SERTKAYA DOĞAN, Ö.: 2019 Nüfus Coğrafyası Çalışmalarıyla Ord. Prof. Dr. Ali Tanaoğlu, **TALİD**, Sayı 17 (34), İstanbul.
- SEZER, M. S.: 2010 **Türkiye Turizm Sektöründe Müze Turizminin Payının Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TANOĞLU, A.: 1969 **Beşeri Coğrafya Nüfus ve Yerleşme**, Taş Matbaası, 2. Baskı, İstanbul.
- TDK.: 1988 **1-2, Türkçe Sözlük**, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.
- TEOMAN, Z.: 1974 **Kadıköy**, Ayhan Dinç Bağış, Tarih Edebiyat Sanat Kütüphanesi, Kadıköy.
- TOMAY, B., DEĞİRMENCİOĞLU H.: 2017 “Antik Çağda Anadolu’da Spor Turizmi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi, Yalvaç Akademi Dergisi**, Sayı 1(13).
- TÜİK.: 2019 Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- TÜRSAB.: 2019 Türkiye Seyahat Acentaları Birliği.
- UZGÖREN, G., TÜRKÜN, A.: 2018 “Airbnb’nin Soylulaşma Sürecine Etkisi: Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi Örneği”, **Planlama Dergisi**, Sayı 28(2), sayfa 154-170, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.denizturizmbirligi.org.tr>

<https://www.istanbul.ktb.gov.tr>

<https://www.turizmgünlüğü.com>

<https://www.kentakademisi.wordpress.com>

<https://www.salom.com.tr>

<https://www.kadikoylife.com>

<https://www.istanbuloyuncakmuzesi.com>

<https://www.mujsatgezensanatmerkezi.com.tr>

<https://www.islamansiklopedisi.org.tr>

<https://www.marmaray.gov.tr>

<https://www.rayhaber.com>

<https://www.metroistanbul.com>

<https://www.anadoluparkbahceleri.com>

<https://www.anadoluanitagaclar.com>

<https://www.seyahatsagligi.gov.tr>

<https://www.acikdersankaraedu.tr>

<https://www.fikirtepehaber.com>

<https://www.ibb.gov.tr>

<https://www.harmanime.com.tr>

<https://www./pinterest.com>

<https://www.onedio.com>

<https://www.kiyiemniyeti.gov.tr>

<https://www.turob.org> Erişim: 20.07.2020

<https://www.kadikoy.gov.tr> Erişim: 15.07.2020

<https://www.fenerbahce.org.tr> Erişim:20.06.2020

<https://www.milliyet.com.tr> 2016 Erişim: 05.07.2020

<https://www.tarihi.ist.tr> Erişim: 05.08.2020

www.gazetekadikoy.com.tr

www.makine.market.com.tr

Google Earth, 2019